

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ANKARA TABİP ODASI ONUR KURULU'NUN ARAŞTIRMA
VE YAYIN ETİĞİ İHLALİ İLE İLGİLİ DİSİPLİN
SORUŞTURMALARININ İNCELENMESİ (1998-2012)**

BANU GÖKÇAY

**TIP TARİHİ VE ETİK ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Berna ARDA**

2014- ANKARA

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ANKARA TABİP ODASI ONUR KURULU’NUN ARAŞTIRMA
VE YAYIN ETİĞİ İHLALİ İLE İLGİLİ DİSİPLİN
SORUŞTURMALARININ İNCELENMESİ (1998-2012)**

BANU GÖKÇAY

**Tıp Tarihi ve Etik ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Berna ARDA**

2014- ANKARA

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

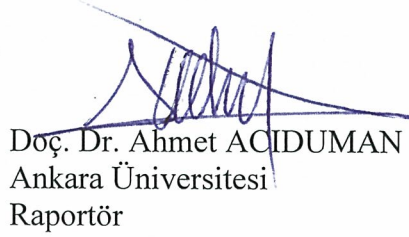
Tıp Tarihi ve Etik Doktora Programı

çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından
Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 18/3/2014

Prof. Dr. Berna ARDA
Ankara Üniversitesi
Jüri Başkanı

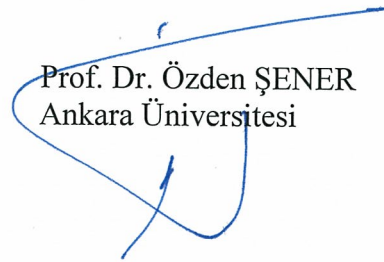
Doç. Dr. Ahmet ACIDUMAN
Ankara Üniversitesi
Raportör

Prof. Dr. Serap ŞAHİNOĞLU
Ankara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hafize ÖZTÜRK
TÜRKMEN
Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Özden ŞENER
Ankara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay	ii
İçindekiler	iii
Önsöz	vii
Simgeler ve Kısaltmalar	ix
Şekiller	x
Tablolar	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Bilim nedir?	3
1.2. Bilimsel İlerleme Sürecinin Evreleri	6
1.3. Kurumsallaşma ve Meslek Gruplarının Oluşumu	10
1.4. Bilimsel İlerlemeyi Açıklayan Teoriler	12
1.4.1. Popper Teorisi	12
1.4.2. Kuhn Teorisi	13
1.4.3. Feyerabend Teorisi	14
1.5. Bilimsel Bilginin Özellikleri	15
1.6. Araştırma Sürecinin Basamakları	17
1.7. Bilimsel Yayın Nedir?	22
1.7.1. Bilimsel Yayın Çeşitleri	23
1.8. Bilimsel Yayın Nasıl Yapılır?	27
1.9. Bilimsel Yanıltma Nedir?	35
1.9.1. Disiplinsiz Araştırma	36
1.9.2. Bilimsel Yalancılık ve Saptırma	37
1.9.2.1. İntihal	41
1.9.2.1.1. İntihal Saptama Yazılımları	46
1.9.2.1.2. İntihal Yolu ile Yayın Oluşturma Yazılımları	47
1.9.2.2. Bilimsel Korsanlık	48
1.9.2.3. Taraf Tutma (BIAS)	48
1.9.2.4. Uydurma	50
1.9.2.5. Çarpıtma	50
1.9.2.6. Dilimleme (Salamlama)	52

1.9.2.7. Duplikasyon	52
1.9.2.8. Yazarlık Hakkı İhlalleri	54
1.9.2.8.1. Hediye Yazarlık	58
1.9.2.8.2. Onursal Yazarlık	59
1.9.2.8.3. Hayalet Yazarlık	59
1.10. Impact Faktör, Atıf Yapmak ve Bilimsel Yanıltma ile İlişkileri	61
1.11. Bilimsel Yayın Sürecinde Etik İhlal Sorumluluk Dağılımları	62
1.11.1. Editörden Kaynaklanan Etik İhlaller	63
1.11.2. Danışmandan Kaynaklanan Etik İhlaller	68
1.11.3. Okurdan Kaynaklanan Etik İhlaller	69
1.12. Bilimsel Yanıltma Vakaları İçin Soruşturma Yürütme Süreci	70
1.12.1. Türk Tabipler Birliği (TTB) Soruşturma Yürütme Usul ve Esasları	75
2. GEREÇ VE YÖNTEM	79
2.1. Araştırmanın Amacı	79
2.2. Araştırmanın Hipotezleri	79
2.3. Araştırmanın Evreni ve Evreleri	80
2.4. Retrospektif Çalışma Esasları	81
3. BULGULAR	83
3.1. İntihal Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosyası	87
3.2. Yazarlık Hakkı İhlali Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosyası	91
3.3. Dilimleme Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosyası	95
3.4. İntihal Gerekçesi ile Açılan İkinci Soruşturma Dosyası	99
3.5. İntihal Gerekçesi ile Açılan Üçüncü Soruşturma Dosyası	100
3.6. İntihal Gerekçesi ile Açılan Dördüncü Soruşturma Dosyası	105
3.7. İntihal Gerekçesi ile Açılan Beşinci Soruşturma Dosyası	110
3.8. İntihal Gerekçesi ile Açılan Altıncı Soruşturma Dosyası	112
3.9. İntihal Gerekçesi ile Açılan Yedinci Soruşturma Dosyası	113
3.10. İntihal Gerekçesi ile Açılan Sekizinci Soruşturma Dosyası	120

3.11. İntihal Gerekçesi ile Açılan Dokuzuncu Soruşturma Dosyası	124
4. TARTIŞMA	129
4.1. Bilimsel Yanıltma Türlerinin Genel Değerlendirmesi	131
4.2. TTB Meslek Etiği Kuralları Öncesi Bilimsel Yayınlarda Yaşanan Etik İhlal Değerlendirme Süreci Üzerine Tartışma	134
4.3. Ankara Tabip Odası'na Yansıyan Bilimsel Yanıltma Örneklerinin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi	135
4.3.1. Soruşturma Açılmasına Gerek Görülmeyen Örnekler Üzerine Tartışma	138
4.3.2. Soruşturmacı ve Onur Kurulu Üyelerinin Uzmanlıkları Üzerine Tartışma	147
4.3.3. Soruşturmacılar Tarafından Yürütülen Dosya İnceme Süreçlerindeki Farklılıklar Üzerine Tartışma	149
4.3.4. Kararlara Gelen İtirazlar Üzerine Tartışma	151
4.3.5. Şikâyetçi Tarafların Güdölemeleri Üzerine Tartışma	153
4.4. Ankara Tabip Odası'na Yansıyan İntihal Örnekleri Özelinde Karşılaştırmalı Değerlendirme	155
4.5. Tabip Odalarının Araştırma-Yayın Etiği İhlallerinin Düzeltilmesi Konusunda Yetkisi Üzerine Tartışma	162
4.6. Bilimsel Yanıltmayı Tetikleyen Sebep ve Faktörler Üzerine Tartışma	163
4.7. Bilimsel Yanıltmayı Engelleme Yöntemleri Üzerine Fikirler	167
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	173
5.1. Ankara Tabip Odası'nda Yürütülen Etik İhlal Gerekçeli Soruşturmalar için Süreç İyileştirme Önerileri	173
5.1.1. Ankara Tabip Odası'na Gelen Etik İhlal Gerekçeli Şikâyetlerin Değerlendirilmesine İlişkin Öneriler	175
5.1.2. Soruşturmada Görevlendirilecek Danışmanlara İlişkin Öneriler	178
5.1.3. Soruşturma Süreç Aşamalarına ve Kararlara Gelen İtirazlara Verilecek Cevaplara İlişkin Öneriler	183
5.2. Sonuç Yerine	185
ÖZET	188
SUMMARY	190
KAYNAKLAR	191

EKLER	202
EK-1 Ankara Tabip Odası İzin İstek Yazısı	202
EK-2 Ankara Tabip Odası İzin Yazısı	203
ÖZGEÇMİŞ	204

ÖNSÖZ

Herşeyden ve herkesten önce, lisans ve yüksek lisans eğitimim olan moleküler biyoloji alanından sonra beni tamamen farklı bir alan olan tıp etiğinin içine çeken, o alanda çalışma ve üretme azmi veren, tez çalışmam boyunca ardı arkası gelen soru ve danışmalarına her zaman güler yüzü ile kapısını açık tutan ve de akademik deneyimlerini paylaşarak bana hep çalışma şevki veren sevgili danışmanım Prof. Dr. Berna Arda hocama en büyük teşekkürümü sunmak isterim. Onun sabrı, sevgisi ve yardımı sayesinde tezimin araştırma ve yazım aşamalarında kendimi hep güvenli kıyılarda hissederek büyük bir zevkle çalıştım, onun varlığı ile yolumu hep aydınlık gördüm.

Tez komitemde yer alan Doç. Dr. Ahmet Acıduman, Yard. Doç. Dr. Hafize Öztürk Türkmen ve emekli olması sebebiyle yalnızca tez çalışmamın ilk döneminde deneyimlerinden yararlanabildiğim Prof. Dr. Adnan Ataç hocalarıma bana gösterdikleri yol ve çalışmama tuttukları ışık için teşekkür ederim. Tabii ki Prof. Dr. Özden Şener hocamın bilgi ve deneyimleri benim için çok kıymetliydi, tüm yardımları için de kendisine içten teşekkürlerimi sunarım. Son olarak Prof. Dr. Serap Şahinoğlu hocamın hem doktora eğitimim boyunca, hem de tez çalışma sürecimde bana olan katkı ve yardımları çok değerliydi; tüm emekleri için sunacağım teşekkürler az kalabilir.

Tez çalışmam süresince, Ankara Tabip Odası'nda görev alan ve beni evimde çalışıyormuş rahatlığıyla ağırlayan tüm arkadaşlarıma ve özellikle de arşivden ihtiyacım olan dosyaları bulmamda bana çok büyük yardımı olan sevgili Zeynep Bike'ye teşekkür ederim. Onların yardımı ve bana sağladıkları çalışma ortamı olmasaydı, bu çalışmayı gerçekleştirmem mümkün olamazdı.

Tez sürecim ve hatta daha öncesinde bilim, etik ve hayata dair bitmesini istemediğim tartışmalarımız olan ve karşılıklı olarak tez çalışmalarımızda birbirimize moral ve destek aşıladığımız değerli arkadaşlarımdan Elif, Seyhan ve Şükrü'ye çok teşekkür ederim. Tabii ki, bizim bu tartışmaları yapmamız için ufukumuzu genişleten ve yaratıcı düşünme noktasında bu işi eğlenceli yapabilmenin imkânını yaratan Prof. Dr. Yasemin Yalım ve Yrd. Doç. Dr. Volkan Kavas hocalarıma da teşekkürümü borç bilirim.

Sevnur, Balca, İsmail, Ayça ve Emine'ye burada yer vermeden asla geçemem. Farklı şehirler hatta farklı ülkelerde eş zamanlı devam ettiğimiz doktora eğitimlerimizde birbirimize hep bir telefon ya da bir klavye kadar yakındık, hep beraberdik. İyi ki varsınız, iyi ki bu tezin hazırlanması aşamasında da hep yanımdaydınız.

Büyük zaman ve emek ayırmam gereken tez çalışmamda beni her zaman destekleyen ve iş ile okul hayatımın bir arada beni en az yoracak şekilde devam edebilmesi için her türlü yardımı yapan tüm iş arkadaşlarıma ve amirlerime teşekkür etmem benim için bir gerekliliktir. Onlar, her zaman bu konuda kendimi şanslı hissetmemi sağladılar.

Ev-iş-okul üçgeninde maalesef çoğu zaman ihmal etmek durumunda kaldığım evimin eksikliğini hissettirmemek adına her zaman o güler yüzü ile yaptığı nefis yemeklerle bizi ağırlayan, sevgisini hep hissettiren canım Ayper anneme ve akademik hayat basamaklarımda bana hep o güven veren ses tonuyla yanımda olduğunu hissettiren sevgili Erdal babama teşekkürlerim az kalabilir. Tabii, farklı bir şehirde yaşasa bile telefonun ucundaki o sakinleştirici sesiyle ve de her ihtiyacım olduğunda Ankara'ya gelip benimle beraber çalışma tempomu hafifleten, bana hayatı öğreten, çalışmayı sevdiren bitanecik anneme nasıl teşekkür edebileceğimi bilmiyorum. Doktora tezim için çalıştığım her gün, okuduğum ve yazdığım her sayfanın onu ne kadar mutlu ettiğini biliyorum, onun mutluluğu benim de mutluluğum oluyor.

Sanırım, evimizin son bir yıldır 3. bireyi olan sevgili papağanım Şanslı'nın varlığına, bir şans eseri beni bulduğu ve uğurum olduğu, bilgisayar başında geçirdiğim uykusuz gün ve gecelerimde yanımda beni bekleyen nefesim olduğu için teşekkür etmeden geçemeyeceğim.

Son olarak, sonsuz teşekkür benim yaşama tutunma sebebim olan eşim Cihan'a. İyi ve kötü günümde hep yanımdaydın, beni hep anladın, anladığını hissettirdin, beni ve yaptığım işi sevdin ve bana hep güç verdin. Benim için sabrettin, en ufak bir gülümsemeye ihtiyacım olduğunda beni kahkahalar ile güldürdün. Evet, sen benim hep gülen yüzümdün, bu çalışma dönemimde ve aslında her zaman beni iyimser ettin, korkularımı seninle yendim. O yüzden bu tez, beni ben yapan ve sevgisi ile kalbimi dolduran eşim Cihan'a adanmıştır.

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ATO	Ankara Tabip Odası
AYEK	Araştırma ve Yayın Etiği Komitesi
COPE	Yayın Etiği Komitesi (The Committee on Publication Ethics)
CSE	Bilimsel Editörler Kurulu (Council of Scientific Editors)
DHB	Dünya Hekimler Birliği
ESF	Avrupa Bilim Vakfı (European Science Foundation)
ICMJE	Uluslararası Tıbbi Dergi Editörleri Grubu (International Committee of Medical Journal Editors)
İSY	İntihal Saptama Yazılımları
NIH	Ulusal Sağlık Enstitüsü (National Institute of Health)
NSF	Ulusal Bilim Vakfı (National Science Foundation)
ORI	Araştırma Dürüstlük Ofisi (Office of Research Integrity)
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TTB	Türk Tabipleri Birliği
UKRIO	İngiltere Araştırma Dürüstlük Ofisi (UK Research Integrity Office)
ÜAKB	Üniversiteler Arası Kurul Başkanlığı
XTO	X Şehri Tabip Odası
YTO	Y Şehri Tabip Odası
YÖK	Yüksek Öğrenim Kurumu

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Makale Taslağı Dergiye Gönderildiğinde İntihal Şüphesi Oluştuğunda Yapılması Gerekenler Çizelgesi	44
Şekil 1.2. Makale Yayınlandıktan Sonra İntihal Şüphesi Oluştuğunda Yapılması Gerekenler Çizelgesi	45
Şekil 1.3. Yazarlık Hakkı İhlal Çeşitleri	58
Şekil 1.4. Bilimsel Yayın Sürecinde Sorumluluk Alan Kişiler ve Aralarındaki İletişim	63
Şekil 3.1. Soruşturma Gerekçelerinin Sayıca Birbirlerine Oranı	86
Şekil 3.2. Soruşturma Dosya Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı (1998-2012)	86
Şekil 3.3. 2003-2007 Yılları Arasında Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği'ne Aykırılık Savı ile ATO'da Açılmış Soruşturma Dosya Gerekçeleri	87
Şekil 4.1. Bilimsel Yalancılık ve Saptırma Çeşitleri ile Bunların Tanımları	132
Şekil 4.2. Araştırma-Yayın Etiği İhlal Gerekçeli Açılan Soruşturma Dosyalarının Açılmış Bütün Soruşturma Dosyalarına Sayıca Oranı	136
Şekil 4.3. Yayın Etiği İhlali Gerekçesi ile Açılan Soruşturma Dosyaları İçin Alınan Nihai Kararlar	137
Şekil 4.4. Yayın Etiği İhlal Gerekçeli Açılan Soruşturma Dosyalarındaki İhlal Çeşidi Oranları	137
Şekil. 4.5. Tabip Odaları Soruşturma Yürütme Süreci	139

ÇİZELGELER

Çizelge 1.1. Bir Bilginin Bilimsel Bilgi Olabilmesi için Sahip Olması Gereken Özellikleri	16
Çizelge 1.2. Bilimsel Araştırma Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	21
Çizelge 1.3. Bilimsel Yayın Hazırlama Aşamaları ve Bu Aşamalarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	31
Çizelge 1.4. Bilimsel Yanıltma Türleri	38
Çizelge 1.5. 1997-2012 Yılları Arasında COPE Tarafından Tespit Edilen Araştırma ve Yayın Etiği Çeşitleri ve Yıllara Göre Dağılımı	39
Çizelge 1.6. İntihal Tespit Yazılımlarının Etkinlik ve Kullanılabilirliğini Etkileyen Faktörler	47
Çizelge 1.7. Araştırma Sürecinde Taraf Tutma (BIAS) Aşamaları ve Yapılan Eylemler	49
Çizelge 1.8. Makale Yazarı Olma Şartları ve Makale Yazarlarının Sorumlulukları	57
Çizelge 3.1. 1998-2012 Yılları Arasında Disiplin Yönetmeliğine Aykırılık Savı ile ATO'da Yürütülmüş Soruşturma Dosyaları	83
Çizelge 3.2. 1998-2012 Yılları Arasında Disiplin Yönetmeliğine Aykırılık Savı ile ATO'da Yürütülmüş Soruşturmaların Başlama ve Bitiş Tarihleri	85
Çizelge 3.3. İntihal Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosya Süreci	88
Çizelge 3.4. Yazarlık Hakkı İhlali Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosya Süreci	91
Çizelge 3.5. Dilimleme Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosya Süreci	96
Çizelge 3.6. İntihal Gerekçesi ile Açılan İkinci Soruşturma Dosya Süreci	99
Çizelge 3.7. İntihal Gerekçesi ile Açılan Üçüncü Soruşturma Dosya Süreci	101
Çizelge 3.8. İntihal Gerekçesi ile Açılan Dördüncü Soruşturma Dosya Süreci	106
Çizelge 3.9. İntihal Gerekçesi ile Açılan Beşinci Soruşturma Dosya Süreci	111
Çizelge 3.10. İntihal Gerekçesi ile Açılan Altıncı Soruşturma Dosya Süreci	112
Çizelge 3.11. İntihal Gerekçesi ile Açılan Yedinci Soruşturma Dosya Süreci	114

Çizelge 3.12. İntihal Gerekçesi ile Açılan Sekizinci Soruşturma Dosya Süreci	120
Çizelge 3.13. İntihal Gerekçesi ile Açılan Dokuzuncu Soruşturma Dosya Süreci	125
Çizelge 4.1. ATO’da 1998-2012 Yılları Arasında İncelenmiş Araştırma-Yayın Etiği İhlal Gerekçeli Dosyaların Onur Kurulu Üyeleri ve Soruşturmacıların Uzmanlıkları	148
Çizelge 4.2. Soruşturma Süreçlerindeki Temel Farklılıklar	150
Çizelge 4.3. ATO’da Başlatılan Araştırma ve Yayın Etiği İhlal İnceleme Süreçlerine Gelen İtirazlar	152
Çizelge 4.4. ATO’ya İntihal Yapıldığı İddiası ile Yapılan Şikâyetlerin Temelini Oluşturan Nedenler	156
Çizelge 4.5. Şikâyetçi ve Şikâyet Edilen Tarafların Akademik Unvanları	161
Çizelge 4.6. Bilimsel Yanıltmaları Tetikleyen Nedenler ve Etkenler	164
Çizelge 4.7. Bilimsel Yanıltmaların Engellenmesi İçin Öneriler	171
Çizelge 5.1. ATO Tarafından Yürütülecek Araştırma ve Yayın Etiği İhlal Gerekçeli Soruşturmalarda Uyulması Önerilen Standartları	177
Çizelge 5.2. Görevlendirilecek Soruşturmacılar için Öneriler ve Soruşturmacılara İletilecek Görevlendirme Yazısı İçeriği	182

1. GİRİŞ

Araştırma ve yayın etiği, bilim dünyasında rol oynayan aktörlerin bilimsel dürüstlük sınırlarını sağlamlaştırmak için son zamanlarda sık ele alınan olguların en önemlilerindendir. Akademik dünyada yer alan, ya da daha önce de ifade edildiği gibi bilim dünyasında rol oynayan aktörler; araştırmacılar, araştırmaları destekleyen kişi-kurum-kuruluşlar ve araştırma sonuçlarının bilim çevresine duyurulmasında (yayın aşamasında) görev alan değerlendirme komiteleridir. Diğer bir deyişle bu aktörler, araştırma sürecinin her farklı basamağında sorumluluk paylaşan kişilerdir. Bu kişilerin kendi içerisindeki etki ve iletişimleriyle yaptıkları bilimsel aktivitenin hizmet etmesi gereken diğer tüm insanlarla olan etki ve iletişimlerini düzenleyen, belirli standartlar getirmeye çalışan etik kurallar mevcut olmak durumundadır.

Bu noktada “etik nedir?” sorusunun gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Genel bir ifade ile etik, yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusurlar çerçevesinde yaptığımız eylemleri ve bu eylemlerin sonuçlarını değerlendiren ahlaki konu edinen felsefe dalıdır (Aydın, 2001; s.: 3). Ahlaki terimlerimizi ve ahlaki yargılarımızı analiz eden etik, takındığımız ahlaki tutumlarımızı yönlendiren yargılarımızı irdeler (Nuttall, 1997; s.: 15).

Yukarıda bahsi geçen söz konusu etik kurallar, araştırma sürecinin tüm basamaklarında görev alan bilim insanlarının sorumluluklarının neler olduğunu ve bu sorumlulukların dışına çıkıldığında araştırma ve yayın etiği ihlallerinin kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir. Başta dürüstlük olmak üzere, objektiflik, mesleki olgunluk ve disiplinli çalışma prensibi sahibi olmak; bilim insanlarının sahip olması gereken başlıca sorumluluklarıdır. Pencerenin biraz daha dışına çıkıp konuya daha yukarıdan ve genel bir açıdan bakacak olursak, kişilerin sahip olması gereken etik değerler; insan olmanın değerinin bilgisine sahip olan, her eylem ve tutumunda bunu hesaba katan kişinin özellikleri olan dürüst, saygılı, adil dolayısıyla özgür olmaktır (Kuçuradi, 2006; s.: 175). Bu nedenle, bilim insanının yer aldığı ve yönlendirdiği bilimsel aktivite içinde, sahip olması gereken sorumluluk özelliklerinin ona sağladığı,

tüm baskı ve etki unsurlarından uzak, özgür bir kimlikle çalışabilmesi esastır. Bu özgür kimlik, bilimsel aktivite içerisinde bilim insanlarının bağlı olması gereken temel ilkeleri de benimsemeyi amaç edinmektedir. Bu ilkeler; araştırmanın tüm aşamaları olan düşünülmesi, planlanması, yürütülmesi, bulguların analizi ve yorumlanmasında dürüstlük ve açıklıktan ayrılmamak; benzer araştırmaları yapan bilim insanlarının düşünce ve deney sonuçlarına saygılı olmak ve gerektiğinde yayın aşamasında bu düşünce ve sonuçlara atıfta bulunmak olarak özetlenebilir (Arda, 2010; s.: 23).

Yeniden bilim insanının özgür kimliğinin pekiştirdiği sorumluluklarından, bu sorumlulukların yerine getirilmediği durumlarda gerçekleşen araştırma ve yayın etiği ihlallerine dönersek, bu ihlallerin neler olduğu sorusunu cevaplamamız gerekmektedir. Söz konusu cevap için ise sorunun içinde yer alan kavramlar olan araştırma (bilimsel araştırma) ve yayın (bilimsel yayın) kavramlarının irdelenmesi gerekmektedir. Öncelikle bilim, gerçeği aramayı esas edinmiştir (Beisiegel, 2010). Bilimsel araştırma da, bu arama eylemi dâhilinde araştırmacının sorgulama dürtüsü ile sınanmasını uygun bulduğu bir gerçek üzerine varsayım üretip, bu varsayımı çürütmeye çalışma etkinliğidir. Yapılan araştırmanın bilimsel olarak adlandırılabilmesi için, kullanılan yöntemlerin deneysel ve tekrara açık yöntemler olması gerekmektedir. Yürütülen bilimsel araştırmanın sonunda, çürütülemeden kalan varsayımlar, bilimsel gerçekleri gün yüzüne çıkarmaktadır.

Bilimsel yayın ise, bilimsel gerçek olduğuna karar verilen araştırma sonuçlarının bilim çevresine duyurulması için gerçekleştirilen, araştırma sürecinin son basamağıdır. Bilimsel gerçeğe ilişkin bilgiyi elde etme süreci içerisinde, diğer bir deyişle bilimsel araştırma süreci içerisinde bilim insanının özgür kimliğini bir kenara bırakıp, dürüst, objektif ve adil olma özelliklerini unutarak yaptığı tüm eylemler elde edilen bilimsel bilginin “gerçekliği”ni zedeleyecektir. Bilim insanı, tüm araştırma süreci boyunca son aşama olan yayın aşamasına kadar koruduğu özgür kimliğini bu son aşamada kaybeder ise de, elde ettiği ve sağlam temellere dayanan bilimsel gerçeği bilim çevresine duyurma noktasında maalesef yok sayarak dürüstlük ve mesleki olgunluk özelliklerini çığnemiş olacaktır.

Bilimsel aktivitenin amaca uygun ve insanlığa gerçeği armağan ederek yararlı olmayı amaçlamasının yanında hemen hemen her zaman bu amacını saptırıcı unsurların varlığı da olagelmıştır. Bu çalışmada, tarih süresince bilimin ne olduğundan yola çıkarak bilimsel ilerleme sürecinin evreleri, bilimsel ilerlemeyi açıklayan teoriler, araştırma sürecinin basamakları ve bilimsel yayının nasıl olması gerektiği, bilimsel yanıltma çeşitleri ve sebepleri ile tezin esasını teşkil eden Tabip Odaları'nın araştırma ve yayın etiği ihlallerine yaklaşımı ile bu ihlallerle ilgili soruşturma yürütme süreçleri aydınlatılmaya çalışılacaktır. Kavramsal açıklamaların betimlemeler ve çeşitli örnekler ile yapılmasının ardından; Ankara Tabip Odası'nda (ATO) Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği'ne araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile aykırı olma savıyla açılmış soruşturma dosyalarının kapsadığı süreçler, tüm kimlik-kurum, dergi, dernek adları gizli tutularak detaylı bir şekilde paylaşılıp, bu süreçlerin ihlal iddiaları ve alınan dosya kararları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde incelenecektir.

Etik ihlal yapıldığı gerekçesi ile ATO'ya yansıyan şikâyetlerin benzerlik ve farklılıkları, bu şikâyetler sonucunda alınan kararların benzerlik ve farklılıkları ile değerlendirilecektir. Benzer şikâyetlerde alınan farklı kararlara etki eden faktörler değerlendirilecek, özellikle bu noktada gelen itirazların süreci ne şekilde yönlendirdiği üzerinde durulacaktır. Ayrıca, kişilerin ATO'ya şikâyetle bulunmayı motive edici faktörler üzerinde durulması planlanmaktadır. Son olarak, bu çalışma kapsamında farklı soruşturma süreçlerinde izlenen farklı basamaklar karşılaştırılarak, süreç basamakları ve soruşturmacı değerlendirme ölçütleri için standardizasyon önerilerinin paylaşılması da hedeflenmektedir.

1.1. Bilim Nedir?

İngilizce'de "science" olarak kullanılan bilim kelimesi, Latince'de bilgi anlamına gelen "*scientia*" kelimesinden türemiştir (Online Etymology Dictionary, 2013). Bilim, bilim insanlarının içinde yaşadıkları dünyayı anlamlandırabilmeleri için gözlem, fikir yürütme ve varsayımda bulunma eylemlerini gerçekleştirerek bu söz konusu dünyaya dair oluşturdukları teorik, deneysel ve pratik bilgiler bütünüdür.

Farklı bir anlatımla ise bilim, doğada meydana gelen olayların nedenlerini ve bu nedenlerin birbirleri ile olan ilişkisini tespit eden, onları genelleştiren, kuramsallaştıran ve oluşan bu kuramsal bilgi sayesinde “benzer şartlarda benzer girdiler ile benzer çıktılar elde edilir” gerçeği çerçevesinde sonradan meydana gelecek olayların nasıl ve ne zaman meydana geleceğini önceden saptayan bir uğraştır (Topdemir ve Unat, 2008; s.: 6).

İnsanların yaşadıkları dünyayı anlamlandırabilmeleri için giriştikleri eylemler bütünü pek tabii ki sadece bilim olarak nitelendirilemez. Sanat ve din de insanın kendini ve çevresini yani dünyayı anlamlandırma çabasına hizmet etmektedir. Ancak, bilimin bu uğraşlardan farkı, ürettiği bilimsel bilginin sanatsal ya da dini bilgilerden özünde farklı oluşudur. Bu farklılık da bilimsel bilginin üretilmesinde temel teşkil eden deneysel yöntemden kaynaklanmaktadır.

Antik çağlardan beri dünya üzerindeki bilinmezleri çözmek için deneyici yöntemler kullanılsa da, mevcut bilgilerin dikkatli bir şekilde gözden geçirilmesi ve peşin hükümler, hurafe ve geleneklerden arındırılmış bilimsel bilginin önemi 17. yy.’da Francis Bacon ve Descartes’in bilimsel yönetime dair çalışmaları ile geçerlilik kazanmaya başlamıştır. 19. yy.’da deneysel yöntemle ilgili olarak deney ve gözlemin önemi giderek artmış ve Claude Bernard deneysel yöntemi 3 basamakta ele almıştır. Bunlardan ilki gözlem, ikincisi hipotez ve son olarak üçüncü basamak da deneydir. İlk aşama olan gözlem esnasında bilim insanı sınamak istediği olgusuna ait ipuçlarını toplamaya çalışır, ancak bu ilk aşamada dikkat etmesi gereken nokta olgunun sebebi olmamasına rağmen onun sebebiymiş gibi görünen nedenleri topladığı ipuçları ile ilişkilendirmeden ayıklayabilmesidir. Bilimsel yöntemin ikinci aşaması olan hipotez kurma esnasında ise bilim insanı elinde olan ipuçlarından yola çıkarak mümkün ihtimaller içinden kendi düşüncesine göre en yüksek olanı seçer ve bu ihtimale dair bir varsayım oluşturur. Oluşturulan varsayım çürütülmeye açık bir varsayımdır; zaten bilimsel aktivitenin özünde, kurulmuş her zayıf hipotezin çürütülmesi ve bu sayede çürütülemeyen ve sağlam temeller üzerinde duran, yani bilimsel gerçekliği barındıran hipotezin varlığını sürdürmesi yer almaktadır. Bilimsel yöntemin son aşaması olan deney aşaması da işte bu hipotezlerin denendiği ve bilimsel gerçekliği yansıtmayan

hipotezlerin elendiği aşamadır. Deney aşamasında unutulmaması gereken husus, sonsuz sayıda deney yapılamayacağı gerçeğidir. Bu nedenle, belirli sayıda deneyler sonunda aynı ya da benzer koşullarda, birbirini doğrulayan sonuçlar elde ediliyor ise bilim insanının sınıadığı hipotezi artık teori olmayı hak etmiş olmaktadır (Kahya, 2009).

Belirli hipotezlerin elendiği bilimsel araştırma etkinliği sırasında, bilim insanı sürecin başında düşünmediği konulara dalıp, bulunmadığı varsayımlarda bulunabilir. Bu durum da bilimsel araştırmanın doğrusal bir şekilde bir noktada başlayıp farklı bir noktada sonlanmadığını, dallara bölünerek bu dallardan bazıları çok kısa kalsa da, bazı dalların uzayıp hatta başka dallarla, yani bazı varsayımların başka varsayımlarla beraber bilimsel gerçekliği bulma yolunda ilerlediklerine tanık olunabilir. Dolayısıyla, bilimsel araştırma süreci sürekliliği olan, belirli bir başlangıç noktası olsa bile belirli bir sonuç noktası her zaman olmayan, kendi içinden sürekli yeni bilimsel araştırma süreçlerini doğuran bir etkinliktir.

İnsanı, bilim insanı rolüne girmeye ve hipotezler oluşturarak bu hipotezleri sınamaya yönlendiren husus ise kuşkusuz doğada var olan ve insana yol gösteren düzenliliklerdir (Topdemir ve Unat, 2008; s.: 6). Aslında bilim, doğada yer alan bu düzenliliklerin yukarıda da bahsedilen bilimsel yöntemler ile gözlemlenmesi ve kayıt altına alınması etkinliğidir.

Doğada yer alan düzenliliklerin yol gösterici rolü, bu düzen unsurlarının zaman ve mekândan bağımsız şekilde her zaman ve her yerde aynı şekilde ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Bilimsel bilgi de zaman ve mekândan bağımsız şekilde, genel geçer bir bilgidir. Bu nedenle bilim evrenseldir. Bilimsel bilginin oluştuğu ortamda sınırlı kalmayıp, onu üreten bilim insanının ellerinden çıkarak benzer ya da ilişkili varsayımlar üreten ve bu varsayımlarını sınamak isteyen diğer bilim adamlarının hizmetine sunulması esastır. Bu nedenle bilimin evrenselliğinden bahsetmek için, bilim adamlarının hareket etme, bir araya gelme, düşüncelerini ifade etme ve iletişim kurma özgürlüklerinin yanında bilimsel veri, bilgi ve araştırma materyallerine eşit

ulaşım haklarının olması gerekmektedir. Bu özgürlük ve haklar, etnik köken, din, vatandaşlık ya da cinsiyet unsurlarından bağımsız olmalıdır (ICSU, 2013).

Daha önce de değinildiğı üzere her eylem ve tutumunda dürüst, saygılı, adil ve dolayısıyla özgür olması gereken bilim insanının bu özgürlüğü ancak bilimin evrensellik ilkesinin gereklilikleri yerine getirildiğinde sağlanabilmektedir. Bilim insanının araştırmalarını gerçekleştirdiğı ortam ve olanakları ne olursa olsun, hem bilimsel etkinliğin mevcut veri ve bilgiler ışığında kendini geliştirerek ilerlemesi hem de bilimsel etkinlikte bulunan bilim insanının kendini güvende ve özgür hissetmesi; yani evrensellik ilkesinin varlığını hissetmesi gerekmektedir. Bu nedenlerden ötürü, tarihte bilimsel ilerleme süreçlerinin birbirini takip etme şekli sadece bilim insanının sorumluluklarını yerine getirmesine bağılı kalmamış, bilimin evrensellik ilkesinin ne derece hayata geçirilebildiğine de bağılı olarak gerçekleşmiştir.

1.2. Bilimsel İlerleme Sürecinin Evreleri

Yapılan araştırmalarda dünya üzerinde ilk insanın yaklaşık 2.5 milyon yıl önce yaşadığı tespit edilmiş olsa da bilimsel bilginin oluşmaya başlaması günümüzden ancak 3.000 yıl önceye kadar gidebilmektedir (Kahya, 2009). İnsan yaklaşık 3.000 yıl kadar önce doğada var olan düzenliliklerden yola çıkarak kendi yaşamını kolaylaştırıcı yolları bulmaya başlayabilmiştir. Bunun için ilk uygarlıkların su kenarlarında kuruldukları ve yerleşik yaşama geçmeye başlamakla beraber tarım etkinliğı için matematik bilgilerini geliştirmeye başladıkları görülmektedir. Böylece insanlar artık sadece mantıksal çıkarımlar ile değil analitik düşünme yetileri ile de varsayımlarını sınamaya ve geçerli varsayımları bulmaya başlayabilmişlerdir.

Farklı çevresel şartlar, farklı toplumlar için bilimin ilerleme hızını ve tarzını farklı kılabilmiştir. Şöyle ki, bilimsel gelişmenin Doğı ve Batı arasında gidip gelen bir etkinlik olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Topdemir ve Unat 2008; s.: 6). İlk ileri uygarlıklar olan Mısır, Mezopotamya, Hint uygarlıklarında ilerleme sürecine giren bilimin ürettiğı bilimsel bilgi daha sonra Batı'da Antik Ege uygarlığında ve

ardından da yeniden Doğu'da İslam uygarlıklarında ilerleme sürecine ara vermeden devam etmiştir.

Bilimsel bilginin gelişimine devam etme süreci kronolojik dönemler olarak incelenirse, bu süreç 4 ana döneme ayrılabilir (Topdemir ve Unat, 2008; s.: 6; Kahya, 2009). İlk ileri uygarlıklar dediğimiz Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında deneyici yöntemlerle bilgi birikimi oluşturulmaya çalışıldığı görülmekle beraber, ardından gelen antik Yunan döneminde ise akılcı sistemler kurulmaya başlandığına tanık olunmaktadır. Bilimsel bilginin gelişme sürecinde 3. dönem içinde hem bir ilerleme hem de bir hareketsizlik dönemi barındırmaktadır. Ortaçağ'da İslâm uygarlıkları antik Yunan'dan aldıkları bilimsel bilgileri yeni deneyici yöntem ve akılcı sistemlerle geliştirirken, aynı dönemde Batı Uygarlıkları antik Yunan'dan aldıkları bilimsel bilgileri dini dogmalarına temel oluşturabilmek için kullanmış ve hatta bilginin geçerliliğini zedelemişlerdir. Modern bilim dönemi olarak adlandırılan Rönesans ve sonrası bilimsel bilgi gelişiminin yaşandığı dönemin başlangıcında da skolâstik yani Ortaçağ Batı Kilisesi felsefesi eleştirilmeye ve reddedilmeye başlanmıştır. Bu eleştiri ve reddediş sürecinin de, modern bilimin babası olarak adlandırılan Galileo'nun yenilikçi yöntemlerle deney ve matematik bilgisini bir araya getirip kullanmaya başlaması sonucu olduğu söylenebilir (McClellan ve Dorn, 1999; s.: 361).

Tarihte farklı dönemlerde gerçekleşen bilimsel ilerlemenin doğru analiz edilebilmesi için dönemin insanların toplumsal yapısı, sosyoekonomik hareketliliği ve düşünsel yapısı ile ilgili dönemin yaygın felsefi görüşlerinin de bilinmesi gerekmektedir (Kahya, 2009). Keza, tüm bu hususlar, bilimin ilerleme sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemişlerdir. Bu nedenle, deneyici yöntem kullanımının önemsenmeye başlandığı Antik Mısır ve Mezopotamya bilimi incelenirken, o dönemin pratik amaçlarından ötürü bu ilerlemeyi yakaladıkları görülmektedir (Topdemir ve Unat, 2008; s.: 6). Yerleşik hayatla beraber tarımsal faaliyetlerde bulunmaya başlayan Mısır uygarlığı, taşan Nil nehrinden mahsullerinin zarar görmemesi için geometri bilgisini geliştirmiş, yaygın olan felsefi görüşler ve dini inanışları gereği de uygulamalı astronomi alanında ilerleme kaydetmişlerdir. Aslında genel olarak ilk uygarlıklarının tümünde ki bu uygarlıklara Hint ve Çin uygarlıklarını

da katmak mümkündür; gökyüzü ve yıldızların erişilemez olmalarının dini korku ve dogmalarla özdeşleştirilmesi sonucu ilk ortaya çıkan bilimin astronomi olmuştur. Mezopotamya’da ise Babil uygarlığının kendi toplumsal yapısının bir gerekliliği olarak ticari aritmetik konusunda ilerleme kaydettikleri göze çarpmaktadır.

Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarından bilimsel ilerleme sürecini devam ettirme görevini alan uygarlık Antik Yunan uygarlığıdır. Antik Yunan uygarlığı, Ege Denizi çevresinde, Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarına yakın olup bu uygarlıklardan etkilenmekle beraber, üstünde bulunduğu coğrafya itibariyle tamamen farklı koşullara sahip olmuştur (McClellan ve Dorn, 1999; s.: 361). Merkezi bir yönetim sistemi yerine, dağınık şehir devletlerinden oluşan bu uygarlıkta, belirli bir yönetim ya da devlet desteği olmadan doğa filozofları doğa ile ilgili çeşitli çıkarsamalarda bulunarak akılcı sistemler geliştirebilmişlerdir. Dolayısıyla Antik Yunan’da bilimsel kuramlar oluşturmaya çalışan doğa filozofları, devlet korumasında olmayan, tersine bağımsız kişilerdi. Bu bağımsızlık, dönemin bilim insanı filozoflarına son derece etkili ve şu an bile hala üzerinde düşünülen evren ve doğaya dair bazı soruları ortaya koymalarına olanak sağlamıştır. Antik Yunan dönemindeki bilime bakış açısının, Mısır ve Mezopotamya dönemlerindeki bakış açısından farkına bakılacak olur ise de; bu uygarlıkta bilimsel bilginin pratik amaçlar ile kullanılmadığı görülmektedir. Antik Yunan’da, bilimsel bilginin felsefi boyutu, tüm toplumsal ve ekonomik gereklilik ve amaçlardan üstün tutulmaktaydı. Bu nedenle, dönemin bilimsel aktivitelerinde belirli bir somut çıktı arayışı hiç olmamış, ancak düşünsel ve kuramsal anlamda bilimsel bilginin ilerlemesi mümkün kılınmıştır. Tüm bunlardan yola çıkarak antik Ege’de, doğa üzerine yapılan bağımsız, kuramsal sorgulamalar biçiminde yeni bir tür bilimsel etkinlik doğmuştur.

Antik Yunan dönemini izleyen Ortaçağ dönemi, bilimsel ilerleme açısından Doğu ve Batı uygarlıklarında tamamen farklı süreçler izlemiştir. Siyasi sahnede Batı uygarlıklarının zayıflamaya başlaması ve İslâm’ın eş zamanlı olarak yayılımının hızlanması, bilimsel ilerleme sürecinin Batı’dan farklı bir toplum kontrolünde devam etmesine yol açmıştır. Batı’da yaşamı ve dolayısıyla bilimi de yönlendiren 2 ayrı felsefeden söz edilebilir. Bunlardan biri patristik felsefe, diğeri ise skolâstik felsefedir. Yunanca’da kilise babası anlamına gelen “patera” sözcüğünden türeyen patristik kavramı, 1. ve 4. yy.lar arasında, Pagan kültürüne eş zamanlı olarak etkili

olmuş ve sonrasında Ortaçağ düşünsel yapısını şekillendiren önemli bir felsefe haline gelmiştir. Patristik felsefe, “Platon’cu Hristiyan Tanrıbilim felsefesi” olarak da adlandırılabilir. Batı Ortaçağı bilimde etkili olan diğer bir felsefe skolâstik felsefedir ve patristik felsefenin devamı niteliğini taşımaktadır. Latince okul anlamına gelen “schola” kelimesinden türeyen skolâstik kavramının başlıca özelliği dogmatik olmasıdır. “Bilgeliğin gizli anahtarının geçmişin gizli karanlıkları içinde kaybolmuş olduğu” ve “Aristocu Hristiyan Teoloji anlayışı” ile Aristo gerçeğin temsilcisi ve öğreticilerin sultanı olarak adlandırılmış, bilimsel anlamda onun öğreti ve çalışmalarına olan saygıdan öteye gidilememiştir (Arda, 1997; s.: 44). Diğer taraftan, yayılım politikası ile Avrupa’ya doğru yola çıkan Müslümanlar, önlerine çıkan ileri uygarlıkları yağmalayıp ortadan kaldırmak yerine, onların bilimsel bilgi ve tecrübelerini özümsemeyi tercih etmişlerdir. Böylece, antik Ege’de üretilen birçok bilimsel bilgi kaynağı, skolâstik düşüncenin hâkim olduğu ve yasaklamalar ile ilerlemenin engellendiği Batı’nın aksine, İslâm uygarlıklarında tercüme ve eklemeler ile korunmuş ve geliştirilmiştir. Ortaçağ’da, İslâm dünyası Antik Ege biliminin mirasçısı olmuş ve M.S. 800 ile 1300 yılları arasında diğer alanlarda olduğu gibi bilimsel alanda da önderliğini korumuştur. İber Yarımadası’ndan Orta Asya’ya uzanan ilk gerçek uluslararası bilimsel toplumu da Müslüman bilim adamlarının kurduğu bilinmektedir (McClellan ve Dorn, 1999; s.: 361). Ancak, İslâm biliminin ürettiği metinlerin yalnızca çok az bir kısmının yayımlanmış olması ve daha sonra bilimsel gelişme sürecinin kontrolünü eline alan Batı uygarlıklarının yeni çalışmalarında İslâm uygarlığına görece az atıfta bulunması, araştırma sürecinin çok önemli olan son kısmı olan yayınlama aşamasının bu dönemde göz ardı edildiğini göstermektedir (McClellan ve Dorn, 1999; s. 355; Topdemir ve Unat, 2008; s.: 6).

Tarih sahnesinde, İslam Uygarlığı’nın siyasi ve düşünsel alanda zayıflamaya başlaması sonucu 12. yy.da Avrupa’da başlayan yenilik hareketleri, 15. yy.a kadar devam etmiştir. Skolâstik düşüncenin kaçınılmaz reddi ile deneysel metotları kullanmaya başlayan Batı uygarlığı bilim adamları için ilk ele alınan bilim dalı tıp olmuştur. Bunun örneği olarak da kilisenin onayı ile araştırma amaçlı yapılan ilk diseksiyonun ancak 16. yy.da gerçekleştiği görülmektedir (Kahya, 2009). Tıp alanında deneysel metotların kullanılmaya başlanması önceleri “deneycilik” aktivitesi

olarak adlandırılabilir. Ancak 19. yy.da yaşamış Claude Bernard tarafından yapılan çalışmalar ile deneycilik aktivitesi çağdaş anlamda bir deneysellik aktivitesine bürünebilmiştir (Arda, 1999b; s.: 93).

Skolâstizimden sıyrılan Batı’da bilimsel ilerleme için metodolojik kaygılar oluşmaya başlaması ile beraber 17. yy. filozoflarından Descartes’in mevcut bilgiyi olduğu gibi kabul etmek yerine sorgulamak ve dikkatle gözden geçirmek gerektiği düşüncesi benimsenmeye başlanmıştır. Daha önce de modern bilimin babası olarak nitelendirilen Galileo’nin de bilimsel bilginin niteliksel esaslara değil de niceliksel esaslara dayalı olarak; yani kontrol ve tekrar edilebilir yöntemler ile gerçekleştirilmesi gerektiği inancı genel kabul görmüştür.

Yine modern bilimin prensiplerinin oturmaya başladığı bu dönemde, felsefi sistemlerin bilimsel aktivitelerden uzak tutulması, yani spekülâtif ve kanıtlanamaz bilginin bilimsel bilginin keşfi ve doğrulanmasında kullanılmaması gerektiği kabul edilmiştir (McClellan ve Dorn, 1999; s.: 356).

1.3. Kurumsallaşma ve Meslek Gruplarının Oluşumu

Bilimsel ilerleme sürecinin ivmesini arttıran en önemli etkenlerden biri de 18. yy.da karşımıza çıkan sanayileşme hareketidir. Sanayileşmenin temelini oluşturan teknolojik gelişmeler, bilimsel gelişim sürecini de hızlandırma anlamında olumlu yönde etkilemiştir. Bilimsel gelişmelerin teknolojiye aktarılması ile teknoloji de hızla gelişmeye devam etmiş ve böylece bilim ve teknoloji birbirini destekleyerek hızlı gelişmelerini sürdürebilmişlerdir (Kahya, 2009).

Bilimsel aktivitelerin daha hızlı bir şekilde icra edilmesi ve teknolojinin de desteği ile alt bilim dalları oluşmaya ve dolayısıyla da bilim adamları arasında uzmanlaşmalar görülmeye başlanmıştır. Artık, her bilim alanında yetkin ve söz sahibi olmayan, ancak belirli bir alanda derinlemesine araştırmalar yapan bilim insanlarının varlığı söz konusu olmuştur. Bunun sonucu olarak da farklı bilim dallarına mensup bilim

insanları meslek gruplarını oluşturmaya başlamışlardır. Bu bilim insanları kendi çalışmalarını duyurabilmek adına kurumsallaşmaya ve bilimsel toplantılar düzenlenmeye başlanmışlardır. Böylelikle, iletişim araçların da teknoloji sayesinde gelişme başlamasıyla bilimsel bilgiler, bilim çevrelerinde her geçen gün artan bir ivme ile yayılmaya başlamış ve ilk bilimsel dergilerin sahneye çıkışına tanık olunmuştur (Kahya, 2011).

Bilimsel bilginin gelişiminin üstel büyüme olarak karşımıza çıktığı 17. yy. ve sonrası süreç, bilimsel bilginin yayılımının hızlanmasına doğrudan bağlıdır. Bilimsel bilginin yayılımında en önemli faktör olan bilimsel dergilerin ortaya çıkışı 1665 tarihine rastlamaktadır. İlk olarak Fransa’da yayınlanan bilimsel dergi *Journal des Scavans* ve İngiliz bilimsel dergi *Philosophical Transactions of the Royal Society*’nin sistemik bir şekilde mevcut araştırma sonuçlarını yayınlamaya başlamasının ardından geçici süreli yayın yapmış pek çok bilimsel derginin de ortaya çıktığı görülmüştür (Wikipedia Scientific Journal, 2013). Bilimsel yayınların ilk defa görüldüğü 1665 yılından sonraki ilk 200 yıl boyunca, bu makalelerin format olarak belirli bir standardizasyon uzak oldukları görülmektedir. İlk bilimsel makale örneklerinin daha çok son derece kibar bir dille yazılan mektup formatında deneysel raporlar şeklinde oldukları ve içeriğinde aynı anda birden fazla konuya değindikleri bilinmektedir (Sollaci ve Pereira, 2004).

On yedinci yüzyılda sayısı 10’un altında olan bilimsel dergiler, 18. yy.da 100 sayısına ulaşmış, 19. yy.da 100.000’lere dayanan bu sayı 20. yy.da 1 milyona varmıştır. Dolayısıyla, 17. yy. sonrası yapılan kayıtlı bilimsel çalışma miktarının 1 milyon katına çıktığı, yani her 15 yılda bir katlandığı görülmektedir (McClellan ve Dorn, 1999; s. 362).

Bilimsel bilginin dağılımında en önemli rolü oynayan bilimsel yayınların üretimi pek tabii ki o yayını üretilen bilim insanına bağlıdır. Genel olarak bakıldığında günümüzde, her 100 bilim insanından 2’si mevcut makalelerin %25’inden, 10’u makalelerin %50’sinden ve geriye kalan %90’a yakın orandaki bilim insanı ise makalelerin diğer %50’sinden sorumludurlar. Bu demektir ki bilim adamları kariyerleri boyunca sadece 1 ya da 2 bilimsel yayın üretmektedirler. Buradan

anlaşılmaktadır ki, 17. yy.dan bu yana süregelen bilimsel bilginin yayılım hızındaki artışın bu şekilde devam etmesi mümkün görülmemektedir (McClellan ve Dorn, 1999; s.: 355).

1.4. Bilimsel İlerlemeyi Açıklayan Teoriler

Tarih süregeldikçe, bilimin gelişmesinin ne şekilde olduğu, doğayı günlük gereksinimler için kontrol altında tutma güdüsüyle başlayan deneyciliğin, teknolojik gelişmelerin de yardımı ile nasıl bir metodolojik yapıya büründüğü ayrı, ancak bir o kadar da önemli bir noktadır. Farklı bir deyişle bilimin hangi esaslarda şekillendiği bilgisi, günümüzde geline araştırma ortamının kavranabilmesini sağlayacaktır. Reichenbach'ın deyişiyle özü genellemeler olan bilgi ise buluş sanatı da doğru genelleme sanatıdır (Reichenbach, 1981; s.: 14). Bu genelleme sanatının oluşum evrelerine dair mevcut görüşlere bakar isek pozitivistin savunucusu Karl R. Popper'in bilimsel bilgi birikiminin lineer seyrettiğini savunan görüşü, Thomas Kuhn'un bilimsel bilgi birikiminin lineer değil bilakis kesintilerle oluştuğunu savunan görüşü ile bilimsel bilgi edinme sürecini diğer tür bilgi edinme süreçlerinden üstün tutmayı saçma bulan Feyerabend'in görüşü karşımıza çıkmaktadır.

1.4.1. Popper Teorisi

Eleştirel akılcılığın kurucusu olan Popper'a göre bilim insanı, ancak önyargılar ve dogmalardan arınıp, deneyim, gözlem, içgüdü ve sezgileri ile hareket ettiği vakit evreni sorgulayabilir. Popper'in savunucusu olduğu pozitivist anlayışa göre bilim kesintisiz bir bilgi birikimi ve bu birikimin sistematik olarak yapılanması şeklinde varlığını sürdürür.

Karl R. Popper'in bilim modelinde, doğru kurulmamış teorilerin elenmesi ve bu elenen teorilerin yerlerine bilimsel gerçeğe daha uygun yeni teorilerin gelerek bilimsel gelişim sürecinin devam etmesi esastır. Her bir bilimsel bilgi, bir önceki temin edinilen bilimsel bilginin üzerine yeni bilgiler koyarak, bilginin gerçeğe daha

uygun olmasını ve mükemmelleşmesini sağlar. Dolayısıyla Popper'a göre bilimsel bilgide süreklilik söz konusudur (Kahya, 2009). Popper (2012) ayrıca, bilimsel her önermenin sınanabilir olması gerektiğini, üzerinde yeterince düşünülmeden hemen kabul edilen önermelerin bilimde yer almaması gerektiğini; çünkü bu tür önermelerin mantıksal nedenlerden dolayı sınanmalarının olanaksız olduğunu belirtmiştir.

1.4.2. Kuhn Teorisi

Popper'ın aksine Thomas Kuhn ise, pozitivist felsefenin savunduğu şekilde bilimin gelişiminin kesintisiz seyrettiği fikrine katılmamaktadır. Kuhn'a göre bilimin ana elementi problem çözme etkinliği olmalıdır ve her yeni paradigma bu etkinlik çerçevesinde üretilmelidir (Kuhn, 1962). Bilimsel bilginin üretilmesinde farklı bilim adamları tarafından farklı bilgiler ortaya konacak ve bu fikirler karşılaştırmalı olarak tartışılacaktır. Üretilmesi aşamasında her bilimsel bilgi için, sonsuz deney yapılamayacağı gerçeğinden yola çıkılarak gözden kaçan bir takım önemli bilgiler olabilir ve dolayısıyla bilim insanının ortaya koyduğu teorisi, yanlış temeller üzerine çıkmış olabilir. Bu nedenle, Popper'ın anlayışının aksine, daha önceki bilimsel bilgiler hemen doğru kabul edilip yeni bilgiler onun üzerine eklenmemeli, her bilimsel bilgi sınanmalıdır. Bu sayede hatalı olduğu anlaşılan teoriler ayıklanabilir. Bu ayıklamanın yapılabilmesi de ancak ve ancak mevcut görüş ve teoriler arasında süregelen sürtüşme ve tartışmalar sonucunda oluşacak bilimsel devrimler ile mümkün olabilmektedir (Kahya, 2009).

Bilimsel ilerleme sürecini daha çok sosyal boyutları ile ele alan Kuhn, yine Popper'ın aksine her şeyin nedensellik ilkesi ile açıklanamayacağını savunmuştur. Kuhn, aynı olguyu ya da bilimsel bilgiyi yorumlayan 2 farklı kişinin, bu bilimsel bilgiye yüklediği anlamlar ve çıkarsamalarının farklı olacağını; bu nedenle de bilginin temelinde bir görecelilik söz konusu olduğunu belirtmiştir (Kuhn, 1962). Her bilim insanı, aynı doğaya kendi açılarından bakarak değerlendirmiş, her bilim insanı için elde olan veriler aynı olsa da birbirinden farklı çıktı ve sonuçlar elde etmişlerdir (Kahya, 2009).

edinmenin farklı yollarıdır ve hiç biri bir diğerine üstün değildir. Doğru bilgiyi, her zaman bilimsel metodoloji ile elde etmeyi beklemek, doğanın gerçeğine kör kalmaktır, ve dolayısıyla aldatıcıdır (Wikipedia, 2013f).

1.5. Bilimsel Bilginin Özellikleri

Bilimsel bilginin özellikleri, yukarıda verilen 3 farklı görüşe göre değişebilmektedir. Kimisine göre yığılgan, her koşulda genellenebilir, kimisine göre gelişme sürecinde sektelere uğrayıp yanlışlanabilen; kimisine göre de diğer bilgi türlerinin geçerliliğinden daha geçerli olmayan bir bilgi türüdür. Dolayısıyla, bilimsel bilginin özelliklerinden bahsedebilmek için biz burada günümüz bilim anlayışına daha yakın olduğuna inandığımız Popper görüşü çerçevesinde kalmayı tercih edeceğiz.

Öncelikle, bilimin evrensellik ilkesinde olduğu gibi bilimsel bilginin kendisi için de bir evrensellik söz konusudur. Her ne kadar Kuhn bilimsel bilginin de sorgulanması gerektiğini ve zaman zaman bazı bilimsel bilgilerin yanlışlanabilme olasılığı olduğunu söylese de; günümüz pozitivist anlayışı ile bilimsel bilgi insanlığın zaman ve mekândan bağımsız olmak üzere üzerinde hem fikir olduğu bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla ilk özellik olarak bilimsel bilginin klasikleşmiş bir bilgi olduğu söylenebilir.

Bilimsel bilginin nedensellik ilkesine uygun olarak prediktif ve postprediktif olması da gerekmektedir. Bu demektir ki, sahip olunan bilimsel bilgi ile farklı zaman ve şartlarda örneğin gelecekte olabilecek olasılıklara dair kestirimlerde bulunulabilmeli ya da benzer şekilde geçmişte olmuş olan olayların aydınlatılması için o olayı ortaya çıkaran nedenlerin tespit edilebilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, nedensellik ilkesine de bağlı olmasından ötürü bilimsel bilginin akılcı bir bilgi olduğunu da söyleyebiliriz.

Öte yandan, bilimsel bilgi genellenebilir bir bilgidir. Pek tabii bu genellenebilirlik özelliğini, mutlak anlamda genel geçer olarak algılamak da bazı yanlışlıkları doğurabilir. Bilimsel bilginin oluşması aşamasında belirli bir takım koşullar içerisinde

incelenmiş, sınanmış ve geçerliliği saptanır hale gelmiş olması gerekmektedir. Koşullar değiştiğinde de elde edilen bilimsel bilgi yeni koşullar altında uyarlanabilir bir özellik gösteriyor ise, o bilimsel bilginin artık genellenebilir olduğundan söz edilebilir.

Bilimsel bilginin en önemli özelliklerinden bir diğeri de bu bilginin ilerleyen ve yığılgan bir özellik göstermesidir. Bilim insanı, hipotezini mevcut bilimsel bilgiler ile kurar ve sınar. Kurulan hipotez, farklı zaman ve mekân koşullarında sınanıp aynı sonuçları verebiliyorsa, mevcut bilgilerin üzerine yeni bir bilimsel bilgi olarak eklenebilir.

Ayrıca, yukarıda da bahsedildiği gibi bilimsel bilginin tekrarlanabilir ve farklı bilim adamları tarafından farklı koşullarda elde edilebiliyor olması gerekmektedir. Bilimsel bilginin tekrarlanabilirlik özelliği de genellenebilirlik özelliği ile aynı paraleldedir.

Çizelge 1.1. Bir Bilginin Bilimsel Bilgi Olabilmesi için Sahip Olması Gereken Özellikleri

Bilimsel Bilginin Özellikleri
▪ Evrensellik ▪ Nedensellik ▪ Akılcılık ▪ Genellenebilirlik ▪ Yığılganlık ▪ Bütünsellik ve kapsamlılık ▪ Tutarlılık

Bilimsel bilginin ele aldığı konuları bir bütünlük içerisinde ve geniş, kapsamlı bir yaklaşım ile ele alması da gerekmektedir. Dolayısıyla bilimsel bilginin sistemli ve tutarlı olma özelliklerine de sahip olduğu bir gerçektir. İlaveten, bilimsel bilginin uygun bir araştırma ve doğrulama yönteminin de olması gerekmektedir (Topdemir ve Unat, 2008; s.: 6). Bu demektir ki, bilimsel bilginin üretilebilmesi, metodolojik bir standardizasyon sayesinde olabilmektedir. Bu standardizasyon, bilimsel bilginin

üretilme süreci olan araştırma sürecinin belirli bir takım evreleri olmasını gerektirir. Araştırma sürecinin bu evrelerine ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

Son olarak, bilimsel bilginin güvene dayalı bir ortam ve süreçte üretilmiş olması gerekmektedir. Bu özellik, bilimsel aktivite sürecinde bilim adamlarının ve bilim dünyasının diğer aktörlerinin yerine getirmeleri gereken dürüstlük ilkesine bağlıdır. Dürüstlük ilkesinin yerine getirilemediği durumlarda bilimsel bilginin güvenilirlik özelliği de zedelenmektedir. Bu durumların neler olabileceğinin ve tetikleyen unsurların tanımlanması ve de bilimsel bilginin güvenilirliğinin garanti altına alınması için ne gibi önlemler alınabileceğine de yine ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

1.6. Araştırma Sürecinin Basamakları

Bilimsel bilginin üretilmesinin ancak metodolojik bir standardizasyon sayesinde olduğu ve bu standardizasyonun, bilimsel bilginin üretilme süreci olan araştırma sürecinin belirli bir takım evrelere ayrılması ile sağlanabileceğinden bahsetmiştik. Bununla birlikte, araştırma sürecinde kullanılacak bilimsel yöntemin veri toplama aşamasıyla mı, yoksa doğruluğu ispatlanmaya çalışılan bir görüş, bir hipotez veya bir kuramın açıklama konusu olan bir problemle mi başladığının tartışmalı olduğu söylenebilir (Oğuz, 1999). Ancak, araştırma sürecinin başlayabilmesi için üzerinde çalışılacak bir soru ortaya atılması gerektiği kesindir. Bilim insanının merak etme, bir sorunu çözme ya da bir pratik ihtiyaca yarar sağlama güdüsü ile içine girdiği araştırma sürecinde çalışacağı sorusunu belirledikten sonra nasıl bir hipotez kurulacağı önemlidir. Hipotezin de kararlaştırılması ile araştırmada izlenecek yol yani yöntemin ne olacağına karar vermek, hipotezin doğru bir şekilde sınanıp sınanamaması adına kilit önem taşımaktadır. Son olarak da, kararlaştırılan yöntem ile hipotez sınanıp geçerliliğine kanaat getirildiğinde, bu bilginin bilim çevresi ile paylaşılması yani araştırma sonuçlarının yayılımı aşaması gelmektedir.

Bilimsel bilgi üretme yolu olan bilimsel araştırma sürecinde Claude Bernard'ın bu sürece dair sıralamasına bakacak olursak; araştırma sorusunun orta konulabilmesi için önce veri toplama aşaması ve ardından da bu toplanan verilerin analizi aşaması gelmektedir. Elde edilen veriler ve bu verilerden çıkarılan bulgular arasındaki bağlantıların denetlenmesini takiben bir takım genellemeler kurulup, bu genellemeler üzerine sınanacak varsayımların oluşturulur ve başlangıç olarak bazı eğreti açıklamalar getirilmeye çalışılır. Kurulan varsayımlar yani hipotezlerin sınanması aşaması kontrollü gözlemler ile yapıldıktan sonra eğer belirli bir sistematizasyon oluşturulabiliyor ise artık kuram oluşturulabilir (Arda, 2009b; s.: 9).

Öte yandan, bir araştırma sürecinin üzerinde çalışılacak soru aşamasından, araştırma sonuçlarının yayılımı aşamasına başarılı bir şekilde gelebilmesi için de bir takım kıstasları sağlaması beklenmektedir. Öncelikle, ortaya konan araştırma sorusunun fikir açısından ve bu soru üzerine inşa edilen hipotezin de tasarım açısından özgün olması gerekmektedir. Bu özgünlük, ilgili araştırma sürecinin, diğer araştırma süreçleri ile çakışmaması ya da tekrar niteliği taşımaması yani bilim dünyasına yeni bir bilimsel bilgi sunabilme kapasitesine sahip olması ile ilgilidir. Ancak, araştırma sorusu ve hipotezin özgünlüğü, bu hipotezi sınama aşamasında kullanılacak bilimsel yöntemin yapılabirliğini azaltmamalıdır. Sürecin devamlılığının sağlanabilmesi ve ulaşılması hedeflenen araştırma sonuçlarının eldesi için, araştırma yönteminin mevcut koşullar göz önünde bulundurularak kararlaştırılması gerekmektedir. Son olarak da, ortaya konan araştırma sorusunun, bir sorunu çözme ya da bir ihtiyacı giderme aşamasında ne derece yaratıcı bir soru olduğu, yani araştırma sonuçları yayınlandığında bu sonuçların bilim çevresindeki yaygın etkisinin ne olacağı da sürecin ne derece başarılı yürütülüp, başarılı sonuçlandırıldığına göstergesi olacaktır.

Öncelikle, bilimsel araştırma sürecinde ilk ve en önemli bölüm üzerinde çalışılacak yani araştırmaya değer sorunun ortaya konulmasıdır, çünkü ancak böyle bir sorunun varlığı söz konusu süreci başlatabilecektir. Bu aşamada bilim insanı çevresini gözlemleyerek sınanacak hipoteze ait ipuçlarını toplamaya çalışır, bunun için de sorunun sebebi olmamasına rağmen onun sebebiymiş gibi görünen nedenleri topladığı ipuçları ile ilişkilendirmeden ayıklayabilmelidir. Her ne kadar bilim insanını

soruyu bulmada ilk tetikleyen neden merakı olsa da sırf merak sebebiyle ortaya çıkan bir soru üzerinde çalışmak vakit ve emek kaybı olacaktır. Bir sorunu çözmek ya da bir konuda ihtiyacı gidermek adına girilen soru araştırması, araştırma sürecinin bir sonraki aşamaları olan hipotezin kurulması ve bu hipotezin sınanması aşamalarında daha başarılı olmayı sağlayacaktır. Bazı durumlarda, üzerinde çalışılacak soruyu belirleyenle hipotezi kuran aynı kişi olmayabilir. Böyle bir işbirliği söz konusu olduğunda, hipotezi kuracak kişinin, ortaya konan bilimsel soruyu oluşturan etmenler ve bu süreci başlatan motivasyon hakkında yeterli şekilde bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Araştırma sorusunun belirlenmesinin ardından gelen ikinci basamak olan hipotezin oluşturulması esnasında, ortaya konan araştırma sorusuna ait ipuçları kullanılarak olası tüm ihtimaller sıralanır. Hipotezi kuracak kişinin bu ihtimaller arasından araştırma sorusu ile en çok bağdaştırdığı ve sınamak istediği ihtimali seçerek bu ihtimal üzerine bir varsayım oluşturur. Bilim insanının bu noktada girişeceği iş, kurduğu hipotezi çürütebilmek için mümkün olan tüm yolları denemektir. Burada amaç, hipotezin her şeye rağmen çürütülemediğini kanıtlamak ve ardından akılcı ve sınanabilir sonuçlar içeren teoreme ulaşmaktır. Oluşturulan varsayımın çürütülmeye çalışıldığı bu girişim için de araştırma yönteminin belirlenmesi gerekmektedir.

Araştırma yönteminin belirlenmesi aşamasını detaylı incelemeden önce yöntem ve metodolojinin ne olduklarına dair bir tanımla vermek yerinde olacaktır. Yöntem, herhangi bir amaca ulaşmak için kabul edilmiş yol, yordam, diğer bir deyişle sorun çözme eyleminin benimsenmiş yolu; metodoloji yani yöntem bilgisi de bir sorunun nasıl çözüleceğinin bilgisidir (Arda, 2009b; s.: 9).

Araştırmada hangi yöntemin kullanılacağı aslında bilim insanının deneyimlerine bağlıdır. Yönteme dair deneyimler, yanlış sonuçlar doğuran yöntemlerin ayıklanması ve en doğru yöntemin bulunabilmesi için de son derece önemlidir. Doğal olarak, yeterli deneyim sahibi olmadan uygulanacak yöntem denemelerinde deneme-yanılma metodu kullanılacaktır. Özünde, bu basit yöntemsel yaklaşım bile bir varsayımın tekrar tekrar sınanmasını, dolayısıyla ortaya çıkacak bilginin gücünün artmasını sağlayacaktır.

Önemli olan bir diğer nokta, araştırma yönteminin, bilimsel bilginin niteliksel prensiplere göre değil, niceliksel prensiplere göre tasarlanması gerekliliğidir. Bilimsel bilginin sınanabilir ve akla uygun bir bilgi olarak ortaya çıkabilmesi için, araştırma sürecinin kontrol edilebilir ve ölçülebilir niceliksel prensipler ile devam ettirilmesi esastır.

Son olarak, yöntem aşamasında, bilim insanının yaptığı hipotez sına denemelerinin her birinin tarihlerini, nasıl yapıldığını, bu yöntemlere dair değerlendirme kıstaslarını ayrıntılı bir şekilde not etmesi çok önemli bir ayrıntıdır. Ayrıntıları not etmek, yöntem aşamasında hem bilim insanına kontrollü bir şekilde ilerlemesini sağlayacak, hem de daha sonra bu yöntemi kendi koşullarında denemek isteyen diğer bilim adamları için de yol gösterici olacaktır. Örneğin Timothy H. Vines ve arkadaşları tarafından (2013), 1991 ile 2011 yılları arasında yayınlanmış 516 makale üzerinde yapılan 2013 tarihli bir çalışmada, makalelerde kullanılan araştırma verilerinin basılı ya da bilgisayar ortamında saklanma oranlarına bakılmıştır. İncelenen makalelerin yazarlarından alınan bilgilere göre 2011 yılında yayınlanmış makalelerin araştırma verilerinin %37'si halen mevcutken, bu oran 2001 yılında %18'e, 1991 yılındaki makalelerde de %7'ye düşmektedir. Elde edilen sonuçlardan her sene, bir önceki seneye göre veri kaybı oranının %7 azaldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, son 20 yılda araştırmacıların yürüttükleri araştırma sürecinde sürecin tüm ayrıntılarını not almak ve saklamak konusundaki bilinç geliştirdikleri söylenebilmektedir.

Bilimsel araştırma sürecinin son aşaması araştırma sonuçlarının yayılımı, diğer bir deyişle bilimsel yayın yapma aşamasıdır. Bu aşamada elde edilen bilimsel bilgilerin ilgililere yani bilim toplumuna iletilmesi söz konusudur. Herkes tarafından da bilindiği gibi sonuçları yayınlanmamış bilimsel araştırmalar, söz konusu sonuçların kullanımını kısıtladığı ve bilimin gelişmesini geciktirdiği için anlam kazanamayacaktır. Bunun nedeni, bilimsel yayın yapmanın amacının sadece elde edilen bilimsel bilgiyi bilim çevresine duyurmak değil; aynı zamanda bu çevre tarafından söz konusu bilginin doğrulanması ve tekrarlanması olanağını sunabilmektir.

Araştırma sonuçlarının yayılımı yani bilimsel yayın aşamasının başarı ile tamamlanabilmesi için, yayınlanacak yayının birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler şunlardır:

1. Özgün araştırma sonuçlarının ilk yayını olan
2. Yazarın meslektaşlarının deneylerini tekrarlayabilecekleri ve sonuçları inceleyebilecekleri forma sahip
3. Dergide veya başka bir kaynak belgesinde bilimsel toplum içinde hemen ulaşılabilir olan yayın olma

Söz konusu yukarıdaki özelliklere sahip olan bir bilimsel yayın, bilimsel yayın yapma amacına uygun bir yayın olacaktır (Day, 1997).

Çizelge 1.2. Bilimsel Araştırma Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Araştırma Süreci Aşamaları				
	Üzerinde Çalışılacak Sorunun Ortaya Konulması	Hipotezin Oluşturulması	Araştırma Yönteminin Kararlaştırılması	Bilimsel Yayın
Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	▪ Gözlem yapmak ▪ İpuçlarını toplamak ve ilgisiz olanları ayıklamak	▪ Tüm ihtimalleri değerlendirmek ▪ Olasılıklar arasından uygun olanı seçip varsayım kurmak	▪ Varsa deneyimleri kullanmak ▪ Niceliksel Prensiplere göre tasarım yapmak ▪ Tüm detayları tekrarlanabilmesi için not almak	▪ Özgün araştırma sonuçlarına yer vermek ▪ Yöntemin sınanabilirliği için yeterli detayı vermek ▪ Yayının ulaşılabilirliğini sağlamak

Her ne kadar, hipotezin çürütülmesi aşaması bilimsel araştırma sürecinin yöntem aşamasında oluyor olsa da, bu aşamada çürütülememiş bir hipoteze ait araştırma sonuçları da yayın aşamasında çürütülebilir. Dolayısıyla, sonuçları yayınlanmamış bir

araştırma, henüz bilim çevreleri tarafından sınanmamış ve geçerlilik kazanmamış olacaktır. Hal bu ki, bilimsel bilginin evrensellik özelliğine kavuşabilmesi için söz konusu geçerliliği kazanmış olması gerekmektedir. Kısaca, bilimsel araştırma sürecinin basamakları ve bu basamaklarda dikkat edilmesi gereken hususları yukarıda Çizelge 1.2.'de özetlenmektedir.

Ek olarak, bilimsel yayın aşamasının başında, artık araştırmanın yürütüldüğü laboratuvar ya da evrenden çıkıp, bu araştırma sonuçlarının paylaşılabilceği kişiler ile buluşma aşaması olduğu için, ilgili araştırma konusundaki mevcut gelişmeler ve tartışmalı noktaların belirlenmesi gerekmektedir. Tamamlanmış olan araştırmanın, mevcut bilimsel bilgiler bütününe ne gibi bilgiler ekleyebileceğinin tespit edilmesi ve bu yeni bilgilere mevcutları içerisinde sağlam bir yer sağlanabilmesi ancak bu belirlemeye bağlıdır.

1.7. Bilimsel Yayın Nedir?

Bilimsel yayın, bilimsel uğraşın en somut çıktısıdır (Yazıcı, 2010; s.: 15). Bilimsel yayın süreci denildiğinde aynı zamanda bir bilim insanının araştırma sonuçlarını literatüre dâhil eden akademik yayımlama süreci de kastedilmektedir. Özgün araştırma sonuçlarını içeren çalışmaların yayınları; ki bunlara alınan patentler, mühendislik ve bilgisayar programcılığı da dahil olmak üzere içinde tasarım unsurları barındıran çalışmalar da girmektedir; birincil literatür olarak adlandırılabilir. İkincil kaynaklar daha çok önceden yayınlanmış çalışmaları bir araya getirerek özetleyen derlemeler ve geniş tartışmaların yürütüldüğü, yayınlanmış makale bilgilerini de içinde barındıran kitaplardır. Üçüncül kaynaklar ise daha geniş kitlelere ulaşabilen ve bilim aktivitesi dışında bulunan bireylerin de yararlanabileceği ansiklopedilerdir (WIKIPEDIA, 2013d). Bilimsel yayınlar için kaynak sınıflandırılmasına bakıldığında, birincil kaynaklardan üçüncül kaynaklara gidişte hedef kitle daha da genişlemektedir. Dolayısıyla, bir konu hakkında sadece bilgi sahibi olmakla yetinmeyip, o konu hakkında bilimsel araştırma yapmak isteyecek uzmanlaşmış kişilerin öncelikle birincil kaynaklara yönelmesi beklenmektedir.

Yayın aşamasına gelmiş bilimsel sürecin sonunda oluşacak yayının hedef kitlesi ile buluşabilmesi için de son bir işlem daha gereklidir. Bu işlem, “peer-review” olarak adlandırılan, eş değerlendirme sistemidir. Bilimsel yayının üretildiği bilim alanında uzmanlar yani bu konuda çalışmış ve üretimlerde bulunmuş kişilerden oluşturulan bir komitenin değerlendirmesi söz konusu olur. Açıktır ki, bilimsel değerlendirmeyi yapacak uzmanlar, bilimsel yayını hazırlamış bilim insanının meslektaşları ya da diğer deyişle rakipleridirler. Bilimsel yayının okurları ile buluşacağı ortamın etki değeri ne kadar yüksekse, o yayın için bilimsel değerlendirme süreci de o derece sıkı tutulur (Yazıcı, 2010; s.: 15). Söz konusu bilimsel yayının hedef kitlesine ulaşma yani değerlendirme sürecini başarılı bir şekilde tamamlama şansı o yayının içeriği kadar ne derece iyi yazıldığına da bağlıdır. Yayında anlatılmak istenen bilimsel gerçeğin ne derece doğru, eksiksiz, akla uygun ve gereksiz detaylardan arındırılmış bir şekilde verildiği, o yayının ne derece iyi yazıldığına göstergeleri olacaktır. Ayrıca, bilimsel yayının hedef kitlesi ile buluşacağı ortamın (hangi dergide ya da hangi kitapta yayınlanacağı) standardizasyonlarının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

1.7.1. Bilimsel Yayın Çeşitleri

Bilimsel yayın çeşitlerine bakıldığında nitelik, hedef kitle ve erişilebilirlik açısından geniş bir spektruma yayıldıkları gözlemlenebilir. Bu çeşitliliği aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz (Wikipedia, 2013d):

- Bilimsel dergilerde yayınlanan bilimsel makaleler ve derlemeler
- Bilimsel dergi editörlerine mektuplar
- Monograflar
- Bilim ve teknoloji alanında alınmış patentler
- Bilimsel kitaplar
- Akademik konferans bildirileri
- Veri analizi ile hükümetler tarafından hazırlanan bilimsel dokümanlar
- İnternet ortamında yer alan bilimsel yayınlar
- Teknik raporlar ve araştırma notları

- İnternet üzerinde bulunan bloglar ve bilimsel forumlar

Bu tez kapsamında sadece, çalışma evrenimizle daha ilgili olabileceğini düşündüğümüz editöre mektup, bilimsel dergilerde yayınlanan makaleler, derlemeler ve monograflara değinilmesi planlanmıştır.

Editöre mektup, özellikle 19. yy.da Amerika Birleşik Devletleri'nde gazetelerde sıklıkla yer verilen ve yazar-editör-okuyucu arasındaki iletişimi hızlı bir şekilde sağlamayı hedefleyen bir yazım şekli idi (Duke University, 2013). İlerleyen zamanlarda bu yayın şekli bilimsel yayınlarda; özellikle de tıbbi bilimsel yayınlarda da yer alan bir yayın şekli olmuştur.

Bilimsel dergilerde yayınlanan editöre mektupların hem dergiye gönderilmesi hem de derginin basımında bu mektuplara yer vermesi için farklı sebepler mevcut olabilir (Akan, 2010b; s.: 93). Yazarların, bu yazım şeklini tercih etmesi için de 2 ana neden gösterilebilir, bunlar:

1. Dergide yayınlanmış yayınlarda bir hata bulma beklentisi: bu durumun, bilgi edinmek amaçlı değil de yayınlanan bilgileri sadece çürütmek amaçlı olduğu için bir takıntı halinin sonucu olduğu söylenebilir.
2. Bir konuyu ya da görüşü desteklemek: bu durum da genellikle mektubu gönderen yazarın kendi görüşlerini altını çizebilmek için, aktif çalışma yapıp özgün veriler elde edemediği durumlarda içine girdiği bir tutum olarak değerlendirilebilir.

Her ne kadar editöre mektuplar bir eş değerlendirme aşamasından geçmiyorsa da, editörün bizzat kendisinin mektubun yayınlamaya uygun olmadığına dair ön değerlendirme yapması uygundur.

Diğer taraftan, bilimsel makale formatı, akademik iletişim yani bilimsel yayın aşamasında en sık kullanılan formattır. Her yıl 3 milyon araştırma makalesinin dergilere gönderildiği ancak bu sayının ancak yarısı, yani 1,5 milyon makalenin

değerlendirme sürecini aşarak yayınlanabildiği bilinmektedir (Elsevier, 2013). Bilimsel makaleler daha çok özgün araştırma sonuçlarının, mevcut literatür bilgileri ile desteklenerek ilgililere duyurulması için tercih edilmektedir. Bilimsel makaleler, konu başlığını çok geniş tutmadan belirli bir konu başlığı altında, sınırlı ve güvenli bir alanda kalarak oluşturulmaktadırlar. Makale yazarının, sonuçlandığı araştırmasına ait sonuçları ilk defa görücüye çıkaracak olmasından ötürü, bu sonuçların ne derece vurucu olduğunu gösterebilmek ancak makalenin ne derece doğru noktalara değinebildiği ve okuyucunun dikkatini ne derece kilit ifadelere çekebildiğine bağlıdır. Dolayısıyla, bilimsel bir makale, özgün araştırma sonuçlarının yazarına hak ettiği itibarı kazandırabilmesi, doğru atıfları alabilmesi ve bilimsel bilginin ilerlemesine katkıda bulunabilmesi için son derece titizlikle hazırlanması gereken bir yazı formatıdır. Bu titizliğin sağlanabilmesi için makale yazımında kullanılan evrensel bir format olan IMRAD yazı formatı kullanılmaktadır (Yıldız Demir, 2006). IMRAD hakkında detaylı bilgiye çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecektir.

Ek olarak derlemelere bakacak olursak, bilimsel makalelerden farklı şekilde çoğunlukla deneyimli yazarlar tarafından yapılan bilimsel yayınlar oldukları görülmektedir. Derleme yazıları, daha önce yayınlanmış bilimsel makaleler, güncel bilgilerin bir sentezinin sunulma şeklidir (Yılmaz, 2006). Dolayısıyla derlemeler, bilimsel makalelerde olduğu gibi özgün araştırma sonuçlarından ziyade, yayınlanmış bu özgün çıktıların mukayeseli ele alınış biçimidir. Bu özelliklerinden ötürü derleme yazılarının hedef kitlesi daha geniştir ve kariyerinin başındaki bilim insanları için de başvuru kaynağı niteliğindedir.

Derleme yazıları genellikle aşağıdaki amaçlar doğrultusunda oluşturulurlar (Yılmaz, 2010a; s.: 99):

1. Tarihsel süreci incelemeyi amaçlayan derlemeler: belirli bir konunun belirli bir zaman dilimi içerisinde nasıl bir gelişme gösterdiğini açıklayan sentez yazılarıdır.

2. Durumsal değerlendirme yapmayı amaçlayan derlemeler: belirli bir konuda erişilen gelişmişlik düzeyinin konum ve durum parametreleri ile değerlendiren sentez yazılarıdır.
3. Farklı konuları sentezlemeyi amaçlayan derlemeler: birden fazla farklı yöntem ya da görüşü bir arada ele alan sentez yazılarıdır.
4. Bir konuyu gözden geçirmeyi amaçlayan derlemeler: bir bilimsel konunun günümüzde geldiği noktayı geçmişin bilgi birikimi ile değerlendiren sentez yazılarıdır.
5. Bir konuda karşılaştırma yapmayı amaçlayan derlemeler: bir bilimsel konuda sahip olunan son gelişmeler ile geçmiş dönemlerde aynı konuda sağlanmış olan yöntemsel ilerlemeleri karşılaştıran sentez yazılarıdır.

Derleme yazıları sentez yazıları olduğu için, literatür taramasında mevcut konu ile ilgili olabildiğince çok kaynağa yer verilmesi ve yazarın varsa konu ile ilgili kendi özgün araştırma sonuçlarını açıklayan makalelerine de atıfta bulunması gerekmektedir. Öte yandan, derleme yazarı uzmanı olduğu alanla ilgili mevcut diğer araştırma sonuçlarını da sentezleyeceği için, tarafsız ve her görüşe eşit mesafede kalarak yazısını hazırlamalıdır.

Derleme yazıları, araştırma süreci basamakları göz önüne alındığında, yayın aşamasından önceki basamakların hepsinin bizzat yazar tarafından gerçekleştirilmesi gerekmeyen yazılardır. Bu nedenle, derleme yazım süreci, farklı kişilerin araştırma sonuçlarını da son derece iyi bir şekilde inceleme ve kavramayı gerektirdiğinden, diğer bilimsel yazı yazım süreçlerine göre süre olarak daha uzun olabilmektedir.

Son olarak monograf türünde yazılan bilimsel yazılara bakılabilir. Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğü'nde monografin tanımı “*Bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan inceleme*” olarak verilmektedir (TDK, 2013d). Fransızca “monographia” kelimesinden dilimize gelmiş olan bu tanımın asıl kökeni Latince tek anlamına gelen “mono” ve yazma anlamına gelen “grapho” kelimelerinin birleşimidir (mono+grapho). Monograf yazarı genellikle tek başına bu bilimsel yayını kaleme alır.

Monograf türündeki yazılar, bir dergi ya da kitap cildinin tamamını kapsayacak şekilde hazırlanmış yazılardır. Bu nedenle, monografların çok geniş kapsamlı yazılar olduğu ve yazarının üzerinde yazacağı konu hakkında derinlemesine deneyim sahibi olmasını gerektirdiği bilinmektedir.

1.8. Bilimsel Yayın Nasıl Yapılır?

Bilim adamlarının esas işinin sadece araştırma yapmak olduğu kanısı yaygın olsa da, araştırmalarının anlam kazanabilmesi için ilgililere duyurulması işi de bilim adamlarının esas işleri arasındadır. Bu durum çoğunlukla, araştırmacı yetiştirirken o kişilerin eğitimlerinde sadece deneysel metodolojilerin uygulama öğrenime odaklanması ile ilgilidir. Bilimsel yayın yapma süreci bir yazma etkinliğidir ve bu süreç bilimsel araştırma sürecinin son aşaması olduğu için bilim adamlarının kariyerlerinin başında bilimsel yayın üretme aşamasında dikkat edilmesi gereken hususları kapsamlı şekilde öğrenmesi gereklidir. Yukarıda bu hususların genel anlamıyla hazırlanan bilimsel yayında özgün araştırma sonuçlarına yer vermek, yöntemin sınanabilirliği için yeterli detayı vermek ve yayının ulaşılabilirliğini sağlamak olduğunu belirtmiştik. Bu hususları daha kapsamlı bir şekilde ele alarak bilimsel yayının ortaya çıkarılması aşamasında aslında, yazım öncesi hazırlıktan, yayında içeriğin ne şekilde ele alınacağı, kullanılacak anlatım dili, bilgilerin hangi sıraya göre verilmesi gerektiği, referans seçimi ve kullanımı ile makalenin yayınlanma şansını arttırmak adına makale içerisinde hangi noktalara dikkat çekilmesi gerektiği önemlidir.

Öncelikle, yazım öncesi hazırlık safhasında hazırlanacak yayının gönderileceği derginin yazım kurallarının gözden geçirilmesi, yazının istenen formata göre hazırlanmasında yararlı olacaktır. Kendilerine gelen yazı metinlerini incelemek için önemli bir mesai ve emek harcayan editörlerin de işini kolaylaştırmak için istenen formatın dışına çıkmamak önemlidir (Elsevier, 2004). Tabii, yazım öncesinde elde edilen bulgu ve sonuçların detaylı bir dökümünün hazır edilmesi ve bu dokümanların dergi kuralları göz önünde bulundurularak düzenlenmesi gerekmektedir. İlk aşamada

diğer yapılması gereken hazırlık, kullanılacak referanslar için olabildiğince kapsamlı bir literatür taraması yapılması gerekmektedir. Elde edilen referanslar ham liste olarak değil, hazırlanacak yayın içeriği ile ilişkilendirileceği için bu referansların başlık ve özetlerinden yola çıkarak edinilen literatür listesindeki her bir makale için tam metne erişim sağlanmalı ve bu metinlerin hazırlanacak yayının giriş ve tartışma kısımlarına katkıları tespit edilmelidir. Aslında literatür taraması işlemi, sadece yazım öncesi hazırlık safhasında gerçekleştirilen bir işlem değildir. Yayının ilgili bölümleri yazılırken ve hatta yayın dergiye gönderilene kadar güncel literatürden geri kalmamak adına tarama işlemi devam etmelidir (Aydingöz, 2010).

Yazım öncesi hazırlık safhasının ardından 2. safha olarak yayında içeriğin ne şekilde ele alınacağı, kullanılacak anlatım dili ve bilgilerin hangi sıraya göre verilmesi gerektiği gelmektedir. Her şeyden önce bilgilerin hangi sıraya göre verilmesi gerektiği makalenin ana yapısı ile ilgilidir. Bir makalenin ana yapısı için en yaygın biçimde kullanılan yöntem ise giriş (Introduction), yöntem (Methods), bulgular (Results), ve (And), tartışma (Discussion) kelimelerinin İngilizce yazımlarının baş harflerinden oluşan IMRAD kısaltması ile tanımlanmaktadır (Demir, 2006).

Sağlık bilimleri alanında bilimsel makalenin evrimi editöre mektup formundan 19. yy.da tamamen açıklayıcı bir forma ve 20. yy.da da son derece standardize olmuş IMRAD formuna dönüşmüştür. IMRAD formu ilk olarak 1940'lı yıllarda kullanılmaya başlanmış ve 1970'lerde sağlık bilimleri alanında yayın yapan bilimsel dergilerin %80'inde ve de 1980'lerde tüm bilimsel dergilerde uygulanan makale yazım formatı halini almıştır. IMRAD formatının bilimsel yayınlar için tek format halini alması için 2 neden gösterilebilir: birincisi dergi editörlerinin yöneteceği eş değerlendirme aşamasını mümkün kılma, ikincisi de okurların makaleleri genellikle lineer bir akış içinde değil de, belirli bir bilgiye ulaşmak için bölümler arasında atlayarak okudukları gerçeğidir (Sollaci ve Pereira, 2004).

IMRAD formatının oluşturulma mantığı şu şekilde de tanımlanabilir (Demir, 2006):

1. Hangi problem incelendi? Cevap: Introduction=Giriş.
2. Problem nasıl incelendi? Cevap: Methods = Yöntemler.

3. Neler bulundu? Cevap: Results=Bulgular.
4. Bunlar ne anlam taşır? Cevap: Discussion=Tartışma.

Bilimsel makalenin ana metninde yer alması gereken bu 4 bölümün birbiri ile uyumlu ve belirli bir mantık akışı içerisinde hazırlanması gerekmektedir. Yazıma dâhil edilen her türlü bilginin gerekliliği sorgulanmalı ve makale gereksiz olduğu fark edilen ayrıntılardan arındırılmalıdır. Genel yaklaşım olarak, herkes tarafından bilinen bilgiler dışında her türlü bilgi için atıfta bulunulmalıdır (Aydingöz, 2010; s.: 165).

Makalenin giriş bölümünün ne kadar ayrıntılı olması gerektiğine dair bir standart yoktur. Ancak, okuyucu kitlesi göz önünde bulundurularak araştırma konusuna dair mevcut çalışmaların yayınlarından derlenen bir özet hazırlanmalıdır. Ardından bu özete, makalede tanıtılacak araştırma sonuçlarının ne katkı sağlamasının ön görüldüğü ve bu öngörülerini ne derecede yerine getirdiğinden olabildiğince kısa bir şekilde söz edilmesi beklenir. Araştırma sonuçlarının hedef kitle hacmini arttırmak ve dergi editörünün dikkatini çekebilmek için giriş bölümüne vurucu bir cümle ile başlanması genellikle önerilmektedir (Aydingöz, 2010; s.: 165).

Yöntemler bölümünde, araştırmanın yürütüldüğü tarih aralığı, kullanılan çalışma tasarımı ve araştırma niteliği, kullanılan materyal ve malzemeler, gözlem ya da deneye konu olan verilerin hangilerinin neden araştırmaya dâhil edildiği ve hangilerinin neden dışlandığı ve de insan ya da hayvanlar üzerinde yapılan bir çalışma ise etik gereklilikleri yerine getirdiğine dair kanıtlara değinilmelidir. Yöntemler bölümünde, araştırma sonuçlarını açıklama işine girilmemelidir. Bu bölümde dikkat edilmesi gereken diğer önemli bir husus ise aynı çalışmayı yapacak okuyucuların araştırma yöntemlerini tekrarlayabilmesine olanak sağlayacak şekilde bir düzenlemeye gidilmesi gerektiğidir (Emre Aydingöz, 2010; s.: 165).

Bulgular kısmında, yöntemler kısmında elde edildiği bilgisi verilen tüm verilere ilişkin bulgulara değinilmelidir. Bulgular bölümünün temel mantığı olgu ve verileri en etkili şekilde sunabilmektir. Bulguların tamamına ilişkin bir açıklayıcı tablo verilmesi uygun olmakla beraber, araştırma sonuçlarını en dramatik şekilde etkileyen

bulgulara dikkat çekilmesi ve bunların metin içerisinde özetlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, eğer çalışmada beklenen bulgulardan herhangi bir sapma var ise bu sapmalar sebepleri ile anlatılmalı ve sapmaların sonuçlara olan etkisinin nasıl en aza indirildiği veya önlendiği açıklanmalıdır. Bu bölümde bulgular üzerinde bir tartışma yürütülmemelidir (Aydınöz, 2010; s.: 165).

Son olarak tartışma kısmında, bulgulardan elde edilen en önemli çıkarım ve yorumlamalara yer verilmelidir. Makalenin daha önceki bölümlerinde verilen bilgileri tekrardan kaçınılmalıdır. Yürütülen araştırmanın güçlü ve zayıf taraflarına da eşit şekilde yer verilmeli; bu güçlülük ve zayıflıkların nasıl oluştuğu üzerinde kısa bir tartışma planlanmalıdır. Tartışma bölümünün en önemli kısmı, elde edilen bulguların daha önce yayınlanmış benzer çalışmalarda elde edilen bulgular ile ne derece birbirini destekler nitelikte olup olmadığıdır. Bir diğer önemli nokta da, araştırma sürecinin doğasında olduğu gibi yazarlarının varsayımlarını ispat etmeye değil, çürütmeye çalışmaları gerektiğidir (Aydınöz, 2010; s.: 165).

IMRAD formatına göre 4 ana bölümde hazırlanan makalenin ana metnine en başında bir başlık, ardından özet-(abstract), anahtar kelimeler ve son olarak da literatür listesi eklenmelidir. Makalenin başlığı ve özet bölümü, literatür taraması yapan okuyucuların ilk etapta dikkat ettikleri bölümler olduğu için titizlikle seçilen kelimeler ile oluşturulmalıdır. Başlık, çok fazla iddialı ifadeler içermekten olabildiğince kısa ve çalışmanın içeriğini yansıtacak şekilde hazırlanmalıdır. Özet kısmı, genellikle en son yazılan, makalenin içeriğinin özetlendiği bölümdür. Bu kısımda, kullanılan yöntemler, elde edilen bulgular ve bu bulgulardan çıkarılan sonuçlar, makale içeriği ile çelişmeden özetle yer almalıdır. Özet sonunda verilen anahtar kelimeler ise çoğunlukla araştırma sorusunu ve elde edilen sonuçları yansıtan kelimelerdir. Okuyucuların, literatür taramasında ilgili makale başlık ve özetlerine ulaşabilmek için öncelikle anahtar kelimeler ile tarama yaptıkları göz önünde bulundurulursa, seçilen anahtar kelimelerin makalenin doğru okuyuculara ulaşabilmesi için bir giriş kapısı niteliği taşıdığı inkar edilemez. Makalenin sonunda verilen referansların ise bilimsel bilginin orijinal yayından, yani birincil kaynaktan alındığına dikkat edilmesi gerekmektedir. Referansların makale sonunda ve metin

içerisinde verilmesi esnasında sık yaşanan hatalardan kurtulmak için de “EndNote”, “ProCite”, “Reference Manager” gibi elektronik referans programlarının tercih edilmesi önerilebilir (Emre Aydınöz, 2010; s.: 165; Johnson ve Arbor, 2008).

Çizelge 1.3. Bilimsel Yayın Hazırlama Aşamaları ve Bu Aşamalarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

BİLİMSEL YAYIN HAZIRLAMA AŞAMALARI		DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR
BAŞLIK		Çok fazla iddialı ifadeler içermemeli Olabildiğince kısa olmalı Çalışmanın içeriğini yansıtmalı
ÖZET		Kullanılan yöntemler, elde edilen bulgular ve bu bulgulardan çıkarılan sonuçlar yer almalı Verilen bilgiler makale içeriği ile çelişmemeli
ANAHTAR KELİMELE		Okuyucular için makalenin içeriğini doğru yansıtmalı, ilgi çekmeli
İMRAD	GİRİŞ	Bölüme vurucu bir cümle ile başlanmalı Mevcut yayınlarından derlenen bir özet hazırlanmalı Olası makale sonuçları ile hazırlanan özet arasında bağlantı kurulmalı
	YÖNTEMLER	Araştırmanın yürütüldüğü tarih aralığı verilmeli Kullanılan çalışma tasarımı ve araştırma niteliği belirtilmeli Kullanılan materyal ve malzemeler verilmeli Gözlem ya da deneye konu olan verilerinden araştırmaya dahil edildiği ve edilmeyenlerin nedenleri verilmeli İnsan ya da hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarda etik gereklilikleri yerine getirilmeli Araştırma sonuçlarını açıklama işine girilmemeli Araştırma yöntemlerini tekrarlanabilmesi için uygun bir düzenleme yapılmalı

	BULGULAR	Bulguların tamamına ilişkin bir açıklayıcı tablo verilmeli Araştırma sonuçlarını en dramatik şekilde etkileyen bulgulara dikkat çekilmeli Eğer çalışmada belenen bulgulardan herhangi bir sapma var ise sebepleri ile anlatılmalı Sapmaların sonuçlara olan etkisinin nasıl en aza indirildiği veya önlendiği açıklanmalı Bulgular üzerinde bir tartışma yürütülmemeli
	TARTIŞMA	Bulgulardan elde edilen en önemli çıkarım ve yorumlamalara yer verilmeli Makalenin daha önceki bölümlerinde verilen bilgiler tekrarlanmamalı Araştırmanın güçlü ve zayıf taraflarına değinilmeli Elde edilen bulguların daha önce yayınlanmış benzer çalışmalarda elde edilen bulgular ile ne derece birbirini destekler nitelikte olup olmadığı belirtilmeli Yazarlar varsayımlarını çürütme çabası içinde olmalı
	REFERANSLAR	Bilimsel bilgi birincil kaynaktan alınmalı Elektronik referans programları tercih edilmeli

Bilimsel yayın hazırlama aşamalarının ve bu aşamalarda dikkat edilmesi gereken hususlar yukarıda Çizelge 1.3.'de özetlenmektedir. Son olarak şu söylenebilir ki; bilimsel yayın yazma aşamasında, yayını okuyacak editör ve okuyucuların yazıda verilmek istenen mesajı doğru anlayabilmelerini sağlamak esastır. Yukarıda özetlenen tüm yazım standardizasyonları bu esasa hizmet etmek için kurgulanmıştır. Yazıda kullanılan ifade ve sözcüklerin yanlış kullanımı, verilmek istenen mesajın anlaşılmasını güç kılabilir. Mesajı doğru alabilmek için 2 veya 3 defa okumak zorunda kalan okuyucu, yayının içeriğinden ve çekiciliğinden uzaklaşacaktır. Bu nedenle, yazının anlaşılır olmasının yeterli olmadığı; bunun yanında yanlış anlaşılmasının da önlenmesi gerekliliğinin, okuyucuyu yayından koparmamak adına önemli olduğu unutulmamalıdır (EASE, 2013; Evans, 1996; s.: 55).

Bilimsel yayın yapma süreci ve bilimsel yayınlara erişebilirlik artık teknolojik imkânlar sayesinde daha da kolaylaşmıştır. Bu nedenle, bilimsel bilgiye erişimi

sağlayan en önemli unsur olan bilimsel dergilere erişimde yaşanan maddi ve teknik olarak yetersizliklerinden kaynaklanan sıkıntılar, okuyucuların bilimsel gelişmelerden haberdar olmasını engellemektedir. Bu durumun en başta gelen sebeplerinden biri, özellikle son yirmi yılda dergi fiyatlarındaki aşırı artış ve bu nedenle birçok kütüphane bütçesinin yetersiz kalması ile mevcut dergi aboneliklerinde kesintilere gitmesidir (Polat, 2006). Bu sorunun üstesinden gelebilmek adına teknolojinin imdada yetişmesi kaçınılmaz olmuştur. Okuyucuların evlerinden bilimsel yayınlara herhangi bir ücret ödemeden, engelsiz erişime olanak sağlayan açık erişim, ücret karşılığı abonelik sistemi olan yayıncılığa alternatif olmaktadır.

Öncelikle, makalelere evlerden de erişimi sağlayan internet teknolojisinin hayatlarımıza girmesinin etkisinden bahsetmek gerekecektir. 1993 yılında internetin kullanılmaya başlanması ve hemen ardından Pubmed’in kullanıma girmesi ile artık bilimsel bilgiye ulaşmak bir tuşa basmak kadar kolaylaşmaya başlamıştır. 1990’lı yılların sonuna kadar yazarların dergilere yazılarını göndermeleri, derginin kendisine gelen yazı metinlerini hakemlere iletmeleri ve hakemlerin değerlendirmelerini dergilere geri bildirmeleri, düzenlenen hakem görüşlerini editörlerin yazarlara iletmesi hep normal posta yolu yapılmıştır. 1999 yılında “Pubmed Central” isimli internet üzerinden sağlanan hizmet ile beraber dergilerin tam metinlerinin elektronik kopya (soft copy) olarak depolanarak okuyuculara ücretsiz olarak ulaştırılmasına başlanmıştır. 2000 yılında ise bazı dergilerin sadece çevrimiçi (online) yayınlanmasına ve tüm okuyuculara açık erişimli (open access) olarak sunulmasına başlanmıştır. Dergi erişimlerinin çevrimiçi olmasının sonucu olarak da, yazarların dergi ile dergi editörlerinin de hakemler ile iletişimi elektronik postalar ile sağlanmaya başlamıştır. İnternetin yani çevrimiçi çalışabilme kolaylığının sunduğu bu olanaklar, okuyucuların bilimsel bilgiye erişimini kolaylaştırmış, hızlandırmış ve ucuzlatmıştır (Leblebicioğlu, 2010; s.: 221). Çevrimiçi çalışmanın doğru bilimsel bilgiye ulaşmada sağladığı en büyük kolaylık ve hızlilik, okuyucunun tercih ettiği anahtar kelimeler ile tam olarak doğru yayınlara kısa sürede erişimini sağlamaktır. Bu sayede, okuyucu aradığı bilgiyi derginin tüm satırlarını gözden geçirmek zorunda kalmadan, nokta atışı ile hedefine ulaşabilmektedir. Öte yandan, elektronik kopya

depolama limitlerinin, basılı kopya depolama limitlerine göre çok daha geniş olduğu göz önünde bulundurulursa, elektronik dergilere gönderilen yazı formatları (editöre mektup, makale, derleme..) için yer sınırlamasının ortadan kalktığı görülmektedir.

Öte yandan, dergilerin açık erişim zihniyetinin çerçevesinde yayınlanmaları konusunda yapılan revizyonlar bilimsel bilgiye sadece bilim insanlarının değil, özellikle sağlık alanında o bilimsel bilgiye ihtiyacı olan halktan insanların da erişimini sağlamaktadır. Dergilerin elektronik kopyalarına çevrimiçi olarak erişilememesi daha çok yayıncıların makalelerin tam metinlerine erişim izni vermemeleri, makalenin özetlerine çevrimiçi olarak ulaşabilen okuyuculara abonelik ücreti karşılığında tam metin erişim hakkının tanınması anlayışlarından gelmektedir (Wren, 2005). Bu durum ülkemizde biraz daha farklı bir şekilde, sadece yayıncılardan kaynaklanmayan, TÜBİTAK gibi kamu kurumları tarafından çıkarılan dergilerin çevrimiçi olabilmesi için gerekli alt yapı ve insan gücü eksikliğinden de kaynaklanmaktadır. Yayınlara çevrimiçi erişim, bilimsel bilgiye her kesimden insanın erişiminin gerekli olduğu kabul edilirse olmazsa olmaz bir gerekliliktir. Bu nedenle, çevrimiçi erişimin önündeki engellerin kaldırılabilmesi için aşağıdaki hususların değerlendirilmesi önem taşımaktadır (Polat, 2006):

1. Açık erişimin bilimsel bilgi yayılımı sürecinde, kamu kaynaklarının korunması ve etkin kullanılması için bir fırsat olması,
2. Bilim adamlarının kendi çalışmalarını ilgilenebilecek çevrelerle paylaşabilmesi için “kişisel arşivleme sistemi”nin gerekliliği,
3. Açık erişim dergilerinde yayınlanan yayınların internet üzerinden hizmet veren genel arama motorları kullanılarak taranabilir olması,
4. Ulusal ve kurumsal düzeyde açık erişim politikasının hazırlanması ve uygulanması,
5. TÜBİTAK gibi kamu kurumları tarafından yayınlanan bilimsel dergilerin açık erişim dergileri halini alabilmesi için alt yapı ve insan gücü engellerinin kaldırılması,
6. Bilim insanlarının, çalışma sonuçlarını açık erişim dergilerde yayınlamaları için teşvik edilmeleri,

7. Uluslararası açık erişim bildirgelerinin önemi hakkında ulusal düzeyde karar verici mercilerin bilgilendirilmesi

1.9. Bilimsel Yanıltma Nedir?

Bilimsel bilgi, mevcut bilgiler bütününde ilgili yerlere eklenmesiyle ve mevcut bilgilerden bazıları için daha kesin açıklamalar sunup onların yerine geçmesiyle sistematik bir birikiminden oluşan tutarlı ve evrensel olma iddiası taşıyan yığılgan yapıda bir bilgidir. Bilimsel bilginin niceliksel olarak yığılgan bir yapı göstermesi, tarihsel süreçte insanoğlunun edindiği bilimsel bilgiler bütünüünün giderek artması ve insanlığın faydasına sunulması elbette çok önemlidir. Herhangi bir bilimsel araştırma sonrasında ulaşılması hedeflenen ve elde edilen bilgi, hem mevcut bilimsel bilgiler, hem de bilinmeyenlere oranlara son derece sınırlıdır. Ancak, bilimsel bilginin üretilmesi sırasında niceliksel kıstasları yakalayabilmek kadar, niteliksel olarak kıstasları tutturabilmek de bilgi üretim aşamasının önemi unutulmamalıdır. Araştırma ve yayın sürecinde bilimsel bilginin üretimi ve bilim çevresine sunumu aşamalarında süreci etik açıdan olduğundan daha “iyi” duruma getirebilmek için; nelerin sorun olarak algılanabileceğinin farkına varılabilmesi ve olası çözüm yolları sunulması gerekmektedir. Bilimsel araştırma sürecinde, etik düşünce “herkesin her istediğini yapamayacağı” biçiminde bir sınırlayıcılık taşımakta, bunun çok önemli bir sonucu olarak bilim insanının kendini sorgulaması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Araştırma ve yayın etiğine uygunluk için araştırma sürecinde, niceliksel başarı elde etmek ile bu başarıyı nitelikli bir şekilde elde etmek ayrımının yapılması öncelik taşıyan bir zorunluluktur. Niceliksel kavramların amaç haline gelmesi önlenmeli ve söz konusu kavramların araştırmanın amaçlarına hizmet eden araçlar olmasına özen gösterilmelidir.

Daha önce de değinildiği gibi, bilimsel bilginin güvene dayalı bir ortam ve süreçte üretilmiş olması gerekmektedir. Bu özellik, bilimsel aktivite sürecinde bilim adamlarının ve bilim dünyasının diğer aktörlerinin yerine getirmeleri gereken dürüstlük ilkesine bağlıdır. Dürüstlük ilkesine bağlılık hem düşünsel, hem de

davranışsal düzeylerde araştırma ve yayın etiği açısından merkezi bir konumda bulunmaktadır. Dürüstlük ilkesinin çiğnendiği ve bir bilimsel araştırma sürecinin ve sonunda üretilen yayının güvenilirliğini, gücünü, değerini ve tekrarlanabilirliğini zedeleyen her türlü girişim bilimsel yanıltma olarak adlandırılır (Arda, 2010; s.: 23). Araştırma sürecinin veri toplama evresinde yapılan yanıltmalar, hipotez kurma, araştırma yönteminin tasarlanması ve yayın aşamasında başka bilim adamlarının görüşlerinden yapılan izinsiz ve uygunsuz alıntılarının tamamı bilimsel yanıltma olarak karşımıza çıkmaktadır (Wikipedia, 2013e). Ancak bu noktada, disiplinsiz araştırma ile bilimsel yalancılık ve saptırma kavramlarının ayrımının verilmesi uygun olacaktır.

1.9.1. Disiplinsiz Araştırma (Sloppy Research)

Disiplinsiz araştırma, bilimsel araştırma sürecini yürüten kişinin iyi niyetli olma hali içinde, farkında olmadan ve yanlışlarını bilmeden güvenilir olmayan araştırma sonuçları elde etmesidir. Bu durum, o kişinin araştırma planının nasıl yapılacağı, nasıl uygun metodun seçilmesi gerektiği ve bu metotların nasıl uygulanacağı, elde edilen sonuçların analizi ve mevcut literatür bilgisi ile mukayeseli olarak nasıl yorumlaması gerektiğini bilmemesinden kaynaklanmaktadır (Arda, 2010; s.: 23). Görülmektedir ki, bir araştırmacının araştırma sürecine dair temel bilgi ve teknik bilgilerden eksik kalması, onun araştırmalarını kendisi istemeden itibarsızlaştırabilecektir. Unutulmamalıdır ki, bilimsel araştırma çalışmalarının sunumunda dürüstlük ilkesinden vazgeçilmediği sürece, yapılan yanlışlar suç yani bilimsel yanıltma olarak nitelendirilemez. Araştırmacının araştırmanın yapılabilirliği konusunda yeterince “donanımlı” olup olmadığını bilmesi, araştırma verilerinin toplanması aşamasında objektif davranabilme sınırlarını belirleyebilmesi ve elde ettiği verilerin “müdahalesiz” elde edilmesi zorunluluğu unutmaması önemlidir. Araştırma disiplininin, bilim insanlarının aktivitelerinde ana çerçeveyi oluşturması ve bu çerçeveden çıktığında bunun farkında olabilmeleri için, uygun ve yeterli araştırma eğitimleri tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

1.9.2. Bilimsel Yalancılık ve Saptırma (Scientific Fraud)

Bilimsel yalancılık ve saptırma girişimi, disiplinsiz araştırmadaki gibi farkında olmadan değil, bilinçli şekilde yapılan bir etkinliktir. Dolayısıyla bu etkinlikte iyi niyet olduğundan söz etmek mümkün değildir. Yukarıda bilimsel yanıltma türleri olarak verilen etik ihlaller, belirli bir inceleme ve emin olma sürecinin ardından bilinçli ve kötü niyetli bir şekilde yapıldıkları kabul edilmektedir. Bu eylemlerin suç olarak kabul edilmesinde en kaçınılmaz nokta, dürüstlük ilkesinin çiğnenmiş olduğunun kanıtlanmış olmasıdır. Özür kabul etmeyen bu durum, yapılan bilimsel yalancılık ya da saptırmanın niteliği gereğince bir ceza almayı gerektirmektedir. Bilimsel yalancılık ve saptırma unsurunun tespit edilebilmesi için süreçteki sıraya göre editör, hakem, özel tespit yazılımları ve okuyucular rol oynayabilmektedir.

Bilimsel yalancılık ve saptırma olarak nitelendirilen bilinçli ihlaller olan bilimsel yanıltma türlerine genel anlamda bakıldığında, aşağıda Çizelge 1.4.'te belirtildiği şekilde sınıflandırıldığı görülmektedir (Arda, 2010; s.: 23; Benos ve ark., 2004).

Bilimsel yanıltma örnekleri maalesef her zaman görülen örneklerdir; bunun için bilimsel çevrenin bu örneklerle vereceği cevabını zamanın şartlarına ve beklentilerine göre sürekli revize etmesi gerekmektedir. Örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Sağlık Enstitüsü (National Institute of Health-NIH) tarafından desteklenen araştırma projelerinde bilimsel yanıltma örneklerine sık rastlanmaya başlanmasından sonra 1989 yılında Bilimsel Dürüstlük Ofisi (Office of Scientific Integrity) kurulmuş, daha sonra bu ofisin ismi Araştırma Dürüstlük Ofisi (Office of Research Integrity-ORI) olarak değiştirilmiştir. Yılda 30 ile 40 yeni bilimsel yanıltma örneği vakasının ORI'ye ulaşıyor olması, bilimsel araştırmada sahtekârlık olgusunun varlığını ve bu problemin devam etmekte olan bir problem olduğunu acı şekilde göstermektedir (Sox ve Rennie, 2006).

Bilimsel yanıltma gerçeğinin yaşanma sıklığını gözler önüne seren bir başka çalışma ise Irene Hames ve arkadaşlarının 1997-2012 yılları arasında Yayın Etiği Komitesi'ne (The Committee on Publication Ethics-COPE) yansıyan bilimsel yanıltma örneklerini

gösterdikleri çalışmadır. Öncelikle COPE, 1997 yılında İngiltere’de küçük bir tıbbi dergi editörleri grubunun oluşturduğu ve şuan dünya çapında farklı akademik alanlardan 7.000’den fazla üyesi olan bir kuruluştur. COPE’e üyelik, akademik dergilerde editörlük ya da sadece yayın etiği alanına ilgisi olan bilim insanları için açıktır.

Elsevier, WileyBlackwell, Springer, Taylor&Francis, Palgrave Macmillan ve Wolters Kluwer gibi birçok büyük yayıncı kuruluşun dergilerinin çoğunu, COPE üyesi yapmak üzere imza atmışlardır. COPE’in kuruluş amacı, editör ve yayıncılara yayın etiği konusunun her yönü ve asıl olarak araştırma ve yayın etiği ihlalleri ile nasıl başa çıkılabileceği ile ilgili tavsiyeler hazırlamakta ve sunmaktadır. Ayrıca, üyeleri için kişisel tanık oldukları vakaları tartışabilmeleri adına bir internet üzerinden bir forum sunmaktadır. COPE’in amacı, üyelerinin kişisel tanıklık yaptıkları etik ihlal vakalarını birebir incelemeyi değil, özellikle bir araştırma enstitüsü ya da proje fonlayıcısı tarafından araştırılıp tespit edilmiş vakalar için editörleri bu konuda daha cesaretli davranmaya yönlendirmektir (COPE, 2013).

Çizelge 1.4. Bilimsel Yanıltma Türleri

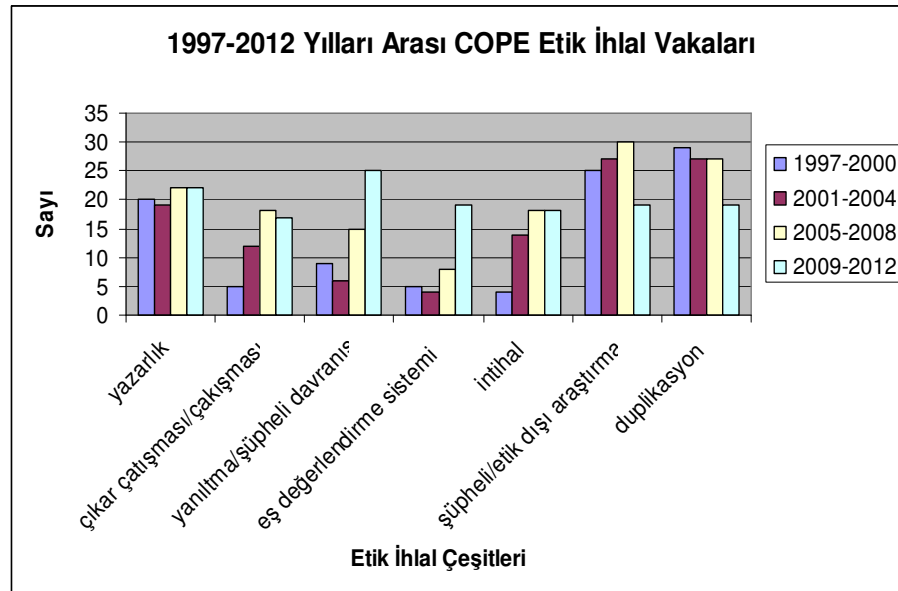
Bilimsel Yanıltma Türleri
▪ Uydurma (Fabrication) ▪ Çarpıtma (Falsification) ▪ İntihal ▪ Duplikasyon ▪ Dilimleme (Salami-Slacing) ▪ Yazarlık Kavramı ile İlgili Etik İhlaller ▪ Çıkar Çatışması veya Çakışması (Conflict of Interest) ▪ Bilimsel Korsanlık (Piracy) ▪ Destekleyen Kuruluşa Yayında Teşekkür Etmemek

Irene Hames ve arkadaşlarının 1997-2012 yılları arasında COPE’e yansıyan bilimsel yanıltma örneklerini gösterdikleri çalışmaya dönecek olursak, 16 yıl içerisinde 500’e yakın vaka hakkında yayın etiği ile ilgili tartışmalar yürütülmüş ve tavsiyeler sunulduğu görülmektedir. Aşağıda Çizelge 1.5.’te görülen sonuçlarda, her 4 yıllık

periyotlarda etik ihlal çeşidinin ve görülme sıklığının bilgisi paylaşılmaktadır (Hames ve ark., 2013). Yazarlık, şüpheli/etiğe aykırı çalışma ve duplikasyon konularında yıl bazında görülen vaka sayılarında çok büyük bir değişim görülmesine de, çıkar çatışması/çatışması, yanıltma/şüpheli davranış, eş değerlendirme sistemi ve intihal konularındaki vaka sayılarında azımsanmayacak oranda oynamalar göze çarpmaktadır. Özellikle eş değerlendirme sistemine yönelik etik ihlal vakalarının geçmişten günümüze artışı endişe vericidir. Bilimsel makale yazarı dışındaki sebeplerden kaynaklanan bir etiğe aykırılık olan eş değerlendirme sistemi etik ihlalleri, ilgili başlık altında daha detaylı olarak incelenecektir. Ancak ilave olarak, intihal sebebi ile COPE'e yansıyan vaka sayılarında da yıllar bazında hiçbir azalma olmayıp, tam tersine giderek arttığı dikkati çekmektedir. İntihal olgusu ve görülme sıklığı da sebepleri ile beraber yine ilerleyen ilgili bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Çizelge 1.5. 1997-2012 Yılları Arasında COPE Tarafından Tespit Edilen Araştırma ve Yayın Etiği Çeşitleri ve Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Hames ve ark., 2013

Her şeyden önce, bilim adamları arasında bilimsel etkinlik sürecinin alçak gönüllü bir etkinlik olması gerektiği kabul edilmesi ve buna uygun davranılması gerekmektedir. Bilimsel araştırma sürecinin alçak gönüllü bir şekilde yürütülebilmesi için, dürüstlük

ilkesi temel ilkedir. Bilimsel araştırma sonuçlarının dürüstlük ilkesine uygun olarak temin edilip, yayınlanmasını sağlayan unsur ise etikdir (Arda, 2009). Küresel dünyada etik olgusunun ve dolayısıyla yayın etiği olgusunun, içinde anlamı çelişkili iki sözcük bulunan bir ifadeye dönüşmemesi; yani uygulamalarda birbiri ile bağdaşmaz ve çelişkili sonuçlar doğurmaması için tüm bilim çevresi tarafından kabul edilen ve üzerinde uzlaşılan bir olgu olması gerekmektedir (Russ-Eft, 2004).

Bilim çevresinde bilimsel yalancılık ve aldatmacalar için verilebilecek evrensel örneklerle bakarsak, McBride vakası incelenebilir. William McBride, talidominin teratojenik etkileri üzerine yaptığı çalışmalar ile ün kazanmış bir tıp araştırmacısıydı. Ancak, 20 yıl sonra 1988 yılında, kendisinin de yayınladığı yayınlara ilişkin kullandığı ifadelerinin doğru olmadığını bildiği ve doğruluğuna inanmadığını bizzat kendisinin de belirtmesi üzerine bilimsel yanıltma yapmak suçu ile atfedilmiştir. 20 yıl önce büyük başarılar şeklinde lanse edilen çalışmaların aslında sahtekârlık örneği olduğu ve kaliteli bir araştırma sürecinin sonunda elde edilmedikleri ortaya çıkmıştır (Humphrey, 1992). McBride vakası gibi çok bilinen, araştırma verileri üzerinde oynama, intihal yapma ya da yayınlarda duplikasyon yapmak gibi evrensel örnekler maalesef bulunmaktadır.

Bilimsel yanıltmalar konusunda ortak kaygı ve farkındalık oluşturulabilmesi için kusurlu araştırmaların yaygınlaşmasına ilişkin şu hususa dikkat edilmelidir: eğer bir araştırmacı yazdığı bir bilimsel yazı nedeniyle bilimsel yalancılıkla suçlanıyorsa, ilgili konuda bir uzman tarafından o kişinin dürüstlüğüne dair ikna edici nedenler sunana kadar bilim çevresi ilgili makaleyi güvenilir olmayan bir kaynak olarak değerlendirmelidir (Sox ve Rennie, 2006). Her ne kadar bu yaklaşım kusurlu araştırmaların üretilmesi noktasında caydırıcılık özelliği taşısa da, yapılan suçlamaların kişilerin akademik kariyerlerine olan geri dönüşü olmayan etkileri de düşünülerek, suç kesinleşene kadar araştırmacıların töhmet altında bırakılması uygun olmayacaktır. Burada önemli olan nokta, araştırmacıları bilimsel yanıltma yapmaya sev eden sebepler ve faktörler ile bu sebep ve faktörleri ortadan kaldırmak adına neler

yapılabileceğinin düşünülmesidir. Bu konu hakkında ilerleyen bölümlerde ayrıntılı açıklamalara girilecektir.

1.9.2.1. İntihal

Diğer bir söylemle bilimsel aşırma olarak da nitelendirilen intihal, başkalarının fikir, bilgi ve araştırma verilerinin bir kısmını ya da tamamını alıntı yaptığı kişilere atıfta bulunmadan kendisininmiş gibi göstererek sunması ve yayınlaması olarak ifade edilebilir (Arda, 2010; s.: 23). Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğü'nde de anlamı “aşırma” olarak tek kelime ile verilmektedir (TDK, 2013c). Ayrıca, aşağıda verilen bazı uluslararası sözlük, kuruluş ve yayıncılar tarafından kabul edilen intihal tanımları şu şekildedir:

- Merriam Webster Sözlük: Bir eseri kaynak göstermeden kullanmak. Literatür hırsızlığı; mevcut bir eserde yer alan bilgiyi yeni ve orijinal bir bilgiymiş gibi sunmak (Chambliss ve Bong, 2010).
- Oxford İngilizce Sözlük: Başkasına ait çalışma, fikirleri..vb. almak ve kendisininmiş gibi kullanmak; literatür hırsızlığı (Chambliss ve Bong, 2010).
- Elsevier: Bir yazarın çalışmalarını başka bir yazarın izin almadan kullanması.
- Amerikan Ulusal Bilim Vakfı (National Science Foundation-NSF): Başkasına ait fikir, süreç, sonuç ya da kelimeleri uygun atıflarda bulunmadan kullanmak (NSF, 2013).
- Amerikan Araştırma Dürüstlük Ofisi (Office of Research Integrity of NIH-ORI): Başkasına ait fikir, süreç, sonuç ya da kelimeleri uygun atıflarda bulunmadan kullanmak (ORI, 2013).
- Yayın Etiği Komitesi (Committee of Publication Ethics-COPE): Başkalarına ait ifadelerden yapılan alıntıların kelimesi kelimesine tutması gerekmez; farklı iki dil arasında yapılan alıntılar da intihal olarak kanıtlanabilir (COPE, 2013).
- Bilimsel Editörler Kurulu (Council of Scientific Editors-CSE): Başkalarına ait fikir, verilerin çok benzer imitasyonlarını izin almadan ya da fikir-verinin alıntı yapılan kaynağına teşekkür etmeden kendi orijinal fikriymiş gibi

kullanılması. Çoğunlukla başkalarına ait verilerin kullanımı intihal olarak nitelendirilse de, yazarın kendi yayınlanmış çalışmalarını “duplikasyon” ile atıf yapmadan ya da teşekkür etmeden kullanılması da intihaldir (bu durum kimi zaman kendi-kendine intihal ya da duplike yayın olarak da nitelendirilmektedir) (Council of Scientific Editors, 2013).

Yukarıdaki intihal tanımlarında görülmektedir ki, yayınlardan yapılan izinsiz alıntılar intihal suçu olarak değerlendirilmektedir. NSF ve ORI gibi kuruluşlar intihal açıklamasında birebir aynı tanımı kullanmakta; sözlüklerde geçen ifadeler de intihalin literatür hırsızlığı olduğunun altını çizmektedir. Bilimsel Editörler Kurulu’nun tanımına göre ise bir kişinin kendi yayınlanmış makalelerinden de kopyala-yapıştır metodu ile yeni hazırladığı makalesine alıntı yapması da intihal olarak değerlendirilebilmektedir (*self-plagiarism*, kendi-kendine intihal). Ancak, tüm uzman kişiler ve sözlük tanımlamalarının ortak ifadesi gereğince, tırnak işareti belirtilmemiş tüm kopyala-yapıştır alıntıları, intihal olarak algılanmalıdır. Eğer yazarın fikirleri, başka bir yazarın yayınında belirttiği fikirlerinden etkileniyorsa, kaynak gösterilmeden kullanılan her türlü fikir destekleri de intihal olarak değerlendirilmelidir. Bu gibi durumlarda, direkt alıntı olmadığı için intihali tespit etmek güçleşecek, ancak intihal varlığını yok edemeyecektir.

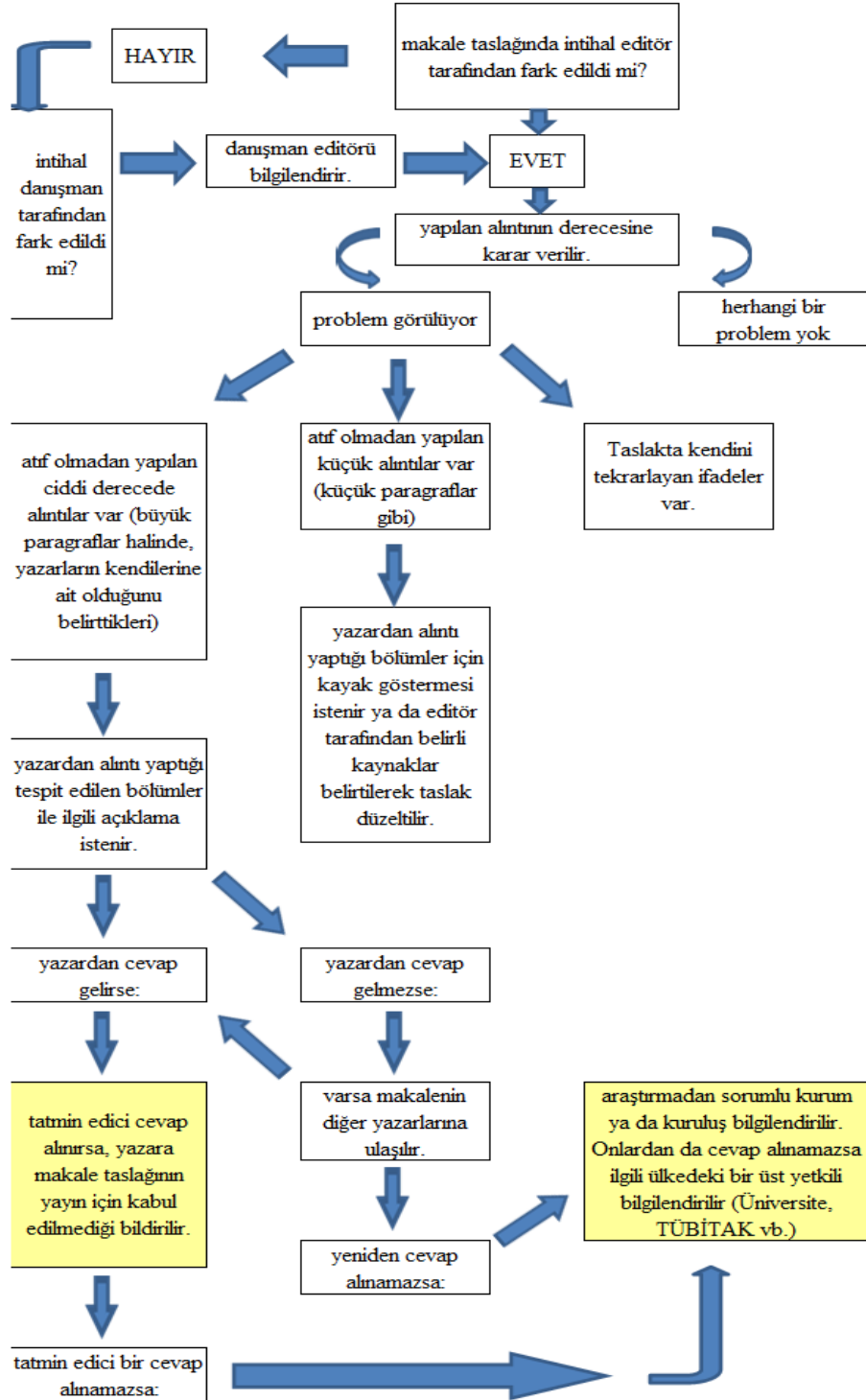
İntihal için genel kabul gören tanımlamaların yanında, intihal yapıldığından kesin emin olabilmek için alıntı yapılan ifadelerin ne kadar miktarda alıntılanması gerektiği konusunda uygulama farklılıkları vardır. Örneğin, Kore’de yayınlanan akademik dergiler için geçerli kural “*eğer bir makale ile yayınlanmış başka bir makalenin en az 2 satırı birebir uyumlu çıkıyorsa, intihal yapıldığı söylenebilir*” şeklindedir. Diğer bir örnek olan Alman Yayın ve Telif Hakları Kanunu’na göre eğer yayınlanmış bir yayının içeriğinden %20 oranında alıntılama, çıkarma yapma ya da yeniden yazma yöntemi ile yeni bir yayın üretiliyorsa, bu durum intihal olarak değerlendirilmelidir. Yayıncı Elsevier’in kurallarına göre ise, eğer bir çalışmanın ana temeli (ana fikri, sunduğu verileri ya da sonuçları olabilir), yayınlanmış başka bir yayından alıntılanarak yeniden türetiliyorsa, alıntı yapılan kısmın miktarı hesaba katılmadan intihal olarak değerlendirilmelidir (Chambliss ve Bong, 2010). Dolayısıyla, intihal

tanımları ulusal seviyede, kültürel adaptasyonlar ve hukuki düzenlemelere göre değişiklik gösterebilmektedir.

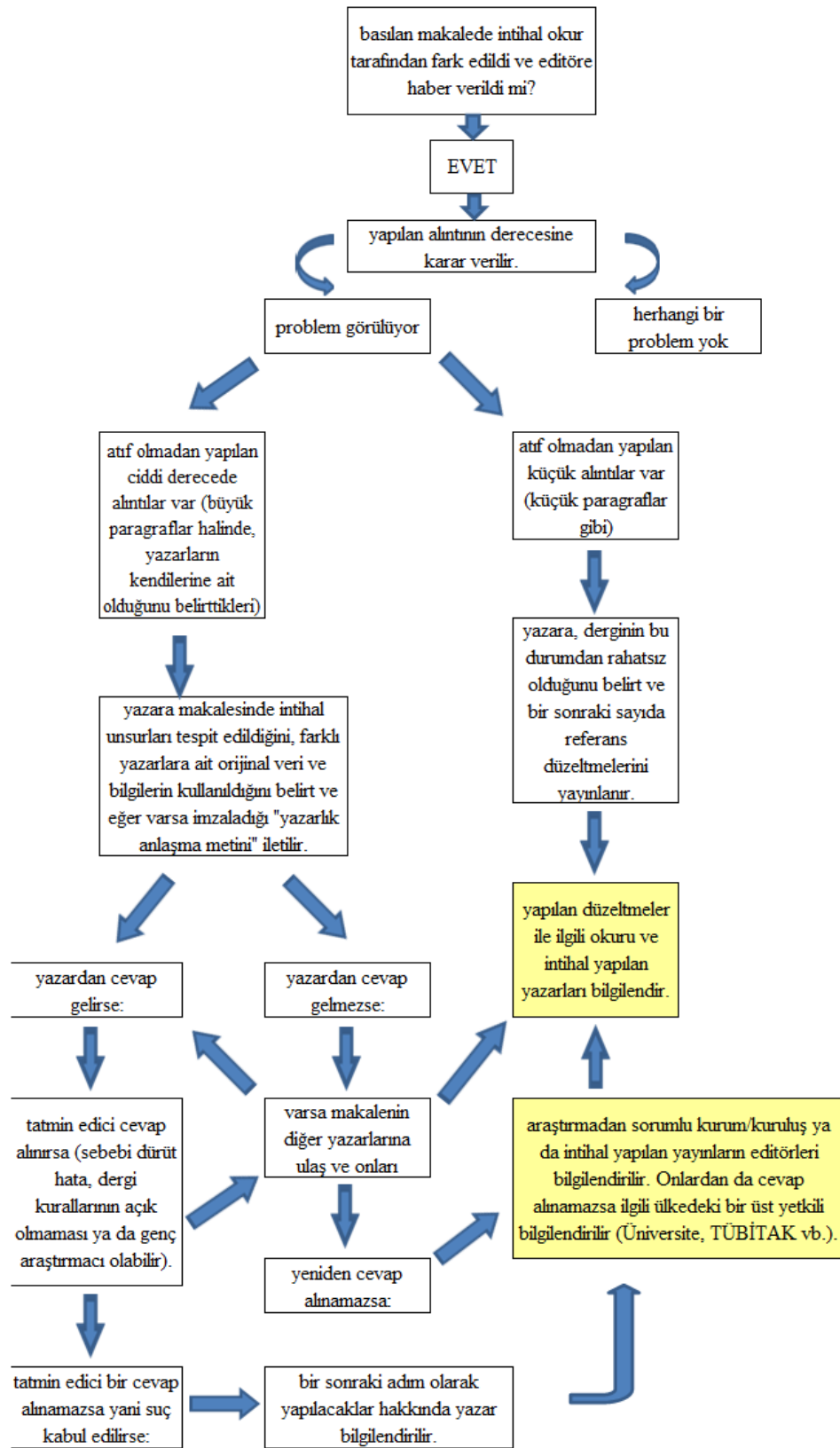
Diğer taraftan, bir yazarın intihal ile ilgili kurallardan haberdar olabilmesi, ya da en azından içinde olduğu aktivitenin intihal olduğundan haberdar olabilmesi için yazarlık konusunda belirli bir deneyim sahibi olması gerekmesi kaçınılmazdır. Pek tabii ki kopyala-yapıştır yöntemi ile alıntılanan ifade, bilgi ya da verilerin kendisininmiş gibi kullanımının kural dışı olacağını kariyerinin her safhasındaki bilim insanı bilebilir. Ancak, “alıntı miktarının ne kadarının intihal olarak değerlendirilebileceği?”, “esinlenen fikir örneklerinde olduğu gibi ispat edilmesi çok zor örneklerin intihal olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği” gibi intihal tanımının netlik kazanmayan noktalarının, kariyerinin başındaki bir bilim insanı için net unsurlar içermesi imkânsızdır. Bu nedenle, intihal tanımı ve algısı ile ilgili, bilimsel yazım sürecine başlamadan önce her bilim insanı ve öğrenci için araştırma ve yayın etiği eğitimi, bilinçsizlik ya da bilgisizlikten kaynaklanan etik ihlallerin engellenebilmesi için çok önemlidir. Bu gibi eğitimlerde, aşağıda şekil 1.1. ve 1.2.’de özetlenen intihal şüphesini doğuran sebepler ve bu şüphe sonunda takip edilmesi gereken basamakları özetleyen şemaların kullanımı pratiklik sağlayacaktır. Şekillerde görüldüğü üzere, intihal şüphesi, makale yayınlanmadan önce taslak halindeyken ya da yayınlandıktan sonra ortaya çıkabilir. Taslak aşamasında doğan intihal şüphesi dergi editörü ya da danışman tarafından dile getirilirken, makale yayınlandıktan sonra doğan intihal şüphesi makale okuru tarafından dile getirilmektedir. Her iki şüphe oluşma durumu da, intihal olup olmadığının araştırılması, geçerli sebepler (dürüst hata, dergi kurallarının açık olmaması ya da genç araştırmacı) ya da iyi niyet göstergesinin aranmasını gerektirir.

İntihal şüphesine fırsat bırakmadan bilimsel yayın sürecini tamamlayabilmek adına editör, danışman ve okuyuculardan önce bizzat yazarların kendilerini denetlemeleri gerekmektedir. Bu şekilde oluşturulacak denetim halkasının ilk basamağında yazarlar, ardından editörler, ardından danışmanlar ve son olarak da okurlar gelmektedir. Her basamaktaki bilim insanlarının dürüstlük ilkesi çerçevesi içerisinde davranması,

intihalin engellenmesine ya da bilimsel bilgi üretiminin aşırma bilgilerden arındırılmasına çok büyük katkı sağlayacaktır.

Şekil 1.1. Makale Taslağı Dergiye Gönderildiğinde İntihal Şüphesi Oluştığında Yapılması Gerekenler Çizelgesi

Şekil 1.2. Makale Yayınlandıktan Sonra İntihal Şüphesi Oluştığında Yapılması Gerekenler Çizelgesi

1.9.2.1.1. İntihal Saptama Yazılımları

Bir bilimselin yayında intihal olduğuna dair şüphe oluşması durumunda, bu şüphenin kanıtlanabilmesi her zaman manüel olarak mümkün olamamaktadır. İntihal şüphesinin kanıtlanabilme sürecini hem daha kolay hem de daha hızlı gerçekleştirebilmek için artık teknolojinin sunduğu bilgisayar yazılımları imdada koşturmaktadır. Söz konusu programlar, bir kişinin tek başına yapamayacağı şekilde birden fazla metni aynı anda karşılaştırıp, kısa süre içinde bu metinler arasındaki benzerlik oranını ve benzer kısımları tespit edebilmektedir.

İntihal saptama yazılımları (İSY) genel anlamda 2 farklı yaklaşımla yazılan kodlar üzerinden çalışmaktadırlar. Birincisi, küçük benzerlikleri tespit eden “Parmak izi metodu” için geliştirilen yazılımlar, diğeri ise metinler arasındaki büyük bölümlerde ortaya çıkan benzerlikleri tespit eden yazılımlardır. Parmak izi yönteminde, daha önceden taranmış yayınlardaki belirli parmak izi bölgeleri ile intihal şüphesi olan yayının içeriği karşılaştırılmaktadır. Bu yöntem için en büyük engeller, gelişmiş bilgisayar alt yapısına ve sınırlı olmayan bir vakte sahip olunması gerektiğidir. Büyük bölümlerdeki benzerlikleri tespit etmek için kullanılan yöntemlerde her zaman metinler arasındaki benzerlikler üzerinden değil, yapılan atıflar üzerinden intihal tespiti de yapılmaktadır. Ayrıca, büyük bölümlerdeki benzerliklerin tespiti için yazarın yazım tarzı da, veritabanındaki metinlerin yazım tarzları ile karşılaştırılabilmektedir (Wikipedia, plagiarism detection, 2013).

İntihal saptama yazılımlarının kullanım yaygınlığının oluşması, onların ne derece güvenilir ve kesin sonuçlar verdiklerine bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, intihalin saptanmasında en kolay vakalar kopyala-yapıştır metodu ile yapılan alıntılar, en zor vakalar ise başkalarına ait fikirlerden yapılan alıntılardır. İntihal saptama yazılımları, intihal şüphelerinin ispatlanması ya da çürütülmesi için büyük iş görseler de henüz teknolojiye geline nokta birden fazla farklı dilde yazılmış metinler arasındaki benzerlikleri tespit edememektedir. Bu nedenle, söz konusu yazılımların kullanımı bazı durumlarda kısıtlı kalabilmektedir. Aşağıda Çizelge 1.6.’da intihal saptama yazılımlarının etkinliğini ve kullanılabilirliğini etkileyen faktörler verilmektedir.

Çizelge 1.6. İntihal Saptama Yazılımlarının Etkinlik ve Kullanılabilirliğini Etkileyen Faktörler

İSY Etkinlik ve Kullanılabilirliğini Etkileyen Faktörler
▪ Yapılan Taramanın Kapsamı ▪ Zaman ▪ Veri Tabanında Bulunan Karşılaştırılacak Mevcut Metinler ▪ Tespit Hassaslığı, Kullanılan Algoritma (kelimesi kelimesine benzerlik, paragraf benzerliği, atıf yapılan metinle benzerlik) ▪ Yapılan Taramanın Duyarlılığı-Yanılma Payı ▪ Birden Fazla Farklı Dilde Yazılmış Metinler Arası Benzerlikler

Bugün, herkesin kullanımına açık Virginia Üniversitesi İntihal Kaynak Merkezi'nin sunduğu parasız intihal tespit yazılımları olan “ETBLAST” ve “Deja vu” gibi yazılımların yanında, paralı intihal tespit yazılımları da bulunmaktadır (ORI, 2013c).

1.9.2.1.2. İntihal Yolu ile Yayın Oluşturma Yazılımları

Bugün maalesef, teknoloji sadece intihal tespiti için değil, aynı zamanda intihal yapmanın kolaylaştırılması için de imkânlar sunmaktadır. Dürüstlük ilkesini göz ardı edip kopyala-yapıştır yönteminden bile daha kolay yöntemler ile yayınlamış makalelerden aşırma-izinsiz alıntı yapmak mümkün hale gelmiştir.

“ScienceGenerator” isimli yazılım ile birkaç anahtar kelime yardımı ile mevcut yayınlanmış makaleleri tarayıp harmanlayarak herhangi bir kişi ismi için şekiller, tablolar ve atıflar da dâhil olmak üzere olması gereken tüm bileşenleri ile yeni bir makale oluşturulmaktadır. Şaşırtıcı olan ise deneme amacıyla dergilere gönderilen bu alıntı makalelerin kabul edilme oranının %60'lara çıkabilmesidir (SCIgen, 2013).

Programı yazan kişiler için bu oranın, yazılım adına büyük başarı olduğunu kabul etmek gerekir. Teselli verici nokta ise ilgili programın henüz sadece bilgisayar bilimleri alanında kullanılabilirliğinin tasarlanmış olmasıdır. Bu sayede en azından diğer bilim alanlarında şu anda tek bir yazılım ile makale üretimine imkân verilmemektedir.

1.9.2.2. Bilimsel Korsanlık

Bilimsel korsanlık, intihalde olduğu gibi başka birine ait fikir, yöntem bilgisi ve araştırma verilerinin izinsiz şekilde alınıp kendisininmiş gibi kullanılmasıdır. Ancak, bilimsel korsanlığı intihalden ayıran en önemli özellik, izinsiz alınan metinlerin henüz yayınlanmamış veriler olmasıdır. Bilimsel korsanlık, yayın etiğinde kötü niyetle yapılan bir faaliyet olarak nitelendirilmektedir, dolayısıyla bir sahtekârlık örneğidir (Council of Scientific Editors, 2013).

Bilimsel korsanlık, bir editör ya da danışman kurulunun denetiminden geçmemiş, yani yayınlanıp bilimsel bilgi olarak henüz kabul edilmemiş ham veriler ya da taslak metinlerden yapılan alıntılardır. Bu nedenle, bilimsel korsanlık suçu işleyen bir kişi hem bir sahtekârlık örneği göstermiş olmakta, hem de doğruluğu henüz kabul edilmemiş bilgileri sahiplenerek risk almaktadır.

1.9.2.3. Taraf Tutma (BIAS)

BIAS, kelime anlamıyla “ön yargı” demektir. Bilim insanlarını, bilimsel yayın sürecinde çeşitli karar ve yargıları ya da ideolojik görüşleri ön yargılı davranmaya itebilir. Ön yargılı düşünceler ile, bilimsel çalışma sürecinin herhangi bir basamağında araştırma sonuçlarını bilinçli ve sistematik bir şekilde değiştirme eylemi bilimsel yayınlarda taraf tutma başlığı altına girmektedir (Akan, 2010a; s.:31). Bilinçli bir şekilde yapılmayan ve risk faktörünün etkilediği araştırma hataları ise, sistematik ve planlı olmadıkları için taraf tutma olarak değerlendirilmemelidirler.

Bilimsel yayınlarda taraf tutma eylemi, araştırma sürecinin literatür tarama ve araştırma sorusu belirleme aşamasından, yayın aşamasına kadar her aşamasında görülebilen bir etik ihlal çeşididir. Aşağıda Çizelge 1.7.'de hangi aşamalarda taraf tutma eyleminin ne şekilde görülebildiği özetlenmektedir:

Çizelge 1.7. Araştırma Sürecinde Taraf Tutma (BIAS) Aşamaları ve Yapılan Eylemler

BIAS Çeşitleri ve Yapılan Eylemler
▪ Literatür Değerlendirme Sadece belirli kaynaklardan yararlanma (örn. Sadece İngilizce yayınlar, sadece belli bir kurumda yürütülen araştırmaların yayınları..vb.) ▪ Çalışma Tasarımı Örneklemede randomizasyon uygulanmaması..vb. ▪ Araştırmanın Yürütülmesi Bazı yöntemlerin uygulanmaması ya da farklı yöntemlerin karşılaştırılmaması, körleme-maskeleye yapılmaması..vb. ▪ Veri Toplama Tüm verilere kayıtlarda yer verilmemesi, bazı verileri verebilecek faktörlerin ortadan kaldırılması..vb. ▪ Verilerin Analizi Verilerde uçlarda kalan değerlerin ortalamaya katılmaması..vb. ▪ Sonuçları Yorumlama Sonuçların beklentiyi karşılamaması durumunda göz ardı edilmesi, sonuçları yorumlamada mantıksal gerekçeler değil ön yargılar ile hareket edilmesi ..vb. ▪ Yayın Araştırmacıların olumsuz sonuçları yayına eklememesi, editörlerin olumsuz sonuç içeren yayınları reddetmesi, okurların mevcut bilgilerini doğrulamayan yayınları yalanlama girişimi..vb.

Bilimsel yayınlarda taraf tutma, çıkar çatışması-çatışması sebebiyle de tetiklenebilen bir etik ihlaldir. Bir makale yazarının belirli bir araştırma grubu tarafından taktir

kazanma beklentisi, bir editörün zedeleyici reklam olabilir inancı ile bazı araştırma verilerinin yayınlanmasını önlemesi ya da sadece yazarın cinsiyeti ile milliyetini ön yargılı şekilde değerlendirmesi ve bir okuyucunun sırf kişisel sebeplerden ötürü bir makale yazarına suçlamalarda bulunması, çıkar çatışması-çakışması sebebiyle yapılan taraf tutma eylemleri olarak değerlendirilmelidir (Engqvist ve Frommen, 2008).

1.9.2.4. Uydurma

Bilimsel yayın aşamasında, mevcut olmayan bilgi ve verilerin “yoktan var edilmesi” eylemi uydurma olarak adlandırılmaktadır (Arda, 2010; s.: 29). İngilizcede “desk-research” ya da “dry-lab” olarak adlandırılan uydurma eyleminde, bir emek sarf edilmeden hayal ürünü ya da elde edilmesi arzu edilen sonuçların sanki araştırma yürütülmüş ve o sonuçlar temin edilmiş gibi sunulması söz konusudur.

Uydurma yöntemi ile veri sunumu, intihal tespitindeki süreçte olduğu şekilde makale taslağı aşamasında editör ya da danışman tarafından fark edilebileceği gibi, makale yayınlandıktan sonra okuyucular tarafından da fark edilebilir. Her iki türlü tespitte de, öncelikle bilimsel yayında uydurma yaptığından şüphelenilen yazardan görüşleri istenmelidir. Cevap alınması durumunda geçerli bir sebep sunup-sunamamasına bakılmalı, hiç cevap vermemesi ya da geçerli bir sebep sunamaması durumunda da eğer makale yayınlanmış ise bir sonraki dergi sayısında ilgili makale hakkında düzeltme verilmeli, eğer taslak bir makale ise ya makale yazarına iade edilmesi ya da eğer gerekiyorsa söz konusu araştırmayı kontrolü altında sonlandıran kurum bilgilendirilmelidir.

1.10.2.5. Çarpıtma

Bilimsel çarpıtma, değişik sonuç verebilecek şekilde araştırmada kullanılan materyaller, cihazlar, yöntemlerin ve araştırma verilerinde değişiklik yapmak veya

sonuçları değiştirmek ya da verileri saptırmak olarak tanımlanmaktadır (Arda, 2010; s.: 40).

Çarpıtmanın, araştırmanın yürütülmesi sırasında yapılan taraf tutma eyleminden farkı, taraf tutmada mevcut veriler değiştirilmemekte, sadece istenen veriler ve yöntemler kullanılıp, istenmeyen veri ve yöntemler göz ardı edilmektedir. Ancak çarpıtmada, mevcut veriler üzerinde değişiklik yapılması söz konusudur.

2002 yılında ORI'ye yansıyan uydurma ve çarpıtma örneklerinin sayısı, tüm bilimsel yanıltma örneklerinin sayısının neredeyse yarısını oluşturmuştur. Ayrıca, ORI verilerine göre her geçen yıl bilimsel yayınlarda yapılan çarpıtma örnekleri, uydurma örnekleri ile beraber sayıca artmaktadır. ORI'nin tanımına göre çarpıtma, uyumsuz verilerin dışlanarak yapılan seçici raporlama ve veriler üzerinde oynama eylemini içerdiğinden, bir anlamda olmayan verilerin gerçekte varmış gibi sunulması eylemi olan uydurmayı da kapsamaktadır (BENOS ve ark., 2004).

Aslında, verilerin çarpıtılması eyleminin doğuracağı birden fazla sorun olabilmektedir. Şöyle ki, en başta ilgili araştırma alanında yapılan diğer araştırma sonuçlarının bütünlüğü ve doğruluğu zedelenmektedir. Diğer taraftan, eğer çarpıtma tespit edilemezse, ilgili yayını okuyan birçok bilim insanının yanlış bir veri bütünü üzerine uygun olmayan bir araştırma tasarlamakla geçirilen boşa harcanmış enerji ve vaktine mal olmaktadır. Ayrıca, çarpıtma veriler içeren bilimsel yayınlar, bilim çevresi dışındaki kişilerin bilimsel araştırma süreç ve sonuçlarına olan güvenlerini sarsacaktır. Her şeyden önemlisi, eğer çarpıtma veriler ile yapılan bir klinik araştırmadan söz ediliyorsa, araştırma sonuçlarının insan denekler ve hastalar üzerinde denenmesi telafisi olmayan hatalara yol açabilecektir. Bu derece ciddi sıkıntılar doğuran etik ihlallerin yine de araştırmacılar tarafından yapılıyor olması bu nedenle düşündürücüdür.

1.9.2.6. Dilimleme (Salamlama)

Bir araştırmacının, tek bir araştırma sürecine ait olan araştırma sonuçlarını uygunsuz ve bütünlüğü bozacak şekilde parçalara bölerek birden fazla yayın ile duyurma çabası, dilimleme olarak adlandırılmaktadır (Norman ve Griffiths, 2008).

Aynı araştırma sorusu, aynı hipotez, aynı yöntemlere ancak farklı sonuçlara sahip olan yayınlar için dilimleme sonucunda oluşturuldukları söylenebilir. Birbirini destekleyen ve aynı araştırma süreci sonunda elde edilmiş sonuçları, birbirinden bağımsız sonuçlarmış gibi ele almak, hem sonuçlar üzerinden yürütülecek tartışmanın anlamsızlaşmasına neden olacak; hem de bilimsel bilginin bütünselliğini zedeleyecektir.

Diğer yayın etiğı ihlal çeşitlerinden farklı olarak dilimleme sadece fazla yayın sahibi olma arzusu ile yapılmaktadır. Fazla sayıda yayın sahibi olma dürtüsünü tetikleyen faktörler, fazla prestij sahibi olmak, akademik yükseltme ölçütlerini daha kısa sürede yakalayabilmek, belirli bir ödöl ya da takdir sahibi olma mertebesine erişmek olarak sıralanabilir. Tüm bu sebepler ve sonuçları üzerine ilerleyen bölümlerde detaylı bir tartışma yürütülecektir.

1.9.2.7. Duplikasyon

Bilimsel yayınlarda duplikasyon yapmak, aynı araştırma sonuçlarını birden fazla dergiye gönderme eylemidir. Diğer bir deyişle, içerik olarak birbiri ile birebir uyumlu iki makalenin ayrı ayrı dergilerde yayınlatma girişimidir. Duplikasyon, sadece 2 yayınlanmamış makalenin aynı anda 2 ayrı dergiye gönderilmesi ile değil, yayınlanmış bir makaleden sonra içerik olarak bire bir kopya ikinci makalenin hiç bir teşekkür metni içermeyen başka bir dergiye gönderilmesi ile de gerçekleşmektedir. Bu durum, kendi-kendine intihal olgusu olarak da nitelendirilebilmektedir. Eğer 2 ayrı makale aynı hipotez, sonuçlar ve tartışma öğelerini içeriyor ise, biri diğerinin duplikesi yani kopyası niteliğindedir.

Bazı durumlarda, yazarın anadilinde yazdığı bir makalesini farklı bir dile çevirerek farklı bir dergiye yayınlanmak üzere göndermesi de duplikasyon girişi olarak adlandırılmaktadır. Duplikasyon örneklerinde, aynı dilde ya da çeviri ile farklı dillerde hazırlanan, sadece şekilsel olarak birebir aynı makaleler değil, yazım formatı ve verilerin sunum tarzı açısından farklı, ancak içerik olarak aynı makaleler de görülmektedir. Yazı fontu ve şekli, sayfa tasarımı, başlıkların veriliş biçimi, anlatım tarzı (görsel materyallerin kullanımı gibi) farklı, bununla beraber içeriklerinde anlatılan süreç ve sonuçlar aynı ise duplikasyon yapıldığından söz etmek mümkün olmaktadır.

Duplikasyon yöntemi ile yapılan yayınların sebep olduğu sorunlara bakarsak bunlar şu şekilde sıralanabilir (Benos ve ark., 2004):

- 1.Uluslar arası fikir eserleri kurallarına uymamak
- 2.Makale değerlendirmesinde görev alan danışmanların vakitlerini boşa harcamak
- 3.Gereksiz yere bilimsel literatürde zaten var olan bilgilerde kalabalık yaratmak
- 4.Bilimsel iletişimi sağlıklı bir şekilde sağlamak için birbiri ile ilintili verileri bir arada vermek yerine ayrı ayrı vermeyi tercih etmek
- 5.Aynı bilimsel bilgilerin birden fazla yerde görünmesi sonucunda o bilgilerin öneminin aşırı derecede altını çizmek
- 6.Okurlar arasında, yazarın yeni bilimsel bilgi üretmiyor olmasına dair fikirlerin oluşması
- 7.Meta-analizlerde (değişik çalışmalardan elde edilen sonuçların istatistiksel metotlarla bir araya getirilmesi), aynı hasta grubu üzerinde yapılan duplike yayınların yanlış istatistikler yaratarak uygun olmayan hekimlik pratiklerine neden olmak

Son maddede bahsedilen sorun önemlidir. Meta analizler, tek bir bilimsel çalışmadaki hasta sayısı, takip süresi, değerlendirme ölçütleri “bu hasta grubunda şu ilacın kullanımı yarar sağlamakta mıdır?” sorusuna doğru yanıtı vermek için ya da “bu hasta grubunda şu miktarda ilaç yarar sağlamaktadır” çıkarımındaki ilaç miktarını doğru tayin edebilmek için yetersiz kaldığında; birden fazla çalışmadaki verileri istatistiksel yöntemler ile bir araya getirmektedirler. Eğer, istatistiksel değerlendirmeye alınan makalelerden bazılarında birbirini tekrar eden sonuçlar (aynı araştırmaya ait) var ise, söz konusu ilacın yararlı olup olmamasına dair ya da ilacın uygun dozajına dair ciddi sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Ketenci, 2010; s.: 109).

Yazarlar çoğu zaman makalelerinin yayınlanma şansını arttırmak için de birden fazla dergiye aynı anda gönderim yapabilmektedirler. Duplikasyonun önlenmesi için yazarların aynı anda gönderim yapmaması, eğer bir dergiden makale için ret kararı gelirse, o zaman makalenin başka bir dergiye gönderiminin yapılması en yerinde davranış olacaktır.

1.9.2.8. Yazarlık Hakkı İhlalleri

Bilim insanlarının araştırma sonuçlarını bilim çevresine duyurabilmek için hazırladıkları bilimsel yayınlar, bilimdeki gelişmelerin etkili olduğu çevre, sağlık, mühendislik ve hatta politika gibi alanlarda hayat bulmasına olanak sağlamaktadır. Günümüzün teknoloji ve bilim anlayışına göre, araştırmacılar zamanla yarışmakta ve olası bilimsel gelişmelerde rol oynayan aktörlerden olabilmek için üretkenliklerini yarıştırmaktadırlar. Bu üretkenlik yarışı doğal olarak bilimsel yayınların sayısında her geçen yıl gittikçe artan oranlarda artış ile gözler önüne serilmektedir. Ancak, üretkenliğin tek sonucu makale sayısının artışı olarak değil, makale başına düşen yazar sayısının artışı olarak da karşımıza çıkmaktadır (Çelik, 2010; s.: 185). Yapılan bir çalışmaya göre, makale başına düşen yazar sayısının artmasının sebebi, artık günümüzde farklı uzmanlık ya da bilim alanlarından kişilerin bir araya gelerek multidisipliner ya da interdisipliner çalışmaları gerçekleştiriyor olmalarıdır (Khan ve

ark.,1999). Makale başına düşen yazar sayısındaki artışın nedenleri her zaman sadece bilimsel araştırmacılar arası zaman ve üretkenlik yarışı sebebiyle olmamakta, bazı farklı amaçlar için bu konuda etik ihlaller yapılabilmektedir. Makale yazarı olmak için bir takım gerekli şartları sağlamadığı halde ya da makale yazarı olma sorumluluklarını yerine getirmedeği halde yazar olan kişiler, bu ihlallerde bulunmuş olmaktadır. Bu nedenle, öncelikle makale yazarı olmak için gerekli şartlar ve makale yazarlarının sorumluluklarının neler olduğunun baştan gözden geçirilmesi yerinde olacaktır (Shewan ve Coats, 2010).

Bilimsel makale yazarı olmak için gerekli şartlar öncelikle makalenin kurgusundan, makalenin basılmasına kadar olan tüm basamaklarda katkıda bulunmak ve makalenin diğer yazarları ile hem fikir olmayı gerektirmektedir (Johnson, 2005). Uluslar arası Tıbbi Dergi Editörleri Grubu (International Committee of Medical Journal Editors-ICMJE) tarafından 4 madde halinde verilen bu şartlar, araştırmanın hipotezinin kurulmasından yürütülmesi, sonuçlandırılması ve sonuçların analiz edilmesi aşamalarına kadar hepsinde katkıda bulunulması, makalenin yazılması aşamasına katkıda bulunulması, makalenin yayın öncesi son düzeltilmiş haline tüm yazarların onay vermesi ve yayın öncesi makalenin doğruluk ve dürüstlük ölçütlerine göre hazırlandığından hem fikir ve emin olunması olarak verilebilir (ICMJE, (2013)).

Öte yandan, yine ICMJE'nin önerdiği makale yazarının sahip olması gereken sorumluluklara bakarsak, öncelikle yazarların yukarıda sıralanan 4 maddelik yazar olma şartlarını sağlamış olma gereklilikleri, yerine getirmeleri gereken ilk sorumluluklarıdır. Makalede yazar olarak yer alacak kişilerin makale hazırlığından önce karar verilmesi, bu ilk sorumluluğun yerine getirilebilmesi için de son derece önemlidir. Bir diğer önemli husus, yazarlar arasındaki isim sırasına karar vermektir. İsim sıralamasında standart bir yöntem bulunmamaktadır; ancak araştırma hipotezinin kurulması, araştırmanın yürütülmesi ve sonuçların yorumlanmasında en büyük katkıyı sağlamış kişilerin ilk isim olarak yayınlarda yer alması genel kabul gören bir uygulamadır. Makalenin ilk taslak metnini oluşturan kişinin ya da en çok emeği geçmiş kişinin de ilk yazar olarak yer alması benzer mantıkla kabul görmektedir (Claxton, 2005b; Street ve ark., 2010). Ayrıca, araştırma sonuçlarının kontrol

edildiğinden ve doğru olduğundan emin olmak, diğer makale yazarlarının yardımı olmadan çalışmanın tüm aşamalarına dair gelebilecek sorulara yanıt verebilmek, ilgili alandaki literatür taramasından haberdar olmak ve uygun olanlarına makalede yer vermek; bir makalede yer alan tüm yazarların ortak sorumluluklarındandır. Makale dergiye gönderildikten sonra, editör ve danışmanlar tarafından yapılan düzeltmeleri kabul edip uygulamak, editör ya da danışmanlar tarafından istenen verileri sunabilmek; dolayısıyla araştırma verilerinin güvenli bir şekilde saklanmasını sağlamak ve makale yayınlandıktan sonra eğer gerekli olursa çeşitli güncellemeler yapmak olarak yazarların diğer sorumlulukları sıralanabilir (Coats, 2009). Son olarak makale yazarlarının çıkar çatışması-çatışması hususlarında hem fikir olup bunu editörlere bildirmeleri gerekmektedir. Makalenin incelemesini yapacak danışman belirlemelerinde BIAS olmaması adına çıkar çatışması-çatışması olmayacak isimlerin seçilmesi önemlidir. Ayrıca araştırmaya destek veren kurum-kuruluş ya da sponsor firmanın da belirtilmesi, çıkar çatışması-çatışması oluşmasına engel olacaktır (ICMJE, 2013).

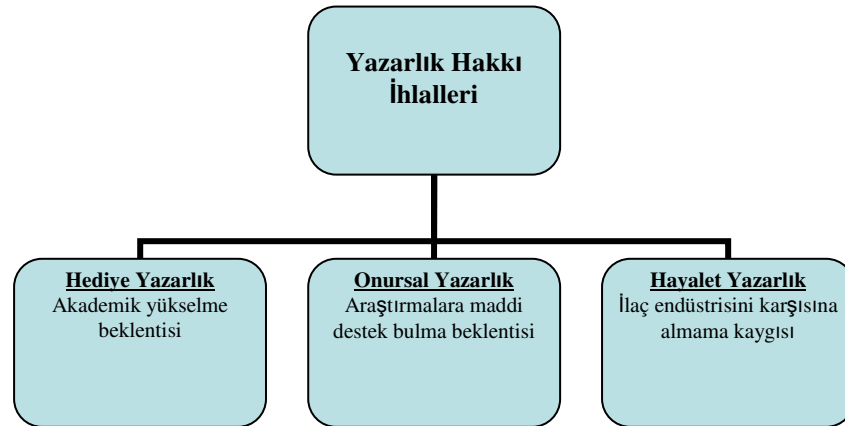
Aşağıda Çizelge 1.8.'de makale yazarı olma şartları ile makale yazarlarının sorumlulukları yukarıda ifade edildiği şekilde özetlenmektedir. Çizelgede verilen yazar olma şartlarını sağlamadığı halde makaleye olan farklı katkılarından dolayı teşekkür edilmesi gereken kişiler de olabilmektedir. Projeye maddi olarak destek verenler, veri toplanması aşamasında görev alanlar, araştırma grubunu koordine edenler, rutin hasta takibi yapanlar, teknik sorunlarda yardımcı olanlar ve makalenin yazımını gözden geçirmede katkıda bulunanlar; teşekkür edilmesi gereken kişiler grubunu oluşturmaktadır (Çelik, 2010).

Öte yandan, yazarlar dışında kalan okuyucu ya da dergi editörlerinin çoğu zaman kimin hangi görevi yerine getirdiğini anlayamamasından ötürü de yazarların gerekli şartları sağlayıp sağlamadığına karar verebilmeleri güçleşmektedir (Wager, 2009). Bunun için genellikle yazarlar arasındaki isim sıralaması, makale yazarları dışında kalan kişiler için yönlendirici bilgi olmaktadır.

Çizelge 1.8. Makale Yazarı Olma Şartları ve Makale Yazarlarının Sorumlulukları

Makale Yazarı Olma Şartları	Makale Yazarlarının Sorumlulukları
▪ Hipotezinin kurulması-araştırmanın yürütülmesi-sonuçlandırılması ve sonuçların analiz edilmesi ▪ Makalenin yazılması aşamasında katkıda bulunmak ▪ Makalenin yayın öncesi son düzeltilmiş haline onay vermek ▪ Yayın öncesi makalenin doğruluk, dürüstlük ölçütlerine göre hazırlandığından emin olmak	▪ Sol sütunda yer alan yazar olma şartlarının hepsini sağlamak ▪ Yazarlık sırasına karar vermek ▪ Araştırma sonuçlarının kontrol edildiğinden ve doğru olduğundan emin olmak ▪ Makaledeki diğer yazarların yardımı olmadan çalışmanın tüm aşamalarına dair gelebilecek sorulara yanıt verebilmek ▪ İlgili alandaki literatür taramasından haberdar olmak ▪ Uygun literatürlere makalede yer vermek ▪ Editör ve danışmanlar tarafından yapılan düzeltmeleri kabul edip uygulamak ▪ Editör ya da danışmanlar tarafından istenen verileri sunabilmek ▪ Çıkar çakışması-çatışması hususlarında hem fikir olup bunu editörlere bildirmek ▪ Araştırmaya destek veren kurum-kuruluş ya da sponsor firmaların editöre bildirilmesi

Makale yazarı olma şartlarını yerine getiremediği halde teşekkür edilmesi gereken grupta yer alması gerekirken ya da hiçbir teşekkür gerektirmeyen durumlarda bazı kişilerin makalelerde yazar olarak yer alması, farklı yazarlık ihlali kavramlarının doğmasına neden olmuştur. Akademik yükselme kaygıları ile verilen hediye yazarlık (gift autorship), yeni proje desteklerinde maddi destek bulma beklentisi ile verilen onursal yazarlık ve de ilaç endüstrisini karşısına almamak isteyen yazarlar tarafından sebebiyet verilen hayalet yazarlık (ghost autorship); yazarlık hakkı ihlallerine örneklerdir ve aşağıda Şekil 1.3.'te belirtilmektedirler.

Şekil 1.3. Yazarlık Hakkı İhlal Çeşitleri
(Kaynak: Claxton, 2005)

1.9.2.8.1. Hediye Yazarlık

Hediye yazarlık, diğer yazarlık hakkı ihlal çeşitlerine göre daha sık rastlanan bir etik ihlal çeşididir. Genellikle, akademik kariyerinin başındaki kişiler tarafından, kendisinden daha kıdemli ve alanında söz sahibi akademisyenlere, makaleye katkısı olmamasına rağmen yazarlar listesinde yer vermek şeklinde yapılmaktadır. Hediye yazarlık kavramında, kıdemli akademisyenlere saygı göstermek anlamında geleneksel yaklaşımların da rolü olmaktadır. Yine de yayınlarında hediye yazarlara yer vermek isteyen akademisyenler, çalışmalarının makalede ismine yer verilen kıdemli uzman akademisyen tarafından onaylandığını, bu çalışmalarda o akademisyen ile çalışma başarısını gösterebildiklerini kanıtlamak isteğine sahip olabilmektedirler (Claxton, 2005b; Laskin, 1999).

Bilimsel yayınında hediye yazarlar bulundurmak isteyen akademisyen madalyonun bir tarafı iken, diğer tarafı da hediye yazar olarak yayında ismi yer alan akademisyendir. Genç meslektaşlarının isteklerini geri çevirmeme, onların heveslerini kıramama yaklaşımları hediye yazarlığı kabul etmelerinde en büyük etken olmaktadır. Ancak, araştırma sürecine bire bir tanık olmamış, sonuçların güvenilirliğinden emin

olmadan gelen hediye yazarlık taleplerini kabul etmek, daha sonra bu yazarlar için de sıkıntı yaratabilmektedir.

1.9.2.8.2. Onursal Yazarlık

Onursal yazarlık, araştırmaya maddi destek sağlayan kişilerin isimlerine yazarlar listesinde yer verme şekliyle oluşan bir yazarlık türüdür. Yeni projeleri için maddi kaynak bulma kaygısı, bu yazarlık ihlalinin yapılması için en büyük etmendir. Özellikle yurtdışında, araştırmacıların çalışmaları için aldıkları finansal kaynaklar, onların maaşlarını da içermektedir. Proje bazlı çalışma prensiplerine göre yürütülen bu çalışmalarda, araştırmacılar biten çalışmalarının ardından hemen yeni bir gelir kaynağı bulmak, dolayısıyla yeni bir proje hazırlamak zorundadırlar. Dolayısıyla kesintisiz gelir sahibi olabilme kaygısı, araştırmacılara yayınlarında maddi destekçilerini yazar olarak gösterme eylemine itmektedir. Onursal yazarlık da tıpkı hediye yazarlıkta olduğu gibi araştırma sürecinde ve makale yazımında katkısı olmamış kişilerin isimlerinin yer alması şeklinde olmaktadır.

1.9.2.8.3. Hayalet Yazarlık

Hayalet yazarlık, hediye ve onursal yazarlıklardaki gibi araştırma ve yayın sürecinde görev almamış kişilerin isimlerine yazarlar listesinde yer vermek şeklinde değil, tam tersine bu süreçlerde görev almış kişilerin isimlerine yer vermeme şeklinde ortaya çıkmaktadır. İlaç endüstrinin maddi olarak desteklediği bazı çalışmalarda, araştırmada yer alan kişilerin isimlerine yer verilmemesi, o kişilerin hayalet yazar olarak kalmalarına sebep olmaktadır (Çelik, 2010). Bu durumun ciddi bir hak ihlali olduğu aşikârdır. Ancak, hayalet yazar olmayı kabul eden araştırmacıların da maalesef akademik kariyerini tehlikeye atmamak, gelir kaynaklarını yok etmemek gibi bir takım göz ardı edilemez gerçeklerden kaynaklandığı da bilinmektedir.

Diğer taraftan kişileri kendi iradeleri ile hayalet yazar olma iten faktörler olabilmektedir. Makale sonuçlarının yorumlanması, makale taslağının oluşturulmasında ciddi sorumluluklar almış araştırmacıların bazıları, o araştırma sonuçlarını değerlendirip onay verecek komitelerde yer alabilmek adına isminin ilgili makalede geçmemesini isteyebilmektedir (Claxton, 2005b). İkinci olasılık, birinci olasılığın doğuracağı sorunlara oranlara daha ciddi görünmektedir.

Yukarıda sıralanan bilimsel yanıltma çeşitlerinden ayrı bir olgu daha vardır ki o da araştırmaların yürütülebilmesi için ekonomik desteklerin gerekliliğidir. Bu gereklilik araştırma sorusunun seçiminde bile etkili olabilmektedir. Bilimsel araştırmaları maddi açıdan destekleyen kurumların özellikle destek verecekleri öncelikli bilimsel çalışma alanlarında çalışan akademisyen sayısının artması buna bir örnektir.

Bir çalışma sonucunda elde edilen sonuçların kullanımı üzerinden hak iddia edebilmek, o çalışmayı yürüten araştırmacılar ve o araştırmaya maddi destek veren kurum-kuruluş arasındaki anlaşmaya bağlıdır. Örneğin, patent alma girişimlerinde patentin sahibinin araştırmacı mı yoksa destekleyici mekanizma mı olacağı bu anlaşmaya bağlıdır. Bununla ilintili olarak, patent haklarında ilgili makale yayınlandıktan sonra bir sıkıntı yaşanmaması için araştırmaya maddi destek veren ya da sponsor olan kuruluşlar makale taslağını görmek ve onaylamak isteyebilirler (Davidoff ve ark., 2001). Ancak, yazar olabilmek koşullarına ve sorumluluklarına bakarsak, araştırmaya maddi destek verenlere yazarlık listesinde yer vermenin onursal yazarlık adı altında etik ihlal olduğu daha önce belirtilmiştir. Ayrıca, makale yazarı olan kişilerin çalışmanın hipotezini oluşturma, çalışmayı yürütme ve sonlandırma ve de yayına dönüştürme sorumluluklarının hepsine sahip olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu sorumlulukların sahibi olan kişilerin, makale yazım aşamasında destekleyici mercilerin onayını almalarını beklemek hata olacaktır. Etik kurallar dâhilinde makale yazımının tamamlanabilmesi için yapılması gereken, araştırmaya maddi destek veren kurum-kuruluşa makalenin sonunda teşekkür edilmesi olacaktır. Makalede yer verilecek bu teşekkür kısmı, hem araştırmacının hem de projeyi destekleyen mercinin birbiri üzerinde hak iddia etme ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır. Türkiye’de bilimsel araştırma destekleri açısından en büyük pay

sahibi TÜBİTAK'ın Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nde belirtilen etiğe aykırı davranışları arasında “*Desteklenerek yürütülen araştırmaların sonuçlarını içeren sunum veya yayınlarda destek veren kurum veya kuruluşun desteğini belirtmesi gerekirken belirtmemek*” şeklinde maddi destek veren mercie teşekkür edilmemesinin suç unsuru olduğu belirtilmektedir (TÜBİTAK AYEK Yönetmeliği, 2013). Ancak, aynı yönetmelik kapsamında “*Kurumca sağlanan kaynakları usulüne ve amacına aykırı bir biçimde kullanmak*” maddesi de, maddi desteği veren kurum-kuruluşun araştırmanın yürütülmesi ve sonuçlandırılmasında denetleyici rol oynadığının da altını çizmektedir.

Daha vahim bir senaryo, klinik araştırmalara sponsor olan ilaç firmalarının, araştırma verilerinin erişilebilirliğini kendi kontrolü altında tutması ve bu verilerin tamamına hiçbir makale yazarının erişimine izin vermemesi durumudur (Freeman, 2005). Bu, araştırma etiği ve araştırma sürecinin sağlıklı yürütülebilmesi için kabul edilebilir bir durum değildir. Araştırmaya maddi destek veren kurum-kuruluşa teşekkür edilmemesini etik ihlal boyutu ile aşan, ancak kapsayabilen bir olasılık olarak görülmektedir.

1.10. Impact Faktör, Atıf Yapmak ve Bilimsel Yanıltma ile İlişkileri

Impact faktör, ISI veri tabanında (Thomson Reuters Web of Knowledge) kayıtlı bir dergide ortalama olarak bir makalenin belirli bir zaman içerisinde kaç kez kaynak olarak gösterildiğinin (atıf yapıldığının) bir ölçütüdür. Impact faktör hesaplanırken 3 yıllık dönemler baz alınır ve ilk yılı takip eden 2 yıl içerisinde makalelerin ortalama atıf sayılarına göre belirlenir. Buna bir örnek olarak bir derginin 2012 yılı impact faktörünün nasıl hesaplandığına aşağıdaki basit formül ile ulaşılabilir (Alican ve Oktay, 2010; s.:123):

A= 2010 ve 2011 yıllarında yayınlanan makalelere 2012 yılında kaç kere atıf yapıldığı

B= 2010 ve 2011 yılları arasında atıf yapılabilir yayınların sayısı

2012 yılı impact faktörü= A/B (2012 yılı impact faktörü, o yıl içerisindeki tüm yayınlar yayımlandıktan sonra, 2013 yılı başında hesaplanır)

Yüksek impact faktöre sahip bir dergide yayın yapabilmek ve yayınlarına çok sayıda atıf alabilmek araştırmacılar için büyük prestij kaynağıdır. Söz konusu prestiji elde edebilmek adına bazı durumlarda araştırmacıların bilimsel yanıltma örnekleri sergiledikleri görülmektedir. Özellikle araştırmacıların makalelerinde, eski makalelerine gereğinden fazla atıf yapmaları hem etik davranış olarak uygun değildir, hem de dergilerin impact faktörlerini hesaplamada sapmalara neden olabilmektedir. Öte yandan, bilim insanlarının sadece %20'sinin makale yazımında diğer dergilere atıf yaparken o makalelerin orijinallerini okudukları istatistiksel olarak gösterilmiştir (Alican ve Oktay, 2010; s.: 128). Bu durum, haksız yere bazı yazarların atıf sayılarını arttırmakta ve daha kötüsü, hazırlanan makalelerde doğru bilimsel bilgiye yer verme kaygısının yeterince duyulmadığı gerçeğini göstermektedir.

1.11. Bilimsel Yayın Sürecinde Etik İhlal Sorumluluk Dağılımları

Bilimsel yayının hazırlık aşamasından okurlar ile buluşma aşaması sonrasına kadar, sürecin adil, dürüst ve şeffaf yürütülebilmesi birden fazla faktör ve aktöre bağlı olmaktadır. Daha önce Çizelge 1.8.'de de bahsedildiği gibi, ilk basamakta makale yazarı ya da yazarlarının sorumlulukları gelmektedir. Makalenin, uygun veriler ile uygun yöntemler uygulanarak sonuçlandırılan araştırma sürecinden çıkan sonuçları eksiksiz ve doğru bir şekilde yansıtması ve bu hali ile dergi editörüne gönderilmesi yazarın sorumlulukları arasındadır. Yazardan kaynaklanan etik dışılıklar başkalarının verilerinin kendi verisiymiş gibi sunulması, araştırma verilerinin çarpıtılması, var olmayan verilerin varmış gibi gösterilmesi, yöntem, analiz ya da yayın aşamasında taraf tutulması ya da yazar olma şart ve sorumluluklarının yerine getirilmemesi olarak sıralanabilir ve tüm bu ihlal çeşitleri önceki bölümlerde detaylı şekilde açıklanmıştır.

Yazardan sonra makaleyi devralan kişi editördür ve editör makalenin doğru bir şekilde değerlendirilip uygun biçimde ve koşullarda okurlar önüne çıkmasından

sorumludur. Makalenin okurlara ulaşmadan önce editörden sonra geçmesi gereken denetim aşaması danışmanlardır. Danışmanlar editörlerden gelen değerlendirme taleplerine yine editörlere dönüş yaparak cevap vermektedirler. Danışmanın gerekli düzeltmelerle ya da olduğu şekli ile bir makaleyi uygun bulması ve ardından editörün de o makaleyi yayınlanması için onaylamasının ardından yayın okurlara ulaşmaktadır.

Makaledaki bilimsel bilgileri kullanacak, diğer bir deyişle makalenin sunduğu sonuçların yaygın etkisinden yararlanacak kişiler okurlardır. Her ne kadar makalenin doğru algılanabilmesi, tarafsız bir şekilde yorumlanabilmesi ve tarafsız bir şekilde hak ettiği değeri kazanabilmesi hem yazar hem de editör ve danışmanlara bağlı olsa da; bu konularda okurların sorumluluğu da unutulmamalıdır. Aşağıda Şekil 1.4.’te bir bilimsel yayının uygun biçimde oluşturulma ve yayınlanma aşamalarında sorumlu olan aktörler ve bu aktörlerin birbirleri ile olan iletişimini şematize edilmektedir.

Şekil 1.4. Bilimsel Yayın Sürecinde Sorumluluk Alan Kişiler ve Aralarındaki İletişim

1.11.1. Editörden Kaynaklanan Etik İhlaller

Bilimsel yayın sürecinde editörlerin kendi sorumluluklarını yerine getirmedikleri durumlar, editörden kaynaklanan etik ihlallerin görülmesine sebebiyet vermektedir. Yukarıda Şekil 1.4’te de görüldüğü gibi bir makalenin yayınlanması aşamasında dergi editörlerinin tüm iletişimden sorumludurlar. Uluslararası Tıbbi Dergi Editörleri Komitesi (ICMJE) tarafından hazırlanan “Biyomedikal Dergilere Gönderilen Yazılarda Aranılan Ortak Gereklilikler: Biyomedikal Yayınlar İçin Yazım ve Editörlük (Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals: Writing

and Editing for Biomedical Publication)” dokümanının editörlük başlığına ayrılan ikinci bölümüne bakılırsa, editörlerin tüm derginin içeriğinden sorumlu oldukları ve amaçlarının derginin hedefleri ve masraflarını gözeterek bir denge kurmak, dolayısıyla da güvenilir ve okunabilir bir yayın gerçekleştirmek olduğu belirtilmektedir (ICMJE, 2010).

Editörün derginin tüm içeriğinden sorumlu olması, içeriğin tamamına dair söz sahibi ve denetleyici olmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, editör özgürlüğünden bahsedebilmek bir ön koşuldur. Editörlerin başta gelen sorumluluğu, derginin ticari başarısını gözeterek değil; doğru araştırma sonuçlarının bilim çevresi ile doğru bir şekilde paylaşılması gerektiği inancı ile dergide yayınlanacak yayınları seçip incelemesidir. Bazı durumlarda, yayıncılar ya da dergi sahiplerinin çıkarları ile editörün sorumlulukları çakışabilir. Ancak, bu gibi durumlarda bile editörün bağımsız davranabilmesi gerekmektedir.

ICMJE’nin 2010 yılında revize ettiği yukarıda belirtilen yazım ve editörlük gerekliliklerine bakılırsa, editörlerin kendi hak ve sorumluluklarını açık bir şekilde ifade eden sözleşmelerinin olması gerekmektedir. Ayrıca, editörlerin sorumluluklarını yerine getirmede ve tartışmalı konuların çözümlenmesinde bağımsız bir editör danışma kurulunun (editorial advisory board) işlerliğinden bahsedilmektedir.

Editörlerin birincil sorumluluğu kararlarında bağımsız kalabilmek ve yayıncı/dergi sahibinin beklentilerini değil, bilim çevresinin gerekliliklerini yerine getirmektir. Bunun yanında Yayın Etiği Komitesi (COPE) tarafından editörlüğe yeni başlamış kişilere yol göstermesi amacıyla hazırlanan “Yeni Editörler için Etik Değerlendirme Sürecine İlişkin Kılavuz” (A Short Guide To Ethical Editing For New Editors) editörlerin görevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Bir yazının yayınlanması kararı, yazının içeriği, güvenilirliği ve derginin kapsamına uygunluğuna dayanmalıdır.
2. Dergide editör olarak görev yapan bir önceki kişinin yürüttüğü makale yayınlama süreçlerinin tamamlanması beklenmelidir; her bir makalenin

- yayın takip süreci el değiştirmeden tek bir editör tarafından takip edilmelidir (editörden kaynaklı etik sorun olmadığı sürece).
3. Söz konusu dergide daha önce yayınlanmış yayınlardaki çalışma sonuçlarını desteklemeyen yayınlar dışlanmamalı, bilakis yayın için tercih edilmelidir.
 4. Bilimsel yayınlar yayınlanmadan önce ilgili konularda uzman danışmanlara gönderilmeli ve danışman seçiminde çıkar çatışması-çakışması olmamasına dikkat edilmelidir.
 5. Bilimsel yayınlar danışmanlara gönderilirken, danışman sorumluluklarını açıklayan ve danışmanlar tarafından uyulacağına dair onaylanacak bilgilendirme metinleri de iletilmelidir.
 6. Tüm gizlilik ilkelerine bağlı kalarak süreç yönetilmelidir (makale içerisindeki verilerin gizliliği, danışman isim ve görüşlerinin gizliliği ..vb.)
 7. Yayınlanmış yazılarda şekilsel, içeriksel ya da etik bir sorun tespit edilirse, bu sorunun düzeltilmesi için gerekenler yapılmalıdır.
 8. Eğer yazardan kaynaklı bir etik ihlal yapıldığından şüphelenirse, ilk önce yazardan savunma ve görüşleri alınmalıdır.
 9. Klinik araştırmalarda yazarların hastalardan “Aydınlatılmış Onam Formu” almış olmalarına ve insan veya hayvanlar üzerinde yapılan çalışmaların gerekli olanları için “Etik Kurul İzin Belgesi” almış olmalarına dikkat edilmelidir.
 10. Yazarlık Hakkı Bildirgesi (authorship statement), araştırmayı destekleyen kurum-kuruluş bilgisi, makalenin daha önceden başka dergilere gönderilip gönderilmediğine dair bilgi ve makalenin başka bir dergide yayınlanmadığına dair kanıt istenmesi uygun olacaktır.

Editörlerin yukarıda sıralanan sorumluluklarının yanında, okurlara karşı da sorumluluklarından bahsedilmelidir. Öncelikle, bilimsel dergilerin, diğer dergilere göre hedef kitlesinin akademisyenler ile sınırlı olduğu bir gerçektir. Ancak, yine de editörlerin dergilerinde yayınlanacak yayınlara karar verirken hedef kitleyi geniş olarak düşünmesi, bu yayınların akademik çevre dışından da okunabilmesi olasılığının unutulmaması gerekmektedir. Ayrıca, güncel gelişmeler ve sorunlar göz

önünde bulundurularak okurlara bilimsel bilgiyi en gerekli zamanda vermeyi sağlayacak şekilde yayınların seçilmesine özen gösterilmelidir. Tabii, teknolojik gelişmelerden faydalanmak, okurlara doğru zamanda doğru bilimsel bilginin iletilmesinde önemli rol oynayacaktır. İlaveten, editörlerin yazarları, danışmanları eleştirdikleri ve yönlendirdikleri gibi kendilerini de eleştirebilmeleri ve okurlardan gelen öneri ve sorulara açık olmaları gerekmektedir.

Bilimsel dergi editörlerinin yukarıda sıralanan sorumluluklarını gerçekleştirilmeme şekillerine birçok örnek verilebilir. Bu örnekler kısaca aşağıdaki durumlarda ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, 2010b; s.: 37):

- Editörün sorumluluklarını çoğu zaman yardımcı editör ya da dergi sekreteryasına bırakması
- Dergiye gönderilen yazının gerekçesiz olarak bekletilmesine sebep olmak, yazıyı kaybetmek
- Danışman kararlarına ters düşen kararlar almak
- Yayın Kurulu'nu gerekli sıklıkta toplamamak ve kurulu kendi görüşleri doğrultusunda yönlendirmek
- İçeriği çok yetersiz yazıları danışmanlara göndererek gereksiz zaman ve emek kaybına sebebiyet vermek
- Yazara yazısının değerlendirme sürecindeki durumu hakkında bilgi vermemek
- Danışmana, reddettiği yazının diğer danışmanlar tarafından uygun bulunması üzerine ilgili yazının yayınlanma kararı alındığına dair bilgi vermemek ya da tam tersi durumda bilgi vermemek
- Reddedilmiş bir yazı içeriği ile benzer başka bir yazının kısa bir süre sonra yayınlanmasına izin vermek
- Derginin yayın aralığına sadık kalmamak

Öte yandan, editörün görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesi genellikle taraf tutma (BIAS) faaliyeti içerisinde gerçekleştirdiği eylemlerden kaynaklanan ciddi

sorunlara sebep vermektedir. Editöryal anlamda taraf tutma şekilleri aşağıdaki şekilde olabilmektedir:

- Yayınlanacak yazıların seçiminde bilimsel olmayan ölçütler kullanmak
- Bir makaleyi yazarının izni olamadan basmak ya da metin içerisinde değişiklik yapmak
- Adil ve şeffaf olma ölçütleri ile bağdaşmayacak şekilde içeriği uygun olmayan ya da haber değeri olmayan bir yazıyı maddi beklentiler ile yayınlamak
- Tarafsızlık ilkesini ihlal etmek, ayrımcılık yapmak, bazı çok bilinen yazarları öne çıkarmak
- Çıkar çatışmalarını önlemek için gerekli önlemleri almamak
- Yayınlanmış yazılardaki bilimsel yanıltma örneklerinin araştırılıp düzeltilmesi için çaba sarf etmemek
- Yayınlanmış yazılara gelen eleştirilere derginin basılan diğer sayılarında yer vermemek

Editörler tarafından gerçekleştirilen taraf tutma eylemlerinin kanıtlanması maalesef güç olmakta, çoğu zaman bu eylemler ortaya çıkmadan gizli kalmaktadırlar. Ancak, az da olsa editörlerin gerçekleştirdiği taraf tutma eylemlerine yayıncılık tarihinde bilinen birkaç örnekle tanık olunmuştur. Bu örneklerden biri Sir Cyril Lodowic Burt Olayı olarak bilinmektedir (Wikipedia, Cyril Burt, 2013). 1883 ile 1971 yılları arasında yaşamış Burt, kendi kurucusu olduğu bir dergide kendisine ait çok sayıda makalenin değerlendirilmesi ve yayınlamasını sağlamıştır. Ayrıca, başka yazıların yazarlarından izin almadan o yazıların içeriklerinde değişiklik yapmış ve bir yazarı eleştirmek için sahte kimlikle editöre mektup yazmış ve bu yazıya da Burt soyadını kullanarak farklı bir kişiymiş gibi yanıt yazmıştır. Bu gibi örnekler, editörlerin özgürlük kavramını sınırları dışına çıkarmaları ve kendi çıkarları doğrultusunda özgürlük adına uygulamalarda bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Tabii, bu örnekte de görüldüğü üzere bir editörün kendi dergisine göndereceği yayınlarının o derginin kabul etmesi ya da etmemesine dair farklı fikirler olabilmektedir. Bu noktada tarafımca, editörlerin makalelerinin kendi dergilerine gönderilmesinin önü

kapatılmamalı ancak değerlendirme ve yayınlama aşamalarında kendilerinin gizlilik ölçütleri gereği sürecin dışında tutulmaları gerektiği görüşü desteklenmelidir.

1.11.2. Danışmandan Kaynaklanan Etik İhlaller

Bilimsel dergilere gönderilen yayınların denetim ve onay aşamalarında editörlerin danışmanları görevlendirme usulleri, yayınların hakkaniyetli değerlendirilebilmesi için çok önemlidir. Editör üstüne düşen sorumluluklarına sadık kalarak doğru danışmanlara makale değerlendirme taleplerini ilettikten sonra, o makale hakkında uygun görüşlerin hazırlanması ve editöre iletilmesi de danışmanın sorumluluklarını ne derece yerine getirdiğine bağlıdır. Danışmanların, sorumluluklarını yerine getirmedikleri durumlarda oluşan etik ihlaller aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Yılmaz, 2010b; s.: 37):

- Makalenin içeriği ve ilgili bilim alanında yetersiz olmasına rağmen danışmanın değerlendirme talebini kabul etmesi, editörü bu konuda bilgilendirmemesi
- Yazarlar hakkında olumlu ya da olumsuz görüş sahibi olması ya da objektif davranmasına engel olacak durumlar olmasına rağmen editörü bu konuda bilgilendirmemesi
- Bilimsel gerekçeler dışındaki gerekçeler ile makalenin yayınlanmasının uygun olduğunu bildirmek
- Editör tarafından cevap beklenen sürede dönüş yapılmaması ya da değerlendirme kabul edildikten sonra uygun süre zarfında değerlendirmenin tamamlanmaması
- Kendisine gelen makale içeriği ile ilgili değerlendirme süresi içerisinde araştırma planlamak
- Uygun olmayan gerekçeler ile makalenin yayınlanmaması gerektiğini editöre bildirmek
- Editörün kendisine gönderdiği makaleyi kaybetmek

- Editörün kendisine gönderdiği makaleyi kendi amaçları doğrultusunda kullanmak için şahsi veri tabanında saklamak
- Yazara hakaret içerikli eleştiriler iletilmesini talep etmek
- Editörün kendisine gönderdiği değerlendirme formunu imzalamayarak makalenin sonraki gidişatı ile ilgili sorumluluk almaktan kaçınmak

1.11.3. Okurdan Kaynaklanan Etik İhlaller

Bilimsel yayınların kabul edilebilirliği ve içerdiği bilimsel bilgilerin kullanılabilirliği, yayın okurlara ulaştıktan ve okurlar da kendi çalışmalarında o yayına atıfta bulunmaya başladıktan sonra gerçekleşmektedir. Bu nedenle, bir bilimsel yayındaki bilgilerin kabul görmesi için okurlarının onu kabullenmesi, kabullenmesi için de o bilginin güvenilirliğinden emin olması gerekmektedir (Yılmaz, 2010b; s.: 37).

Öncelikle, yayınlanmış bir bilimsel makalenin denetlenme zincirinin son halkası okurlardır. Okura gelene kadar fark edilmeyen bilimsel yanıltma örnekleri ya da bilinçli olmayan sebeplerden ötürü çeşitli yanlış sonuçlar içeren makaleler, okurlar tarafından fark edilebilir bu gibi durumlarda okurların sorumluluğu, düzeltilmesi ya da uyarılması icap eden hususların editörlere bildirilmesidir. Bu konuda duyarlı davranmayan okurlar, yayın etiği kurallarına riayet etmemiş olacaktırlar (Yılmaz, 2010b; s.: 37).

Diğer taraftan, okurların inceledikleri bilimsel makaleleri dürüstlük ilkesine göre değerlendirmeleri de son derece önemlidir. Kişisel sebeplerle bir makalede yer alan bilgileri, o makalenin yazarını kötüleyebilmek adına çürütme çabasına girmek ve bu gerekçelerde editörlere mektup göndermek editörlerin de vaktini gereksiz yere almalarına neden olacaktır. Benzer şekilde, kişisel sebeplerle içerik kalitesi açısından yetersiz yayınların yazarlarının reklamını yapabilmek adına yapılan girişimler de, hem editörlerin vaktini boşa harcamaya hem de diğer okurların yanlış bilgilendirilmesine neden olacaktır (Yılmaz, 2010b; s.: 37).

1.12. Bilimsel Yanıltma Vakaları İçin Soruşturma Yürütme Süreci

Bilimsel yanıltma yaptığı gerekçesi ile hakkında şikâyet olan kişilere yönelik açılan soruşturmaların öncelikle o kişinin saygınlık ve haysiyetini zedelemeyecek şekilde tam bir gizlilik çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Anayasanın Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar Başlığı altında 38. maddesinde belirtilen “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” hükmü gereğince de bilimsel yanıltma suçu sabitlenene kadar, o kişinin etik ihlalde bulunduğu şüphesi ya da bilgisi bilim çevresi ile paylaşılmamalıdır (TC Anayasası, 1982). Ancak, bilimsel yanıltma yaptığı kesinleşen kişilere gerçekleşen suç eylemleri için yasal bir cezai hüküm uygulanması şarttır. Bu uygulama, hem benzer suçların işlenmesini caydırma etkisine sahip olacak, hem de suçu işleyen kişi için yapılan etik ihlal karşılığı ağır bir bedel olacaktır. Bir bilim insanının bilimsel yanıltmada bulunduğu kesinleşmesinin ardından o kişiye verilebilecek en büyük ceza aslında, konu ile ilgili bilimsel yayınlarının bilimsel literatürden çekilmesi ve bilim çevresinin bu konuda bilgilendirilmesi olacaktır (Arda, 2010; s.: 23). Bilimsel yanıltma içeren yayınların literatürden editörlerin düzeltmeler yayınlayarak geri çekmesi sadece suçu işleyen kişiye ceza mahiyetinde değil, aynı zamanda o yayında yer alan sonuçları kullanacak diğer bilim adamları ve kişilerin (örneğin, klinik araştırma sonuçları ise hastalar) de zarar görmemesi için yapılmaktadır.

Bilimsel araştırma sürecinde yapılan araştırma ve yayın etiği ihlalleri ile soruşturma açılması 2 farklı şekilde olabilir. Birincisi, ilgili etik ihlal ile ilgili bir yazılı şikâyet bildiriminin, soruşturmayı yürütecek kuruma gönderilmesi ile olmaktadır. Bu tür şikâyetler ihbar niteliğinde olabildiği gibi, şikâyetle bulunan kişinin hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile de olabilmektedir. İkinci olarak ise, soruşturmayı yürüten kurumun bizzat kendi etik ihlal yapıldığına ilişkin tespiti ile soruşturmanın açılmasıdır.

Avrupa Bilim Vakfı (European Science Foundation-ESF) tarafından hazırlanan “Avrupa’da Bilimsel Dürüstlüğü Teşvik Etme” dokümanına göre bilimsel süreçte

yapılan etik ihlaller ile ilgili soruşturma açılmasının gerekliliğinin azaltılması için 4 ana maddede toplanan esaslar aşağıdaki gibidir (ESF, 2010):

1. Karşılıklı güven prensibi çerçevesinde kalarak gerekli bilgi paylaşımları ve kurum işbirlikleri yapılmalıdır.
2. Bilimsel araştırma sürecinde rol alan tüm bireyler için genel standartlar belirlenmelidir.
3. Bireyler ve onların yanında kurum-kuruluş hakları gözetilmelidir.
4. Toplum düzeyinde bilimsel araştırma süreci ve sonuçlarına oluşan güven güçlendirilmelidir.

Bu esaslar, hem bilimsel yanılmaya yeltenme hem de bilim insanlarına güçlü dayanaklar olmadan suçlamalar yöneltilmesinin önüne geçilmesi amacıyla derlenmiş esaslardır. Ancak, pek tabii ki gerekli durumlarda soruşturmaların açılması, yürütülmesi ve sonuçlandırılması bir zorunluluktur. Bunun için araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarının hangi kurumda açıldığından bağımsız olmak üzere, tüm soruşturma süreçleri için geçerli basamaklar bulunmalıdır (Başagaç Gül, 2009; s.: 217; Arda, 2010; s.: 41). Bu basamaklar:

- Soruşturma, bilimsel yanılmanın yaşandığı kurum ya da kuruluş dâhilinde yürütülmelidir.
- Soruşturma her açıdan tam bir gizlilik içinde yürütülmelidir.
- Suçlanan kişilerin suçları ispatlanana kadar dürüst ve suçsuz oldukları öngörülmelidir.
- Soruşturma komisyonu tek kişiden oluşmamalıdır.
- Soruşturma süreci mümkün olan en kısa sürede, tercihen en fazla 3 ay içerisinde sonuçlandırılmalıdır. Sürecin kısalığı, suçlanan bilim insanının bireysel haklarının yıpranmaması için önem teşkil etmektedir.

Soruşturma süreçlerinin, hakkında şikâyet olan bilim insanı ile arasında çıkar çakışması-çatışması olmayan kişilerden uygun uzmanlar denetiminde olabildiğince kısa bir sürede sonlandırılmasının ardından eğer bir cezai işlem uygulanmasına karar verilmiş ise, bu kararın uygulanması gerekmektedir. Üniversiteler, kurumlar ve benzeri kuruluşlarda yürütülen araştırma ve yayın etiği ihlali içeren disiplin soruşturmalarının sonuçları aşağıdaki örneklerden birindeki gibi olabilmektedir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004; TÜBİTAK AYEK Yönetmeliği, 2010; YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, 2012):

- Üniversitelerde öğretim elemanlarının yazılı istifasının istenmesi
- Üniversite öğretim elemanlarının kurum ile ilişkisinin kesilmesi
- Suça konu olan bilimsel çalışmanın başka bir kurum-kuruluşa naklinin engellenmesi
- Kendi çalıştığı kurum dışında soruşturma yürütüldü ise, ceza kararının kurumunun en üst makamına bildirilmesi
- Araştırma desteklerinden en az 3 yıl destek almasının engellenmesi
- Aldığı araştırma desteklerindeki bazı kalemlerinin iadesinin istenmesi (alınan teçhizatlar, kişilere ödenen teşvik ikramiyeleri..vb.)
- Soruşturmayı yürüten kurumdaki bilimsel danışmanlık komitelerinde görevlendirmelerinin sonlandırılması ve en az 3 yıl yeni görevlendirme yapılmaması
- Üniversite öğretim elemanlarının uygulamalı ve teorik eğitimlere katılmaması
- Üyesi olduğu ulusal ve uluslararası bilimsel dernek, kurul ve toplantı organizasyonlarına ceza durumunun bildirilmesi

Bilimsel yanıltma örneklerinin tanımlamalarının uluslararası düzeyde ortaklık taşınamaması hatta bazen ulusal ya da kurumsal düzeyde bile farklılıklar göstermesi, o ülkedeki bilimsel araştırma sisteminin oluşum temellerine bağlıdır. Bu temelin doğrultusunda bir ülkedeki bilimsel araştırma algısı, bilimsel yanıltmaları önleme

girişimlerinin düzenlenmesi ve kesinleşen etik ihlaller için verilmesi uygun bulunan cezaların kararlaştırılmasında da doğrudan rol oynamaktadır. Etik ihlalleri engelleyici mekanizmaların oluşturulması, takip ve erken tespitin yapılabilmesi ve cezai hükümlerin uygulanması için kurumlar arasında farklı görev dağılımları olabilmektedir. Örneğin, Norveç'te ulusal bir ofis araştırma ve yayın etiği soruşturmalarının takibini yaparken Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) bizzat araştırma enstitüleri ilgili ulusal birimlerin gözetim ve denetiminde soruşturmaların takibini yapmaktadır (ESF, 2010).

Farklı ülkelerde bilimsel dürüstlük ve doğruluk bilincinin yükseltilmesi, bilimsel araştırma ve yayın etiği ihlallerinin önlenmesi ve etik ihlal vakalarında süreçlerin yönetilmesi için farklı yetki ve büyüklüklerde ofisler bulunmaktadır. Bu ülkeler arasında, ABD ve İskandinav ülkelerindeki söz konusu ofisler resmi boyutta en gelişmiş yapıya sahip olanlarıdır.

ABD'de Ulusal Bilim Vakfı (National Science Foundation-NSF), Ulusal Sağlık Enstitüsü'nün Araştırma Dürüstlük Ofisi (ORI), sağlık ve biyomedikal alanlarda yürütülen araştırmalar için bilimsel araştırmalarda dürüstlük ortamının oluşması için kolaylaştırıcı rol oynamaktadır. NSF ve ORI, bilimsel etik kurallar için yol gösterici olmakta ve araştırma enstitülerinde yürütülen etik ihlal soruşturmaları için teknik destek sağlamaktadırlar. Araştırma enstitülerinin soruşturma yürütme sorumluluklarını alabilmeleri için, bünyelerinde yürütülen bilimsel araştırma süreçlerinin etik açıdan uygun koşullar sağlamak ile yükümlüdürler.

Danimarka'da bulunan Bilimsel Sahtekârlık Komitesi, bünyesinde yüksek mahkeme de barındıran 8 kişilik bir komitedir. 1992 yılında kurulan bu komite, ilgili bakanlığın Bilim, Sanayi ve Yenilik Dairesi Başkanlığı'na etik ihlal vakalarına dair incelemelerini sunmak ile görevlidir.

Diğer bir örnek olarak Norveç verilebilir. Norveç, bilimsel yanıltma örneklerinin görülme sıklığının artması üzerine, bu örneklerin araştırılması için 2007 yılında ulusal bir komisyon oluşturmuştur. Bu komisyonun yetki alanını tüm bilim dallarında, kamu, özel sektör ya da araştırma enstitülerinde yürütülen bilimsel araştırmalarda yaşanan bilimsel yanıltma örnekleri oluşturmaktadır. Araştırma enstitüleri, bazı çetrefilli bilimsel yanıltma vakalarının incelemesinde, ya da bu vakalarda yaşanan çıkar çatışmalarında soruşturma takip görevlerini direkt ilgili komisyona devredebilmektedirler. Yine de, tamamlanan incelemeler sonucunda ilgili etik ihlaller ile ilgili yaptırımların uygulanması araştırma enstitülerinde kalmaktadır. Eğer Norveç Hükümeti tarafından maddi destek sağlanan yurtdışındaki bilimsel araştırmalarda etik ihlaller tespit edilirse, komisyon bu ihlallerin incelenmesi için de yetki sahibidir. Bir inceleme ve karar sürecinin ardından yapılacak itirazlar ile Norveç Araştırma Bakanlığı ilgilenmektedir.

Son olarak, İngiltere Araştırma Dürüstlük Ofisi (UK Research Integrity Office-UKRIO) örnek olarak verilebilir. UKRIO, resmi yaptırım gücü olan bir denetim mekanizması olmasa da, bilimsel dürüstlük ile ilgili işverenler, araştırma kuruluşları, araştırmacılar ve halktan ilgili kişilere tavsiyelerde bulunmaktadır. Bilimsel yanıltmaların incelenme süreçleri için uygulama kodları geliştirmiştir ve araştırma dürüstlük konu başlığı altında eğitim ve staj programlarını yürütmektedir (ESF, 2010).

Dünyada artık, bilimsel yanıltma örneklerinin engellenmesi ve mevcut örneklerin zararlı yaygın etkileri çok fazla olmadan tespit edilebilmesi için yukarıda örnekleri verilen komisyon, ofis ve kuruluşlar ile benzerleri, bilimsel yanıltmalar konusundaki tutum ve faaliyetlerini sürekli güncellemektedirler. Değişen bilimsel ve akademik çevre koşullarında bu sürekli güncellemelerin olması kaçınılmazdır; dolayısıyla bir zorunluluktur.

1.12.1. Türk Tabipler Birliği (TTB) Soruşturma Yürütme Usul ve Esasları

TTB Disiplin Yönetmeliği hükümleri ve yürütülen soruşturmalarda uygulanacak cezai yaptırımları kapsayan kitlenin evrenini:

- a) İlgili hukuksal düzenlemeler gereğince hekim unvanını kazanmış olup da Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde mesleğini uygulayanlar,
- b) İlgili hukuksal düzenlemelere göre yürüttükleri mesleki faaliyet gereğince hekimlik mesleğinden sayılanlar ve
- c) Özel kanunları gereğince odaya üye olması yasaklananlardan yukarıdaki bentlerin kapsamında bulunanlar oluşturmaktadır (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

TTB Disiplin Yönetmeliği'nin araştırma ve yayın etiği ihlalleri ile ilgili geçici olarak meslekten alıkoyma cezası gerektirecek halleri belirten maddeler şu şekilde yer almaktadır (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004):

Bilimsel araştırma verilerini değerlendiren ve yayına hazırlarken bilimsel gerçekleri yansıtmamak; çalışmaya fiilen katılmamış kişilerin adlarına yayında yer vermek, kaynak göstermeden veya izin almadan başkalarına ait verileri, olguları veya yazılı eserleri kullanmak ve benzeri suretle bilimsel yayınlarda yayın etiğine aykırı davranmak ve

Belirlenmiş tıbbi etik değerler ile Türk Tabipleri Birliği ve/veya Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından benimsenen uluslararası belgeler ve kurallar dışında davranışta bulunmak.

Bu tanımlamaların kapsamına girebilecek eylemlerin incelenmesini gerektiren soruşturmaların açılmasına ilişkin öneriler oda onur kurullarından Merkez Konseyi'ne iletilmektedir. Soruşturma gerektiren durumlara ilişkin kendi yetki alanları dışındaki olaylardan bilgi edinen oda kurulları, olayın olduğu bölgeden sorumlu oda kuruluna bilgi vermek durumundadır. Eğer Merkez Konseyi'ne direkt gelen şikâyetler olursa,

Merkez Konseyi bu şikâyetleri değerlendirerek ilgili bölgedeki oda yönetim kuruluna soruşturma açılması isteğini iletir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

Soruşturma açılması kararlaştırılan durumlarda öncelikle, suçlu olduğu iddia edilen kişiye hakkındaki şikâyet ile ilgili bilgi verilir ve 15 gün içerisinde yazılı savunması istenir. Soruşturma ile ilgili belgeler, şikâyetle bulunan ve hakkında şikâyet olan tarafların her ikisi için de alenidir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

Oda yönetim kurullarının kendilerine gelen şikâyetler ya da Merkez Konseyi tarafından incelemeleri için kendilerine sevk ettikleri şikâyetler en fazla bir ay içerisinde ön incelemeye alınır. Eğer, yönetim kurulu bildirim veya yakınmayı değersiz görürse, soruşturma açılmasına yer olmadığına dair kararını şikâyetçi tarafa bildirir. Eğer soruşturma açılmasına gerek sebepler olduğu tespit edilirse, soruşturma süreci için 2 farklı yol izlenebilir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004):

1. Bölge yönetim kurulu, hakkında şikâyet olan kişiye, şikâyetle konu olan durumu yazılı olarak bildirerek en geç 15 gün içinde savunmasını ve varsa kanıtlarını bildirmesi ister. Bu süre geçerse veya süresinde gelen cevap ile birlikte toplanan kanıtlardan oluşan dosya incelenerek soruşturulan kişinin onur kuruluna sevk edilip edilmeyeceğine karar verilir.
2. Bölge yönetim kurulu, kendisine iletilen şikâyeti inceleyerek gerekli gördüğü durumlarda oda üyelerinden birini veya birkaçını soruşturmacı olarak atayabilir. Soruşturmacı, yönetim kurulu kararı ile atanmaktadır. Soruşturmacı, bu kararın örneğini veya tarih ve sayısını, hakkında suçlamada bulunulan kişiye bildirir.

Bölge yönetim kurulu tarafından görevlendirilen soruşturmacıların, haklı sebepler sunarak görevi kabul etmeme hakları vardır. Diğer taraftan, bölge yönetim kurulu tarafından tabip odası sınırları içinden soruşturmacı atanması uygun görülmediği takdirde soruşturmacı belirlenmesi Merkez Konseyi'nden istenebilir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

Soruşturmacı atanması ve soruşturmacının görevi kabul etmesinin ardından, soruşturmacı hakkında şikâyet olan kişiye şikâyeti açık ve anlaşılır bir biçimde yazılı ve ‘gizli’ ibareli olarak tebliğ eder ve tebliğden itibaren 15 gün içinde savunma yapılmasını ister. Bu süre içinde savunmasını vermeyen kişi, savunma hakkından vazgeçmiş sayılmaktadır. Soruşturmacı, gerekli görmesi halinde hakkında şikâyet olan kişiden sözlü savunması da isteme hakkına sahiptir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

Soruşturmacının sorumluluğu, hakkında şikâyet olan kişinin leh ve aleyhindeki bütün kanıtları toplamaktır. Bu nedenle olayla ilgili tüm kişilerin ya da kuruluş yöneticilerinin bilgilerine başvurabilir, resmi makamlardan belge isteyebilir, tanıkların sözlü anlatımlarına da başvurabilir. Ancak bu faaliyetlerde soruşturmacının dikkat etmesi gereken husus ilgili birimlerle yazışmalarını ‘gizli’ ibareli olarak yapması gerekmektedir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

TTB Disiplin Yönetmeliği’ne göre soruşturmacı her türlü ifade ve benzeri tutanağı kendisi yazabileceği gibi, tabip odası yönetim kurulunca görevlendirilecek bir yeminli sekretere yazdırma hakkına da sahiptir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

Soruşturmacı, hakkında şikâyet olan kişinin savunmasını aldıktan veya bunun için öngörülen sürenin dolmasından ve delillerin toplanmasından itibaren 20 gün içinde soruşturma dosyasını tamamlayarak fezlekesi ile birlikte yönetim kuruluna sunmak zorundadır. Soruşturmanın hazırlayacağı fezleke, hakkında şikâyet olan kişinin aleyhi ve lehinde olan tüm ifadeleri içermek durumundadır. Soruşturmacı fezlekenin sonuç bölümüne, kişinin kusurlu olup olmadığı ve verilmesini uygun gördüğü ceza konusunda kendi kişisel yargısını da ekler; ancak bu yargı yönetim kurulu ve onur kurulu açısından bağlayıcı değildir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

Yönetim kurulu, soruşturma raporunu eksik görmesi durumunda, eksikliği en fazla iki ay içinde tamamlatmalıdır. Soruşturmanın en kısa sürede tamamlanması esas olduğundan, yönetim kurulu bu konuda her türlü önlemi almak, gerektiğinde raporunu eksik bulduğu soruşturmacıyı görevinden alarak yerine yeni bir

soruşturmacı ile soruşturmayı yürütmek zorundadır (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004).

Soruşturmalar sonucunda verilecek cezai hüküm kararlarında, ceza gerektiren eylemin veya yarattığı sonucun ağırlığına göre onur kurulları geniş takdir hakkını kullanmakta serbesttir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de sağlık alanında hekimler tarafından gerçekleştirildiği öne sürülen araştırma ve yayın etiği ihlallerinin incelenip karara bağlandığı yetkili yerlerden biri olan Ankara Tabip Odası’na (ATO) yansıyan vakalar incelenerek, ülkemizde gerçekleşen bilimsel yanıltmalara ilişkin nitelik ve nicelik açısından çıkarım yapılması amaçlanmıştır. Bunun yanında aşağıdaki diğer maddeler de tez çalışmasının diğer hedefleri olarak değerlendirilebilir.

- İncelenen soruşturma örneklerinde en çok karşılaşılan yayın etiği ihlal çeşidinin ne olduğunun tespit edilmesi
- En sık gerçekleşen yayın etiği ihlal çeşitlerinde tetikleyici etmenlerin tespit edilmesi
- Yayın etiği ihlallerinin sonuçlarının raporlanması
- Yayın etiği ihlallerini engellemek için yapılabilecekler için öneriler sunulması
- Araştırma ve yayın etiği soruşturma süreci için ATO’ya öneriler sunulması

2.2. Araştırmanın Hipotezleri

Yürütülen çalışmada, araştırma ve yayın etiği ihlallerin görülme nedenleri ile ATO’ya yapılan şikâyetlere ilişkin aşağıdaki hipotezler kurgulanmıştır:

- 1) Son 15 yıl içerisinde araştırma ve yayın etiği ihlallerinin görülme sıklığı, başta akademik yükseltme ölçütlerinin gerekliliklerini yerine getirebilme beklentisi ile adına yapılan eylemlerdir.

- 2) Son 15 yıl içerisinde araştırma ve yayın etiği ihlallerinin görülme sıklığı, başta akademisyenler ve hekimler arası kişisel çıkar çatışmalarının yaşanma sıklığı ile doğru orantılı olarak artmıştır.
- 3) ATO'ya iletilen şikâyetler, şikâyet sahiplerinin mesleki sorumlulukları çerçevesinde olmaktan ziyade kişisel ya da duygusal gerekçeler ile temellendirilmişlerdir.

2.3. Araştırmanın Evreni ve Evreleri

Bu tez çalışmasının araştırma evrenini oluşturan dokümanlar, Ankara Tabip Odası'nın 1998 ile 2012 yılları arasında Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği'ne aykırılık gerekçesi ile açılmış olan tüm soruşturma dosyalarını kapsamaktadır.

Çalışma kapsamında, yönetmelikte disiplin suçu olarak nitelendirilen tüm örnekler, tezin kapsamını oluşturacak araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarının toplam dosyalar içinde sayı açısından oranının belirlenmesi için incelenmiştir. Ancak, verilere ilişkin bilgiler kısmında sadece tezin kapsamını oluşturacak araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarının içerikleri ve süreç detayları paylaşılmıştır.

Öncelikle, ilgili tez çalışmasının yapılabilmesi için Ankara Tabip Odası Başkanlığı'ndan yazılı olarak izin talebimiz olmuş ve odanın kabul onayı ile çalışma süreci tasarlanmıştır. Araştırma için Ankara Tabip Odası arşivi, Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği'ne aykırı olması sebebi ile açılan soruşturma dosyalarının bulunması için taranmıştır. İlgili dosyalara ulaşılmasından sonra, Ankara Tabip Odası Başkanlığı'nda bizzat toplam 31 dosya, tüm yazışmaları, ekleri ve ilgili dokümanları ile incelenerek rapor edilmiştir.

2.4. Araştırmanın Yöntemi Olan Retrospektif Çalışma Esasları

Retrospektif, Latince “geriye bakmak” anlamında olan retro kelimesinden türetilmiştir. Retrospektif çalışmalar, geçmişte olmuş olayların kayıtlarını, geçmişten bir tarih belirleyip zaman içinde ileriye doğru izlemek kaydıyla gerçekleştirilir.

Retrospektif çalışmalar, daha önceden tutulmuş kayıtlar üzerinde yapılacağı için, kayıtların doğru ve güvenilir tutulmuş olması önemlidir. Çalışma planlanırken, incelenecek sürenin uzunluğu araştırmacılar tarafından belirlenir. Bu tür çalışmaların planı aşağıdaki basamakların takibi ile yapılmaktadır (Hess, 2004):

- Araştırma sorusunun belirlenmesi
- Hipotezin kurulması
- Literatürün taranması
- Taranacak verilerin örneklem büyüklüğü ve sonuçların nasıl analiz edileceğinin belirlenmesi
- Protokolün yazılması: ‘veriler nereden bulunacak?’, ‘nasıl bir veri bütünü gerekli?’, ‘veriler nasıl toplanacak?’
- Gerekli izinlerin alınması
- Verilerin toplanması
- Verilerin analizi
- Sonuçların yorumlanması
- Raporlamanın yapılması

Retrospektif çalışmaların en büyük kısıtlılığı, geçmişte tutulmuş kayıtlara dayanıyor olmasıdır. Araştırmayı yapan kişinin, incelenen döneme ait süreçleri bire bir gözlemleyememiş olması bu kısıtlılığı doğurabilmektedir. Örneğin, istatistikî bilgilerin oluşturulmasında daha önceden tutulmuş olan verilerde eksiklik olmaması gerekmektedir. Yapılan çalışmada, incelenecek örneklemin, geneli doğru yansıtabilmesi de verilerdeki bilgilerin güvenilirliğine bağlı olarak değişecektir.

Geriye dönük yapılan çalışmaların zorlukları yanında avantajlarından da bahsetmek gerekmektedir. Örneğin, zaman ve maliyet açısından, prospektif çalışmalara oranla daha ekonomik çalışmalardır. Ayrıca, prospektif çalışmalarda bazen örnek izlemi sırasında takip kaybedilebilirken retrospektif çalışmalarda kayıtlı veri incelemelerinin atlanması çok mümkün olmamaktadır. İlaveten, prospektif çalışmalarda incelenmesi çok zor olan ya da mümkün olmayan nadir vakaların retrospektif çalışmalarda ulaşımının daha kolay olması sayesinde incelenmesi mümkün olabilmektedir.

3. BULGULAR

03/11/2012 ile 26/07/2013 tarihleri arasında yapılan incelemeler sonucu, ATO tarafından yürütülmüş Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği'ne aykırılık savı ile açılmış 31 dosya ile ilgili soruşturma gerekçeleri ve tamamlanan soruşturmalar neticesinde karar verilen ceza çeşitlerine ilişkin bilgiler aşağıda Çizelge 3.1.'de verilmektedir.

Çizelge 3.1. 1998-2012 Yılları Arasında Disiplin Yönetmeliğine Aykırılık Savı ile ATO'da Yürütülmüş Soruşturma Dosyaları

DOSYA NO	SORUŞTURMA GEREKÇESİ	CEZA ÇEŞİDİ
1	Reklam yasağı ihlali (hastaları yanlış bilgilendirme)	Meslekten geçici süre ile men
2*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL)	Yok
3*	Yayın etiği ihlali (HAKSIZ YAZARLIK)	Uyarı
4	Reklam yasağı ihlali	Uyarı
5	Haksız kazanç	Yok
6*	Yayın etiği ihlali (DİLİMLEME)	Uyarı
7*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL)	Soruşturmaya gerek yok
8	Reklam yasağı ihlali	Yok
9	Reklam yasağı ihlali (rekabet ve reklam yasağı ihlali)	Meslekten geçici süre ile men
10	Reklam yasağı ihlali	Soruşturmaya gerek yok
11*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL)	Uyarı
12*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL)	Uyarı
13*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL)	Soruşturmaya gerek yok
14*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL)	Soruşturmaya gerek yok
15	Reklam yasağı ihlali	Yok
16	Endüstri kuruluşları ile çıkar ilişkisi	Soruşturmaya gerek yok
17	Tedaviyi üstlenmeme	Yok
18	Mesleki dayanışma ihlali	Meslekten geçici süre ile men
19	Mesleki dayanışma ihlali	Yok
20*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL/KORSANLIK)	Yok

21*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL)	Soruşturmaya gerek yok
22	Haksız rekabet	Soruşturmaya gerek yok
23	Haksız rekabet (bölge tabip odasında kayıt olmaması)	Soruşturmaya gerek yok
24	Haksız rekabet (devlet memuru kadrosundaki hekimin özel muayhane açması)	Soruşturmaya gerek yok
25	Reklam yasağı ihlali (uzmanlık alanı dışında reklam yapma)	Yok
26	Reklam yasağı ihlali	Yok
27	Reklam yasağı ihlali	Yok
28	Reklam yasağı ihlali	Alt sınırdan para cezası
29*	Yayın etiği ihlali (İNTİHAL)	soruşturma gerek yok
30	Uzmanlık alanı dışında faaliyet	Alt sınırdan para cezası
31	Reklam yasağı ihlali (reklam kuralları ihlali)	Soruşturmaya gerek yok

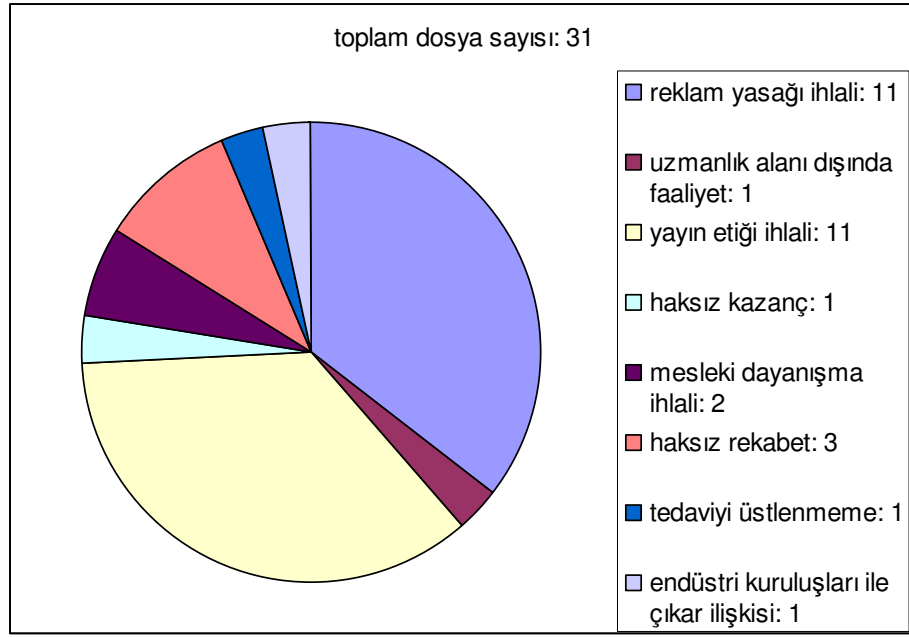
**: yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarını ayırt etmek için kullanılmıştır.*

Çizelge 3.1’de paylaşılan soruşturma dosyaları, soruşturmaların başlatıldığı tarihler temel alınarak kronolojik sıra ile verilmektedir. Bu kronolojik sıraya bakılırsa, her bir soruşturma dosyasının başlama ve bitiş tarihleri de aşağıdaki Çizelge 3.2.’de verilmektedir.

Çizelge 3.2.’deki soruşturma başlama yılları esas alınarak inceleme yapılır ise, özellikle 2003-2007 yılları arasında Disiplin Yönetmeliği’ne aykırılıktan çok sayıda soruşturma başlatıldığı görülmektedir. Öte yandan, yukarıda Çizelge 3.1.’de verilen soruşturma gerekçeleri ve sayılarının birbirlerine oranları dikkate alındığında, aşağıdaki grafik oluşmaktadır (Şekil 3.1.). ATO’ya iletilen şikâyet dilekçeleri ya da ATO’nun kendi tespitleri sonucunda başlatılmış soruşturmalarda 8 farklı soruşturma gerekçesi bulunmaktadır.

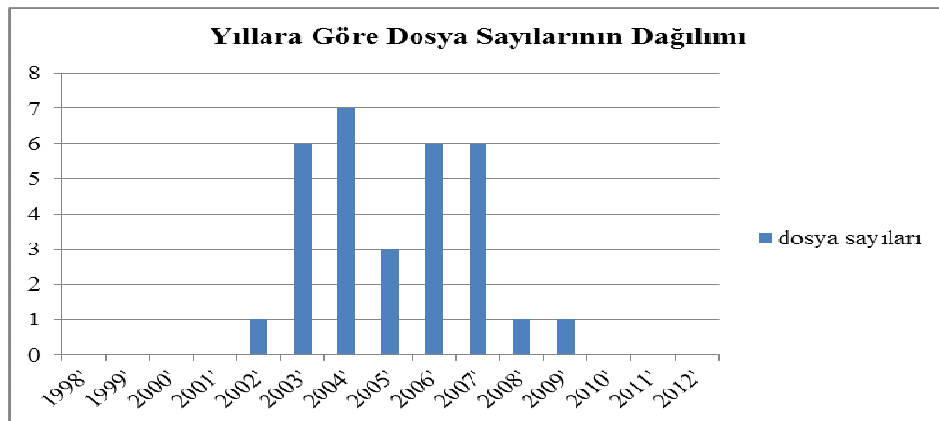
Çizelge 3.2. 1998-2012 Yılları Arasında Disiplin Yönetmeliğine Aykırılık Savı ile ATO’da Yürütülmüş Soruşturmanın Başlama ve Bitiş Tarihleri

DOSYA NO	SORUŞTURMA BAŞLAMA TARİHİ	SORUŞTURMA BİTİŞ TARİHİ
1	16.09.2002	20.12.2004
2*	10.03.2003	12.06.2004
3*	12.03.2003	06.05.2004
4	10.05.2003	25.12.2004
5	15.05.2003	19.01.2004
6*	18.07.2003	08.05.2004
7*	03.10.2003	14.12.2004
8	09.01.2004	02.03.2006
9	27.01.2004	03.01.2005
10	18.03.2004	10.07.2004
11*	09.07.2004	15.01.2005
12*	15.07.2004	08.12.2005
13*	20.09.2004	05.11.2004
14*	15.11.2004	07.08.2006
15	22.03.2005	02.03.2006
16	13.04.2005	23.06.2005
17	02.12.2005	06.01.2006
18	05.01.2006	29.11.2006
19	20.02.2006	18.10.2007
20*	28.03.2006	26.12.2006
21*	05.07.2006	31.01.2007
22	02.08.2006	29.11.2006
23	29.09.2006	08.12.2006
24	08.01.2007	03.03.2007
25	16.01.2007	09.04.2007
26	16.01.2007	19.04.2007
27	05.02.2007	27.08.2008
28	05.02.2007	13.02.2010
29*	05.10.2007	01.05.2008
30	29.12.2008	22.10.2010
31	04.12.2009	11.02.2010

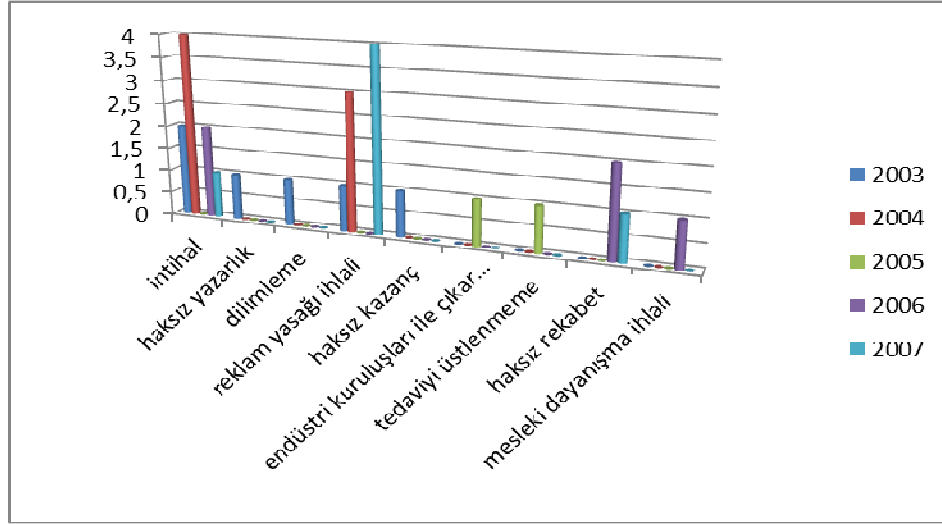
Şekil 3.1. Soruşturma Gerekçelerinin Sayıca Birbirlerine Oranı

Ayrıca, Çizelge 3.2.’deki soruşturma başlatılma tarihleri dikkate alınıp ATO’da Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği kapsamında 1998-2012 yılları arasında açılan soruşturma dosya sayılarının yıllar bazında oranları Şekil 3.2.’de verilmektedir. Burada da 2003-2007 yılları arasındaki dosya yoğunluğu diğer yıllara göre dikkati çekmektedir.

Şekil 3.2. Soruşturma Dosya Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı (1998-2012)

Dosya yoğunluğu bulunan 2003-2007 yıllarındaki açılan soruşturma dosyaları genelinde soruşturmaya gerek görülen hususların çeşitliliğine bakılır ise aşağıdaki gibi bir tablo çıkmaktadır (Şekil 3.3.).

Şekil 3.3. 2003-2007 Yılları Arasında Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği'ne Aykırılık Savı ile ATO'da Açılmış Soruşturma Dosya Gerekçeleri

Çizelge 3.1.'deki soruşturmalara bakıldığında “*” işareti ile belirtilen dosyaların yayın etiği ihlali gerekçesi ile açıldığı görülmektedir. Yayın etiği ihlali sebebi ile Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği'ne aykırı olma gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarının, soruşturmanın başlatıldığı tarih dikkate alınarak kronolojik sıraya göre incelemesi aşağıdaki şekilde yapılmaktadır.

3.1. İntihal Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosyası

Kronolojik sıraya göre gidildiğinde 2003 yılının Mart ayında açılan ATO'da soruşturma dosyası, TTB Disiplin Yönetmeliği'ne aykırı hususlar barındırması sebebiyle ikinci dosya niteliğini taşımaktadır. Bu ikinci dosyanın önemli olan özelliği ise, 1998 yılında Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın yürürlüğe girdikten sonra yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan ilk soruşturma dosyası olmasıdır.

Çizelge 3.3. İntihal Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Şikâyet sahibi hekimin tez danışmanı tarafından tezinin kendisine haber verilmeden ve izin alınmadan yayınladığına dair şikâyet dilekçesi hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikayet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	10.03.2003-12.06.2004
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Op. Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Devlet Üniversitesi
CEZA ÇEŞİDİ	Yok
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Var
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Hekimlik Meslek Etiği Kuralları

Çizelge 3.3.'te verilen soruşturma sürecine bakılırsa, şikayette bulunan hekim ATO'ya, söz konusu bir dergide tez danışmanı tarafından yayınlanan makalenin, kendi tezi olduğu ve bundan haberi ya da izni olmadığı ve de tezi referans olarak gösterilmediği gerekçesi ile şikayet dilekçesi göndermiş ve ATO'dan, kendisi doçentlik jürisine girecek olmasından ötürü bu ihlalin jüri üyelerine bildirilmesini talep etmiştir. Konu ile ilgili ATO'nun soruşturmacı olarak görevlendirdiği hekim yaptığı ön inceleme sonucunda, hakkında soruşturma açılan hekimin Y Üniversitesi kadrosunda görev yapmasından dolayı soruşturmanın Y Şehri Tabip Odası (YTO) tarafından yürütülmesinin uygun olduğu görüşünü ATO'ya iletmiştir. Konu hakkında bilgilendirilen ve görevlendirdiği soruşturmacıdan fezlekesini temin eden YTO, ATO'ya ilgili fezleke ve tamamladıkları soruşturma dosyasını iletmiştir.

YTO tarafından görevlendirilen soruşturmacının fezlekesi incelendiğinde öncelikle soruşturmacının, şikâyet sahibi hekimin tezinden etik ihlal yaptığı gerekçesi ile şikâyetinde bulunduğu diğer hekimin danışmanlığında ihtisasını tamamladığı hastanenin

iki uzmanının da görüşlerine başvurduğu görülmektedir. Hakkında soruşturma açılan hekim savunmasında, şikâyetçi hekimin ihtisasına İstanbul'da başlayıp ikinci yılında kendi kliniklerine geldiğini, kişisel sebeplerden ötürü bir an önce ihtisasını bitirmek ve kendisini zorlamayacak bir tez konusunun kendisine verilmesini istediğini, bu nedenle de kendisine yıllardır hazırlamış oldukları ve 1995 yılında sözlü bildiri olarak sundukları ilgili konuyu ona tez olarak verdiklerini; şikâyetçi hekimin 1998 yılında tezini tamamlayarak klinikten ayrıldıktan sonra çalışmalara devam ettiklerini ve yeni hasta olgu serilerini de ekleyerek aynı konu başlıklı yayını 2000 yılında yurtdışında sözlü olarak sunduklarını, söz konusu yayının da eski şefi olan farklı bir hekim isteği ile hazırlamaya başladığını, ancak şikâyet sahibi hekimin konu ile ilgili herhangi bir katkısı olmadığı için de ismine yer vermediklerini belirtmiştir. Ayrıca, şikâyet konu olan tez ile ilgili makalenin benzerliğin sadece aynı hasta grubunun kullanılmış olduğunu ve ayrıca kendi topladıkları dokümanlarından hazırladıklarını yani şikâyetçinin tezinden hiçbir şekilde alıntı yapmadıklarını dile getirmiştir.

Yukarıda içeriği verilen fezleke de yer alan ifadeler gereğince soruşturmacı, şikâyet sahibinin bilimsel ve teknik olarak herhangi bir katkısının olmadığını, dolayısıyla söz konusu makale üzerinde hak iddia edilmesinin son derece yanlış olduğunu, ayrıca teknik olarak makalenin ilgili tezin bir kopyası ya da aynısı olmadığı ve makalenin yazarın kendisinin bizzat takip ettiği bir konunun devamı olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, şikâyet sahibinin iddiası haksız, bilimsel ve etik olarak bu konuda hak iddia edilmesi ise yanlış bulunmuştur.

ATO'ya kendi tezinden yararlanılarak yapılan yayın etiği ihlali gerekçesi ile şikâyet bulunan hekim, kendisine tebliğ edilen soruşturmacıya ait fezlekeye itiraz ederek, ilgili soruşturmacının bir devlet hastanesinde uzman olarak görev almasından dolayı uygun olmadığını ve kendi şikâyetine ait soruşturma dosyasının akademisyen kimliği olan bir soruşturmacı tarafından incelenmesini talep etmiştir. Ayrıca, tezinden intihal yapılarak oluşturulan makalenin yayınlandığı dergi editöründen gelen cevap yazısını ATO'ya ileterek, editörün tezin kendisine ait olduğu, yayınlanmış makalenin de büyük oranda kendi tezine dayandırıldığı görüşüne vardıklarını bildirmiştir.

Öte yandan, Y Üniversitesi Rektörlüğü ATO'ya, ilgili konu hakkında şikâyetle bulunan hekimin aynı konu ile ilgili Üniversiteler Arası Kurul Başkanlığı'na (ÜAKB) Y Üniversitesi Rektörlüğüne, YTO'ya, ilgili makalenin yayınlandığı dergiye de şikâyetler yapmış; ÜAKB, hakkında soruşturma başlatılan hekimin etik kusurunun bulunmadığı, YTO tarafından yapılan soruşturma sonucu ilgili hekimin yayınlanan makalesinin alıntı olmadığı ve tamamen kendi çalışma sonuçlarına ait verilerin kullanıldığı ve söz konusu dergisinden gelen 2. yazıda ise şikâyet başvurularına hiç yer vermediği, dolayısıyla bilimsel yayın etiği kurallarına aykırı bir davranışının olmadığı kararına varıldığını bildirmiştir.

Sürecin akabinde, hakkında soruşturma başlatılan hekim avukatı aracılığıyla ATO'ya, şikâyet sahibi hekimin kendisi hakkında konu ile ilgili YÖK'e verdiği şikâyet dilekçesi ve bu hususu çok sayıda meslektaşına sözel olarak yayarak iftira etmesi yani kişisel haklarına tecavüzle suç işlemesi ve zarara sokması sebebiyle soruşturma ile cezalandırılmasını talep etmiştir. Hakkında soruşturma yürütülen hekim, ATO'ya kendi tezinden etik ihlal yapıldığı gerekçesi ile şikâyetle bulunan hekimin iftiraları hakkında Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na ve Sağlık Bakanlığı'na da şikâyetle bulunulduğunu ve Ankara 17. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne konu ile ilgili maddi ve manevi tazminat davası açılması için başvurduğunu ve duruşmasının yapılması planlanan tarihi ATO'ya bildirmiştir.

Tüm bu gelişmelerin ardından ATO Onur Kurulu, söz konusu makalenin, tezde incelenen konuların büyük kısmını kapsamasına rağmen konunun ele alınması, parametrelerin değerlendirilmesi, elde edilen sonuçların sunumu ve verilmek istenen mesajlar bakımından büyük farklılıklar gösterdiğini, söz konusu tez ve yayının aynı olduğu yönündeki iddiaya geçerlilik kazandıracak objektif veriler bulunmadığından cezai uygulamaya gerek olmadığı ancak yayında teze atıf ya da dip not şeklinde bir ilavenin bulunmasının uygun olduğu kararına varmıştır. Ancak, şikâyetçi hekim TTB Yüksek Onur Kurulu nezdinde Oda Onur Kurulunun kararındaki belirlemeye göre, şikâyet edilen meslektaş hakkında ilgili dergide yayında düzeltme yapılması ve adının ya referanslar arasında gösterilmesi ya da yazarlar arasında yazılmasının sağlanması yönünde karar alınması için de itiraz etmiştir. Sürecin sonunda ise TTB

Yüksek Onur Kurulu, dosyanın incelenmesinde mevcut kanıtlar çerçevesinde yerinde gerekçeyle verilmiş olan kararın bozulmasını gerektirir bir husus bulunmadığından soruşturmaya tabi tutulan hekime ceza verilmesine gerek olmadığına dair kararı kesinleştirmiştir.

3.2. Yazarlık Hakkı İhlali Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosyası

Yayın etiği ihlali gerekçesi ile ATO'da açılan ikinci soruşturma dosyası, şikâyetçi hekim, ilgili dergide yayınlanan bir makalede kendisinin üçüncü yazar iken dergiden düzeltmeler istendiğinde sorumlu yazarın kendi ismini çıkararak yerine ilk versiyonda adı olmayan farklı bir araştırmacının isminin konulduğunu belirterek durumun incelenmesini talep etmiştir. ATO'ya gelen şikâyet üzerine tıbbi etik ve deontoloji kurallarına aykırılık savı ile TTB kanununun 29. ve 30. maddelerine istinaden hakkında soruşturma açılması talep edilen kişi için soruşturmacı belirlenmiştir.

Çizelge 3.4. Yazarlık Hakkı İhlali Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Bir makalede derginin düzeltme istemesi aşamasında sorumlu yazarın adını çıkararak onun yerine ilk versiyonunda adı olmayan bir kişinin adına yer verilmesi ile ilgili olarak etik ihlal yapılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikâyet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	12.03.2003-06.05.2004
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Prof. Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Özel Üniversitesi
CEZA ÇEŞİDİ	Uyarı cezası
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Yok
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Hekimlik Meslek Etiği Kuralları

Soruşturmacı, dergide yayınlanan makalede yer alan her yazardan ayrı ayrı ilgili soruşturma ile hakkında bilgi istemiş ve fezlekesinde kişisel kararı olarak hakkında soruşturma yürütülen kişi hakkındaki yakınmaların haklı olduğunu ve eylemin cezalandırılması gerektiğini, olgu değerlendirilirken ise olgunun tüm özellikleriyle birlikte değerlendirilmesinin uygun olacağını belirtmiştir.

ATO tarafından görevlendirilen soruşturmacının fezlekesi incelendiğinde öncelikle soruşturmacının, yayınlanma sürecinde etik ihlal yapıldığı iddia edilen makalenin dergiye gönderilen ilk biçimi ve yayınlanmış biçimi arasındaki farkları tespit etmeye çalıştığı görülmektedir. Soruşturmacının tespitlerine göre bu farklar;

1. Şikâyetle bulunan hekimin ismi, kendisi ve diğer yazarların onayı alınmadan hakkında şikâyet bulunan hekim tarafından çıkarılmıştır.
2. Farklı bir araştırmacının ismi, şikâyetle bulunan hekimin ve diğer yazarların onayı alınmadan hakkında şikâyet bulunan hekim tarafından eklenmiştir.
3. Makaleler arasındaki isim sıralaması farkı, diğer yazarların onayı alınmadan hakkında şikâyet bulunan hekim tarafından yapılmıştır.

Bu tespitlerden yola çıkarak soruşturmacı, Uluslararası Tıbbi Dergi Editörleri Kurulu tarafından belirlenmiş ve yayınlanmış bilimsel bir çalışmada yazar olabilme ölçütlerine fezlekesinde yer vermiştir (ICMJE, 1999):

“Her yazar, yazının içeriğini savunabilecek/sorumluluğunu alabilecek kadar çalışmaya katılmalıdır. Yazarlık,

- a) çalışmanın akıl edilmesi ve planlanması, a da veri toplama ve yorumlama ve*
- b) çalışmanın yazılı taslağının hazırlanması veya eleştirel değerlendirme ve*
- c) çalışmanın son halini onaylama aşamalarına önemli katkılar üzerinden belirlenmelidir. Yazar olabilmek için her üç ölçütün de karşılanması gerekir. Sadece finanse etmek, veri toplamak ve araştırma grubunun genel denetimi yazar olmak için yeterli değildir.*

Yazar isimlerinin sıralaması, yazarların ortak vereceği bir karar olmalıdır. ”

Elde ettiği bilgiler ışığında soruşturmacı, soruşturmaya konu olan makalenin ilk versiyonunda yazar olma ölçütlerini karşılayan şikâyet sahibi hekimin ikinci versiyonda adının olmaması için yeterli bir neden bulunmadığını ve ayrıca, makalenin ilk biçiminde olmayıp da yayınlanmış biçiminde adı geçen farklı araştırmacının katkısının ise yazar olmak için yeterli olmadığını belirtmiştir.

Soruşturmacının yukarıda verilen tüm ifadelerinin ötesinde asıl dikkat çektiği nokta ise, değişikliklerin hiçbir yazara sorulmadan yapılmış olması olmuştur. Soruşturmacı, ikinci yazar ya da başka bir gerekçe ile bu durumun haklı çıkarılamayacağını ve özel nedenlerle iletişim olanaklarının ve iyi niyet ortamının zarar görmüş olmasının, çalışma arkadaşları adına karar verip, eylemek için yeterli nedeni oluşturmadığını belirtmiştir.

Soruşturmacı, ilgili olguyu sadece yasal düzenlemeler açısından ele aldığında (TTB Soruşturma ve Yargılama Yönetmeliği, m.6/j) ise yapılan eylemin meslekten men cezası gerektirdiğini belirtmiştir. Ancak, olgu değerlendirilirken olgunun tüm özellikleriyle birlikte değerlendirilmesi uygun olacağından, soruşturmacı tarafından tespit edilebilen söz konusu olgu özellikleri aşağıdaki şekilde göze çarpmıştır:

1. Yapılan ilk bildiride isim sıralamasının gerekçesi üniversiteden izin ve destek alabilmek olarak açıklanmıştır; ancak eğer öyle ise üniversitelerin bilim politikalarının olumsuzluğu ve bildiri yazarlarının yayın etiğine aykırı olan bu durumun sorumluluğunu paylaştıkları görölmektedir.
2. İkinci bildiri ile ilk bildiri arasındaki tek fark hasta sayılarıdır; ancak yazar isimleri ve sıralamaları farklıdır. Değerşikliklerin gerekçesi olarak gösterilen katkılar yazar olmak için yeterli olabilir ancak, ilk yazar olmak için yeterli değildir. En azından ikinci bildiride yazar sıralamasının yazarların ortak katkısı olduğu söylenebilir.
3. Söz konusu makale ve ikinci bildiri birbirinin hemen hemen aynısıdır. Ancak isim sıralamaları her iki çıktıda farklıdır. Bu değerşiklik için tüm

yazarların paylaştığı ortak bir gerekçenin olmaması tartışmalıdır. Günümüzde akademik ortama hâkim olan hiyerarşik yapılanma ve çalışma ortamındaki kişisel gerginlikler, bir tarafın bu yapılanmanın olumsuzluklarını yeniden üretmesinde, diğer tarafın ise durumu kabullenmesinde etkili olmuştur. Ancak bu etki, kişisel sorumlulukları yok etmemektedir.

4. İncelemeye tabi tutulan bu olguda bir başka sorumluluk payı dergi editörlerindir. Yazarlardan birinin uyarısı ile yapılan ciddi değişikliği yayımlanma aşamasından sonra fark etmesi, kendisine gönderilen yazıları bir aşamadan sonra okumadığını gösterir ve ciddiyetle bağdaşmaz.

5. Son olarak, elde bulunan bu örnek, bilimsel bilgi üretimini sadece belli dergilerde makale yayımlatabilme becerisi olarak algılayan anlayışın tekrar sorgulanması gerektiğini göstermektedir.

ATO Onur Kurulu, ilgili fezlekeyi inceleyerek TTB'nin Soruşturma ve Yargılama Yönetmeliği 4. madde a bendi gereğince; hukuksal düzenlemelerin verdiği görevleri yerine getirmeyen, uyulması zorunlu kıldığı hususları yapmayan, yasakladığı işleri yapan veya meslek vakar ve onuruna yahut meslek düzen ve geleneklerine uymayan davranışlarda bulunan ilgili kişinin eyleminin "uyarı cezası ile cezalandırılması" kararı oybirliği ile alarak ilgili kişiye iletmış ve 15 gün içerisinde TTB Yüksek Onur Kurulu nezdinde karara itiraz edilebileceği bildirilmiştir.

Akabinde, ceza hükmü kendisine iletilen kişi avukatı aracılığı ile ATO'dan, ilgili itiraz ve savunmalarını hazırlayabilmek için dosyada mevcut tanım beyanları ve sair belgelerin eksiksiz birer suretini istemiştir. Cezai işleme tabi tutulan hekim, TTB Onur Kurulu'na itiraz dilekçesi ve eklerini göndermiş ve cezanın kaldırılmasını teminen gerekli yasal işlemin yapılmasını istemiştir.

Hakkında uyarı cezası verilen kişinin itiraz dilekçesine bakıldığında da özetle, kendisi sorumlu yazar olduğu için makale ile ilgili her türlü sorumluluğu taşıyabilecek kişi olduğunu ve yapılacak yayınlar konusunda yanında çalışan kişilerden izin almak veya

asistanlara bilgi vermek durumunda olmadığı için şikâyetle bulunan hekimin ismine şahsıyla ilgili sorun yaratabileceğini tahmin ettiğinden dolayı makalenin ilk versiyonda yer verdiğini ancak, düzeltmelerde hiç bir katkısı olmadığı için makalenin yayınlanmış versiyonunda ilgili kişinin ismine yer vermediğini belirtmiştir. Öte yandan, bahsi geçen bildiri ile makalenin bilimsel olarak ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği ve bu nedenle yazar isimlerinin aynı olmasının gerekmediğini ifade etmiştir. Üniversiteler Disiplin Yönetmeliği gereğince soruşturmacı, soruşturma yapılan kişiden daha üst veya eşit unvan ve kadroda olması gerektiği (bir pratisyen hekimin bir profesörün yayını ile ilgili soruşturma yapması uygun değildir), ayrıca hakkındaki şikâyetler tarafına bildirilmeden savunmasının istenmesinin yargısız infaz olduğu, dolayısıyla kasıtlı, yanlı ve taraflı bir soruşturma izlenmiş ve soruşturmacının sorduğu soruların yönlendirici olduğunu belirtmiştir. Son olarak da, tabip odalarının mesleki hatalar için sorgulama yaptığını ve akademik çalışmaları sorgulamak gibi bir yetkisinin olmadığı görüşüne yer vererek kendisine verilen cezanın kaldırılmasını teminen gerekli yasal işlemin yapılmasını istemiştir.

İlgili kişinin itiraz dilekçesi ve ekleri TTB Onur Kurulu'na ulaşmasının ardından TTB Merkez Konseyi, ATO Yönetim Kurulu Başkanlığı'na bahsi geçen kişinin uyarma cezası ile cezalandırılmasına ilişkin kararın oybirliği ile onanmasına karar verdiğini bildirmiştir. Bildirimin yapılmasının ardından, TTB Yüksek Onur Kurulu'na incelenip, ATO Onur Kurulu'na onanan ilgili karara, hakkında cezai işlem yapılması uygun bulunan kişi hukuksal zeminde itiraz etmiştir, ancak hukuksal zeminde başlatılan süreç hakkında ilerleyen zamanlarda ATO bilgilendirilmemiştir.

3.3. Dilimleme Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosyası

Öncelikle, konu hakkında şikâyetle bulunan hekim ATO'ya ilgili hekim hakkında yayın etiği ihlali yaptığı gerekçesi ile şikâyet dilekçesi göndermiştir. Gönderdiği dilekçede bahsi geçen makalelerin birbirinin aynısı olduğu, sadece bazı rakam ve verilerde değişiklik yapıldığı, yayınlanmak üzere bir makale bir dergiye gönderildiğinde yazarların bu çalışmanın özgün olduğunu ve daha önce başka bir

yerde yayınlanmadığını taahhüt ettiklerini, eğer çalışmanın bir kısmı daha önce yayınlandı ise bu yayını referans göstermeleri gerektiğini ve yazarları bu konuda hatalı bulunduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine ATO, tıbbi etik ve deontoloji kurallarına aykırılık savı ile TTB Kanunu'nun 28., 29., ve 30. maddelerine istinaden konu hakkında bir hekimi soruşturmacı olarak görevlendirmiştir. Soruşturmacı hekim de bu görevlendirme üzerine konu hakkında fezlekesini hazırlayarak ATO Onur Kurulu'na iletmiştir.

Çizelge 3.5. Dilimleme Gerekçesi ile Açılan Birinci Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	İlgili hekim hakkında gerçekten yapıp yapılmadığı ya da yapıldıysa bile kaç olgu üzerinden gerçekleştirildiği belli olmayan tek bir araştırmanın bulguları üzerinden değişiklik yapıp birden fazla yayın haline getirilmesi ve bu nedenle yayın etiğine aykırılık gerekçesiyle soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikayet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	18.07.2003-08.05.2004
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Devlet Üniversitesi
CEZA ÇEŞİDİ	Uyarı cezası
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Yok
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Hekimlik Meslek Etiği Kuralları

Akabinde, farklı bir hekim ATO'ya, kendi üniversitelerinin bölümünde açılan yardımcı doçent kadrosuna başvuran şikâyetçi hekimin, kendisi ile aynı kadroya müracaat eden ve birlikte çalışmalarının bulunduğu hakkında soruşturma açılan hekimi karalamak için kendisini telefon ile arayarak yayınlanmış olan makaleleri hakkında yersiz eleştiri ve şahsına haksız ithamlarda bulunduğunu bildirdiğini belirtmiştir. Şikâyetçi hekimin karşılaştırma gruplarının 2 ayrı makalede aynı

olmasına karşın QTc interval sürelerinin neden farklı olduğunu sormasına cevaben iki çalışmada da QT interval sürelerinin ayrı zamanlarda 2 ayrı kişi tarafından ölçüldüğünü (makalede belirtilmiş) ve QT intervallerinin farklı hesaplanmasının istatistikî açıdan anlamlı olduğunu dile getirdiğini belirtmiştir. Ayrıca, şikâyetçi hekime makalenin bilimsel yönünün tartışılması önerildiğinde *“kendini köşeye sıkışmış bir kedi olarak tanımlayarak sırf bir kadroya atanma uğruna bu eleştirileri yapmaya zorladığını itiraf ettiğini”* belirtmiştir.

Soruşturma dışında yer alan bir hekim tarafından ATO'ya gelen bu bilgiler üzerine ATO hakkında soruşturma açılan hekimden 15 gün içerisinde görüş ve savunmasını göndermesini istemiştir. Dolayısıyla ATO Onur Kurulu, ATO Yönetim Kurulu Başkanlığı'na, ilgili fezleke hazırlanırken hakkında soruşturma açılan hekimin savunması alınmadığı için inceleme öncesi bu eksiğin tamamlanmasını istemiş ve ATO Onur Kurulu, ATO Yönetim Kurulu Başkanlığı'na, ilgili fezleke hazırlanırken hakkında soruşturma açılan hekimin savunması alınmadığı için inceleme öncesi bu eksiğin tamamlanmasını istemiştir. Ardından, ATO içinde şikâyetçi hekimin 2-4 yıl önce basılmış yayınların şikâyet konusu etmesinin kasıtlı olduğunu, ağır ithamlarının yarışma duygusu içerisinde duygusal yaklaşımlar olduğunu belirten ifadelerin olduğu ilgili savunmayı alarak soruşturmacı hekime göndermiş ve ondan bu savunmayı da inceleyerek yeniden fezlekesini hazırlamasını istemiştir.

Soruşturmacı, bu savunmayı da inceleyerek hazırladığı fezlekesinde özetle aynı hasta grubunu kullanarak üç farklı yayında farklı verilerin incelediğinin savunulmasına rağmen, bir araştırmanın bir hasta grubunda yapılması gerektiğini ve farklı verilerin değerlendirilmesi için birden fazla yayın yapılması işlemine "salamlama-dilimleme" denildiğini belirterek hakkında soruşturma açılan hekimin söz konusu yayınları özensiz ve bilimsel normlardan uzak hazırladığı, bir an önce yayın yapma telaşı ve hırsının etik ve bilimsel doğrulardan uzak yayınlar yapmasına neden olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, makaleler basıldıktan sonra yanlışlık olduğu fark edilip editöre bildirilse, düzeltme istense ya da makale geri çekilmiş olsa idi iyi niyetli ve bilimsel etik açısından uygun bir davranış sergilenmiş olacağının altını çizerek, 1 ve 2

numaralı makalelerin yayınlanmasından 4 yıl sonra 3. makalenin yayınlanmasının bu iyi niyeti ve bilimsel etiğe uygun davranış örneğini göstermediğini ifade etmiştir.

Fezlekeyi inceleyen ATO Onur Kurulu Başkanlığı, ilgili yayınlar hakkında soruşturma açılan hekimin ihtisas dalı değil de farklı bir dalda gerçekleştirilmiş olması ve bu hekimin yazar sıralamasında ilk isim olarak yer almamasını hafifletici neden olarak görerek ilgili hekimin uyarı cezası ile cezalandırılmasına karar vermiştir. Ancak, cezayı alan hekim avukatı aracılığı ile bu karara itiraz etmiştir. Öte yandan aynı şekilde şikâyetle bulunan hekim de ATO'ya, hakkında soruşturma açılmasını talep ettiği hekime verilen uyarı cezasının yeterli yaptırım oluşturmadığını bildirerek şikâyetle konu olan etik kusurun "fabrikasyon" olarak nitelendirildiğini ve hafifletici kusurların mantıklı olmadığını belirtip itirazda bulunmuştur.

İlgili itirazların ardından TTB Yüksek Onur Kurulu, soruşturmaya konu olan yayınlarda yayın etiğine aykırılık olduğu mevcut bilgi ve belgelere göre anlaşılmış ve itirazın bozmayı gerektirir bulunmamış olmakla birlikte, yayın etiğine aykırı olduğu belirtilen yayınlardaki diğer hekimler ile ilgili olarak da gerekli inceleme ve soruşturmanın yapılması gerektiğine karar vermiştir.

Yukarıdaki gelişmelerin ardından ATO'ya şikâyetle bulunan hekim, ilgili üniversitenin ilgili bölümünde açık bulunan yardımcı doçent kadrosuna atanmak için yaptığı başvurunun reddi ve bu kadroya hakkında soruşturma açılmasını talep ettiği hekimin atanması ile ilgili üniversite rektörlüğüne dava açmıştır. Ankara 12. İdare Mahkemesi de dosyayı incelediğinde hakkında soruşturma açılan hekimin ATO tarafından yürütülen soruşturma sonucunda TTB Kanunu 39. madde/a bendi uyarına uyarı cezası aldığını görmüş ve bu dosyanın tüm eklerini karar öncesinde ATO'dan istemiştir. Sürecin sonunda ise ATO, Ankara 12. İdare Mahkemesi Başkanlığı'na ilgili dosyanın kendisini ve eklerini göndermiş ve sürecin devamının takibi ATO'dan çıkmıştır.

3.4. İntihal Gerekçesi ile Açılan İkinci Soruşturma Dosyası

Sürecin başlangıcında iki hekim, söz konusu derginin editörüne, bu dergide yayınlanan bir makaledeki ifadelerin aynen kendilerinin daha önceden yayınlanan yayınlarında da mevcut olduğunu, bu durumun bir unutkanlık mı yoksa intihal mi olduğunu sormuş ve de gerekli düzeltmelerle bunun böyle olmadığını gösterilmesi sorumluluğunun yazara ve dergi editörlerine düştüğünü belirtmiştir.

Çizelge 3.6. İntihal Gerekçesi ile Açılan İkinci Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Bir dergide yayınlanan bir makaledeki ifadelerin aynen şikâyetle bulunan hekimlerin daha önceden yayınlanan yayınlarında da mevcut olması sonucu intihal yapıldığı gerekçesi ile soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikâyet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	03.10.2003-14.12.2004
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Devlet Üniversitesi
CEZA ÇEŞİDİ	Yok
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Yok
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Hekimlik Meslek Etiği Kuralları

Sonrasında, ilgili dergiye gerekli düzeltmelerin yapılmasını talep eden hekimlerden biri ATO'ya da gönderdiği şikâyet dilekçesinde, şikâyete konu olan makale yazarı hekimin daha önce yayınlanan bir yayından yoğun alıntı yaptığını saptadığını ve bunu ilgili dergi editörüne bildirdiğini, cevaben konunun araştırılacağına dair dergi

editöründen yazı aldığını ama geçen süre içerisinde bilgilendirilmediği ve bir sonraki yayınlanan dergi sayısında da düzeltmeye yer verilmediği için suçun masum bir unutmadan öte olduğunu düşündüğünü, sadece bilimsel ve etik davranış adına değil, yaygınlaşma eğilimi gösteren bilimsel hırsızlığa karşı caydırıcı olması nedeniyle de suç duyurusunda bulunduğunu bildirmiştir.

Ancak, ATO Yönetim Kurulu ilgili şikâyet dilekçesini inceleyerek konu hakkında soruşturma açılmasına gerek görmemiş ve ilgili dosyanın arşivlenmesine karar vermiştir. Bunun üzerine ise şikâyetçi taraftan herhangi bir itiraz gelmemiştir.

3.5. İntihal Gerekçesi ile Açılan Üçüncü Soruşturma Dosyası

ATO'ya şikâyet dilekçesi gönderen hekim, söz konusu bir kitabın 3. cildinde yer alan 36. bölümünü kendisinin hazırladığını ve bu bölümün ilk beş sayfası ile hakkında şikâyetle bulunduğu hekimin bir haftalık haber dergisinde yer alan makalesinin karşılaştırılıp yayın etiği açısından ATO tarafından incelenerek sonucun kendisine iletilmesini istemiştir. (konu ile ilgili üniversite Tıp Fakültesi Dekanlığı'na da dilekçe vermiştir).

ATO öncelikle, hakkında şikâyet olan hekimden konu ile ilgili görüşlerini kendilerine bildirmesini talep etmiştir. Bu hekimin ATO'ya gönderdiği görüş ve savunma metninde, hangi konu ile ilgili bir şikâyet olduğu belli olmamakla beraber eğer kaynak gösterilmeden alıntı yapma ile ilgili bir şikâyet olduğu varsayılırsa bile ilgili haftalık haber dergisinde yayınlanan makalesinin kaynaklarının belirtilmesinin mümkün olmadığını, çünkü dergiye e-mail ile gönderdiği kendi taslağında kaynakların bulunmasına rağmen ilgili derginin yazım formatına uymaması sebebiyle kaynakların editörler tarafından çıkarılarak makalenin köşe yazısı olarak yayınlandığını belirtmiştir. Ayrıca, savunma metnini yazan hekim, asıl kendi hakkında şikâyetle bulunan hekimin bahsettiği kitap bölümünü yazarken kendisine ait bir kitaptan kaynak olarak yararlandığını ve hatta bazı kısımlarda motomot alım olduğunu bile ifade etmiştir. Öte yandan, şikâyetle bulunan hekimin kitap

bölümündeki yazılanların orijinal buluşlar olmayıp, zaten adli tıp pratiğinde bilinen kavramlar olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 3.7. İntihal Gerekçesi ile Açılan Üçüncü Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Şikâyetle bulunan hekimin, hakkında soruşturma açılmasını talep ettiği hekimin yayınladığı makalesinde kendi kitap bölümünün bir kısmını kullanıp atıfta bulunmaması sonucu etik ihlal yapılması sebebiyle soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikâyet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	09.07.2004-15.10.2005
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Prof. Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Devlet Üniversitesi
CEZA ÇEŞİDİ	Uyarı Cezası
SORUŞTURMA İTİRAZ VAR MI?	Var
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi 2) Tıp Meslek Etiği İlkeleri 3) TTB Kanunu ve TTB Disiplin Yönetmeliği

Ek olarak, hakkında şikâyet bulunan hekimin savunma metninde 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereği bir eserden aşağıdaki hallerde iktibas (alıntı) yapılmasının caiz olduğunu göstermek istemiştir:

- *Alenileşmiş bir eserin bazı cümle ve fıkralarının müstakil bir ilim ve edebiyat eserine alınması,*
- *Alenileşmiş güzel sanat eserlerinin ve yayınlamış diğer eserlerin, maksadın haklı göstereceği bir nispet dâhilinde ve münderecatını (içindekileri) aydınlatmak maksadıyla bir ilim eserine konulması*

- *Alenileşmiş güzel sanat eserlerinin ilmi konferans veya derslerde, konuyu aydınlatmak için projeksiyon ve buna benzer vasıtalarla gösterilmesi*

Yukarıdaki ifadelerden de yola çıkarak, bir fikri ürünün işlenme eser sayılması için asıl eser sahibinin izni gerekli olmadığını, bu durumda bir pasif işlemenin söz konusu olduğunu; asıl eser sahibinin iznini gerektiren işlenmenin oluşması değil, işlenmenin ekonomik olarak değerlendirilmesi, yani çoğaltılması ve ticaret mevkiine sokulması olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bu durumda bir aktif işlemenin söz konusu olmadığı ve aktif işleme olmayan bir durum söz konusu olduğu için eser sahibinin izninin alınmasının gerekmediğini belirtmiştir.

Son olarak, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 71, 72 ve 73. maddelerinde belirtilen suçlar kasten işlenebilecek suçlar olduğunu, ancak söz konusu bu olayda bir kasıt olmadığına savunmasında yer vererek, asıl sorunun, antidemokratik yaklaşımları nedeniyle istifa ettiği söz konusu dernekçe tarafına yöneltilmiş bir tutum olduğunu ifade etmiştir. Yakın tarihlerde verilen 2 dilekçede de (intihal gerekçesi ile açılan dördüncü soruşturma dosyası) aynı tabirlerin tıpatıp kullanılmasının bunun bir göstergesi olduğunu dile getirmektedir.

Hakkında şikâyet bulunan hekimden gelen savunma üzerine ATO soruşturma açmayı gerekli görmemiş ancak, şikâyetle bulunan hekim, soruşturma açılmaması kararına itiraz etmiş ve bilirkişi görüşünün alınmasını talep etmiştir. Bu itirazın ardından ATO Onur Kurulu, dosyanın incelenerek soruşturma açılmasının uygun olduğuna karar vermiş ve konu hakkında bir soruşturmacı atamıştır. Soruşturmacı, ilgili hekimden görüşlerini istemiş ve bu hekim, ATO'ya gönderdiği savunmasını soruşturmacıya da göndermiştir.

Kendisine gelen savunmayı da inceleyen soruşturmacının ATO'ya ilettiği fezlekesinde özetle, şikâyetçinin en temel rahatsızlık konusunun kendi yayınına atıf yapılmadan kullanılmış olduğunun anlaşıldığını ve yapılan soruşturma sonunda edinilen izlenimin, bu fikrin yersiz olduğu yönünde olduğunu ifade etmiştir. Çünkü suçlamaya konu olan yayının bir magazin gazetesinin köşe yazısı olduğu, bu tür

magazin yazılarının temel işlevinin sadece bilgi vermek, uyarmak, dikkat çekmek ya da bazı soru işaretleri uyandırmak olduğunu dile getirmiştir. İlâveten, bu tür yayın organlarında bilimsel bir araştırma verisine yer vermek ya da onu bilim dünyasına duyurmak gibi bir amaç güdülmeyeceği, ayrıca uluslar arası atıf dizinleri tarafından da taranan bir dergi yapısında da bulunmadığı için, ilgili hekimin savunmasında dergiye gönderdiği orijinal yazıda bulunan kaynakların (savunmasının ekleri arasında yer almaktadır) derginin teknik sorumluları tarafından çıkarılmış olduğunun kuvvetle muhtemel görüldüğünü ifade etmiştir.

Ayrıca soruşturmacı fezlekesinde, eğer şikâyetle konu olan bu köşe yazısında dile getirilen görüş özgünlük taşıyorsa, “Dr. X’in belirttiği gibi” ya da “Dr. X’in vurguladığı gibi” bir açıklamanın metin içerisinde yer almasının da bir tür kaynak gösterme sayılabileceğini, bu tarz bir gösterimin kolayca yapılmasının mümkün olduğunu ve akademik deontolojinin gereği olduğunu belirtmiştir. Ancak, burada sözü edilen konunun şikâyetle bulunan hekimin özgün düşünceleri mi yoksa adli tıp açısından anonimleşmiş görüşler mi olduğunun ayrımının yapılmasının gerekli olduğunu ki bu ayrımın da ancak o alanın uzmanlarınca yapılabileceğini bildirmiştir. Şikâyet konusu ve savunma değerlendirildikten sonra, hakkında şikâyet bulunan hekimin söz konusu olayda sabit görülen bir kusurunun bulunmadığı ve herhangi bir ceza önerilmesine gerek olmadığı yönündeki kişisel kanısını belirtmiş ve son olarak yapılan alıntılama, kasıtlı bir şekilde ilgili makaleye referans olarak atıfta bulunulmadığının kanıtlanmasının, bu durum çerçevesinde imkânsız olduğunu; ancak ilgili durumun yayın etiği açısından “disiplinsiz bir çalışma örneği” teşkil etmesinin aşikâr olduğunu bildirmiştir.

Soruşturmacının fezlekesini inceleyen ATO Onur Kurulu, adı geçen yayının bilimsel bir yayın olmayıp magazin tarzında olması nedeniyle kaynak gösterilmesine gerek olmayıp disiplin cezası verilmesine de gerek olmadığına karar vermiştir. Ancak, şikâyetle bulunan hekim, şikâyet ettiği hekimin ATO Onur Kurulu’nun yazısında *“adı geçen yayının bilimsel bir yayın olmayıp magazin tarzında olması nedeniyle kaynak gösterilmesine gerek olmadığından, ilgili hekimin söz konusu olayda sabit bir kusurunun bulunmadığı anlaşılmış olup, disiplin cezasına gerek olmadığı karar*

verilmiştir" ifadesine itiraz ederek konu hakkında yeniden inceleme başlatılmasını talep etmiş ve bu talebinde hakkında şikâyet dilekçesi gönderdiği hekimin bu tür yayın etiğine aykırı davranışlarının artık bir alışkanlık haline geldiğine dair farklı örneklerle de yer vermiştir.

Bunun üzerine ATO, TTB Yüksek Onur Kurulu Başkanlığı'na şikâyetle bulunan hekim tarafından gelen itiraz dilekçesini ve soruşturma dosyasının bir örneğini göndermiş ve TTB Yüksek Onur Kurulu tarafından, hakkında şikâyet bulunan hekimin eyleminin akademik olmayan bir dergide işlenmiş olması akademik sorumluluğun yerine getirilmesi zorunluluğunun ortadan kaldırılmasını gerektirir görülmediğinden, her iki yayının karşılaştırmalı olarak incelenmesi suretiyle soruşturmanın genişletilmesi gerekli görülmüştür ve ilgili hekimin cezalandırılmasına yer olmadığına dair kararın bozulmasına oy çokluğu ile karar verilmiştir. Ceza verilmesine gerek olmadığı kararının bozulmasının ardından, hakkında şikâyet olan hekim ATO'ya gönderdiği yazısında, konu ile ilgili süreci tekrar özetleyerek bu derlemede kaynak gösterilmemesinin söz konusu olamayacağını, bu olayda bir kasıt olmadığını belirterek daha önce gönderdiği savunmayı da yazının eki ile birlikte göndermiştir. ATO Onur Kurulu, dosyanın tekrar incelenmesi sonucunda "disiplin cezası verilmesine gerek olmadığına" dair kararın uygun olduğuna bir kez daha oybirliği ile karar vermiş ancak bu sefer de şikâyetle bulunan hekim, ikinci defa TTB Yüksek Onur Kurulu'na karar ile ilgili itiraz etmiştir.

Şikâyetçi hekim ikinci kez gönderdiği itiraz dilekçesinde özetle, ilgili kurulun "*adı geçen yayının bilimsel bir yayın olmayıp magazin tarzında olması nedeniyle kaynak gösterilmesine gerek olmadığı*" şeklindeki görüşünü anlaşılır ve kabul edilebilir bulmadığını, şikâyet ettiği hekimin söz konusu yazısının ilk bakışta dikkati çekecek şekilde şeklen bir köşe yazısı, içerik olarak bilimsel konulu bir makale niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Hakkında şikâyetle bulunduğu hekimin web sitesinde dahi ilgili yazısı "bilimsel çalışmalar" başlığı altında verilirken, bu yazının magazinsel nitelikte kabul edilmesi anlaşılamadığını ifade etmiş; yazının bilimsel olmadığı gerekçesi, eğer yazarın kendisine karşı kabul edilmiyorsa bile, en az %70'i kendisine ait bir kitap bölümünden aynen aktarılmış olduğundan, emeğine bir nezaketsizlik ifadesi olarak

algıladığını dile getirmiştir. Öte yandan, ilgili yazının önce iki yazarlı olarak hazırlandığı anlaşılırken, daha sonra şikâyet ettiği hekim tarafından noktası bile değiştirilmeden bir köşe yazısı olarak kullanılmasına diğer yazarlar sessiz kalıp kabul etse dahi ortada yayın etiği açısından başka bir büyük sorun daha olduğunun altını çizerek, yazının orijinal halinde kaynak gösterilmiş olduğu ancak köşe yazısı olduğu için dergideki yazıda yer almadığı şeklindeki mazeret, ancak “mazereti kabahatinden büyük” olarak yorumlanabileceğini ve aslında sorunun yalnızca şahsıyla ilgili bir sorun olmayıp, şikâyet ettiği hekimin hakkında daha önce de kendi uzmanlık alanı çevresinde yayın etiği ile ilgili benzer ciddi yakınmaların bulunduğunu ilgili örnekleri vererek belirtmiştir.

TTB Yüksek Onur Kurulu, şikâyetle bulunan hekim tarafından gelen ikinci itiraz neticesinde ATO'nun bilgilendirmesi üzerine, *"Söz konusu hekimin eyleminin akademik olmayan bir dergide işlenmiş olması, akademik sorumluluğun yerine getirilmesi zorunluluğunun ortadan kaldırılmasını gerektirir görülmediğinden ve bu hekimin yeterli özeni göstermediği anlaşıldığından, bundan sonraki çalışmalarında daha dikkatli ve özenli olması amacıyla söz konusu hekimin TTB Disiplin Yönetmeliği 3. maddesinin g fıkrası uyarınca uyarı cezası ile cezalandırılmasına oy birliği ile"* karar vermiştir.

3.6. İntihal Gerekçesi ile Açılan Dördüncü Soruşturma Dosyası

ATO'ya konu hakkında şikâyetle bulunan hekim, bir kongrenin poster sunumları kitabında yayınlanmış olan söz konusu makalesinin, hakkında şikâyetle bulunduğu hekim tarafından basılan söz konusu kitabının söz konusu bölümündeki makalesi ile karşılaştırılarak yayın etiği açısından ATO tarafından incelenerek sonucun kendisine iletilmesini talep etmiştir.

ATO öncelikle, hakkında şikâyet olan hekimden konu ile ilgili görüşlerini kendilerine bildirmesini talep etmiştir. Bu hekim ATO'ya gönderdiği görüş ve savunma metninde, diğer 3 yazarla birlikte adı geçen dergide yayınladıkları makalesinde,

şikâyetle bulunan hekimin makalesinden kaynak olarak faydalandıklarını ve bu kaynağa atıf yaptıklarını (5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereği alenileşmiş bir eserden kaynak gösterilerek iktibas yapılması caizdir), daha sonra farklı alanlarda çalışan disiplinlere kendi uzmanlık alanlarını genel tanıtmayı amaçlayan bir kitap çıkarmanın yararlı olacağını düşündüklerinden adı geçen makalesinin bölüm çalışanlarınca çıkarılan söz konusu kitapta bölüm olarak yer aldığını, ancak dizgi ve baskı aşamasında yaşanan bir sorun nedeniyle ilgili kaynağın kitapta yer almadığını belirtmiştir. Ayrıca, makaleyi yazan diğer 3 ismin değil de yalnız kendisinin şikâyet edilmesinin, üzerinden 4 yıl geçmiş bir kitap yayımını şikâyet etmenin, şikâyet süresi olan 1 yılı çoktan aşması sebebiyle, şikâyetçi hekimin tavrının niyet açısından sorgulanması gereken asıl husus olduğunu dile getirmiştir. [Savunma dilekçesinde hekim, ilgili mevzuat ve yönetmeliklere 1- 5846 sayılı fikir ve sanat eserleri kanunu (madde-1, madde-6, madde-7, madde-34, madde-35, madde-71, madde-72, madde-73, madde-75) 2-yükseköğrenim kurumları yönetici, öğretim elemanı ve memurları disiplin yönetmeliğini göstermiştir].

Çizelge 3.8. İntihal Gerekçesi ile Açılan Dördüncü Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Şikâyetle bulunan hekimin, hakkında soruşturma açılmasını talep ettiği hekimin yayınladığı kitapta kendi makalesini kullanıp atıfta bulunmaması sonucu etik ihlal yapılması sebebiyle soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikâyet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	15.07.2004-08.12.2005
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Prof. Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Devlet Üniversitesi
CEZA ÇEŞİDİ	Uyarı Cezası
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Var
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi 2) Tıp Meslek Etiği İlkeleri 3) TTB Kanunu ve TTB Disiplin Yönetmeliği

Hakkında şikâyet bulunan hekimden gelen savunma üzerine ATO soruşturma açmayı gerekli görmemiş ancak, şikâyetle bulunan hekim, soruşturma açılmaması kararına itiraz etmiş ve bilirkişi görüşünün alınmasını talep etmiştir. Bu itirazın ardından ATO Onur Kurulu, dosyanın incelenerek soruşturma açılmasının uygun olduğuna karar vermiş ve konu hakkında bir soruşturmacı atamıştır. Soruşturmacı, ilgili hekimden görüşlerini istemiş ve bu hekim, ATO'ya gönderdiği savunmasını soruşturmacıya da göndererek ilaveten kitabı basan yayın evi ve makaledeki diğer yazar isimlerine de sorulursa kitapta ilgili kaynağa yer verilmemesinin sehven yapıldığını söyleyeceklerini belirtmiştir.

Kendisine gelen savunmayı da inceleyen soruşturmacının ATO'ya ilettiği fezlekesinde özetle, hakkında soruşturma açılan hekimin savunmasında söz konusu kitapta, kitabın genel formatına uyacak şekilde tüm kaynakların metin içerisinde yer almayarak ve sadece bölüm sonunda gösterilerek söz konusu derlemeye yer verildiğini, kaynaklar arasında yalnızca şikâyetle konu olan derlemenin baskı aşamasında yaşanan bir sorun sonucu sehven yer almamış olduğunu, aynı yıl yayınlanan bir makalenin kaynakları arasında yer alırken 2002 baskılı söz konusu kitabın bölümünün kaynakları arasında yer verilmemiş olmasının kasıtlı olamayacağını vurguladığını ifade etmiştir. Yapılan soruşturma sonucunda edindiği izlenimin, bu suçlamanın kasıtlı bir davranışa dayanmadığı yönünde olduğu, çünkü şikâyet edilen hekimin ikinci isim olarak yer aldığı bir derlemede, şikâyetle konu olan makaleyi bilinçli olarak çıkartmasına ilişkin sağlam bir gerekçe bulmanın pek mümkün olmadığını belirtmiştir. Soruşturmacı ayrıca fezlekesinde, makalenin diğer yazarları ve basımı yapan yayınevinin yetkilisi ile de görüşülerek onların da olaydan haberdar olduklarını, üzüldüklerini ve hatanın muhtemelen dizgi aşamasındaki bir sorundan kaynaklandığını ancak o dönemde dizgi işlerinden sorumlu çalışanların işyerinden ayrılmış olmaları sebebiyle daha fazla bilgi edinemediklerini bildirdiğine de yer vermiştir.

Öte yandan soruşturmacı hekim, şikâyetle konu olan yayınları ayrıntılı olarak incelediğinde kaynak gösteriminde yayın etiğine uyumsuz temel bir noktanın

vurgulanmasının önemi üzerinde durmuştur. Şöyle ki, kaynak gösterilse bile bir makalede yer alan ifadelerin aynen yani “ayna hali” olarak alıntılanmasının etik açıdan uygun bir kullanım olmadığını belirtmiştir. Yapılması beklenenin “*kaynak olarak kullanılan bir makalenin özümsenerek tartışılması ve yeni yazılan makalede hangi yönüyle ya da onun hangi ana savına yer verileceğinin saptanması*” olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir deyişle, alıntı yapan yazarların, alıntı yaptıkları kaynaktaki bilgilere, kendi sözcükleri ile yazacakları makalede yer vermelerinin beklendiğini belirtmiştir. Ayrıca soruşturmacı,

1. Günümüz teknolojisi ile kolay bir şekilde “kes-yapıştır” tekniği ile üretilen “fabrika üretimi makaleler”in, ilgili bilim alanına getireceği katkının özgün olmayacağını da etik açıdan soru işareti taşıyacağını,
2. Genç akademisyen adaylarına rol model olma sorumluluğu açısından, bu tür makale üretimine gidilmesinin de etik açıdan sıkıntılı olduğunu,
3. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda yasal olarak belirlenen sınırın, referans verilse dahi ilgili makaleden alınan bilgilerin ayna görüntüsü şeklinde yeni makalede yer verilmesinin hukuki olarak intihal, yayın etiği açısından da aşırı macılık olduğunu da göz ardı etmemek gerektiğini belirtmiştir.

Fezlekeyi hazırlayan soruşturmacı sonuç olarak, yapılan alıntılama, kasıtlı bir şekilde ilgili makaleye referans olarak atıfta bulunulmadığının kanıtlanmasının, bu durum çerçevesinde imkânsız olduğunu; ancak ilgili durumun yayın etiği açısından “disiplinsiz bir çalışma örneği” teşkil etmesinin aşikâr olduğunu bildirmiştir.

ATO Onur Kurulu ilgili fezlekeyi inceledikten sonra, hakkında soruşturma açılan hekimin bundan sonraki çalışmalarda daha dikkatli ve özenli olması amacıyla TTB Disiplin Yönetmeliği’nin Madde 3 g fıkrasına göre "uyarı cezası" ile cezalandırılmasına karar vermiştir. Ancak, şikâyetle bulunan hekim, uyarı cezası olan hekimin ilgili makalede kendi makalesini referans göstererek hatasını telafi etmekten hafifletici unsur olarak bahsedildiğini, kitabın Şubat 2002’de yayınlandığını, e-mail

uyarısının 27.08.2002'de, ilgili makalenin yayın tarihinin ise Mart 2002 olduğunu belirterek, yayınların nitelikleri ve iddia edilen tarihlerin alınan karar ile çelişkili olduğunu ve de Onur Kurulu kararının hatalı-eksik kalması sebebiyle yeniden inceleme başlatılmasını talep etmiştir.

Diğer taraftan, uyarı cezası alan hekim de, TTB Onur Kurulu Başkanlığı'na ilgili ceza hakkında itiraz etmiş; şikâyetçi hekimin kitap kaynakları arasından bilinçli olarak çıkartılması için hiçbir sebep olamayacağını, şikâyetçi hekimin şikâyet konu olan hekime gönderdiği maile cevaben de bir sonraki kitap baskısında gereken düzetmenin yapılacağını kendisine belirtilmiş ancak, o tarihten itibaren kitabın yeni baskısı henüz çıkmadığı için gerekli düzeltmenin henüz yapılamadığını belirtmiştir. Zaman aşımı, olayın kasıtlı bir eylem olmaması, makalede başka yazarlar bulunduğu ve ilk isim olmadığı halde kendisi için yapılmış bu şikâyetin niyet açısından tekrar değerlendirilmesini ve tarafına verilen cezanın kaldırılmasını talep etmiştir.

ATO Yönetim Kurulu, 15 günlük yasal süre içinde şikâyetçi ve şikâyet edilen hekimlerden farklı konular bazında gelen itiraz dilekçelerini TTB Yüksek Onur Kurulu Başkanlığı'na iletmiştir. Ayrıca, şikâyet edilen hekim, TTB Yüksek Onur Kurulu'na, şikâyetçi hekimin üniversitesi tıp fakültesi dekanlığına verdikleri aynı içerikli şikâyet dilekçesi üzerine hakkında açılan ve ilgili üniversite rektörlüğü tarafından yürütülen soruşturma sonucunda "Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği" uyarınca ceza tayinine yer olmadığını belirten kararını iletmiştir. TTB Merkez Konseyi de, ilgili dosyayı inceleyerek ATO'ya, şikâyet edilen hekimin sözlü savunma isteği olduğu ancak bu istemin sonradan iletilmesi nedeniyle hekimin sözlü savunmaya davet edilemediği görüldüğü için hekimin savunması alındıktan sonra dosyanın incelenmesine karar verildiğini bildirmiştir.

Hakkında şikâyet bulunan hekim ATO'ya gönderdiği yazısında, ilgili makalenin 24.12.2001 tarihinde söz konusu dergiye ulaştırıldığını, 08.01.2002 tarihinde danışmanlara iletilildiğini, Mart 2002'de makalenin yayınlandığını, ismi geçen kitap ile ilgili yazıların ise ilgili yayıncılığa Ocak 2002'de ulaştırıldığını ve kitabın Şubat

2002’de basıldığını, yazısının ekinde verdiği kanıtlar ile göstermiştir. Makalenin önce kaynak gösterilerek söz konusu dergiye gönderildiğini, daha sonra da kitap içinde yer aldığına dikkat çekmiştir. Teknik bir sorun nedeniyle kaynağın kitapta yer almamasının olayda bir kasıt söz konusu olmadığına kanıtı olduğunu belirtip en son ilgili üniversite rektörlüğü tarafından yürütülen soruşturma neticesinde ceza tayinine yer olmadığı kararına da yazı ekinde yer vermiştir.

TTB Merkez Konseyi, ATO Yönetim Kurulu'na dosyanın şikâyet edilen hekimin sözlü savunması alındıktan sonra incelendiğini ancak, dosya içinde sözü edilen kitabın bulunmaması sebebiyle, ilgili kitabın ATO'dan istenmesine ve bu eksiklik giderildikten sonra dosyanın görüşülmesine karar vermiştir. TTB Merkez Konseyi, ilgili kitabı aldıktan sonra dosyayı inceleyerek, ATO'nun şikâyet edilen hekime verdiği uyarma cezasının uygun bulunmasına oy çokluğu ile karar vermiştir. Ancak, konseyin iki üyesi *"yayın etiğine aykırılık olmadığı, adı geçen makalenin sehven veya teknik nedenle yer almadığı, yayının özensiz çalışma olarak kabul edilmesi halinde bu eylemin değerlendirme yerinin bilim ortamı olduğu, onur kurullarının bu konuda yetkili olmadığı"* görüşü ile çoğunluk kararına katılmamışlardır.

Karar her iki tarafa da iletildikten sonra, ceza alan hekim ATO'ya ilgili karar hakkında, kitap bölümünü yazan tek kişi olmadığı ve makaledeki ikinci isim olduğu halde neden yalnızca kendisine uyarı cezası verildiğini sormuştur. ATO soruya cevaben, konu ile ilgili olarak şikâyetçi hekimin yalnız kendisi hakkında şikâyetle bulunması sebebiyle soruşturmanın başka bir kimseye açılmadığını bildirmiştir.

3.7. İntihal Gerekçesi ile Açılan Beşinci Soruşturma Dosyası

Yurtdışındaki bir üniversite kadrosunda çalışan şikâyetçi hekim, ATO'ya, söz konusu hekim ile ilgili şikâyet dilekçesi göndermiştir. Bu dilekçesinde, Eylül 2004’te Türkiye’de yapılacak söz konusu bir kongre için kendisinden davet aldığını, yurtdışındaki farklı bir ülkeden gelen misafirlere 5.500 Euro yol masrafı verilirken, kendisine herhangi bir ödeme yapılamayacağını ve bu konu ile ilgili şikâyet ettiği

hekim ile yaptıkları hakaret dolu e-mail yazışmalarına yer vermiştir. Daha sonra, gönderdiği bu şikâyet dilekçesine ek olması amacıyla ATO'ya bir yazı daha göndererek; farklı bir e-maile şikâyet ettiği hekimden daha önce hiç görmediği bir makale ile ilgili dört soru sorulduğunu, bu soruların uluslar arası bir komite tarafından sorulduğunu sonradan anladığını, kendisine gönderdiği e-mailde de makaleyi görmeden soruları cevaplayamayacağını bildirdiğini belirtmiştir.

Çizelge 3.9. İntihal Gerekçesi ile Açılan Beşinci Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	İlgili hekim ve arkadaşlarının makalelerinin mükerrer çıkması, bilimsel içeriğinin sıfır olması sebebiyle soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikâyet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	20.09.2004-05.11.2004
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Doç. Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Devlet Üniversitesi
CEZA ÇEŞİDİ	Yok
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Yok
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Tıp Meslek Etiği İlkeleri

Bu şikâyetler üzerine ATO, ilgili hekimden hakkındaki şikâyet dilekçesine dair bilgi verip görüş istemiştir. Hakkında şikâyet olan hekim, ATO'ya ilettiği cevabında, şikâyetçi hekim ile arkadaşlık ve aile dostluğu ilişkisi, kongre davetine gelmemesine bağlı şikâyetiyle ilgili gerçekler, bilimsel çalışma ile ilgili şikâyet, minimal katkılarına rağmen her makale ve sunumda adının tarafınca konması ancak şikâyetçi hekimin çalışma ve yazılarında kendi adının yer almamasının asıl kendisinin şikâyetçi hekimi desteklediğinin bir kanıtı olduğu, bilimsel bir sahtekârlık varsa asıl katkısı tartışılır iken sırf adı makalenin yazar kısmına konmadığı için insanlara hakaret eden,

yüzsüz ve ar damarı çatlamış kişiler olduğunu belirtmiştir. Hakkında şikâyet olan hekimden gelen açıklama dilekçesi incelenerek, ATO Yönetim Kurulu dosyanın kapatılmasına karar vermiştir. Her iki tarafa da karar bildirildikten sonra ise, yasal itiraz süresi olan 15 gün içinde herhangi bir gelmemiştir.

3.8. İntihal Gerekçesi ile Açılan Altıncı Soruşturma Dosyası

Sürecin başlangıcında, 5 kişilik bir yazar ekibi tarafından, 3 kişilik başka bir yazar ekibi hakkında kendi makalelerinden intihal yaptıklarına ilişkin TTB Merkez Konseyi'ne şikâyet dilekçesi gönderilmiştir.

Çizelge 3.10. İntihal Gerekçesi ile Açılan Altıncı Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Bir Grup araştırmacının, başka bir grup araştırmacı tarafından yayınlanan yayını 1 yıl sonra küçük modifikasyonlarla orijinalmiş gibi göstererek intihal yapılması sebebiyle soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikâyet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	15.11.2004-07.08.2006
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Dr., Dr., Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Özel Klinik
CEZA ÇEŞİDİ	Yok
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Yok
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Tıp Meslek Etiği İlkeleri

ATO Yönetim Kurulu, soruşturma açılmasını talep eden ve hakkında soruşturma açılan kişiler ile soruşturmacı olarak atanan hekime, ilgili kişiler hakkında Tıbbi Etik

ve Deontoloji Kuralları'na aykırılık savı ile TTB kanununun 29. ve 30. maddelerine istinaden soruşturma açıldığını bildirmiştir. ATO Yönetim Kurulu, Onur Kurulu Başkanlığı'na açılan soruşturma ve soruşturmacının hazırladığı fezlekenin incelendiğini ve kendilerine de incelenmek üzere sunulduğunu bildirmiştir.

Soruşturmacının Onur Kurulu Başkanlığı'na sunduğu fezlekede, hakkında soruşturma açılan kişilerden sözlü ve yazılı görüş aldığını, hakkında soruşturma açılan hekimlerden biri tarafından yazılarak klinik bilgisayarında muhafaza edilen orijinal makalenin klinik içi iletişim eksikliği nedeniyle bu hekim Türkiye'de olmadığı dönemde diğer ekip tarafından klinik materyalinin değerlendirilmesi amacıyla vaka takdimi şeklinde yazılarak bir dergiye yollandığı ve bu durumdan haberi olmayan söz konusu hekimin aynı makaleyi daha sonraki bir tarihte başka bir dergiye yolladığı, kötü niyet olmadığı halde klinik içi iletişim kopukluğu nedeniyle olayın gerçekleştiğini söylemiş; iddiaların doğruluğunu kanıtlayabilmek için tek yapılabilecek şeyin delil bilgisayarın hard diskinin incelenmesi olduğu ancak buna değer bir durum olmadığı bildirilmiştir. Sürecin sonunda ise ATO Yönetim Kurulu, hakkında soruşturma açılan ve soruşturma açılmasını talep eden kişilere, soruşturmacı fezlekesinin incelenerek dosyanın Onur Kurulu'na sevk edilmesine gerek görülmeyerek kapatılmasının uygun bulunduğu bildirmiş ve her iki taraftan da karara bir itiraz gelmemiştir.

3.9. İntihal Gerekçesi ile Açılan Yedinci Soruşturma Dosyası

Şikâyetle bulunan hekimin yayınlanan bir makale hakkında TTB Etik Kurulu'na gönderdiği şikâyet dilekçesi, incelenmek üzere ATO'ya iletilmiştir. Eş zamanlı olarak dilekçe resmi dağıtım şeklinde, ilgili üniversite rektörlüğü, ilgili üniversitenin etik kuruluna, TTB Etik Kurulu'na, ilgili bilim dalı derneğine ve ilgili dergi editörlüğüne de iletilmiştir.

ATO, kendisine iletilen şikâyet dilekçesine konu olan durumun araştırılması için bir soruşturmacı atamış ve ilgili soruşturmacı da şikâyetle bulunan hekimden iddia,

düşünce ve belgeleri (orijinal taslak, ilgili yazılı mevzuat, vb.) ve de haklarında soruşturma açılan hekimlerden 15 gün içerisinde savunmalarını istemiştir.

Çizelge 3.11. İntihal Gerekçesi ile Açılan Yedinci Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Şikâyetle bulunan hekimin dört hekim hakkında yayınladıkları bir makalede, hazırlanan başka bir taslak çalışmadan "izin alınmadan ve kaynak gösterilmeden" yararlanıldığına ve şikâyet edilen yazarlardan ikisinin taslakla ilgili çalışmaların katılımcıları olduğuna dikkat çektiği konu hakkında soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikayet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	28.03.2006-01.11.2006
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Dr., Dr., Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Özel Klinik
CEZA ÇEŞİDİ	Yok
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Yok
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Tıp Meslek Etiği İlkeleri

Dört hekimin ilgili dergide yayınlanan derlemeye ilişkin savunmalarında, derlemenin metin akış şeması ve tablo içeriğinin iddia edildiği gibi henüz yayınlanmamış söz konusu taslak rehberden alınmadığını, bunun mümkün olmadığını, derlemedeki bilgilerin tamamının ilgilenenlerin kolayca ulaşabileceği ders kitaplarından ve internet ortamından sağlanabilecek yurtdışı makaleler ve çalışmalardan faydalanarak hazırlandığını belirtmişlerdir.

Şikâyetle bulunan hekim soruşturmacıya, TTB tarafından iletilen dokümanlardan başka ilave gönderilecek dokümanları olmadığını, ancak söz konusu rehberlerin geliştirilmesi aşamalarında danışman olarak bulunan hocalara, isimlerini vererek danışmasının uygun olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine soruşturmacı, söz konusu rehberlerin geliştirilmesi aşamalarında danışman olarak bulunan hocalardan 15 gün içerisinde konu ile ilgili görüşlerini talep etmiştir.

Danışman hocalardan ilki, söz konusu rehber hazırlama süreci içinde, yapılan çalışmalar ve hazırlanan taslakların, hem rehber hazırlığı çalışmalarını yürüten kurum hem de grup çalışmalarına katılan ilgili kişilerden izin alınmadan ve nereden alındığı belirtilmeden gruplarda yer alan birkaç kişi tarafından aynen kullanılarak yayınlanmasının etik kurallara uygun olmadığını belirtmiştir. Taslak rehber henüz basım aşamasına gelmediğinden ve bazı rehber bölümlerinde bilimsel danışma kurulu ve editörlerin yetkisinde olan değişiklikler yapıldığından, çalışmalara katılan kişilerle Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereği tüm telif haklarının teslim edildiğini belirten bir sözleşme yapılmadığını da belirtmiştir. Taslak rehber son şeklini almadan bazı bölüm ve bilgilerinin aynı şekilde kullanılmasının ve bir yazı kaynaklarda gösterilse bile bir şekil, dört tablo ve birkaç paragrafının aynen alınmasının aşırma olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir.

Danışman hocalardan ikincisi öncelikle, kendi görüşlerine yalnızca Sağlık Bakanlığı'ndan gelen tanım gereği mi yoksa diğer 100'den fazla katılımcıdan da görüş alınıp alınmayacağının tereddüdünü yaşadığını ifade etmiştir. İlaveten, taslak rehber üzerinde çalışırken, katılımcılardan birisinin ilgili yazıyı fark ettiğini, dergi editörüne konuyu özetleyen bir yazı yazılmasının uygun olduğunu konuştuklarını ancak yazı rehberden önce yayınlandığı için, rehberin sanki o dergiden alıntı yapmış olabileceği kanısı olacağından şüphelendiklerini belirtmiştir. Öte yandan, rehber hazırlanma işinin maddi yükümlülüğünü üstlenmiş kurumun, konu ile ilgili dergi editörlüğüne başvurduğu, ancak etik hüsrarla karşılaştıklarını belirtmiştir. Görüşüne danışılan ikinci danışman hocaya göre konunun iki boyutu vardır:

1. Hukuksal boyut: taslak raporun hazırlanmasında görev alan dergi yazarlarının eser sahibi olarak hakkı olduğu ancak taslak hazırlığı sırasında görev almayan dergi yazarlarının eser sahibi olamayacağı ve dahası dergide adı geçmeyen ve taslak hazırlığında emeği olan 100'den fazla kişinin de eserde hakkı olduğu gerçeği
2. Etik boyut: İki metnin benzerliğinin kabul edilebilir sınırlarda olup olmadığı gerçeği

Konunun etik boyutu söz konusu olduğunda, kendisine göre iki metin arasında ciddi benzerlikler olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Ayrıca, dergide yayınlanan metinde taslaktan hiç söz edilmemiş, taslaktaki tablo ve şekillerin kullanımının ise özel bir izne tabi olması gerektiği, çalışmaya katılan diğer insanlardan izin alınması gerektiği, taslak hazırlığında görev almayan makale yazarlarına "hediye yazarlık" verilmesi, dergi editörünün ise *"sorumluluk yazarlara aittir"* diyerek konuyu göz ardı etmesi ve sorumluluğu ilgili kuruma yıkmaya çalışılmasının etik açıdan sorgulanması gerektiğini görüşlerine eklemiştir.

Danışman hocalardan üçüncüsü, taslağın oluşturulmasında birçok kişinin katkısının olduğu ve üretilen bilgileri kullanma hakkının Sağlık Bakanlığı'na ait olduğunu, bu hakkın toplantı sırasında sözel olarak bildirildiğini, taslak çalışmalarında yer alan iki makale yazarının metin, tablo ve şekilleri Sağlık Bakanlığı'ndan izin almadan ve kaynak göstermeden kullandıklarını, diğer taraftan bu bilgilerin henüz olgunlaştırılmamış ham bilgiler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Sağlık Bakanlığı eğer bu kişilerin yaptıklarını görmezden gelirse, soruşturulan kişilerin ilgili dergide yayınlanan makaleden izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntı yapıldığını iddia edebileceklerini ve Sağlık Bakanlığı'nı suçlayabileceklerini eklemiştir. Bu nedenle, makale yazarlarının dergiye bir düzeltme göndererek bu makalenin yazılması sırasında ilgili rapor taslağından yararlanıldığını belirtmeleri ve bu beyanlarını dergide yayınlanmasını sağlamalarının sorunu çözebileceği yönünde öneride bulunmuştur. Sonuç olarak da, *"Böyle bir yolun izlenmediği durumda, makalenin ilgili taslaktan aşırma yolu ile hazırlandığı kabul edilmelidir"* şeklinde belirtmiştir. Soruşturmacı hekim, hem ilgili dergide yayınlanan bir yazı ve derginin editörü, hem

de ilgili rehberin hazırlanması aşamasında isminin yer almasından ötürü diğer bir ilgili hekimden 15 gün içinde görüşlerini istemiştir.

Hem ilgili dergide yayınlanan bir yazı ve derginin editörü, hem de ilgili rehberin hazırlanması aşamasında isminin yer aldığı hekim, ilgili derginin yazım kurallarında da belirtildiği üzere makalelerle ilgili yasal sorumlulukların yazarlara ait olduğunu, taslak hazırlığının alt çalışma gruplarının elde ettikleri verilerini çalışma gruplarına teslim ederken tüm telif haklarının devredildiğine dair bir sözleşme yapılmadığını (Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu), ekipte çalışan kişilerin çalışmalarını geliştirerek ve yeni eklemeler yaparak başka bilimsel makalelerde kullanabilecekleri ancak, önemli olanın verilerin alındığı orijinal makalenin kaynak olarak gösterilmesi gerektiği, ayrıca rehberin aradan geçen bunca zamana karşı halen çıkarılmadığı, çıkarılmasının şüpheli olduğu ve var olmayan bir eserin kaynak olarak gösterilmesinin mümkün olmadığını, benzer olayların başkalarının da başına gelmemesi için Sağlık Bakanlığı'na yazı yazarak kendi alt çalışma grupları olarak teslim ettikleri verilerin artık rehberde kullanılmasına izin vermediklerini bildirdiklerini, sonuç olarak da ortada etik bir hata söz konusu olmadığını belirtmiştir.

Konu ile ilgili görüşleri temin eden soruşturmacı, hazırladığı fezlekesini ATO'ya göndermiştir. Şikâyetçi taraf, kurumu olan Sağlık Bakanlığı tarafından görüşleri alınması önerilen danışman hocaların konu hakkında daha önceden haberdar olduklarının anlaşıldığını belirtmiştir. Kendi görüşleri doğrultusunda ise makale ile taslak arasında benzerliklerin bulunduğu ancak, sınırlı bir bakışla yani yalnızca metinleri karşılaştırarak olayı değerlendirmenin yanıltıcı olacağını, konunun içerdiği özel durumlar sebebiyle daha geniş açıdan değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu ifadeler kısaca özetlenirse,

1. Makalenin içeriği, her hekimin bilmesi gereken genel bilgilerden oluşmaktadır.

2. Makalenin yazarları bu konunun tıbbi uzmanlarıdır. Böyle bir konuyu bilimsel bir bilgi olmaktan öte her türlü uygulayış şekliyle önceden biliyor oldukları inkâr edilemez.

3. Konu, belli bir kişiye mal edilecek orijinal nitelik taşıyabilecek bir konu olmaktan uzaktır. Konu gereği, çeşitli bilimsel açıklama ve uygulama deneyimlerinin birikimiyle oluşan “anonim” nitelikteki bilgi ve teknik bütünüdür.

4. Konu bağlamında, hiçbir çalışma kendisinin “birincil” çalışma olduğunu iddia edemez. Aynı bilgiler çok çeşitli kaynaklardan elde edilebilir. O nedenle konuyla ilgili ortaya konabilecek eserler de zaten derleme şeklinde eserler olmak durumundadır. Bir araştırmacı istediği kaynaktan yararlanma hakkına sahiptir.

5. Makalenin birinci yazarı olan hekim bir uygulayıcı olmaktan öte konuyla ilgili bilimsel çalışmalar içerisinde olduğu düşünülmektedir.

6. Taslağın hazırlanması ile makalenin yayınlanması yakın zamanlardadır. Makale yayınlandığında taslak henüz yayınlanmış değildir. Dolayısıyla taslak ve makaleyi karşılaştırırken kimin, kimde katkısı olduğunu ayırt etmek imkânsız olabilmektedir. Örneğin, savunma yapan hekimlerden birinin, toplantıya getirmiş olduğu kendi çalışmalarına istinaden, taslağın kaynaklar arasında “*niçin kendi isminin bulunmadığını*” sorabilme hakkından söz edilebilmektedir.

7. Yazarlar kendi mantıkları açısından kendilerini haklı görmekte, kendilerince gerekli kaynakları göstermiş, taslağa yardım etmiş, doküman sağlamış hatta kendi çalışmalarını doküman olarak sunmuşlardır.

8. Türkiye’deki yazarlar, yabancı kaynaklara ağırlık vermektedirler. Böylece orijinal kaynağa erişilmekte, ilk yazarlara haksızlık edilmemekte, hem de dil

sorunu ile ilgili hatalar ortadan kaldırılmaktadır. Dolayısıyla, yazarların ulaşabildikleri birincil eserleri kaynak olarak göstermeye öncelik vermeleri, bilimsel kaygılar açısından doğru değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak soruşturmacı, şikâyetçi tarafın TTB'ye gönderdiği şikâyet dilekçesinin başka kurumlara da dağıtımını yaptığını, böylece hem soruşturmanın gizliliğinin ihlal edildiğini, hem de soruşturulması tamamlanmamış bir kişinin resmi belge ile suçlu ilan edildiğinin altını çizmiştir. Bu durumun, ATO şikâyet ve sorgulama prosedürüne aykırılığı ya da uygunluğunun öncelikle incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öte yandan, makale yazarlarının uzmanı olmaktan kaynaklanan yetkinlik ve uygulamalara aşina olunmasından olsa gerek, kaynaklar konusunda bir ihmalkârlık ve dikkatsizlik gözlemlendiğini, bunun bilim etiği tartışmalarında kullanılan adlandırmada “dürüst hata” (honest mistake) şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Bu kavramla farkında olmadan, kötü niyetle yapılmayan, ihmal, dikkatsizlik ve disiplinsizlikten kaynaklanan, gözden kaçan yanlışlıkların dile getirilmeye çalışıldığını; fark edildiğinde beklenen şeyin ise hatanın düzeltilmesi olduğunu dile getirmiştir.

Soruşturmacı, vurgulanması gerekenin, ülkemizde doğru kaynak gösterme disiplininin henüz tam anlamıyla yerleşmemiş olduğu ve yazarların eksik kaynağı dergiye bildirme duyarlılığını göstermelerinin bilim etiği açısından uygun bir yaklaşım olacağını belirterek fezlekesini sonlandırmıştır.

ATO Onur Kurulu, fezlekeyi inceledikten sonra adı geçen doktorlara herhangi bir ceza verilmesine gerek olmadığına karar vermiştir. Sonunda ATO Yönetim Kurulu, soruşturulan dört hekime ve ilgili kuruma, Onur Kurulu kararını ileterek 15 gün içinde TTB Yüksek Onur Kurulu nezdinde itiraz edebileceklerini bildirmiş ancak karara ilişkin herhangi bir itiraz gelmemiştir.

3.10. İntihal Gerekçesi ile Açılan Sekizinci Soruşturma Dosyası

Söz konusu hekim hakkında aşırma ve çalıntı veriler ile yayın yaptığı gerekçesi ile ATO'ya şikâyetinde bulunan hekim, dilekçesinde öncelikle adı geçen eğitim araştırma hastanesinin ilgili kliniğinde 1993 yılında göreve başladığını ve şikâyet ettiği hekimin de 1995 yılında görev aldığı klinikte göreve başladığını belirtmiştir.

Çizelge 3.12. İntihal Gerekçesi ile Açılan Sekizinci Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Söz konusu hekimin aşırma ve çalıntı veriler ile yayın yaptığı gerekçesi ile soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	kişisel şikayet dilekçesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	05.07.2006-31.01.2007
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Doç. Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Eğitim Araştırma Hastanesi
CEZA ÇEŞİDİ	Yok
SORUŞTUR-MADA İTİRAZ VAR MI?	Yok
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Tıp Meslek Etiği İlkeleri

Şikâyete konu olan hekimin kliniklerinde yaptığını iddia ettiği bilimsel yayınların, aşırma ve çalıntı veriler ile düzenlendiğini iddia etmiş ve Sağlık Bakanlığı tarafından bu hekime şef yardımcılığı verilmesinin daha öncesinde aldığı doçentlik unvanı sayesinde olduğunu ancak, bu unvanın da bilimsel gerçekleri yansıtmayan yayınları ile aldığı için aslında hak etmediği bir unvan olduğunu dile getirmiştir. Dile getirdiği bu iddiaya kanıt olarak da aşağıdaki hususları sunmuştur:

1. Şikâyet konu olan hekimin doçentlik başvurusunda eserler başlığı altında sunulan 1993-94 yılı klinik çalışmalarına ilişkin yayınların uygulamaları kendisine ait değildir. Belirtilen yıllar bu hekimin henüz hastanede görevli olmadığı yıllar olduğunu belirtmiştir.
2. Söz konusu hekim göreve başladıktan sonra yaptığı az sayıdaki uygulamalar ile katıldığı çalışmaları da bilimsel yanıltmanın değişik yöntemlerini kullanarak kendi adına yayınlamıştır. Bu hekimin, hiç katılmadığı çalışmaları, çalışmaları yürütenlere haber vermeden yayın yapmış olduğu; kişisel yarar açısından yayın arkadaşlıkları kurduğu, kendisi dışında yapılan ve adının olmadığı yayınlara adını ekleterek doçentlik dosyasında sunduğu, yayınlarında ortaklaşa yazarlık yapanların izinsiz ve habersiz olduğu için yazar olduklarını uzun sürelerden sonra öğrendikleri ve de yayınlarda çok yüksek oranda abartılı, yoktan var edilen eklemeler yapılmış olduğunu ifade etmiştir.
3. Diğer taraftan, kendisinin katkısı çok az olmasına rağmen yayınlarını ulusal ve uluslar arası toplantılarda bilimsel yanıltmalı yayınlar olarak sunduğunu, başka yayın ve kitaplarda da bu yayınlara atıf yapılmasını sağladığını ifade etmektedir.
4. Öte yandan, söz konusu hekimin bazı asistanların tez danışmanı olduğunu ileri sürdüğünü ve bu tezlerle ilişkisinin sadece teşekkür sayfalarında adının geçmesi olduğunu ifade etmiştir.
5. Yukarıdaki gerekçelere ilaveten, şikâyet konu olan söz konusu hekimin yaptığı yayınların planlama ve uygulamalarının kendisinin kliniğe gelmesinden çok önce planlandığını dile getirmiştir.

Şikâyet dilekçesinde bu ifadelere yer veren hekim, söz konusu hekimin bilerek, ısrarla ve kasıtlı olarak bilimsel yanıltıcı yayınlar yapmış olduğunu ulusal/uluslar arası etik kurallar ve mesleki kuruluşların etik kuralları ile değerlendirdiğini; bu hekimin uydurmacılık, bilimsel sahtekârlık, bilimsel yalancılık, bilimsel saptırma

işlemlerini uyguladığını tespit ettiğinin altını çizmiştir. Son olarak da şikâyet konu olan hekimin meslek içi ilişkilerinin de kötü örnekler ile dolu olduğunu kullandığı ağır ifadeler ile belirtmiştir.

Şikâyetinde bulunan hekim, yukarıdaki şekilde özetlenebilecek dilekçesinin ekine de aşağıdaki dokümanları koyarak iddialarını desteklemek istemiştir:

1. Şikâyet ettiği hekimin doçentlik başvurusundaki eserler olarak sunduğu yayınların listesi
2. Bu hekimin klinik çalışmalarının kaynak olarak gösterildiği yayınların, ortak gruplar içinde beraber değerlendirildiği doküman
3. Bu hekimin yayınlarında asistan yazarların yer almasının ötesinde, asistan yazar hâkimiyetinin değerlendirildiği doküman
4. Söz konusu hekimin etik dışı olarak tanımlanan yayınlarının yayın etiği bilimsel etik bakış açısı ile değerlendirildiği doküman (Şevket Ruacan'ın “*Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Etik İlkeler*” yazısı, TTB Disiplin yönetmeliği, TTB Hekim Meslek Etiği Kuralları, Doç. Dr. Sinan Celayir'in “*Duplikasyon*” isimli yazısı, Sinan Beksac'ın “*Yayın Etiği Ve Yayınlanan Makale*” başlıklı yazısı, Dr. Emin Kansu ve Dr. Şevket Ruacan'ın “*Bilimsel Yanıltma Türleri, Nedenleri, Önlenmesi ve Cezalandırılması*” başlıklı yazısı, ilgili derneğin Onur ve Etik Kurul Yönergesi)
5. Söz konusu hekimin yayınlarından örnekler

Yukarıdaki şikâyet dilekçesini inceleyen ATO, hakkında şikâyet olan hekimden savunmasını istemiş ve bu hekim de savunmasında özetle aşağıdaki şekilde ifadelere yer vermiştir:

Öncelikle, şikâyet konu olan olayın olduğu dönemde hakkında şikâyetinde bulunan hekim ile aynı klinikte baş asistan olarak aynı statüde görev alan hekimler olduklarını belirtmiştir. Söz konusu dönemin klinik şefinin de ismini vererek, bu ismin klinik içi bilimsel yayınların arttırılması konusunda teşvik edici rol oynadığını dile getirmiştir. O dönemde her asistanın tez danışmanı klinik şefi tarafından belirlendiği için bu

durumun danışmana sözel olarak bildirdiğini ve bu konuda hiç bir yazışma olmadığını ifade etmiştir.

Hakkında şikâyet olan hekim kendisinin ve ortak çalışmalarının olduğu diğer bir hekimin 1995'te kliniğe gelmesinden önce planlanmış herhangi bir bilimsel çalışma ve yayın olmadığını, klinik şefinin de özellikle kendisi ve ortak çalışmalarının olduğu diğer hekimi bu konuda teşvik etmesinden sonra bilimsel çalışma ve yayın programı oluşturulduğunun altını çizmiştir. Bunu kanıtlamak için de söz konusu dilekçenin ekine klinik şefinin teşvik edici olduğunu kanıtlar bir yazı da koymuştur. Öte yandan, o dönemde çalışmalar için EPK izninin de gerekli olmadığını, sadece klinik şefinin izninin yeterli olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla, şikâyetle bulunan hekimin yaptığı şekilde bu çalışmaların daha önceden planlandığını söylemenin gerçek dışı beyan olacağını dile getirmiştir.

İlaveten, hakkında şikâyet olan hekim, yaptıkları çalışmaların retrospektif (geriye dönük) çalışmalar olmasından ötürü o dönemde şikayette bulunan hekimin sadece kendi hastaları ile ilgilenmekte olduğunu, yayın konusunda herhangi bir gayretinin olmadığını belirtmiştir. Bu iddiasını kanıtlamak için de şikâyetle bulunan hekimin bilimsel yayınları incelendiğinde bu gayretsizliğin anlaşılabileceğini söylemiştir. Ameliyatı yapan, ameliyatı yaptıran meslektaşların da isimlerinin çalışmalara dâhil edilmesinin kendilerinin etik anlayışından kaynaklandığını, çeşitli yayınlarda şikâyetçi hekimin de adına yer verildiğini, o hekimin de bu duruma teşekkür ettiğini ifade etmiştir.

Asıl dikkat çeken noktanın, aradan 11 yıl geçtikten sonra nedeni şikâyetle bulunan hekimde saklı olan ve somut hiçbir dayanağı olmayan, tamamen sübjektif yorumlarla ortaya atılan iddiaların yargılı, incitici olması olduğunu belirtip, bu iddiaların ispat edilemeyecek kadar safсата oldukları şeklinde değerlendirilmeleri gerektiğini ifadelerine eklemiştir. Ayrıca, yayınların bilimsel gerçekleri yansıtır yansıtmadığı kararının şikâyetle bulunan hekime değil, dergi editör ve hakemlerine ait olduğunu; bugün klinik şefi olarak kendisinin amiri olduğu bir dönemde bahse konu

değerlendirmelerin ortaya atılmasının şikâyetle bulunan hekimin duygusal yaklaşımlarından kaynaklandığını dile getirmiştir.

Şikâyetle bulunan hekimin dilekçesi ve şikâyet edilen hekimin de savunması alındıktan sonra ATO, konu hakkında bir soruşturmacı atamıştır. Görevlendirilen soruşturmacı, taraflarla beraber yaptığı iki toplantıda sulhun oluştuğunu, yayınları da gözden geçirerek herhangi bir disiplin kovuşturmasına gerek olmadığı kanaatine vardığını fezlekesinde ATO'ya bildirmiştir.

ATO Yönetim Kurulu, soruşturmacı fezlekesini inceleyerek karar alınması için Onur Kurulu Başkanlığı'na iletmiştir. Ancak, soruşturmacı fezlekesi usulüne uygun bulunmadığından, soruşturmaya gerek olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Soruşturmaya gerek olmadığı kararı şikâyetle bulunan ve şikâyet edilen hekimlerin ikisine de bildirilmiş ancak iki taraftan da yasal itiraz hakkı süresi olan 15 gün içinde herhangi bir itiraz gelmemiştir.

3.11. İntihal Gerekçesi ile Açılan Dokuzuncu Soruşturma Dosyası

X ilinde bulunan bir devlet üniversitesi Rektörlüğü Hukuk Müşavirliği soruşturmacı olarak uzman bir hekimi, kendilerine gelen 3 hekim hakkındaki şikâyet dilekçesindeki konular hakkında soruşturma yapmak üzere görevlendirmiştir. Soruşturmacı, şikâyetle bulunan hekimin vermiş olduğu ve dayanak gösterdiği bilgilerin çelişkili olduğunu, derleme makalenin birebir çeviri olmadığını ancak iyi yazılmamış bir derleme olduğunu belirtmiştir.

Daha öncesinde, şikâyetle bulunan hekimin dilekçesine bakılacak olursa, şikâyet ettiği hekimlerden birinin 1996 yılında yaptığı tezi de masa başında üretilip aşırıldığını iddia etmiştir. Tezin yöntem, materyal ve metot kısmının aşırıldığı iddia edilen makale Aralık 1996'da yayınlanmıştır; ancak tez bitirme tarihi Mayıs 1996 olarak görülmektedir. Ayrıca, şikâyetle bulunan hekim şikâyete konu olan hekimlerden birinin de tezinde diğer iki hekim için kıyak yazarlık yaptıklarına dair bir suçlamada

(bir kişinin yazar olabilmesi için çalışmanın tasarlanma ve analizinde veya veri yorumlaması ve eleştirisel tarzda gözden geçirmesi ve son versiyonunu değişikliklerden sonra kabul etmesi gerekir) bulunmaktadır. Şikâyetçi hekim suçun örgütlü olduğunu belirtmiş ve son olarak, söz konusu hekimlerin akademik yolsuzluk sayısının 26 olduğunu, 9'unun soruşturulmuş sonucunda bilerek ve isteyerek işlenmiş suç olmadığı yönünde karar çıktığını, 7 belgenin soruşturulmadığını, durumu YÖK'e ilettiğinde suç unsuru bulunmadığı bilgisinin verildiğini, TTB Yüksek Onur Kurulu'nca 14 belge nedeniyle ilgili kişilerin suçlu bulunduğunu ve sürekli meslekten men cezası verildiğini, idare mahkemesinin de cezayı iptal ettiğini ifade etmiştir.

Çizelge 3.13. İntihal Gerekçesi ile Açılan Dokuzuncu Soruşturma Dosya Süreci

SORUŞTURMA GEREKÇESİ	Söz konusu makale yazarlarının intihal yapması nedeniyle soruşturma açılması hakkında
DOSYANIN ATO'YA SUNULUŞ ŞEKLİ	X İli Tabip Odası'nın kendisine gelen şikâyet dilekçesini ATO'ya iletmesi
SORUŞTURMA BAŞLAMA-BİTİŞ TARİHLERİ	05.10.2007-01.05.2008
SUÇLANAN HEKİM VEYA KURUM	Hekim
SUÇLANAN HEKİMİN AKADEMİK KADROSU	Prof. Dr., Doç. Dr., Doç. Dr.
SUÇLANAN HEKİMİN KURUMU	Devlet Üniversitesi
CEZA ÇEŞİDİ	Yok
SORUŞTURMA MADA İTİRAZ VAR MI?	Var
İLGİLİ MEVZUAT-YÖNETMELİKLER	1) Yüksek Öğrenim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurlar Disiplin Yönetmeliği 2) TÜBİTAK AYEK Araştırma ve Yayın Etiği Esasları 3) TTB Disiplin Yönetmeliği 4) TTB Yargılama ve Soruşturma Usullerine İlişkin Yönerge 5) YÖK Etiğe Aykırı Davranış Tanımları

Suçlanan hekimlerin geçmiş dönemlere ait cezai durumları incelendiğinde, bu hekimlerin, şikâyetle bulunan hekimin 2002 yılında şikâyet ettiği hekimlerden birinin doçentliğe girişini engellemek için kürsü kurulunda sınava girmemesi durumunda suçlamalardan vazgeçeceğini söylediğini belirttiği görülmektedir. Bunun üzerine ilgili hekim doçentlik sınavına girdiğinde, şikâyetle bulunan hekim rektörlüğe şikâyet dilekçesi vermiş ve cezai bir işleme gerek olmadığı kararı çıkmıştır. Bunun üzerine şikâyetle bulunan hekim de üniversiteyi mahkemeye vermiştir. Şikâyetçi hekim, X İli Tabip Odası'na (XTO) başvurmuş ancak cezayı gerektirecek bir durum olmadığına karar verilmişken, TTB Yüksek Onur Kurulu'na başvurmuş ve onlar da savunmalarını almadan haklarında karar çıkarttığı için XTO'nun kararını bozmuştur.

Yeniden soruşturmacının hazırladığı fezlekesine dönülecek olursa, tez danışmanın verdiği yazılı ifadede yazarların katkısı belirtildiği halde bu suçlamanın yapılmasını da yersiz bulmuştur. Şikâyetle bulunan hekimin, şikâyet ettiği hekimlerden birinin danışmanlığında yazılan bir uzmanlık tezi makale haline getirildiğinde tez sahibinin ikinci isim, birinci isim olarak danışman hekim, üçüncü ve dördüncü isimler olarak da şikâyetle konu olan diğer iki hekim olduğunu da şikâyet ettiğini belirtmiştir. Tez sahibinin makale haline getirme aşamasında hak devri bulunduğu belirtildiği soruşturmacı bu suçlamayı da yersiz bulmuştur. 2000 yılında şikâyet edilen hekimlerden bir diğerinin sorumluluğunda yapılan bir tezin yayınında şikâyet edilen öteki hekimlerden birine kıyak yazarlık verildiği, 1994 yılında sunulan bir bildiride bu iki hekim dışındaki isimlerin çıkarılarak yeni isimlerin eklenmesi ile kıyak yazarlık ve hayalet yazarlık suçu olduğu, 2003 yılında şikâyetle konu olan diğer üçüncü hekimin danışmanlığında yapılan tezin teşekkür bölümünde ilk iki hekime adı geçmediği halde bu tezden çıkan yayında isimleri bulunduğu için kıyak yazarlık verildiğini iddia edildiğini bildirmiştir. Son olarak şikâyetçi hekimin, 2005 yılında şikâyet ettiği hekimlerden birinin danışmanlığında yapılan bir tezde sayısal verilerin doğru olmadığı fark edilerek tezin toplatıldıktan sonra tekrar yazılması ve kişilerin ellerinde tezin iki versiyonunun da bulunduğunu iddia ettiğini bildirmiştir. Sonuç olarak soruşturmacı bu olayın, tez savunması ve uzmanlık sınavı olmadan önce yani tez kabul edilmeden önce olduğunun altını çizerek iddianın yersiz olduğunu belirtmiş

ve yazarların özensiz davranışı mevcut olmasına rağmen hiç bir şekilde kaynak gösterilmeden alıntı olmadığı kararına varmıştır.

Diğer taraftan, intihal yapıldığı gerekçesi ile şikâyet konu olan iki makalenin yayınlandığı dergi editöründen derginin diğer bir editörünün istediği görüş üzerine, editör cevabında bu makalenin derleme makalesi olduğunu, TÜBİTAK yayınlarından olan "*Bilimsel Makale Nasıl Yazılır ve Yayınlanır*" kitabını da referans göstererek derleme makalelerin özgün yayın olmadığını, temel amacın daha önceden yayınlanmış makaleleri bir araya getirerek değerlendirmek ve bunları aynı bakış açısına getirmek, genellikle de öğrenci kullanımı yüksek olan makaleler olarak yayınlamak olduğunu belirterek, suçlamanın yersiz olduğunu yazmıştır. Ardından, görüş bildiren dergi editörü, görüş talep eden editöre söz konusu makalenin yayından çekilmesi için yazı göndermiştir. Dergi Yönetim Kurulu da aldığı karar gereği bu makalenin retrakte edildiğini duyurmuştur.

Şikâyet bulunan hekimin XTO'ya gönderdiği şikâyet dilekçesinde de, söz konusu dergide yayınlanan ilgili isimli makalede şikâyet edilen hekimlerden biri ve arkadaşlarının aşırma yaptığını saptadığını belirtmiştir. Konuyu 02.02.2006'da dergi editörüne bildirdiğini ancak yanıt alamadığını, "eksik kaynak gösterilmesi" nedeniyle de araştırmacıların makaleyi geri çekerek olayı ört bas etmeye çalıştıklarını yazmıştır.

Söz konusu şikâyet dilekçesinde adı geçen hekimlerden ikisinin Ankara bölgesinde çalıştığı tespit edildiği için bu dilekçe XTO aracılığı ile ATO'ya iletilmiştir ve bu yazıda ilgili 3 hekim hakkında TTB Disiplin Yönetmeliği 5-i maddesi gereğine soruşturma açıldığı belirtilmiştir.

ATO şikâyet konu olan hekimlerden birinden, XTO'ya iletilen söz konusu şikâyet dilekçesi gereğince savunmasını istemiştir. Bu arada, görüş bildiren dergi editörü ATO'ya, şikâyet bulunan hekimin makalenin birinci ve ikinci isimleri ile yıllardır süren karşılıklı dava ve husumetleri olduğunu, bir konuşmasında bu makalede suç unsuru olmadığını kendisinin bile itiraf ettiğini belirtmiştir. Şikâyet konu olan hekimlerden ikisi ile olan davalarında karşılıklı çekme isteğinin şikâyet bulunan

hekimin kendisinden geldiği ancak daha sonra aralarında anlaşma olmadığı için husumetin devam ettiğini yazmıştır. Şikâyetle bulunan hekim makalede atıf eksikliğini kabul etmiş olmasına rağmen, bir yazıdan ne kadar alınıp alınamayacağı hususu dünyada bile net değilken yazarların "biraz fazla almışlar" demesini ahlak dışı bulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca soruşturmanın kişilerin üniversitesi olan ilgili rektörlükte yapıldığını ve bir suç unsuru bulunmadığını da belirtmiştir.

Akabinde, ATO, konu ile ilgili uzman bir hekimi soruşturmacı olarak görevlendirmiş ancak ilgili soruşturmacı, hukuk bilgisi, sekreteryaya ve soruşturma olanaklarının yetersiz oluşu ve akademik programının yoğun olması sebebiyle görevlendirmeyi kabul edemeyeceğini bildirmiştir. Ardından ATO, konu ile ilgili farklı bir hekimi soruşturmacı olarak görevlendirmiş ancak, eş zamanlı olarak XTO'ya, şikâyetle konu olması sebebiyle savunmasını istediği hekime ve ilgili dergi editörüne konu ile ilgili soruşturmacı olarak görevlendirdiği hekimi bildirmiştir. Ancak sürecin sonunda, ATO yeniden XTO, şikâyetle konu olması sebebiyle savunmasını istediği hekime ve ilgili de dergi editörüne, söz konusu şikâyet dilekçesinin değerlendirilerek, konunun daha önce Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) tarafından soruşturulduğu, makalenin derleme makale olduğu ve bu makaleyi yazan kişilerin de makalenin derleme bir makale olduğunu belirttikleri için soruşturmaya gerek kalmaması nedeniyle dosyanın kapatıldığını bildirmiştir.

4. TARTIŞMA

ATO'ya bilimsel yanıltma yapıldığı iddiası ile şikâyet edilen ve hakkında soruşturma yürütülen dosyalardan elde edilen bulgular incelendiğinde, bilimsel yanıltma türlerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi ile bu değerlendirme süreçleri ve de süreçler sonunda alınan kararlar arasında bir takım farklılıklar olduğu görülmüştür. Her şeyden önce, araştırmaya alınan dosyalardaki tüm kimlik-kurum, dergi, dernek adları gizli tutularak incelemelerin not altına alındığının belirtilmesi gerekmektedir.

Öncelikle, bazı yıllarda yayın etiği ihlali yapıldığı gerekçesi ile açılan dosya sayılarında yoğunluk yaşandığı tespit edilmiştir. Bu yıllarda yaşanan yoğunluğun olası sebeplerinden birincisi ATO'ya şikâyeti ileten tarafların bu eylemlerini motive edici yeni faktörlerin gelişmiş olabileceği, ikincisi ise bilimsel yalancılık ve saptırma türlerinden herhangi birini gerçekleştirdiği iddia edilen kişileri bu ihlalleri yapmaya yöneltecek yeni faktörlerin ortaya çıkmış olabileceği ihtimalidir. İlaveten, araştırma ve yayın sürecinde yaşanan etik ihlaller sadece araştırmayı yapan ve bilimsel yayını hazırlayan kişiler tarafından yapılan bilimsel yanıltmalar ile sınırlı kalmamaktadır. Editör ve danışmanların, ki tabip odasında yürütülen soruşturmalar söz konusu olduğunda onları Onur Kurulu Üyeleri ve soruşturmacılar olarak değerlendireceğiz; sorumluluklarını tam olarak yerine getirmemelerinden kaynaklanan etik ihlaller de olabilmektedir. Bu nedenle Onur Kurulu Üyeleri ve görevlendirilen soruşturmacıların uzmanlık alanlarının süreci yönetme ve karar verme eylemlerindeki etkisi önemli olabilir.

Diğer taraftan, alınan ceza kararlarına gelen itirazların, bu kararlar üzerindeki etkisi de incelenmeye değer bir husustur. Özellikle, kendisine ceza verilen hekimin ATO Yönetim Kurulu'na yaptığı itirazlar, bu itirazların kararlı bir şekilde devam etmesi ya da tam tersi şekilde şikâyetle bulunan hekimin alınan ceza kararının hafifliği ya da ceza verilmemesi durumuna itiraz etmesi, kararların yeniden gözden geçirilmesinde etkili olmuşlardır. Diğer bir göze çarpan nokta ise, ATO Yönetim Kurulu'nun kendisine gelen bazı şikâyet dilekçelerini inceleyerek soruşturma açılmasına gerek

olmadığı şeklinde karar almasıdır. Bu durumda, şikâyetle konu olan dosya onur kurulu tarafından incelenmeden kapatılmış olmaktadır. Onur kurulunun ilgili dosyaları görmesine gerek bırakmayan hususların neler olabileceği ve soruşturma açılmasına gerek kalmayan dosyalarda ortak hususların mı ilgili dosyaların onur kuruluna iletilmesini engellediği diğer bir tartışma gerektiren noktadır.

İlaveten, incelenen soruşturma dosyalarından bazılarında, soruşturmacı fezlekeleri ile birlikte TTB Merkez Konseyi'nin ilgili dosyada eksik belge ya da eksik inceleme olduğu kanısına vararak tekrar incelenmek üzere ATO Yönetim Kurulu'na iade edildiği görülmektedir. Bu durumun, hem soruşturma dosyalarında izlenen sürecin hem de soruşturmacıların fezleke hazırlama sürecinin farklılık göstermesinden kaynaklandığı düşünülmüştür. Ayrıca, TTB Merkez Konseyi tarafından dosya ya da inceleme eksikliğinin giderilmesinin talep edilmesi de, ilgili dosyalarda süreci neredeyse iki katına kadar uzatmaktadır. Dolayısıyla, farklı dosyalardaki inceleme ve soruşturma süreçlerinde yaşanan farklılıkların ki bu farklılıklardan biri dosyalarda eksik belge ya da eksik inceleme olması söz konusudur; sürecin sonlandırılmasına olan etkisi de farklı olmuştur.

Ayrıca, incelemeye alınan 11 yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyasından 9 tanesinin intihal şüphesi ile açılması, bu ihlal çeşidinin yaygınlığını gözler önüne sermiştir. Bu nedenle intihal yapıldığı gerekçesi ile iletilen şikâyetler ve bu şikâyetlerin değerlendirilme süreci ayrı bir başlık altında paylaşılacaktır.

Yukarıda verilen ve tartışılması planlanan hususları doğru şekilde ele alabilmek ve doğru çıkarsamalarda bulunabilmek adına öncelikle, gerçekleştirilen bilimsel yanılma türlerinin araştırma ve yayın sürecinde ne gibi sorunlara yol açabileceği üzerinde beyin fırtınası yapılacaktır. Ardından, sağlık alanında yaşanan araştırma ve yayın etiği ihlallerinin tabip odalarında ne zamandan itibaren ve ne için değerlendirilmeye başlandığı, bu görev tabip odalarına verilmeden önce ihlallerin ne şekilde incelendiği değerlendirilecektir. Yapılan bu değerlendirmelerin akabinde, ATO'da soruşturma süreçleri yürütülmüş ve karara bağlanmış etik ihlal şüpheli dosyaların süreçlerindeki benzer ve farklı aktörler ile etmenler karşılaştırılacaktır. En

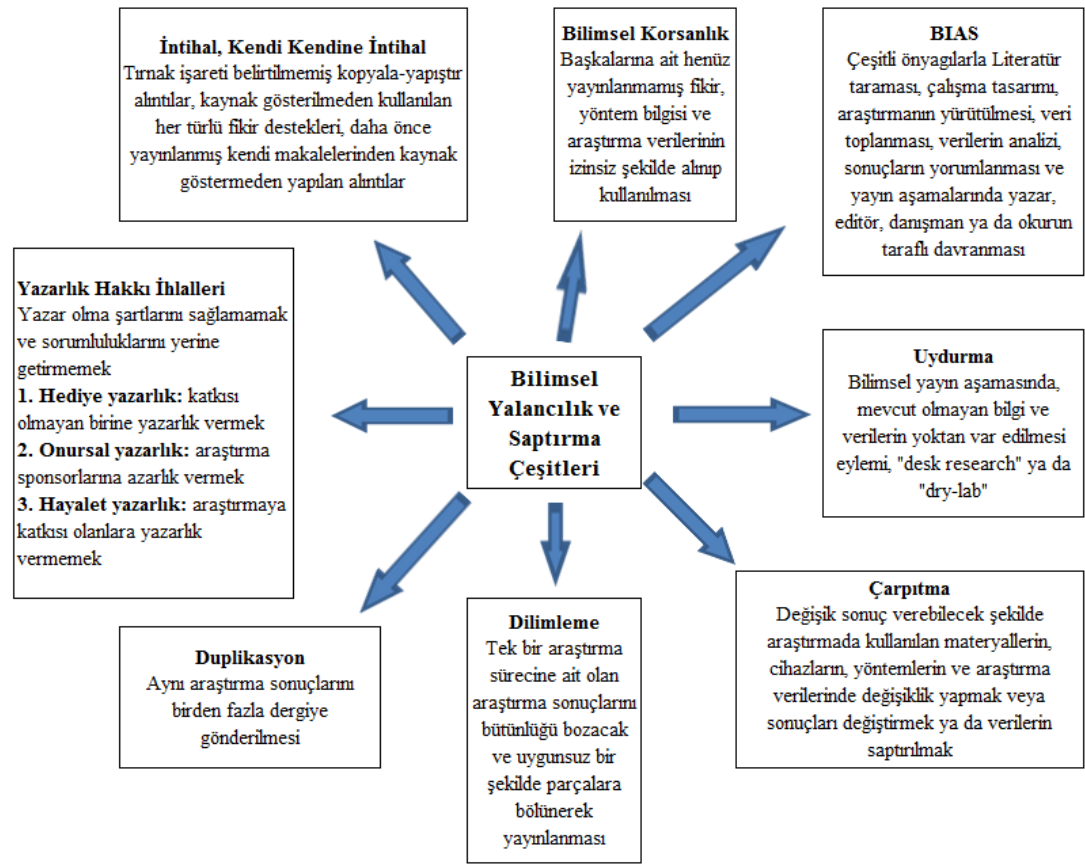
çok görülen bilimsel yanıltma çeşidi olan intihal dosyaları için kendi içlerinde ayrı bir karşılaştırmaya gidilecek, farkı süreç ve alınmış farklı kararların sebep ve sonuçları üzerine fikir yürütülecektir. Ardından, incelenen soruşturma dosyalarından yola çıkarak, yapılmış bilimsel yanıltmaları tetikleyen faktörlerin neler olmuş olabileceği tartışılacaktır.

Son olarak, bu tez çalışmasında tartışma ve elde edilen fikirler doğrultusunda ATO’da yürütülen soruşturmalar için hem soruşturmacı seçme ve görevlendirme kriterleri; hem de soruşturma yürütme standartlarının geliştirilmesi için öneriler paylaşılacaktır.

4.1. Bilimsel Yanıltma Türlerinin Genel Değerlendirmesi

Bilimsel sürecin 2 güdüsü vardır: biri doğal dünyayı anlamak; öteki ise bu dünyayı kontrol etmektir (Snow, 2010; s.: 151). Kontrol etmek, içinde yaşadığımız dünyayı ve onun içindekileri anlamlandırabilmek, pratik ihtiyaçları gidermek, daha sağlıklı, daha konforlu yaşamak..vb. gibi amaçlara hizmet etmektedir. Ancak, bazı durumlarda, kontrol etme güdüsünün hangi amaca hizmet ettiğini bilincinden uzaklaşılabilir. Kontrol etmek, bilimsel bilgiyi üreten ya da bu üretim aşamalarında görev alan diğer kişilerin kişisel çıkarlarına hizmet etmeye başladığında, bilimsel sürecin gerçek amacından yani ihtiyaç duyulan, kullanılabilir bilimsel bilginin keşfedilmesi ihtiyacından öte düşeriz. Amaçlar ile araçların karışması, bilimsel araştırma sürecinde yalancılık ve saptırma örneklerinin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu örnekler, bilimsel bilgi üretimini zaman zaman zedelese de, Arthur C. Clarke’ın “*uzun vadede, bilimde sır kalması söz konusu değildir. Evren, bir örtbas etme girişimi ile uzun süre işbirliği yapamayacaktır*” ifadesinde belirttiği gibi, bilimsel yanıltma örneklerinin yol açtığı sorunlar ne kadar büyük olursa olsun, sonunda bu örneklerin tespit edilmesi ve zararların sıfıra indirilmesi gerekmektedir (ESF, 2010).

Bilimsel yanıltmaların yol açtığı sorunlar üzerine bir tartışma yürütmeden önce, aşağıda Şekil 4.1.’de verilen bilimsel yalancılık ve saptırma çeşitleri ile bunların tanımlarını hatırlamakta yarar vardır.

Şekil 4.1. Bilimsel Yalancılık ve Saptırma Çeşitleri ile Bunların Tanımları

Şekil 4.1.'de özetlenen bilimsel yanıltma çeşitlerinin yol açacağı sorunlar, bilimsel bilgi üretiminde dürüstlük ilkesini aşağıdaki şekillerde zedelemektedir (Avanzas ve ark., 2011):

- Araştırmaların önerilmesi, sürdürülmesi ve raporlanması aşamalarında entelektüel dürüstlüğün zedelenmesi
- Araştırma sürecine katkıda bulunan kişilerin ilanında yeterli titizliğin gösterilmemesi
- Eş değerlendirme (Onur Kurulu ve soruşturmacı değerlendirmeleri) aşamasında hakkaniyet kavramına yeterince önem verilmemesi
- Bilimsel iletişim ve etkileşimde (özellikle veri ve kaynak paylaşımı) meslektaşlar arası işbirliğini zedeleyici girişimlerde bulunulması

- Çıkar çatışması-çatışması durumlarında yeterince şeffaf olunamaması
- İnsanlar ve hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarda, insan ve hayvan haklarının korunması gerekliliğine yeterince sadık kalınmaması

İncelenen soruşturma dosyalarında, bilimsel araştırma ve yayın etiği ihlallerini yapan ve bu ihlalleri şikâyet eden kişiler tarafından özellikle raporlamalarda yeterli titizliğin gösterilmediği, meslektaşlar arası işbirliği kurallarının zaman zaman unutulduğu ve çıkar çatışması-çakışması durumlarında şeffaflık ve objektiflik özelliklerinin terk edildiği gözlenmiştir. Ayrıca, bir dosyaya konu olan yazarlık hakkı ihlali ile ilgili şikâyet ele alınırsa, araştırma sürecine katkıda bulunan kişilerin ilanında yeterli titizliğin gösterilmediği ya da araştırma sürecine katkıda bulunan kişilerin kendilerine gelen talepleri kıramama sebebiyle yeterince profesyonel yaklaşımlarda bulunmadıkları etüt edilmiştir. Bu tespitlerden yola çıkarak, incelenen dosyalarındaki bilimsel yalancılık ve saptırma çeşitlerinin gerçekleştirilmelerinde aşağıda belirtilen dikkat edilmesi ve uyulması gereken hususların önemsenmediği fark edilmiştir:

- Bilimsel iletişimde dürüstlük
- Araştırma sürecinde güvenilir olmak
- Tarafsızlık
- Bağımsız karar verebilmek
- Sorumluluk bilinci
- Adil olmak
- Diğer bilim insanlarına olan saygı

Yukarıda sıralanan hususlar tek tek ya da bir kaç bir arada olmak üzere, şikâyet süreçleri ve ardından soruşturma süreçlerinin şekillenmesinde rol oynadığı düşünülen hususlardır.

4.2. TTB Meslek Etiği Kuralları Öncesi Bilimsel Yayınlarda Yaşanan Etik İhlal Değerlendirme Süreci Üzerine Tartışma

Türk Tabipler Birliği'nin 10-11 Ekim 1998 tarihli 47. Büyük Kongresi'nden Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın kabul edilmesi ile bu kuralların Disiplin Kovuşturması bölümünde yer alan aşağıdaki ifade gereğince, Tıbbi Araştırmalar ve Yayın Etiği bölümünde yer alan etik ihlallerin soruşturulması için tabip odaları onur kurulları yetkilendirilmiştir (Hekimlik Meslek Etiği Kuralları,1998).

“Madde 46-Hekimler bu kurallar bütünü hüükümlerine aykırı davranışlarda bulunduklarında, 6023 Sayılı Türk Tabipleri Birliği Yasası'na göre tabip odaları yönetim kurulları tarafından onur kurullarına sevk edilirler. Hekimlerin disiplin soruşturmasına uğraması, haklarında ayrıca hukuki veya cezai takibat yapılmasına engel değildir.”

Meslek Etiği Kuralları'nın kabul edilmesi öncesinde, hekimler tarafından gerçekleştirilen araştırma ve yayın etiği ihlalleri, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında değerlendirilip cezai işlemlere tabii tutuluyorlardı. Kanunun kapsamı gereği olası ihlallerdeki yargı yolları ve yaptırımları Kültür Bakanlığı'nın görev, yetki ve sorumlulukları arasında yer almakta idi.

Kanunun 2. maddesi, kanun kapsamında değerlendirilecek eserleri sınıflandırmaktadır. Bu sınıflamaya göre fikir ve sanat eserleri çeşitlerini (Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 1951):

1. İlim ve edebiyat eserleri
2. Musiki eserleri
3. Güzel sanat eserleri
4. Sinema eserleri
5. İşlenmeler ve derlemeler
6. Alenileşmiş ve yayınlanmış eserler oluşturmaktadır.

Bir bilimsel eserde yayın etiği ihlali yapıldığı şüphesi, ancak bu fikir ve sanat eserleri sınıfları için verilen tanımlamalar dâhilinde değerlendirilebilirdi. İlim ve edebiyat eserleri arasında, herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler ile bedii* vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleri, planlar, projeler ve resimler yer almaktadır.

Derleme eserler arasında ise bir eser sahibinin bütün veya aynı cinsten olan eserlerinin külliyat haline konulması ile oluşturulan eserler ile belli bir maksada göre ve hususi bir plan dâhilinde seçme ve toplama eserler tertibi şeklinde oluşturulan eserler yer almaktadır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında bilimsel yayınlarda yapılması olası etik ihlallerin tespit ve tanımlanmasında ancak yukarıdaki ilim eserleri çeşitleri kapsamına giren örneklerin incelemeleri yapılabilmekteydi. Kanunun, bilimsel yapıtların ve olası etik ihlallerin tamamını kapsayacak şekilde tasarlanmamış olması, bilimsel çalışmalarda hak ihlalleri için bir eksiklikti. Ayrıca, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun yaptırımlarının Kültür Bakanlığı'nın yetkisine tabii olması, bilimsel eserlerin değerlendirilmesi sürecinde temel mantık kaymalarına neden olabilmekteydi. Kanunun kapsamının söz konusu hususları kapsamaması, aslında bu kanunun bu hususları kapsamak zorunda da olmaması farklı bir düzenlemenin yapılması gerekliliğini kaçınılmaz olarak doğurmuştur.

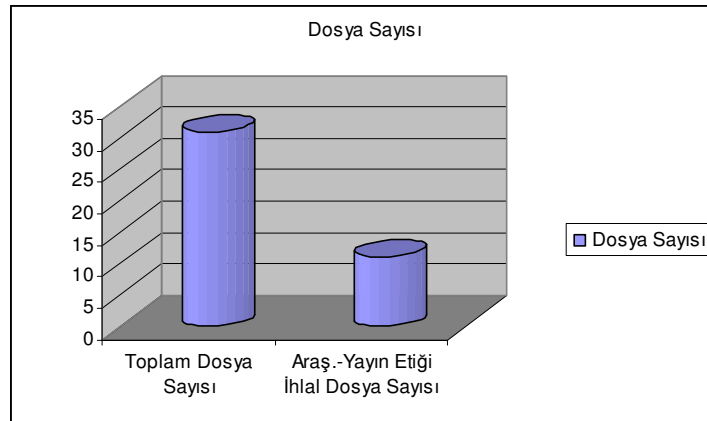
4.3. Ankara Tabip Odası'na Yansıyan Bilimsel Yanıltma Örneklerinin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Öncelikle, 1998 ve 2012 yılları arasında TTB Disiplin Yönetmeliği'ne aykırılık savı ile ATO'da açılmış dosyalar için ilk söylenebilecek niceliksel tespit, incelenen toplam 31 dosya içindeki reklam yasağı ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarının, diğer soruşturma gerekçelerine göre sayıca fazlalığı olmuştur.

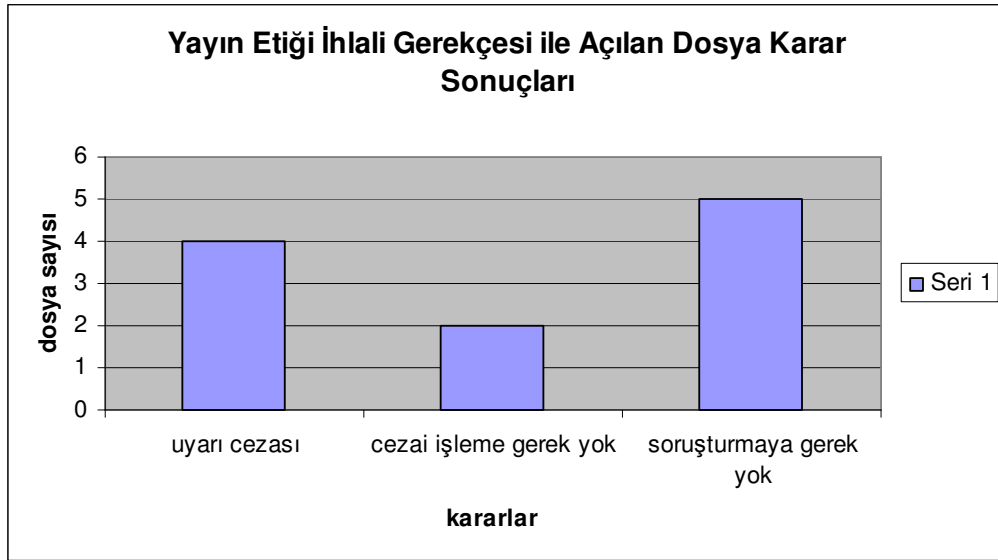
*güzellik ölçülerine uyan, gözü gönlü okşayan, beğenilen (TDK, 2013b)

Öte yandan, neredeyse yapılan şikâyetlerden 3'te 1'inin (11/31) soruşturmaya gerek bir hususu barındırmadığı hakkında kararın çıkmış olması diğer bir dikkat çekici tespit olmuştur. Ek olarak, açılan soruşturmalardan 9 tanesi için herhangi bir cezai işlem uygulanmasına gerek görülmemiştir.

Toplamda incelenen 31 dosyadan, 11 tanesi araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarından oluşmaktadır. Şekil 4.2.'de de görülebileceği üzere, araştırma ve yayın etiği ihlal şikâyetleri neredeyse toplam dosya sayısının 3'te 1'ini oluşturmaktadır. Ancak, bu şikâyetlerden 5 tanesi için soruşturma açılmasına gerek duyulmamışken, bu dosyalardan 2 tanesi için yürütülen soruşturmalardan sonra suçlanan kişi ya da kişiler hakkında herhangi bir cezai işlem uygulanmasına gerek görülmemiş ve de 4 tane soruşturma sonucunda uyarı cezası verilmesi kararlaştırılmıştır (Şekil 4.3.). Dolayısıyla görülmektedir ki, yayın etiği ihlali suçlarına ATO'da verilmiş olan en ağır ceza uyarı cezasıdır.

Şekil 4.2. Araştırma-Yayın Etiği İhlal Gerekçeli Açılan Soruşturma Dosyalarının Açılmış Bütün Soruşturma Dosyalarına Sayıca Oranı

Şekil 4.3. Yayın Etiği İhlali Gerekçesi ile Açılan Soruşturma Dosyaları İçin Alınan Nihai Kararlar

Öte yandan, yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarındaki yayın etiği ihlal gerekçelerine bakılır ise büyük çoğunluğunun daha önce de söylendiği gibi intihal iddiası olduğu görülmektedir (Şekil 4.4.). Toplamda 11 dosyadan 9 tanesi, intihal iddiasıyla, 1 tanesi yazarlık hakkı ihlali iddiası ile ve 1 tanesi de dilimleme yapıldığı iddiası ile açılmış dosyalardır.

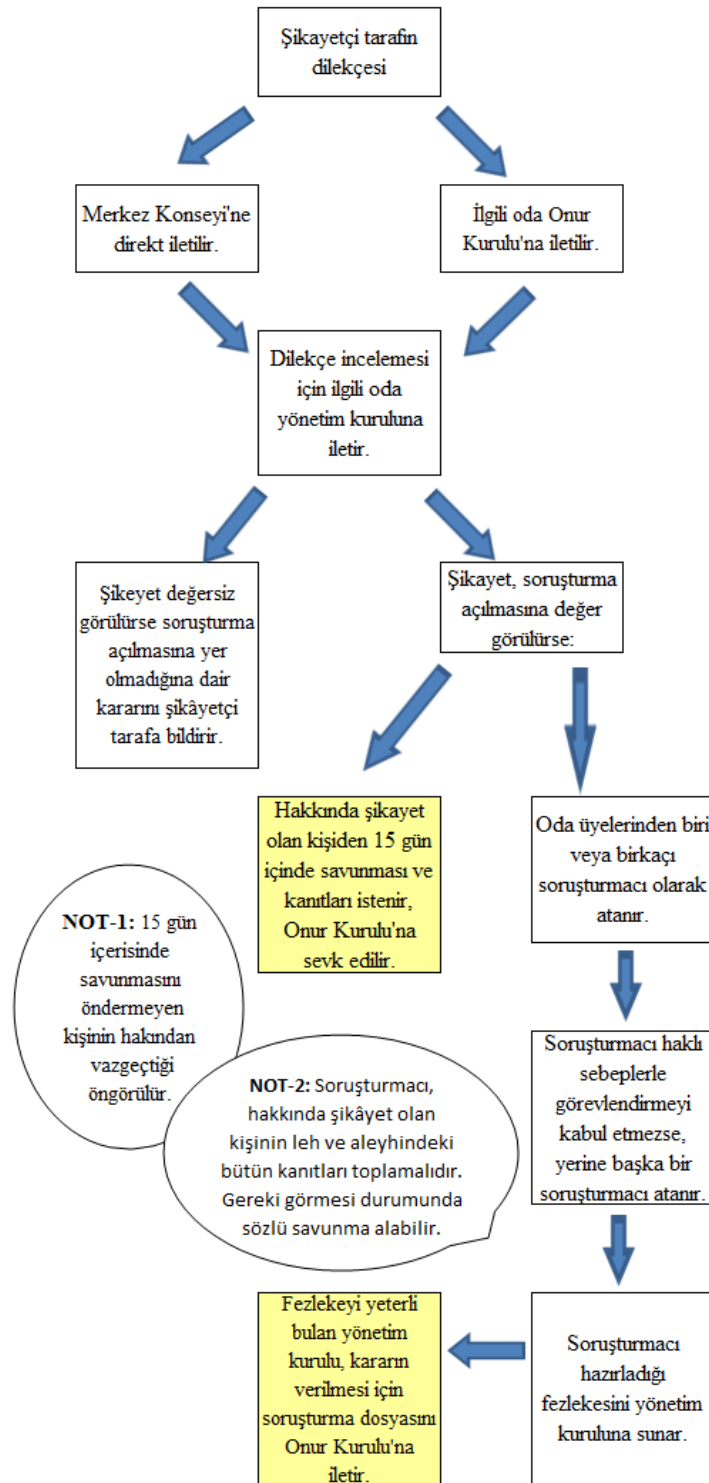

Şekil 4.4. Yayın Etiği İhlal Gerekçeli Açılan Soruşturma Dosyalarındaki İhlal Çeşidi Oranları

4.3.1. Soruşturma Açılmasına Gerek Görülmeyen Örnekler Üzerine Tartışma

ATO'da yürütülmüş olan tüm soruşturma süreçlerinin özetini yansıtmak için aşağıdaki Şekil 4.5.'te verildiği şekliyle tabip odalarında yürütülen soruşturma süreç çizelgesi hazırlanmıştır. Yayın etiği ihlal iddialarını soruşturan süreçleri içeren dosyalar da, Şekil 4.5.'teki süreçte olduğu gibi yönetim kurulunun soruşturma açmaya gerek görüp görmemesi kararı ile incelemeye alınmışlardır. ATO Yönetim Kurulu'nun kendisine gelen bazı şikâyet dilekçelerini inceleyerek soruşturma açılmasına gerek olmadığı şeklinde karar alması, bu dosyaların onur kurulu tarafından incelenmeden kapatılmış olması anlamını taşımaktadır. Bu önemli bir noktadır. Soruşturma açılmasına gerek görülmeyen dosyalara bakıldığında intihal gerçekleştirildiği gerekçesi ile açılan ikinci, beşinci, altıncı, sekizinci ve dokuzuncu vakaların dosyaları görülmektedir.

Soruşturma açılmasına gerek olmadığı kararı ile Onur Kurulu'na sunulmadan kapatılan ilk dosyanın intihal olduğu iddiasını dile getiren şikâyet dilekçesi 03.10.2003 tarihindeki ATO Yönetim Kurulu tarafından değerlendirmeye alınmıştır. ATO Yönetim Kurulu'na şikâyetle bulunan 2 kişi bir dergide yayınlanan bir makaledeki ifadelerin aynen kendilerinin daha önceden yayınlanan yayınlarında mevcut olan ifadeler olduğunu ve bu durumun bir intihal olup olmadığının araştırılmasını talep etmişlerdir. ATO'ya böyle bir tespitin yapılması için dilekçe gönderen şikâyetçi taraflar, ilgili dergi editöründen konu hakkında bilgi alamadıkları ve derginin yayınlanan bir sonraki sayısında da gerekli düzeltmeye yer verilmediği için olayın iyi niyetli bir davranış olamayacağı kanaatine varmaları neticesinde bu dilekçeyi ilettiklerini belirtmişlerdir.

Şekil. 4.5. Tabip Odaları Soruşturma Yürütme Süreci

ATO Yönetim Kurulu, kendisine gelen bu durum bildirimi için soruşturma açılmasına gerek görmeyerek konunun incelenmesi için soruşturmacı ataması yapmamıştır. Bunun neticesinde, ilgili şikâyeti ve bu şikâyetin değerlendirme usulünü inceleyerek alınan kararı onaylayacak Onur Kurulu üyeleri de dosyadan haberdar olmamışlardır. Yönetim kurulunun soruşturma açılmasına gerek görmeme kararı TTB Disiplin Yönetmeliği gereğince ancak yapılan şikâyet değersiz bulunursa alınan bir karar türüdür. Bir şikâyetin değersiz bulunması durumu, yapılan o şikâyetin yersiz, kanıtlanabilir temellere dayanmayan bir şikâyet olmasını gerektirmektedir. İncelenen dosyada, şikâyetinde bulunan kişiler, bir dergideki yayınlanmış bir makalede göze çarpacak yoğunlukta, kendi yayınlanmış başka bir makalelerinden ifadeler alıntılarını belirtmektedirler. Bu bildirim, kanıtlanabilir (ya da çürütülebilir) temellere dayanmaktadır. Söz konusu alıntının bir ihmalkârlık sonucu mu yoksa bilinçli şekilde yapılan bir intihal girişimi mi olduğunun kanıtlanması gerekmektedir. Böyle bir kanıtlama için, suçlanan kişiden konu ile ilgili savunmasının istenmesi, o kişinin gerçekleştirdiği eylemindeki niyetinin tespiti için güçlü bir kanıt olacaktır.

Söz konusu dosya için soruşturma gerek yoktur kararı, şikâyetin incelemeye değer bulunmadığı temeline dayanmaktadır. Bununla birlikte, şikâyetçi taraflara gönderilen cevapta inceleme yapılmasına gerek görülmemesinin gerekçesi belirtilmemiştir. Tahminen bu gerekçe yönetim kurulunun, onur kurulu üyelerinin iş yükünü arttırmaya gerek görülecek nitelikte bir suç unsuru bulunmadığı görüşüne dayanmaktadır. Ancak, bu görüş yukarıda da belirtildiği gibi kanıtlanabilecek ya da çürütülebilecek bir görüştür. Bu kanıtlama ya da çürütme işlemini yapacak kişinin de görev tanımı itibarıyla soruşturmacı olması gerekmektedir. Soruşturmacı, konuyu aydınlatmak için şikâyetçi tarafın iddiasını barındıran metinlerin karşılaştırılmasını yapacak, bir intihal söz konusu olup olmadığını araştırarak, ayrıca kanıt toplamak adına dergi editörünün konu hakkındaki görüşlerine başvuracak kişidir. Soruşturmacı, şikâyet, savunma ve kanıt dokümanlarının toplanmasının ardından konunun lehinde ve aleyhinde olan tüm görüşleri objektif olarak değerlendirip, yapılan eylemin masum bir unutkanlık mı yoksa bilinçli şekilde yapılan bir intihal mi olduğunu raporlaması umulan kişidir. Soruşturmacının incelemesi, suçlanan tarafın eylemindeki suç unsurlarını araştırırken, şikâyetinde bulunan tarafların eylemlerindeki iyi ya da kötü

niyet unsurlarını da aynı şekilde değerlendirmiş olur. Böyle bir değerlendirme, konuyu tüm boyutları ile aydınlatacak, yönetim kurulunun alacağı ve onur kurulunun onaylayacağı karar için sağlam bir gerekçe oluşturacaktır. Yine de, ATO Yönetim Kurulu ilgili şikâyet için 14.12.2004 tarihli yazısı ile soruşturma açılmasına gerek görmemiş ve ilgili dosyanın arşivlenmesine karar vermiş olmasına şikâyetçi taraflardan herhangi bir itiraz gelmemiştir. Şikâyetçi tarafların, bu kararın gerekçesini öğrenme talebinde bulunmamaları şaşırtıcı bulunmuştur.

Soruşturma açılmasına gerek görülmeyen ikinci dosya örneği yine intihal iddiası ile iletilen bir şikâyete aittir. İntihal yapıldığı iddiasını barındıran beşinci dosya olan ve 20.09.2004 tarihinde gönderilen şikâyet dilekçesinde bilimsel içeriği olmayan makaleler yayınladığı ve bu makalelerde intihal yaptığı gerekçesi ile bir hekim hakkında suçlamalar mevcuttur. Ancak, şikâyetinde bulunan kişi dilekçesinin ekinde bu şikâyetini destekleyecek dokümanlar olarak ilgili kişi ile aralarında olan kongre daveti ve bu davet için ödenmeyen yol masraflarını konu olan kişisel e-mail dökümlerine yer vermiştir. ATO Yönetim Kurulu, böyle bir dosyasının kendisine ulaşmasının ardından hakkında şikâyet olan hekimden savunmasını talep etmiştir. ATO Yönetim Kurulu'nun soruşturmacı görevlendirmeden temin ettiği savunma metninde, benzer ağır ifadeler içeren suçlamaların da şikâyetçi taraf için yapıldığını görmesi üzerine herhangi bir soruşturma sürecinin başlatılmasına gerek görmemiştir. Bu dosya örneğinde, kanıtlanması ya da çürütülmesi gereken sağlam temelli bir suçlama olmadığı, hatta suçlama konusu ile bu suçlamaya verilen kanıtların içerik olarak birbirlerini tamamlamamaları, yönetim kurulunun soruşturmacı ve onur kurulunun emek ve zamanını boşa çalmak istememesini haklı çıkarmaktadır. ATO Yönetim Kurulu soruşturmaya gerek bulunmadığına dair kararını her iki tarafa bildirmiş ve herhangi bir gerekçe de belirtmediği halde tarafların hiç birinden itiraz gelmemiştir. Dolayısıyla herhangi bir itirazın bulunmaması da, bu dosyada yer alan suçlama ve savunmaların kişisel çıkar çatışması ve mesleki sorumluluk bilinci yoksunluğundan kaynaklandığı intibasını uyandırmıştır.

Soruşturma açılmasına gerek görülmeyen üçüncü dosya örneği yine intihal iddiası ile iletilen bir şikâyete aittir. İntihal yapıldığı iddiasını barındıran altıncı dosya olan ve

15.11.2004 tarihinde gönderilen şikâyet dilekçesi ile 5 kişilik bir araştırmacı grubu, 3 kişilik başka bir araştırmacı grubu hakkında kendi makalelerinden intihal yaptıklarına ilişkin TTB Merkez Konseyi'ne başvurmuşlardır. Bunun üzerine ATO Yönetim Kurulu da TTB Kanunu'nun 29. ve 30. maddeleri gereğince öncelikle bir soruşturma süreci başlatılmasına karar vermişler ve de bir soruşturmacı görevlendirmişlerdir. Kanunun söz konusu maddeleri şu şekilde ifade buyurmaktadır (Türk Tabipleri Birliği Kanunu, 1953):

“Madde 29-İdare Heyeti meslektaşlar arasında vukuuna her hangi bir suretle utula hâsıl ettiği ihtilâfları hal ve telife çalışır ve icabında tahkikatını tamamlayarak evrakını Haysiyet Divanına verir.

Madde 30-28 inci maddenin I ve III numaralı fıkraların (a, b) ve (c) bentleri şümülüne giren hareketler İdare Heyetince hal ve tesviye edilemediği takdirde meslek adabı ile bağdaşmayan hallere kalkıştıkları görülen meslek mensuplarının deontolojiye veya amme hizmet veya selametine aykırı hareketleri, hadiseler ve delillerle tespit olunarak müdafaaları istenir.”

Madde 30'da atıfta bulunulan madde 28'in III numaralı fıkrasının (a) bendi “Oda âzaları arasında çıkacak mesleki ihtilâfları, deontoloji bakımından halletmek” ifadesini barındırmaktadır. Madde 30'da suçlanan kişilerden delillerle tespit olunarak savunmalarının istenmesi ve şikâyetçi taraf ile şikâyet edilen taraf arasındaki ihtilafı deontoloji bakımından halledilmesi oda yönetim kurulunun soruşturma açmasını gerektirmektedir.

Görevlendirilen soruşturmacı sözlü ve yazılı savunmalar neticesinde hazırladığı fezlekesinde klinik içi iletişim eksikliği nedeniyle 2 ayrı araştırmacı grubun birbirlerinden habersiz aynı veriler üzerinden 2 ayrı yayın hazırladıklarını belirtmiştir. Bu noktada her 2 araştırma grubunun da disiplinsiz araştırma örneği sergilediği söylenebilir. Disiplinsiz araştırma, daha önce de ifade edildiği gibi kötü niyet barındırmayan ancak, farkında olmadan araştırma süreci basamaklarında planlama

hatası yapılmasından kaynaklanan bir hata çeşididir. Bu dosyada görülen örnekte kaynaklanan hatanın aşağıdaki sebepler nedeniyle tetiklendiği düşünülmüştür:

1. Klinik içinde yürütülen çalışmaların uygun tarih ve kişi isimleri ile raporlanmaması
2. Çalışmanın farklı evrelerinde görev alan araştırmacıların, aynı araştırma dönemi içinde değişik görevlerde yer alması ile (yurtdışına gitmek gibi) sorumluluk sahibi araştırmacıların gerekli iletişimi sağlayamamaları

Soruşturmacı, hazırladığı fezlekesinde şikâyetle konu olan eylemin klinik içi iletişim kopukluğu nedeniyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Eylemin kötü niyet barındırmadığı, yani bilimsel yanıltma örneği olmadığını ifade edebilmek için söz konusu şikâyet iddialarının doğruluğunu kanıtlayabilmek için tek yapılabilecek şeyin delil bilgisayarın hard diskinin incelenmesi olduğu (hangi tarihte kim tarafından veri eklenmesi, değiştirilmesi yapılmış; bunun tespiti için) ancak buna değer bir durum olmadığı bildirilmiştir. Bu fezlekeyi inceleyen ATO Yönetim Kurulu, Onur Kurulu'na sevk edilmesine gerek görülmeyerek kapatılmasını uygun bulmuştur. İlk etapta açılan soruşturmadan ve görevlendirilen soruşturmacıdan haberi olan hem şikâyetçi hem de şikâyet edilen taraflardan da karara herhangi bir itiraz gelmemiştir.

Her iki taraftan da soruşturma açılmamasına dair alınan karara itiraz gelmemesi bu örnekte şaşırtıcı bulunmamıştır. Nedeni ise, şikâyetle konu olan eylemin suç unsuru barındırdığı dair söylemlerin elde edilen kanıtlar ve yapılan inceleme ile çürütülmüş olmasıdır. Ayrıca görüldüğü gibi, bu soruşturma dosyası örneğinin birinci örnekten farkı şikâyetin doğrudan TTB Merkez Konseyi'ne iletilmiş olması ve bunun neticesinde de soruşturma sürecinin ATO Yönetim Kurulu tarafından hemen başlatılmış olmasıdır. Dolayısıyla, dosyanın onur kurulu gündemini gereksiz yere meşgul etmemesi sürecin başındaki uygun aşamaların gerçekleştirildiği görülmüştür.

Soruşturma açılmasına gerek görülmeyen dördüncü dosya örneği de yine intihal iddiası ile iletilen bir şikâyetle aittir. İntihal yapıldığı iddiasını barındıran sekizinci dosya olan ve 05.07.2006 tarihinde gönderilen şikâyet dilekçesinde şikâyet edilen

hekim hakkında aşırma ve çalıntı veriler ile yayın yaptığı bildirilmiştir. Yönetim Kurulu konu hakkında bir soruşturmacı atamadan önce hakkında şikâyet olan kişiden savunmasını istemiş ve ardından şikâyet dilekçesi ile savunma metnini atadığı soruşturmacıya iletmiştir.

Söz konusu dosyada yer alan şikâyet konusunda bazı hususlar dikkati çekmiştir. Bunlar:

1. Şikâyetçi kişinin, şikâyet ettiği kişinin doçentlik dosyasında sunduğu yayınlarında başkalarına ait veriler ve uydurma veriler ile yapılan yayınlar ile yazarlık hakkı ihlalleri içeren yayınlar olduğunu bildirmiştir (Bilimsel korsanlık, uydurma, çarpıtma ve hediye yazarlık gibi birden fazla bilimsel yanıltma çeşidi ile suçlama yöneltilmiştir).
2. Şikâyetçi kişinin, yine şikâyet ettiği kişinin doçentlik dosyasında bulunan kişisel atıf sayılarının, kendisine zorla yaptırılan atıflar ile ulaşılan sayılar olduğunu bildirmiştir.
3. Şikâyetçi kişinin, şikâyet ettiği kişinin meslek içi ilişkilerinin de kötü örnekler içerdiğini kullandığı ağır ifadeler ile belirtmiştir.
4. Şikâyetler, şikâyete konu olan olayların üzerinden fazlaca vakit geçtikten sonra yapılmıştır.

Öncelikle, TTB Disiplin Yönetmeliği gereğince, yapılacak şikâyetlerin zaman aşımına uğramamış olması gerekmektedir. Yönetmeliğin 10. maddesinde soruşturma zaman aşımına dair verilen ifade şu şekildedir (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004):

“Madde 10 - Meslekten alıkoyma cezası verilmesini gerektiren eylemlerin işlenmesinden itibaren beş yıl, diğer cezaların verilmesini gerektiren eylemlerin işlenmesinden itibaren iki yıl içinde soruşturma açılmasına dair yönetim kurulu kararı verilmemiş ise bu suçlarla ilgili disiplin işlemi yapılamaz.”

Görölmektedir ki, 1995 yılında göreve başladığı klinik içi eylemleri nedeniyle araştırma ve yayın etiğı ihlali yapıldığına dair 2006 yılında şikâyetinde bulunan kişİ, zaman aşımı için gerekli olan 2 yılı aşmış bulunmaktadır.

Bununla beraber, yönetim kurulu tarafından alınan savunma dilekçesinde şikâyet edilen kişİ kısaca klinik şefi olarak kendisinin amiri olduğı bir dönemde bahse konu değerlendirmelerin ortaya atılmasının şikâyetinde bulunan hekimin duygusal yaklaşımlarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu ifade, üzerinden uzunca bir zaman geçtikten sonra, birden fazla suçlayıcı unsur ile ve de doçentlik dosyasının içeriğinin yanlış verilere dayandığını söyleyerek yapılan şikâyetin mesleki duyarlılıktan değil de kişisel sürtüşmelerden kaynaklandığını ispatlar nitelikte bulunmuştur.

Diğer taraftan, ATO Yönetim Kurulu'nun soruşturmacı atamadan önce şikâyet edilen taraftan savunmasını istemesi, Şekil 4.5.'de özetlenen TTB soruşturma sürecine uygun görölmemektedir. Bu sürece göre Yönetim Kurulu ya hakkında şikâyet edilen kişİden savunmasını alıp şikâyet dilekçesi ile beraber Onur Kurulu'na sevk yapmakta; ya da eğer soruşturmacı görevlendirmeye karar verdiyse görevlendirilen soruşturmacı savunmayı alarak Yönetim Kurulu'na kanıtları ile beraber sunmaktadır. Dolayısıyla, Yönetim Kurulu'nun bizzat kendisi savunmayı aldıktan sonra soruşturmacı görevlendirmesi uygun değildir. Bu dosya örneğindeki soruşturmacı fezlekesinde taraflar ile beraber iki toplantı yapıldığı, yani bir de sözlü savunmalarının alındığını bildirilmektedir. Hem Yönetim Kurulu hem de soruşturmacının savunma istemesi, mükerrer ve kafa karıştııcı nitelikte bulunmuştur. Nitekim dosya fezleke ile beraber onur kuruluna iletildiğinde, soruşturmacı fezlekesi usulüne uygun bulunmadığından, soruşturmaya gerek olmadığına karar verilmiştir. Soruşturmaya gerek olmadığı kararına ise her iki tarafta itirazsız kabul etmişlerdir.

Soruşturma açılmasına gerek görölmeyen beşinci ve son dosya örneğı de yine intihal iddiası ile iletilen bir şikâyetedir. İntihal yapıldığı iddiasını barındıran sekizinci dosya olan ve 05.10.2007 tarihinde gönderilen şikâyet dilekçesinde dikkati çeken nokta, şikâyetinde bulunan hekimin söz konusu hekimler hakkında daha önceleri de

çeşitli şikâyetlerde bulunmuş olmasıdır. Üniversite Rektörlüğü ve YÖK, şikâyetle bulunan kişinin ilgili hekim hakkındaki şikâyet dilekçelerini gönderdiği diğer mercilerdir. X İli Tabip Odası (XTO) tarafından TTB Disiplin Yönetmeliği 5-i maddesi gereğince (*Bilimsel araştırma verilerini değerlendiren ve yayına hazırlarken bilimsel gerçekleri yansıtmamak; çalışmaya fiilen katılmamış kişilerin adlarına yayında yer vermek, kaynak göstermeden veya izin almadan başkalarına ait verileri, olguları veya yazılı eserleri kullanmak ve benzeri suretle bilimsel yayınlarda yayın etiğine aykırı davranmak*) açılan soruşturma dosyasında suçlanan 3 hekimden 2'sinin Ankara bölgesinde çalıştığı tespit edildiği için soruşturma ATO'ya yönlendirilmiştir.

Bu noktada dikkati çeken husus, soruşturmanın farklı bir odada başlayıp, farklı bir odada devam etme kararı alınmasıdır. Bir inceleme ve karar sürecinde görev alması gereken kişilerin değişmesi, söz konusu süreç için fikir kopmalarına ya da başkalarına ait görüşlerin temellendirilmesi için bir takım zorluklar yaşanmasına neden olabilir. Suçlanan hekimlerin görev aldıkları bölgelerin, o kişiler hakkında yürütülecek soruşturma süreçlerinde önemli olması, süreç başlatılmadan önce görev yerinin belirlenmesini gerektirir. Dolayısıyla XTO'da başlatılmadan doğrudan ATO'da bu 2 hekim hakkında, başından sonuna bir soruşturma yürütülmüş olması gerektiği kanaati oluşmuştur.

Soruşturma açılmasına gerek görülmeyen bu son dosya örneğinde, soruşturmacı da görevlendirilmiş olmasına rağmen konunun daha önce YÖK tarafından soruşturulduğu, söz konusu intihal yapıldığı iddia edilen makalenin derleme makale olduğu ve bu makaleyi yazan kişilerin de makalenin derleme bir makale olduğunu belirttikleri için soruşturmaya gerek kalmaması nedeniyle dosya kapatılmıştır. Soruşturma açılmasına gerek olmadığı kararı için, konunun daha önceden soruşturulmuş olması bile yeterli bir sebeptir. Ayrıca, soruşturma sürecinin başından sonuna tek bir yer tarafından incelenememiş olmasının, sürecin takibini güçleştirdiği düşünülmüştür. Bununla beraber sürecin karmaşıklığı nedeniyle soruşturmacı atanması gerekmiş; bu karmaşıklık da soruşturmanın gerek olmadığı kararının alınmasını geciktirmiştir.

Soruşturmaya gerek yoktur kararı çıkan 5 dosyaya da bakıldığında sırasıyla;

- Yönetim kurulu inceleme süreci başlatmadan ve soruşturmacı atamadan karar almıştır.
- Yönetim kurulu inceleme süreci başlatıp, herhangi bir soruşturmacı atamaya gerek görmeden karar almıştır.
- Yönetim kurulu inceleme başlatıp, soruşturmacı atadıktan sonra karar almıştır.
- Yönetim kurulu hem kendisi hem de sonradan atadığı soruşturmacı vasıtasıyla 2 ayrı koldan savunma aldıktan sonra karar almıştır.
- Yönetim Kurulu, farklı bir tabip odası tarafından başlatılan süreci devam ettirmek için soruşturmacı atamış, akabinde karar almıştır.

Buradan görülmektedir ki, TTB soruşturma yürütme sürecine göre, soruşturmaya gerek yoktur kararının alınabilmesi, incelenen şikâyet konusunun ve evveliyatının karmaşıklığına bağlı olarak değişen sürelerde alınabilen bir karardır. Yukarıdaki 5 adet soruşturmaya gerek yoktur kararına bakıldığında, böyle bir kararın alınabilmesi için en azından yönetim kurulu tarafından bir inceleme süreci başlatılması yani şikâyet edilen tarafın savunmasının alınması soruşturma sürecine uygunluk açısından gereklidir.

4.3.2. Soruşturmacı ve Onur Kurulu Üyelerinin Uzmanlıkları Üzerine Tartışma

Araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile ATO'da açılan soruşturma süreçlerinde, önemli olduğu düşünülen diğer nokta, soruşturmacı görevlendirmesi aşamasında hangi alanlardan soruşturmacıların seçildiği, bu soruşturmacıların süreci nasıl yönettiği ve soruşturma sürecine ve sonucuna etkisi bakımından nihai kararı onaylayan Onur Kurulu üyelerinin uzmanlık alanlarının neler olduğu bilgisidir.

ATO'da 1998-2012 yılları arasında incelenmiş araştırma ve yayın etiği ihlali iddiası taşıyan şikayetlere ilişkin soruşturmacı ve Onur Kurulu üyelerinin uzmanlıkları aşağıdaki Çizelge 4.1.'de verilmektedir.

Çizelge 4.1. ATO'da 1998-2012 Yılları Arasında İncelenmiş Araştırma-Yayın Etiği İhlal Gerekçeli Dosyaların Onur Kurulu Üyeleri ve Soruşturmacıların Uzmanlıkları

Araştırma-Yayın Etiği Gerekçesi ile Açılmış Dosyalar	Onur Kurulu Üyelerinin Uzmanlık Alanları	Soruşturmacıların Uzmanlık Alanları
1. Birinci İntihal Dosyası	▪ Patoloji, üroloji, genel cerrahi, KBB, ortopedi	▪ Göğüs cerrahisi
2. Birinci Yazarlık Hakkı İhlali Dosyası	▪ Patoloji, üroloji, genel cerrahi, KBB, ortopedi	▪ Deontoloji
3. Birinci Dilimleme Dosyası	▪ Patoloji, üroloji, cerrahi, KBB, ortopedi	▪ Anestezi
4. İkinci İntihal Dosyası	▪ Dosya onur kuruluna ulaşmadı.	▪ Soruşturmacı atanmadı.
5. Üçüncü İntihal Dosyası	▪ Patoloji, KBB, genel cerrahi, 2 pratisyen hekim	▪ Deontoloji
6. Dördüncü İntihal Dosyası	▪ Patoloji, KBB, genel cerrahi, 2 pratisyen hekim	▪ Deontoloji
7. Beşinci İntihal Dosyası	▪ Dosya onur kuruluna ulaşmadı.	▪ Soruşturmacı atanmadı.
8. Altıncı İntihal Dosyası	▪ Dosya onur kuruluna ulaşmadı.	▪ Genel cerrahi
9. Yedinci İntihal Dosyası	▪ Üroloji, ortopedi, göğüs cerrahisi, pediatri, beyin cerrahisi	▪ Deontoloji
10. Sekizinci İntihal Dosyası	▪ Üroloji, ortopedi, göğüs cerrahisi, pediatri, beyin cerrahisi	▪ Ortopedi
11. Dokuzuncu İntihal Dosyası	▪ Dosya Onur Kurulu'na ulaşmadı.	▪ Genel cerrahi

Soruşturmacılar, ATO'ya üye olan hekimlerden seçilmektedir. Görevlendirilen soruşturmacılardan 4 tanesi deontoloji uzmanı iken, 5 soruşturmacı ilgili konulardaki uzmanlık alanlarına sahip hekimlerdir. Araştırma ve yayın etiği ihlallerinde bazı dosyalar için etik alanında uzman deontologlardan soruşturmayı yürütmeleri istenirken, bazı dosyalar için ihlalin yapıldığı uzmanlık alanındaki kişilerden soruşturmayı yürütmelerinin istenmesinin sebebi anlaşılamamıştır.

Diğer taraftan, görevlendirilen soruşturmacılardan klinisyen kimliğine sahip hekimlerin akademisyen kimliklerinin de olup olmadığı bilgisinin önemli olduğu düşünülmektedir. Akademisyen kimliğinin gerekliliğini biraz daha açarsak, bir araştırma sürecinde etik ihlal yapıp yapılmadığını çözmek için görevlendirilen soruşturmacının araştırma sürecini iyi biliyor ve bi'l-fiil bu süreçte faaliyette bulunuyor olması gerekliliği dile getirilmek istenmektedir. Soruşturmacının sadece klinikte faaliyet gösteriyor olması, araştırma sürecinden uzaklaşmasına sebep olduğu için araştırma ve yayın etiği ihlal iddialarının çözümlenmesinde yanlış kararlar almasına sebep olabilecektir. Sonuç olarak, ATO'da yürütülen soruşturmalar için hem soruşturmacı seçme ve görevlendirme kriterleri; hem de soruşturma yürütme standartlarının geliştirilmesi için tezin son bölümü olan "SONUÇ ve ÖNERİLER" bölümünde öneriler paylaşılacaktır.

4.3.3. Soruşturmacılar Tarafından Yürütülen Dosya İnceme Süreçlerindeki Farklılıklar Üzerine Tartışma

ATO'da Disiplin Yönetmeliği'ne aykırılık savı ile yürütülen soruşturma süreçlerinde dikkati çeken önemli bir diğer husus, soruşturmacıların dosya inceleme süreçlerinde bir standardizasyon olmamasıdır. Şöyle ki, bazı soruşturma dosyalarında ATO Yönetim Kurulu önce şikâyet edilen hekimden savunmasını istemiş, bazı dosyalarda ise önce bir soruşturmacı tayin edilip onun fezlekesini iletmesi istenmiştir. Fezleke hazırlanması istenen soruşturmacılardan da bazıları, şikâyet edilen hekimle doğrudan irtibata geçip o kişinin savunmasını bizzat kendi istemiş, bazı soruşturmacılar ise sadece kendilerine iletilen dosya dokümanları üzerinden inceleme yapmıştır. Bununla

ilintili olarak, her soruşturmacının kendi fezlekesini hazırlaması için kendine göre bir stili olduğu görülmüş ve bu fezlekelerin ATO'ya iletilme sürelerinin de her soruşturmacıda farklılık gösterdiği göze çarpmıştır.

İncelenen soruşturma süreçlerinde önce şikâyet edilen hekimden savunması mı istenmiş yoksa önce soruşturmacı mı görevlendirilmiş ve soruşturmacının bizzat kendisinin de savunma isteyip istemediğine dair aşağıda Çizelge 4.2.'de bir özet sunulmaktadır.

Çizelge 4.2. Soruşturma Süreçlerindeki Temel Farklılıklar

Dosya Numarası	Şikâyet edilen hekimin savunması ilk kim tarafından alınmış?	Soruşturmacı, şikâyet edilen hekimden bizzat kendisi savunma almış mı?
I. intihal iddiası	Soruşturmacı	Evet
I. yazarlık ihlali iddiası	Soruşturmacı	Evet
I.dilimleme iddiası	ATO Yönetim Kurulu	Hayır
II. intihal iddiası	Hiç kimse	Hayır
III. intihal iddiası	ATO Yönetim Kurulu	Evet
IV. intihal iddiası	ATO Yönetim Kurulu	Evet
V. intihal iddiası	ATO Yönetim Kurulu	Hayır (soruşturmacı ataması yok)
VI. intihal iddiası	Soruşturmacı	Evet
VII.intihal iddiası	Soruşturmacı	Evet
VIII.intihal iddiası	ATO Yönetim Kurulu	Evet
IX. intihal iddiası	ATO Yönetim Kurulu	Hayır

Yukarıdaki çizelge incelendiğinde ilgili 11 soruşturma sürecinin 6 tanesinde, hakkında şikâyet edilen hekimden savunmasını öncelikle isteyen ATO Yönetim Kurulu olmuştur. Bu 6 dosyadan 1 tanesinde soruşturmacı ataması yapılmamış (V. İntihal iddiası), diğer 5 tanesinde ise soruşturmacı görevlendirmeleri yapılmıştır.

Görevlendirilen bu 5 soruşturmacıdan 3 tanesi de hakkında şikâyet olan taraftan yeniden savunmasını talep etmiştir. Dolayısıyla 3 dosyada hem ATO Yönetim kurulunun hem de soruşturmacının aynı konuya ilişkin arka arkaya talep ettiği savunmalar bulunmaktadır. İkişer kere savunma istenen vakaların savunma metinlerine bakıldığında hem yönetim kuruluna hem de soruşturmacıya gönderilen metinlerin hemen hemen aynı içerik ve formatta olması da dikkat çeken bir husus olmuştur.

4.3.4. Kararlara Gelen İtirazlar Üzerine Tartışma

Farklı soruşturma süreçlerinde izlenen farklı yolların, bazı dosyalarda bir takım farklılıkların ortaya çıkmasına neden olduğu görülmüştür. Bunlar:

- Soruşturma sürelerinde yaşanan farklılıklar,
- Soruşturma sonunda alınan kararlardaki farklılıklar,
- Kararlara itiraz gelip gelmemesi hususunda yaşanan farklılıklardır.

Bu noktada, cezalara gelen itirazların, alınan kararlar üzerindeki etkisi de göze çarpmaktadır. Özellikle, kendisine ceza verilen hekimin ATO Yönetim Kurulu'na yaptığı itirazlar, bu itirazların kararlı bir şekilde devam etmesi ya da tam tersi şekilde şikâyetle bulunan hekimin alınan cezanın hafifliği ya da ceza verilmemesi durumuna itiraz etmesi, kararların yeniden gözden geçirilmesinde etkili olmuşlardır.

Bazı dosyalarda ise henüz bir cezai karar alınmadan, soruşturma başlatılmasına gerek yoktur kararına gelen itirazlar ve bu itirazların haklı bulunması üzerine soruşturma süreçlerinin başlatıldığına tanık olunmuştur. Çizelge 4.3.'de dosyalarda itiraz olup olmadığı, varsa bu itirazın hangi hususa olduğu ve itirazların haklı bulunup bulunmadığına dair bilgiler özetlenmektedir.

Çizelge 4.3.'de görülmektedir ki, 11 dosyanın 5'inde yürütülen süreçlere herhangi bir itiraz gelmemiştir. 2 dosyada yalnızca 1'er kere itiraz yapılırken, 4 dosyada ise birden

fazla itiraz yapıldığı dikkati çekmiştir. Ayrıca, içinde itiraz barındıran 6 dosya sürecinin yalnız 1'inde hakkında şikâyet olan hekim itiraz etmişken, 4 tanesinde şikâyetle bulunan hekim ve 1 tanesinde de hem hakkında şikâyet olan hem de şikâyetle bulunan hekimin itirazda bulunduğu tespit edilmiştir.

Yapılan itirazların kabul görüp sürecin yeniden başlatılması ya da alınan kararın değiştirilmesi noktasında, 3 itiraz kabul edilmezken şikâyetle bulunan hekimler tarafından yapılan 3 itiraz kabul edilmiştir. Kabul gören bu itirazlar sonucunda baştan soruşturma açılmasına gerek görülmeyen 2 dosya için soruşturma açılma kararı çıkmış ve 1 dosyada alınan herhangi bir disiplin cezası verilmesine gerek olmadığı kararı değiştirilerek uyarı cezası verilmesi kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla, yapılan itirazların sürecin yönetilmesi ve alınacak kararlar üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan, tabip odalarına araştırma ve yayın etiği ihlali yapıldığı iddiası ile şikâyetle bulunan hekimlerin ısrarlı bir şekilde alınan ceza kararlarının mahiyetine ya da hiçbir ceza verilmemesi kararına karşı çıktıkları dikkati çekmiştir. Bu nedenle, şikâyetle bulunan kişilerin bu şikâyetleri dile getirme ve şikâyet konularında ısrarlı olmalarına sebep olacak faktörler üzerinde düşünülmesi gerekliliği oluşmuştur.

Çizelge 4.3. ATO'da Başlatılan Araştırma ve Yayın Etiği İhlal
İnceleme Süreçlerine Gelen İtirazlar

Dosya No	İtiraz Var mı?	İtiraz Kim Tarafından Yapılmış?	Varsa İtiraz Hangi Hususa Yapılmış?	Yapılan İtiraz Hakkı Bulunmuş mu?
1. intihal	evet, 2 kere	Şikâyetle bulunan hekim	1) Soruşturmacı fezlekesine itiraz-soruşturmacı bir devlet hastanesinde uzman olarak görev alan biri değil akademisyen kimliği olan bir soruşturmacı olmalı 2) TTB Yüksek Onur Kurulu nezdinde oda onur kurulunun kararına itiraz	hayır

1. yazarlık hakkı ihlali	evet, 2 kere	Hakkında şikâyet olan hekim	1) Alınan uyarı cezasına itiraz 2) TTB Merkez Konseyi'nin ceza kararını onaylamasına itiraz	hayır
1. dilimleme	evet, 1 kere	Şikâyetle bulunan hekim	1) Hakkında soruşturma açılmasını talep ettiği hekime verilen uyarı cezasının yeterli olmamasına itiraz	hayır
2. intihal	hayır	-	-	-
3. intihal	evet, 2 kere	Şikâyetle bulunan hekim	1) Soruşturma açılmaması kararına ve bilirkişi görüşünün alınmamasına itiraz 2) Disiplin cezası verilmesine gerek olmadığı kararına itiraz	ikisi de evet
4. intihal	evet, 3 kere	Şikâyetle bulunan hekim (ilk 2 itiraz) ve hakkında şikâyet olan hekim (son itiraz)	1) Soruşturma açılmaması kararına ve bilirkişi görüşünün alınmamasına itiraz 2) Hafifletici unsur sonucu uyarı cezası verilmesi kararına itiraz 3) Uyarı cezası verilmesi kararına itiraz	ilk itiraz evet, son 2 itiraz hayır
5. intihal	hayır	-	-	-
6. intihal	hayır	-	-	-
7. intihal	hayır	-	-	-
8. intihal	hayır	-	-	-
9. intihal	evet, 1 kere	Şikâyetle bulunan hekim	1) Disiplin cezası verilmesine gerek olmadığı kararına itiraz	evet

4.3.5. Şikâyetçi Tarafların G d lemeleri  zerine Tartışma

Yukarıda, kararlara yapılan itirazlar başlığı altında kişilerin ATO'ya şikâyetle bulunmasını motive edici faktörlerin (kişisel ilişkiler ..vb.) neler olabileceğinin tartışılması gerekliliğı ortaya çıkmıştır.

Öncelikle, süreç dosyaları incelendiğinde şikâyetle bulunan hekimlerin en çok çıkar çatışması-çakışması sebebiyle şikâyetlerini dile getirdikleri görülmektedir. Çıkar çatışmalarının farklı nedenleri olabilir. Bu nedenleri genel başlıklar altında toplarsak aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Callaham, 2003):

- Kişisel ilişkilerde yaşanan sorunlar
- Reklam geliri nedeniyle yaşanan anlaşmazlıklar
- Politik nedenler ile oluşan sürtüşmeler
- Akademik çıkar çatışmaları
- Finansal çıkar çatışmaları

ATO'ya gelen araştırma ve yayın etiği ihlal gerekçeli şikâyetlerin temeline baktığımızda, özellikle kişisel ilişkilerde yaşanan sorunların varlığı görülmektedir. Şikâyetle bulunan taraflar ile şikâyet edilen tarafların kişisel ilişkilerinde sorun yaşadıkları dönemlerin, bu tür şikâyetlerin yapılmasını tetiklediği görülmüştür. Ayrıca, akademik çıkar çatışmaları içinde değerlendirilebilecek az sayıdaki akademik ve idari kadrolara olabileceğinden fazla talebin olması ve ortak çalışmalarda yaşanan hak ihlallerinin meydana gelmesi de, ATO'ya yapılan şikâyetlerin temelini oluşturan diğer unsurlardır.

Öte yandan, ATO'ya başvuran şikâyetçilerden bir kısmı, şikâyetle konu olan kişinin kurumu ve ilgili olduğu kurum ve kuruluşlara da eş zamanlı şikâyetlerde bulunurken; bir kısım şikâyetçi ise ATO tarafından alınan kararlara hukuksal zeminde itiraz etmiştir. Şikâyetlerin yapıldığı zaman dilimleri ve ihlal suçunun gerçekleştirildiği iddia edilen zamandan ne kadar süre sonra bu şikâyetlerin yapıldığı da göz önünde bulundurulursa, şikâyetçi kişinin mesleki sorumlulukları çerçevesinden ziyade duygusal gerekçeler ile ATO'ya başvurduğu olasılığı güçlü bulunmuştur.

Tartışılması gereken bir diğer noktanın da, şikâyetle bulunan hekimlerin sırf temeli olmayan gerekçeler ile haksız yere yaptıkları şikâyetlerde bu hekimlere uygulanması gereken yaptırımlardır. Örneğin TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (AYEK) Yönetmeliği gereğince bir kişinin haksız yere araştırma ve yayın etiği ihlali yaptığı

gerekçesi ile suçlu olduğunu iddia etmek de etiğe aykırı bir davranış olarak değerlendirilmektedir (TÜBİTAK AYEK Yönetmeliği, 2010). Yönetmelikte bu ifade “*asılsız veya dayanaksız olarak etik ihlal iddiasında bulunmak*” şeklinde yer almaktadır. Kasıtlı olarak haksız yere yapılan bu tür suçlamalarda 3 yıldan 5 yıla kadar herhangi bir destek verilmemesi ya da görevlendirme yapılmaması cezası verilmektedir.

Hekimlik Meslek Etiği Kurallarında da Mesleki Dayanışma başlığı altında yer alan 17. maddede “*Hekim, meslektaşlarını mesleki yönden onur kırıcı ve haksız saldırılara karşı korur.*” ifadesi yer almaktadır (Hekimlik Meslek Etiği Kuralları, 1998). TTB Disiplin Yönetmeliği’nin Geçici Olarak Meslekten Alıkoyma Cezası başlığı altında yer alan 5. maddesinin (t) bendinde de “*Belirlenmiş tıbbi etik değerler ile Türk Tabipleri Birliği ve/veya Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından benimsenen uluslararası belgeler ve kurallar dışında davranışta bulunmak*” ifadesi yer almaktadır (TTB Disiplin Yönetmeliği, 2004). Tabip odalarına, herhangi bir ceza gerektirecek ya da soruşturma açılmasına gerek olmayacak durumlar söz konusu olduğunda yapılan şikâyetlerin asılsız veya dayanaksız olup olmadıklarının bu ifadeler gereğinde değerlendirilmesinin yapılması uygun olabilir.

4.4. Ankara Tabip Odası’na Yansıyan İntihal Örnekleri Özelinde Karşılaştırmalı Değerlendirme

İntihaller ile ilgili yürütülen soruşturmalarda, özensizce yazılmış derleme makalesi olması, daha önce yayınlanmış verilerin şikâyete konu olan makalede kullanılması, yapılan intihalin kasıtlı mı yoksa bir unutkanlık sonucu mu yapıldığı, intihal olduğu savunulan makaleyi yayınlayan dergi editörlerinin bu konudaki sorumluluğu, yine intihal yapıldığı gerekçesi ile şikâyet edilen makalenin bilimsel içeriğinin olmaması yani başka bir makalenin mükerreri olması, klinik içi iletişim eksikliği nedeni ile yakın zamanlarda çıkan iki makaleden birinin diğerinden intihalde bulunduğu, henüz yayınlanmamış taslak bir çalışmadan alıntı yapılarak intihal suçunun (korsanlık) gerçekleştirilmesi, basım aşamasında teknik nedenlerden ötürü intihal yapılması ve

intihal suçunu gerçekleştirdiği iddia edilen makalenin değil de, içeriği izinsizce kullanılan çalışmanın asıl intihal suçunu gerçekleştirdiğine dair görüş ve iddialar bulunmaktadır. Çizelge 4.4. intihal yapıldığı iddiası ile yapılan şikâyetlerin temelini oluşturan nedenleri özetlemektedir.

Aşağıdaki çizelge incelendiğinde, şikâyetlerin temelini oluşturan neden, bir şikâyet hariç diğerlerinde izinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı olarak belirtilmiştir. Bilimsel içeriği olmadığı ve mükerrer nitelikte olması gerekçesi ile şikâyetle bulunulan dosya detaylarında da, şikâyetle bulunan kişinin birden fazla şikâyet unsuruna bir arada yer verdiği görülmüştür. ATO'ya yapılan beşinci intihal şikâyeti olan bu vakada soruşturmaya gerek bir hususun olmadığı belirlenmesi, yapılan şikâyetin yersiz olduğunu düşündürmüştür.

Çizelge 4.4. ATO'ya İntihal Yapıldığı İddiası ile Yapılan Şikâyetlerin Temelini Oluşturan Nedenler

Dosya No	Yapılan Şikâyetin Temelini Oluşturan Neden	Şikâyet Haklı Bir Şikâyet mi?/Alınan Karar
1. intihal	<u>İzinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı</u> (bir dergide şikâyetle bulunan kişinin tez danışmanı tarafından yayınlanan makalenin, kendi tezi olduğunu ve bundan haberi ya da izni olmadığı ve de tezi referans olarak gösterilmediğini belirtmesi)	<u>Şikâyetle konu olan eylem intihal olarak değerlendirilmemiştir</u> (şikâyet konusu makale, tezde incelenen konuların büyük kısmını kapsamasına rağmen konunun ele alınması, parametrelerin değerlendirilmesi, elde edilen sonuçların sunumu ve verilmek istenen mesajlar bakımından büyük farklılıklar gösterdiği kararna varılmıştır).
2. intihal	<u>İzinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı</u> (bir dergide yayınlanan bir makaledeki ifadelerin aynen şikâyetle bulunan kişilerin daha önceden yayınlanan yayınlarında da mevcut olduğunu belirtmeleri)	<u>Konu hakkında soruşturma açılmasına gerek görülmemiştir.</u>

3. intihal	<u>İzinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı</u> (bir haftalık haber dergisinde yayınlanan bir makalenin şikâyetle bulunan kişinin kendi kitap bölümünün bir kısmını kullanılıp atıfta bulunulmadığını belirtmesi)	<u>Şikâyetle konu olan eylem özensiz araştırma olarak değerlendirilmiştir</u> (şikâyet edilen hekimin yeterli özeni göstermediği anlaşıldığından, bundan sonraki çalışmalarında daha dikkatli ve özenli olması amacıyla uyarı cezası verilmesi kararlaştırılmıştır).
4. intihal	<u>İzinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı</u> (yayınlanan bir kitapta şikâyetle bulunan kişinin makalesinin kitap bölümü olarak kullanıp atıfta bulunulmadığını belirtmesi)	<u>Şikâyetle konu olan eylem disiplinsiz araştırma örneği olarak değerlendirilmiştir</u> (dizgi ve baskı aşamasında yaşanan sorun nedeniyle ilgili kaynağın kitapta yer almaması sonucu bundan sonraki çalışmalarında daha dikkatli ve özenli olması amacıyla uyarı cezası verilmesi kararlaştırılmıştır).
5. intihal	<u>Bilimsel içeriği olmayan ve mükerrer nitelikte makale yayınlanması</u>	<u>Konu hakkında soruşturma açılmasına gerek görülmemiştir.</u>
6. intihal	<u>İzinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı</u> (şikâyetle bulunan kişiler tarafından 1 yıl önce yayınlanmış bir makale üzerinde küçük modifikasyonlarla orijinalmiş gibi göstererek yayınlandığını belirtmesi)	<u>Konu hakkında soruşturma açılmasına gerek görülmemiştir.</u> (klinik içi iletişim eksikliği nedeniyle yaşanan bir sıkıntı olarak değerlendirilmiştir.)
7. intihal	<u>İzinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı</u> (şikâyetle bulunan kişinin, yayınlanan bir makalede, hazırlanan başka bir taslak çalışmadan yararlanıldığına ve şikâyet edilen yazarlardan ikisinin taslakla ilgili çalışmaların katılımcıları olduklarını belirtmesi)	<u>Şikâyetle konu olan eylemin cezai bir yaptırım gerektirmediğine karar verilmiştir.</u>
8. intihal	<u>İzinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı</u> (şikâyetle bulunan kişinin, şikâyet ettiği kişinin aşırma ve çalıntı verileri ile yayın yaptığını belirtmesi)	<u>Konu hakkında soruşturma açılmasına gerek görülmemiştir.</u>

9. intihal	<u>İzinsiz ve referans verilmeden yapılan alıntı</u> (şikâyetle bulunan kişinin, şikâyet ettiği kişinin neredeyse bire bir çeviri şeklinde yayın yaptığını belirtmesi)	<u>Konu hakkında soruşturma açılmasına gerek görülmemiştir.</u> (konunun daha önce YÖK tarafından soruşturulmuş ve makalenin derleme makale olması nedeniyle soruşturmaya gerek kalmaması üzerine dosya kapatılmıştır.)
-------------------	--	---

İntihal yapıldığı iddiasını içeren şikâyetlerin bazılarında söz konusu suçların kasıtlı yapıldığından emin olarak şikâyet dile getirilmiş, bazılarında kasıtlı mı yoksa bir unutkanlık sonucu mu yapıldığının çözülmesi için şikâyetle bulunduğu dile getirilmiştir. Bilimsel yanıltma örneklerinde kasıtlı bir davranış olmaması için, bilgisizlik ve deneyimsizlikten kaynaklanan iyi niyetli bir ihmal olması gerekmektedir. Yayınlanmış ya da dergilere yayınlanması için gönderilmiş makalelerde uygunsuz yani etiğe aykırı davranış olarak nitelendirilmemesi gereken davranışlar şu şekilde sıralanmaktadır (The Editors of AM. J. Obstetrics & Gynecology, 1996):

- Dürüst hatalar
- Disiplinsiz araştırma raporları
- Deney tasarımı ve araştırma sonuçları üzerine yapılabilecek tartışmalı bilimsel hükümler

Bu 3 başlık altında değerlendirilebilecek faaliyetler, kasıtlı olarak yapıldığı kanıtlanamayacak eylemlerdir. Nitekim ki Çizelge 4.4.'de yer alan 2 soruşturma sürecinden biri özensiz araştırma, biri de disiplinsiz araştırma örneği olarak değerlendirilmiştir.

Disiplinsiz araştırma örneği olarak değerlendirilen suçlamada, yaşanan sıkıntının dizgi ve baskı aşamasındaki dikkatsizlikten kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu tip hatalar, teknik personel sorumluluğundaki süreçte yaşanan ihmalkârlıklar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla görülmektedir ki, yayın sürecinde sorumluluğu paylaşılanlar arasında sadece yazarlar, editörler, danışmanlar ve okurlar değil, bu

sürecin basamaklarında görev alan teknik personel de bulunmaktadır. Bilimsel süreçte rol alan kişilerin nitelik ve nicelik olarak fazlalığı, sorumluluk dağılımının da dallanmasına neden olmaktadır. Şu bir gerçektir ki, bilimsel araştırmalar son 100 yıl içerisinde bir meslek haline gelmiş ve son 50 yılda ise bu araştırmaların sayıları oldukça artmıştır. Bu artışın özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonrasına denk geldiği görülmektedir (Karasz, 1996; s.: 24). Pek tabii ki, bilimsel araştırma yapmanın bir meslek haline gelmesi, bu mesleğe emek veren her nitelikte insanın sorumluluğunun bilincinde olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, teknik bir personelin bir bilimsel makale üzerinde o makalenin yazarı kadar emeği vardır demek çok doğru olmayacaktır ancak; sürecin doğru yönetilmesi için teknik bir personelin bir makale yazarı kadar sorumluluğu olduğunu söylemek doğru bir tespittir.

ATO'ya yansıyan intihal şikâyetlerinde dikkati çeken bir başka husus, yakın zamanda çıkan 2 bilimsel yayından hangisinden hangisine intihalde bulunulduğunun tespit edilmesinin zor olduğudur. ATO'da değerlendirilen yedinci intihal vakasında, yayınlanan bir makalede, hazırlanan başka bir taslak çalışmadan yararlanıldığı konusunda şikâyet yapılmıştır. Ancak, görevlendirilen soruşturmacının da belirttiği gibi *“taslağın hazırlanması ile makalenin yayınlanması yakın zamanlardadır. Makale yayınlandığında taslak henüz yayınlanmış değildir. Dolayısıyla taslak ve makaleyi karşılaştırırken kimin, kimde katkısı olduğunu ayırt etmek imkânsız olabilmektedir”* kanaati güçlü bulunmuştur. Bu noktada, henüz yayınlanmamış taslaktan bir alıntı yapıldığı iddiası üzerinde konuşulacaksa, bu ihlalin bilimsel korsanlık olduğunun hatırlatılmasında yarar vardır. Bu vaka, bilimsel bir yayından izinsiz bir aşırma olduğunun kanıtlanması için önce hangi yayının yayınlandığı bilgisinin yanıltıcı olabileceğini göstermektedir. Yani sonra yayınlanan bir yayın, kendisinden önce yayınlanan bir yayından intihal yapmak durumunda değildir; gerçek tam tersi şekilde de olabilir. Ancak yine de görülmektedir ki söz konusu vakada her iki taraf için de cezai bir işlem yapılmasına gerek görülmemiştir.

Anonim bilgiler için yapılan alıntıların intihal olarak değerlendirilemeyeceği hususu da incelenen soruşturma süreçlerinde karşılaşılan bir husus idi. Bir eserin anonim olarak kabul edilmesi için o eserdeki bilgilerin yazarı, yaratıcısı ya da söyleyeni

bilinmeyen, anonim bilgiler olması gerekmektedir (TDK, 2013a). İntihal tanımını da tekrar hatırlarsak; tanım, başkasına ait entelektüel niteliği olan bilgi, veri, çalışma sonuçlarından izinsiz alıntı yapmak olarak verilmektedir (Bosch ve Ross, 2011). Dolayısıyla, intihal suçundan söz edebilmek için, alıntı yapılan bilgilerin kime ait olduğu bilgisi bilinebilir ve kanıtlanabilir olmak zorundadır. Evrensel olarak bilinen bilim kuramları, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermeler niteliğini taşıyan bilgilerin kullanımında belirli bir eser sahibine atıfta bulunulamayacağı ve zaten bu bilgiler konu ile ilgili bilim insanları tarafından bilinen bilgiler olduğu için, yapılan alıntılar intihal olarak değerlendirilmemelidir.

Diğer taraftan, intihal yapıldığı iddiası barındıran dosyalar incelenirken, suçlamada bulunan ya da suçlanan hekimlerin görevlendirilen soruşturmacılara yönelttikleri itirazlar da göze çarpmıştır. Soruşturmacıların kimlik bilgileri, her iki taraf için de erişilebilir bilgilerdir. Bazı soruşturma örneklerinde soruşturmacıların bizzat hakkında soruşturma açılan ve soruşturma açılmasını talep eden hekimlerden sözlü ya da yazılı savunmalarını aldığı görülmüştür. Dolayısıyla, soruşturmacının uzmanlık alanı ile hazırladığı fezlekeler, şikâyetle bulunan ve şikâyet edilen taraflarca incelenebilir bilgilerdir. İntihaller ile ilgili soruşturma süreçlerinde, soruşturmacının bakış açısı ya da fikirlerini haklı görmeyen taraflar bu hususlarda çeşitli itirazlarda bulunmuşlardır. Ancak görülmektedir ki, soruşturmacının uzmanlık alanı ya da fikirleri ile bu fikirler doğrultusunda ATO Onur Kurulu'nun onayladığı kararlara gelen itirazlar değerli görülmemiştir.

Toparlamak gerekirse sona doğru, yapılan soruşturma incelemelerinde, daha önce de belirtildiği gibi en sık karşılaşılan yayın etiği ihlal çeşidi intihaldir. İntihal dosyalarının bazılarının aynı şikâyetçi kişi tarafından yakın zamanlarda farklı kişiler hakkında şikâyetlere dayandığı görülmektedir. İntihal olduğu gerekçesi ile şikâyetle bulunan kişinin, şikâyetle konu olan ihlalin üzerinden ne kadar süre geçtikten sonra, akademik kariyerinin hangi aşamasında bu şikâyetleri yaptığı ve şikâyet ettiği kişiler ile daha önce yürüttüğü kişisel ya da profesyonel ilişkisinin durumunun şikâyetler üzerinde etkili olduğu düşünülmüştür. Aşağıda Çizelge 4.5., şikâyetçi ve şikâyet edilen tarafların akademik unvanlarını vermektedir.

Çizelge 4.5.'den de görüldüğü gibi, çoğunlukla akademik anlamda aynı seviyedeki hekimler arasında intihal şüphesi ile şikâyet etme ve edilme vakaları yaşanmıştır. 3 vakada, birden fazla kişi intihal suçu ile itham edilirken, sadece 1 vakada birden fazla kişinin aynı anda tek bir şikâyetle bulunduğu görülmüştür. Ayrıca, 3 vakadaki şikâyetle bulunan profesör hekimler sayılmazsa, diğer 8 vakadaki şikâyetle bulunan hekimlerin akademik kariyerlerinin başında oldukları tespit edilmiştir. Aynı durum, hakkında şikâyet olan taraflar için de geçerlidir. Buradan anlaşılmaktadır ki, intihal suçunu tespit etmek için harcanan çaba ile intihal yapıldığı şüphesi sergileme miktarı, akademik anlamda yükselme potansiyeli taşıyan hekimler arasında daha sık görülmektedir.

Çizelge 4.5. Şikâyetçi ve Şikâyet Edilen Tarafların Akademik Ünvanları

Dosya Numarası	Şikâyet Eden Tarafın Akademik Titri	Şikâyet Edilen Tarafın Akademik Titri
I. intihal iddiası	Operatör doktor	Operatör doktor
II. intihal iddiası	Doktor	Doktor
III. intihal iddiası	Profesör doktor	Profesör doktor
IV. intihal iddiası	Doktor	Profesör doktor
V. intihal iddiası	Doktor	Doçent doktor
VI. intihal iddiası	5 kişilik doktor ekibi	3 kişilik doktor ekibi
VII.intihal iddiası	Profesör doktor	3 kişilik doktor ekibi
VIII.intihal iddiası	Uzman doktor	Doçent doktor
IX. intihal iddiası	Profesör doktor	1 profesör, 2 doçent doktor

Son olarak belirtilmesi gereken mevzu, intihal suçu dizgesinin hiç kuşkusuz ağır bir itham olduğudur. Dolayısıyla, böyle bir suçlamada bulunacak kişinin öncelikle sağlam kanıtlar toplaması olmazsa olmaz bir yükümlülüktür. Suçlamanın yöneltildiği

kişinin kişilik haklarının zedelenmemesini göz önünde bulundurmak, suçlamada bulunacak kişinin birinci vazifesi olmalıdır. Örneğin, ATO'ya yansıyan intihal şikâyet örneklerinden birinde (7. intihal vakası) şikâyetçi tarafın TTB'ye gönderdiği şikâyet dilekçesinin başka kurumlara da dağıtımını yaptığı, bu şekilde hem soruşturmanın gizliliğinin ihlal ettiği, hem de soruşturulması tamamlanmamış bir kişinin resmi belge ile suçlu ilan ettiği incelemeyi yapan soruşturmacı tarafından tespit edilmiştir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, suç kesinleşmeden suçlanan kişinin kimliği ve suç konusu, soruşturmayı yürüten merci haricindeki yerler ile paylaşılmamalıdır.

4.5. Tabip Odalarının Araştırma-Yayın Etiği İhlallerinin Düzeltilmesi Konusundaki Yetkisi Üzerine Tartışma

Araştırma ve yayın etiği ihlali yapıldığı kesinleşen olaylarda ATO'nun ihlali yapan kişi ya da kişilere ceza yaptırımını uygulaması dışında (bu hususta verilen en ağır ceza çeşidi uyarı cezasıdır), ihlalin düzeltilmesi aşamasında ne gibi bir yetkisinin olabileceği de önemli olabilecek başka bir noktadır.

Öncelikle, tabip odalarının alınan soruşturma kararlarının uygulanması konusunda sorumlulukları vardır. TTB Disiplin Yönetmeliği'nde Kararların Uygulanması başlığı altında yer alan 28. maddede de yer aldığı gibi “*Süresi içinde itiraz edilmeyen disiplin cezalarından uyarı ve para cezaları kesinleşir ve derhal uygulanır.*” denilmektedir. ATO'ya yansıyan araştırma ve yayın etiği ihlal iddiası içeren soruşturma dosyalarında verilmesi uygun bulunan en ağır ceza uyarı cezası olmuştur. Etik ihlal yapıldığının kesinleşmesi ve bunun üzerine verilen bu tür cezaların ardından etik açıdan hata unsuru barındıran bilimsel yayınlar üzerinde bir düzeltme yapılmasını takip etmenin, ceza kararını veren tabip odalarının sorumluluğu olduğuna dair bir ifade yönetmelikte yer almamaktadır.

4.6. Bilimsel Yanıltmayı Tetikleyen Sebep ve Faktörler Üzerine Tartışma

Sağlık bilimlerinde tarihsel süreçte yaşanan ilerlemelerin, tıbbın sosyal bir yararlılık temeline dayanan büyük birikimi üzerine yükseldiği aşikârdır (Arda, 2009a; s.:247). Söz konusu yararlılık ilkesi, bilim etiğinde bilimsel yanıltmalardan kaçmak adına sadık kalınması gereken ilkelerin kuşkusuz önde gelenlerindendir. Bilim etiğindeki çerçevenin tamamını oluşturan hususlara bakarsak, aşağıdaki şekilde sıralamak mümkün olacaktır (TÜBA, 2002):

1. Gerçeğe Uygunluk

Bilimsel araştırmada elde edilen veriler sadece bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemlere dayanmalıdır.

2. Bilimsel Araştırmanın Zarar Vermemesi

Bilimsel araştırma sürecinde icra edilen hiçbir faaliyetin; deneyi bizzat gerçekleştirenlere, insan ve hayvan deneklere ve çevreye zarar vermemesi gerekmektedir.

3. Sorumluluk ve Haklar

Bilim insanları, araştırma süreci basamakları ve araştırma sonuçları hakkında ilgili mercileri ve toplumu bilgilendirmeli; gerekli durumlarda olası zararlı uygulamalar hakkında topluma uyarıda bulunmalıdır.

4. Akademik Etkinliklerde Etik

Bilim insanları, akademik yaşamlarının bütün evrelerinde ve öğretim, yönetim ve akademik değerlendirmelere ilişkin görevlerde bilimsel liyakati temel ölçüt kabul etmelidir. Akademik ilerleme ve ödül jürilerinde bilimsel liyakat ölçütlerinin dışına çıkmak, kişileri kayırmak ve özellikle yayın sürecinde benzeri etik ihlallerde bulunmak kabul edilemez.

Bilim insanlarının akademik etkinliklerde gösterilmesi gereken yukarıda sıralanan etik duyarlılık maddelerini göz ardı etmeleri nedeniyle etik ihlallerde bulundukları

görülmektedir. ATO'ya yansıyan bilimsel yanıltma örneklerinden de anlaşılacağı gibi, yayın etiği ihlali tetikleyen sebeplerin arasında özellikle akademik atama-yükseltme ölçütlerinin ihlallere etkisi (baskı unsuru) dikkati çekmektedir. Bilimsel yanıltmaları tetikleyen sebep ve faktörlerin tamamına bakarsak, aşağıda Çizelge 4.6. ortaya çıkmaktadır (Arda, 2010; s.: 23).

Öncelikle, bilimsel dürüstlük ilkesinin unutulmasını tetikleyen yukarıda sıralanmış sebep ve faktörler arasında araştırma ve araştırma disiplini eğitimi yeterince almamış bilim insanlarının özellikle disiplinsiz araştırma örneklerini sergiledikleri bilinmektedir. Ancak, bu konudaki eğitim eksikliği, baştan iyi niyetli ve farkında olmadan yapılan ihlallerde, sonraları durumun kanıksanmasından ötürü sürekli bir hal alması kaçınılmaz hale gelebilir.

Çizelge 4.6. Bilimsel Yanıltmaları Tetikleyen Nedenler ve Etkenler

Bilimsel Yanıltmaya Yönlendiren Sebep ve Faktörler
▪ Araştırma Eğitimi Eksikliği ▪ Bilim Çevresinde Yer Edinme Beklentisi ▪ Araştırma Disiplini Eksikliği ▪ Hızlı Yükselme Hırısı ▪ Prestij Kazanma Beklentisi ▪ Fazla Yayın = Fazla Prestij Algısı ▪ Kurumun Aşırı Baskısı ▪ Parasal Kazanç Hırısı ▪ Hollywood Sendromu (İsmi Sıklıkla Bilimsel Yayınlarda Görme Arzusu) ▪ Psikiyatrik Bozukluklar ▪ Teknolojik Olanakların sunduğu Kolaylıklar

Bilim çevresinde araştırmacılar için yer edinmek, ancak o çevredeki varlıklarını sürdürebilir olmalarına bağlıdır. Bilimsel araştırma sürecinde “*publish or perish*” yani “yayınla ya da yok ol” ilkesi geçerliyken, araştırmacılar sadece bilimsel çalışmalar ile yetinmeyip, bu çalışma sonuçlarını da yayınlamak zorundadırlar (Winck ve ark.,

2011). Sadece varlığını sürdürebilme beklentisi bile bazı durumlarda bilim insanlarının bilimsel yanıtma örneklerini sergilemelerine neden olabilmektedir.

Bilimsel araştırma sürecinde yapılan sahtekârlıkların olası sebeplerinden biri de başkaları tarafında takdir edilme beklentisi ve başarısız olarak algılanma korkusudur. Bu çıkarım, söz konusu sahtekârlık örneklerinin doktora öğrencileri, kadro bulmak isteyen yeni mezun öğrenciler, akademik yükseltme döneminde olan ve özellikle de kariyerinin başındaki bilim insanları tarafından gerçekleştirildiği bilgisine dayanılarak yapılmıştır (Claxton, 2005a). ATO'ya yansıyan bilimsel yanıtma örneklerine bakıldığında da, bu çıkarımı destekleyecek bulgular edinilmiştir.

Diğer taraftan, hızlı yükselme hırısı ya da kurumların aşırı baskısı da, bilim insanlarının akademik kariyer basamaklarını olması gerekenden daha çabuk çıkma girişiminde bulunmalarına neden olabilmektedir. Kurum baskısı adı altında özellikle özel üniversitelerdeki kadrolarda çalışan akademik personelin, kadrolarını garanti altında tutabilmek için her sene belirli sayıda yayın üretme ve belirli sayıda proje kabulü alarak fakültelerine finansal destek sağlama zorunlulukları değerlendirilebilir. Bu gibi zorunluluklar, kurumların baskısından kaynaklanan iş kaybetme korkusunu tetikleyerek, iş kaybetmeme korkusunun da bilimsel yanıtmayı tetikleyen ikincil bir sebep olarak karşımıza çıkmasına neden olmaktadır.

Hızlı yükselme hırısı, araştırmacıların kendi hırslı ve rekabetçi özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi, akademik yükseltme ölçütlerinin getirdiği zorunluluklardan da beslenerek oluşabilmektedir. Türkiye’de, bilim insanlarının doçent unvanını elde etmeye hak kazanmaları için Doçentlik Sınav Yönetmeliği’nin 3. maddesinde belirtildiği üzere: *“Doçentlik unvanının iktisabı için aranan özgün bilimsel çalışmalara ilişkin asgari ölçütler, Üniversitelerarası Kurul tarafından, her bir alan göz önünde bulundurulmak suretiyle belirlenir ve her yıl Ocak ayında güncellenmiş olarak Yükseköğretim Kurulunun internet sitesinde yayımlanır. Bu ölçütler, en erken yayımı tarihini izleyen ikinci dönemde yapılacak olan doçentlik başvurularında dikkate alınır.”* şeklinde ifade edilen belirli kuralları yerine getirmeleri gerekmektedir (Doçentlik Sınav Yönetmeliği, 2009). Doçentlik unvanının hak edilebilmesi için

sağlanması gereken koşullar arasında, sınava girecek olan kişinin bilimsel dürüstlüğünün de sağlam olması gerekmektedir. İlk olarak 2001 yılında yeniden düzenlenen Doçentlik Sınavı Yönetmeliği'nde bu etik gereklilikler de aranmaya başlanmıştır. Ancak, bilimsel dürüstlük ilkesinin doktora öğrenciliği ve yardımcı doçentliğe atanma gibi daha önceki akademik evrelerde de aranıyor olması gerekmektedir. En son 2009 yılında yeniden düzenlenen yönetmeliğe göre, sınava girmek için başvuruda bulunan adaylar için tüm yaptırımların “sadece” o sınav dönemi ile sınırlı olacağı belirtilmektedir. Öte yandan yönetmelikte yer alan *“İddianın asılsız çıkması halinde, doçentlik süreci kaldığı yerden devam eder ve ilgili jüri üyesi hakkında şartların varlığı halinde idarî ve adli soruşturma yapılır.”* ifadesi gereğince, asılsız yere suçlamada bulunan kişiler için de yaptırımlar uygulanacağını altı çizilmektedir (Ruacan, 2009).

Prestij kazanma beklentisi ise, gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar ve yapılan yayınlar ile takdir toplama, alanın öncü isimleri arasında yer alma beklentisi ile şekillenmektedir. Bu gibi beklentiler, verilecek bilimsel ödüllerde ön sıralarda olma, söz konusu ödülü kazanma hırsı ile tetiklenmektedir. Örneğin TÜBİTAK tarafından çok yakın bir süre önce yürürlüğe konan Proje Performans Ödülleri Yönetmeliği gereğince, bilim insanına prestij kazandıracak ve onun performansını ölçecek ölçütler arasında bilimsel makale sayısı da yer almaktadır (TÜBİTAK Proje Performans Ödülleri Usul ve Esasları, 2012). Ancak, bu hususta unutulmaması gereken nokta, kazanılacak ödül ve prestijin sadece niceliksel başarılarla değil, bu başarıların niteliğine de bağlı olduğudur. Benzer şekilde yayınlanmış bilimsel makaleleri desteklemek adına verilen parasal ödüllerde de o makalenin niteliği ön plana çıkmaktadır. (TÜBİTAK Türkiye Adresli Uluslar Arası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı Uygulama Esasları, 2013). Dolayısıyla, prestij kazanma beklentisi ve parasal kazanç hırsı ile tetiklenen bilimsel yanıltma eğilimleri, söz konusu araştırma ve yayınların niteliğini azaltacaktır. Bu nedenle, bilimsel yanıltma örneği sergileyen kişi konumuna düşmemek için amaç ve araç ayrımını bilim insanının iyi yapması gerekmektedir.

Son olarak, bilimsel yanıltmaları tetikleyen faktörler arasında teknolojinin sunduğu kolaylıklardan bahsedilmesi gerekmektedir. ATO'ya yansımış bilimsel yanıltma örneklerinde de görüldüğü gibi (dördüncü intihal örneği) günümüz teknolojisi ile kolay bir şekilde “kes-yapıştır” tekniği kullanılarak üretilen fabrika üretimi makalelere tanık olunmaktadır. Bu tür makalelerin ilgili bilim alanına özgün bir katkı getirmeyeceği ve yeterli atıf toplayamayacağı açıktır. Ancak, teknoloji sadece bilimsel yanıltmaların daha kolay yapılmasına değil, bu yanıltmaların daha kolay tespit edilmesine de hizmet etmektedir. Dolayısıyla, gerçekleştirilen bilimsel yanıltmalar ve bu yanıltmaların yapılmasını teşvik edici faktörlerin tespit edilmeden kalmaları mümkün değildir. Bu nedenle, her ne kadar teknoloji bir bilimsel yanıltmayı tetikleyen faktörse de, aynı zamanda bu ve diğer tetikleyici faktörleri ortadan kaldırmak için yine iş başında olan başlıca güçtür.

4.7. Bilimsel Yanıltmayı Engelleme Yöntemleri Üzerine Fikirler

Özellikle son 50 yıl içinde bilimsel yanıltma örneklerinde yaşanan artış, araştırma ve yayın etiği ihlallerinin gittikçe araştırma sürecinin bir parçası olma başladığı gerçeğini göstermektedir. Ancak, bilim çevresinin kendi kaynaklarını haksız ve yok yere tüketen bilimsel etik ihlallere müsamaha etmeye sonsuza kadar gücünün yetmeyeceği açıktır. Sınırlı sayıda kaynak ve bu kaynaklar kullanılarak yarar sağlama ilkesini gerçekleştirebilmek ancak ve ancak dürüstlük ilkesi çerçevesinde kalan bir bilimsel çevre ile olabilir. Bu nedenle, bilimsel yanıltmaların engellenebilmesi için günümüz şartlarının göz önünde bulundurularak öneriler geliştirilmesi gerekmektedir.

ATO'ya yansıyan bilimsel yanıltma örneklerinden de görülebileceği gibi, etiğe uygun ve uygun olmayan bilimsel davranışlar arasında kesin bir sınır çekmek çok kolay olmamaktadır. Bilimsel etik kurallara uygun olmayan davranışlar, yani bilimsel yanıltmalar; kötü niyetli şekilde gerçekleştirilmeyen disiplinsiz araştırma örneklerinden, içinde kötü niyet unsuru barındıran bilimsel etik ihlal örneklerine kadar geniş bir spektrumda değerlendirilmelidir. Tabii, disiplinsiz araştırma örneklerini sıfıra indirmek için emek sarf etmek gereksiz ve manasız olacaktır.

Ancak, bilinçli şekilde yapılan bilimsel yanıltma örneklerinin etik ve hukuki kurallara uygun olmadığı aşîkârdır. Önemli olan, gerçek hayatta beyaz ve siyah arasında büyük bir gri bölgenin varlığı gibi bilimsel yanıltma örneklerinin tespiti ve çözümlenmesinde iyi niyetli davranış ile kötü niyetli davranış arasında büyük bir gri bölgenin olduğu unutulmamalıdır.

Bu nedenle ATO'da incelenen bilimsel yanıltmaları konu alan soruşturma süreçlerinden yola çıkarak, tespiti zor olan etik ihlallerin engellenmesi için alınacak tedbirlerin belirlenmesinin de çok kolay olmayacağını söyleyebiliriz. Ancak bu durum, bilimsel yanıltmaları engellemek için çaresiz olduğumuz anlamına gelmemektedir. Her şeyden önce, bilimsel yanıltma eğiliminin hafife alınmaması, diğer bir deyişle yok sayılmaması ya da saklanmaya çalışılmaması gerekmektedir. Bilimsel yanıltma örneklerinin tespit edilmesi için bilim insanları arasında bilinç ve gayret geliştirilmelidir. Bunun için bünyelerinde bilim insanlarının çalışmalarını destekleyen araştırma enstitülerinin ve üniversitelerin düzenli şekilde mevcut durum ve bilimsel yanıltma vakaları üzerinde seminerler ve tartışmalar düzenlemeleri yararlı olacaktır. Bu şekilde, bilimsel yanıltmalardan kaynaklanan sorunlar üzerinde bilim insanlarının beyin fırtınası gerçekleştirmesi, durumun ciddiyetinin kavranmasında etkili olabilecektir.

İkinci olarak, intihal, dilimleme, çarpıtma ve diğerleri gibi her bir bilimsel yanıltma örneği için sağlam, kapsamlı ve genel geçer tanımlamaların belirlenmesi gerekmektedir. Bilimsel yanıltmalar için yapılacak tanımlardaki kesinlik, bu tür suçları işlediği kesinleşen bilim insanlarına hukuki boyutta alınacak tavrın da temelini oluşturacaktır (Nylenna ve Simonsen, 2006). Bu noktada önemli olan husus, bilimsel yanıltmalar için yapılacak tanımlamaların tüm bilim alanlarını kapsayacak şekilde düzenlenmiş olması gerektiğidir. Günümüzde, uzmanlık alanlarının artmış olması ve yeni disiplinlerin ortaya çıkmaya başlaması ile beraber bilimsel aktivitelerin çeşitliliği de artmış bulunmaktadır. Bilimsel uzmanlık alanlarının artmaya devam etmesi, bilimsel yanıltmalar için sürekli güncellenen tanımlamaların yapılmasını da gerektirmektedir. Bu nedenle, yapılacak sağlam, kapsamlı ve genel geçer tanımlamaların belirli periyotlarla güncellenmesi kaçınılmaz bir husustur.

Alınabilecek önlemler arasında üçüncü sırada, bilim insanları için hazırlanan araştırma süreçlerinde dikkat edilmesi gereken kurallar ve yapılması gereken kontrolleri belirten yönergelerin basitleştirilmesi verilebilir. Takip edilmesi gereken standartlar ne kadar açık, anlaşılır ve özet mahiyetinde olursa, o standartların anlaşılıp pratikte de benimsenip uygulanması o kadar daha hızlı olacaktır. Bunun için araştırma eğitiminde etik ve hukuki konuların da yer alması faydalı olacaktır. Örneğin, 2009 yılında bir grup sağlık bilimi doktora öğrencisinin katılımcı olarak yer aldığı bir çalışma, öğrencilerden çoğunun etik eğitimi içinde yayın etiği konusunun çok önemli olduğunu vurgulamaları öğrenciler arasında konu ile ilgili bir bilincin geliştiğini göstermiştir. Aynı çalışma sonucunda, araştırma eğitiminde yayın etiği konusu kapsamında literatür okuma ve makale yazma derslerinin eklenmesinin de yararlı olacağı görülmüştür. Bunun bir sebebi de, söz konusu çalışma sonuçlarında öğrencilerin, örneğin intihalin ne olduğunu teorik anlamda bilmelerine rağmen kes-yapıştır metodu ile yapılan alıntılar (referans verilse bile) da intihal olarak değerlendirilmesi gerektiğini bilmediklerinin tespit edilmiş olmasıdır. Bunun sonucu olarak, kariyerinin başındaki bilim insanlarının bilimsel yanıltmalardan uzak bir çalışma hayatı yürütebilmeleri için araştırma ve yayın etiği eğitimi ile onlara “araştırmacı olarak neyi yapmaya hakları var, neyi yapmaya hakları yok?” sorusunun doğru cevaplarının öğretilmesi gerekmektedir (Arda, 2012).

Öte yandan, bilimsel araştırmaların yürütüldüğü kurumlarda özellikle öğrencilere için evrensel ölçülerde araştırma metodolojisi, veri toplama ve saklama, veri analizi ile yorum ve bilimsel yayın yapma süreçlerine ilişkin standartlar da öğretilmelidir (Arda, 2010; s.: 24). Öğrencilerin yaptığı uygulamalar da bu öğretilen standartlar temel alınarak denetlenmelidir. Bunun için, bilimsel araştırmaların yürütüldüğü kurumlarda yüksek bilimsel denetim ve değerlendirme ölçütlerinin saptanması hem araştırmaların kalitesinin olumlu yönde gelişmesini hem de bilimsel yanıltmaların engellenmesinde etkili olacaktır. Ayrıca, genç bilim insanlarına danışmanlık yapan deneyimli bilim insanlarının rol model olmaları gerekmektedir. Kıdemli akademisyenler, bilimsel süreçte sergilenmesi gereken uygun etik davranışların niteliğini göstermek adına sorumluluk sahibidirler. Bunun için özellikle kıdemli akademisyenler, himayelerinde

yetişen kariyerlerinin başındaki bilim insanlarına özellikle çıkar çatışması-çakışması hususlarında etik standartların neler olabileceği bilgisini aktarmalıdır.

Dördüncü olarak, ulusal düzeyde şüpheli bilimsel yanıltma örneklerinin araştırılması ve gerekli yaptırımların uygulanması için bağımsız komitelerin kurulması teşvik edilmelidir. Ayrıca, kurulacak komitelerde olası yolsuzlukların önüne geçilebilmesi için de, komitenin sorumluluklarını unutturmayacak düzenlemeler getirilmelidir. Burada bahsi geçen bağımsızlığın, etik karar verme süreçlerini uygunsuz biçimlerde yönetebilme bağımsızlığı olarak algılanmamasının ve bu algıyı yansıtacak şekilde uygulamaların tespiti halinde de gerekli yaptırımların yapılması gerekmektedir.

Beşinci olarak, araştırmacılar üzerindeki baskıların azaltılması ya da makul seviyelere çekilmesi bilimsel yanıltmaların engellenmesi için etkili olabilecektir. Özellikle bilimsel yayın üretmenin bir akademik yükseltme ölçütü olarak değil, bilimsel bilginin ilerlemesi ve bilimin gelişmesi için bir değer olduğu genç araştırmacılara aşılmalıdır. Bunun için bilimsel yayınların nicelik olarak fazlalığı değil, nitelik olarak değerinin önemi vurgulanmalıdır. Öte andan, genç araştırmacıların bilimsel süreci bir külfet olarak görmemeleri adına verilecek ilk araştırma konularında kurulu teknikler kullanılarak uygun bir zaman dilimi içinde sonuç alabilecekleri, spekülasyonlardan uzak konular seçilmelidir. Bu yaklaşım, kariyerinin başındaki araştırmacıların doğru bir araştırma disiplini geliştirebilmeleri için de önemlidir.

Altıncı sırada, bilimsel yanıltmaların engellenmesi için araştırmacılar üzerindeki finansal baskıların da azaltılması gerekmektedir. Yeni projeler için finansal kaynak bulma şansını arttırmak ya da finansal destekte bulunan sponsor firmaların amaçları doğrultusunda davranmak, bilimsel süreci etik olmayan boyutlara taşıyabilmektedir. Bu nedenle, araştırmalar için finansal kaynağı sağlayan mercilerin uygulamalarında etik standartlara olan uygunluk ya da uygunsuzluklar da bizzat ilgili bilim insanı tarafından denetlenmelidir.

Son olarak, bilimsel başarıların değerinin ölçülmesi ve değeri karşılığında ödüllendirilmesi için oluşturulan akademik sistemlerin temellerinin de

sağlamlaştırılması gerekmektedir. Bilimsel başarıda ölçüt alınacak kriterler arasında bulunan özgünlük, üretkenlik ve etkililik kriterleri ön plana çıkarılmalıdır. Özellikle bir bilimsel çalışmanın ya da yayının özgün olduğunun kanıtlanması, o çalışma ya da yayında başkalarına ait fikir, çalışma ve verilerin kullanımından kaçınıldığının bir göstergesi olacaktır (Nylenna ve Simonsen, 2006).

Çizelge 4.7. Bilimsel Yanıltmaların Engellenmesi İçin Öneriler

Bilimsel Yanıltmaların Engellenmesi

- Bilimsel yanıltma eğilimi hafife alınmamalı, yok sayılmamalı ya da saklanmaya çalışılmamalı
- Üniversiteler/araştırma enstitüleri tarafından bilgilendirici seminerler düzenlenmeli
- Bilimsel yanıltma çeşitleri için belirli periyotlarla güncellenen sağlam, kapsamlı ve genel geçer tanımlamalar belirlenmeli
- Bilimsel araştırma sürecinde dikkat edilmesi gereken kurallar belirten yönergeler basitleştirilmeli
- Öğrencilere bilimsel yayın süreç standartları öğretilmeli
- Bilimsel araştırma yürüten kurumlarda yüksek bilimsel denetim ve değerlendirme ölçütleri saptanmalı
- Genç bilim insanlarına danışmanlık yapan deneyimli bilim insanları rol model olmalı
- Şüpheli bilimsel yanıltma örneklerinin araştırılması ve yaptırımların uygulanması için bağımsız komiteler (ulusal) kurulmalı
- Yayın üretmenin bir akademik yükseltme ölçütü olarak değil, bilimsel bilginin ilerlemesi için bir değer olduğu genç araştırmacılara aşılmalı
- Araştırmacılar üzerindeki fazla yayın baskısı azaltılmalı
- Araştırmacılar üzerindeki finansal baskılar azaltılmalı
- Şeffaflık ve etik ilkeler dâhilinde oluşturulan bir bilimsel çalışma kültürünün oluşturulmalı

Tabii ki, bilimsel yanıltmaların engellenebilmesi için alınacak önlemlerin en kapsamlısı şeffaflık ve etik ilkeler dâhilinde oluşturulan bir bilimsel çalışma kültürünün oluşturulması olarak özetlenebilir. Yukarıda Çizelge 4.7. bilimsel yanıltmalar için alınabilecek önlemleri bir mantık çerçevesi içinde sıralamaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Ankara Tabip Odası'nda Yürütülen Etik İhlal Gerekçeli Soruşturmalar için Süreç İyileştirme Önerileri

Bilimsel araştırma sürecinde yalnızca bilgi elde etmek için çalışan bir bilim insanının, bilimsel ilerlemeyi önemsememesinin bir takım değer sorunlarına yol açtığını önceki bölümlerde detayları ile inceledik. Bu değer sorunları, o bilim insanının kendi araştırması sonucunda elde ettiği sonuçlara duyduğu isteğin diğer bilim insanları ya da o sonuçlardan yararlanacak insanlar tarafından aynı şekilde duyulmamasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu değer sorunları, bilimsel araştırma etiği ihlalleri olarak adlandırılmaktadır (Arda, 1999a; s.: 135). Tabii ki unutulmaması gereken gerçek ise araştırma ve yayın etiği değer sorunlarının en iyi şekilde yönetilmesinin, ancak o sorunların etkileri olası çevreye yayılmadan önce tespit edilip çözülmesi ile olduğudur (Weymuller, 1996).

Dünyada, sağlık bilimleri özellikle de tıp alanında yürütülen araştırma süreci için neyin ahlaki ya da etik kurallara uygun olduğunun kararını, çoğunlukla ülkelerin hekim birliklerinin belirledikleri meslek ahlakı kuralları çerçevesinde karar verilmektedir (DHB, 2006). Türkiye'de de TTB tarafından yayınlanan Hekimlik Meslek Etiği İlkeleri, hekimler için araştırma ve tedavi süreçlerinde uyulması gereken kuralları belirlemektedir. Diğer bir taraftan, dünyada araştırma etiği için dönüm noktasının Helsinki Bildirgesi olduğu söylenebilir. Bildirgenin ortaya çıkışının ana amacı, bilimsel araştırmalarda yer alan insan deneklerin korunmasıdır. Ancak, ilerleyen zamanla araştırma sürecinin doğasının gelişmesi ve farklı uygulama ve sorunların da ortaya çıkması ile beraber bildirgede yapılan güncellemeler söz konusu olmuştur. Yine de yapılan bu güncellemeler dâhilinde bile, bu sürecin dışındaki insanların araştırmalara duyduğu güvenin önemi üzerinde durulmadığı dikkati çekmiştir (Goodyear ve ark., 2008). Dolayısıyla, değişen dünya ve değişen bilim ortamında artık bilimsel araştırmalar için destek ihtiyacının giderek arttığı, bilim insanlarının arasındaki yarışın giderek hızlandığı, bilimsel başarının ölçütü olarak

yayın sayılarının giderek daha önemli hale geldiği, bilim insanları üzerindeki baskıların ve bilimsel araştırmaların sayıca giderek arttığı görülmektedir (Malone, 1998). Teknolojinin de bilim ile yollarının daha sık kesişmeye başlaması neticesinde, bilimsel dürüstlüğün gereklilikleri değişmekte, bununla birlikte meslek normlarının ve uygulama ilkelerinin de bir takım revizyonlardan geçmesi gerekmektedir. Bu nedenle, öncelikle Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nın tıbbi araştırmalar ve yayın etiği başlığı altında daha sık güncellenmesi önerilebilir. Hekimlerin bilimsel gerçekleri yansıtan araştırma süreçlerini tasarlayıp yönetmeleri, çalışmaya fiilen katılmamış kişilerin adlarına yazarlık hakkı ihlali olmaması için söz konusu yayınlarda yer vermemeleri, intihal ya da bilimsel korsanlık suçu işlememek için kaynak göstermeden ve izin almadan başkalarına ait veri, olgu ve yazılı eserleri kullanmamaları gerektiği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları'nda yer almaktadır. Ancak, bunlar dışında kalan yayın etiği ihlallerinin de yapılacak güncellemeler ile kurallar dâhilinde aydınlatılması tabip odalarında yürütülen araştırma ve yayın etiği ihlalleri ile ilgili soruşturmalara için faydalı olabilecektir.

Kuralların güncel ve kapsamlı olmasının gerekliliklerinden bir diğeri bilimsel araştırma etiği ihlalleri yani bilimsel yanıltmaların tanımlamalarının farklı kuruluşlar tarafından farklı şekillerde yapılmasıdır. Tabip odalarının dar ve bazı durumlarda da katı kurallar ile bilimsel yanıltmaları soruşturmaları, soruşturma sonucunda aldıkları kararlar ile aynı yanıltma örneği için farklı bir kuruluşun aldığı kararın farklı olmasına neden olabilir. Örneğin, bir soruşturma sonucunda ilgili tabip odasının bir hekimi, yaptığı araştırma ya da yayın etiği ihlali açısından suçsuz bulması ile beraber, aynı kişi aynı ihlal için farklı bir kuruluş tarafından suçlu bulunabilir (örneğin bir derginin editörler birliği tarafından). Dolayısıyla bu gibi farklı kararların oluşmasını engellemek için söz konusu etik ihlalin, bilimsel dergi, araştırmayı destekleyen kuruluş gibi diğer ilgili tarafların da kuralları ile çakışmayacak şekilde tabip odalarının evrensel kural ve tanımlamalarının olması önemlidir (Wager ve Kleinert, 2012).

Tabip odalarında araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile yürütülen soruşturmalar için yukarıda verilen öneriler yanında, etik ihlal gerekçeli şikâyetlerin

değerlendirilmesi ve soruşturmaların yürütülmesi aşamasında ne gibi standartların belirlenmesi, soruşturmacı görevlendirme standartlarının tespit edilmesi ve soruşturma kararlarına gelen itirazların değerlendirilmesine ilişkin öneriler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır.

5.1.1. Ankara Tabip Odası'na Gelen Etik İhlal Gerekçeli Şikâyetlerin Değerlendirilmesine İlişkin Öneriler

ATO'ya gelen ve bu tez çalışmasında incelenen soruşturma dosyalarında etik ihlal gerekçeli şikâyetlerin değerlendirme süreçleri ve süreç basamaklarına ilişkin farklılıkların tespit edilmesi, bir takım standartların belirlenmesi gerektiği kanısını oluşturmuştur.

Öncelikle, şikâyet dilekçesi farklı bir tabip odası tarafından ilgili tabip odasına iletilmeden önce, şikâyet edilen hekimin faaliyetlerinin, hangi oda onur kurulunun yetki alanında olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, bir hekim hakkında başlatılan soruşturmanın ortasında o hekimin farklı bir tabip odasının yetki alanına girdiği tespit edilirse, söz konusu soruşturma dosyasını takibi farklı yönetim kurulu üyeleri ve soruşturmacılar tarafından yapılmış olacaktır. Fikir çakışmalarının ve alınacak kararların sağlam temellendirilebilmesi için soruşturmaların başladığı tabip odasında sonlandırılması için gerekli hassasiyetin gösterilmesi önemlidir.

Ayrıca, ATO'ya gelen şikâyet dilekçelerinin, suçlamaya konu olan eylemin üzerinden ne kadar süre geçtikten sonra yapıldığına dikkat edilmelidir. TTB Disiplin Yönetmeliği'nde ceza verilmesini gerektiren eylemlerin işlenmesinden itibaren geçmesi gereken maksimum sürenin aşılmasının ardından, soruşturma açılmasına dair yönetim kurulu halen bir karar vermemiş ise, bu suçlarla ilgili disiplin işlemi yapılamayacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla, soruşturma açılmasına yer olmadığına dair karar alınırken şikâyetin değersiz görülme kıstaslarından birinin, o şikâyetin dikkate alınabilme süresini aşmış olması gerektiğidir.

Diğer taraftan, soruşturma açılmasına yer olmadığına dair kararın alınması ile bu durumun şikâyetçi tarafa bildirilmesi esnasında, bu kararın gerekçesinin de bildirilmesi önerilebilir. Tabip odasının şikâyetçi tarafa cevaben yazacağı yazıda, neden soruşturma açılmasına gerek görülmediğini tatmin edici ifadelerle belirtmesi, o kişinin şikâyetinde göstereceği ısrarcı tavırlarını engelleyebilecektir.

Soruşturma dosyasının taraflar açısından aleni olduğu disiplin yönetmeliğinde belirtilmektedir. Ancak, soruşturma sürecinin hakkında şikâyet olan hekime hangi aşamada bildirileceği, yani hangi aşamada savunmasının isteneceğine ilişkin standart bir yol izlenmelidir. Eğer yönetim kurulu bizzat hakkında şikâyet olan hekime, üzerine atılı bulunan suç açık ve yazılı olarak bildirip tebliğden itibaren en az 15 gün içerisinde yazılı savunması istiyorsa, bir soruşturmacı görevlendirmeyecek anlamı çıkarılmalıdır. Eğer yönetim kurulu kişiden savunmasını aldıktan sonra bir soruşturmacı atıyor ise, söz konusu kişiden soruşturmacının da alacağı savunması ile mükerrer bir eylem gerçekleştirilmektedir. Bunun için, eğer soruşturmacı görevlendirilmesi gerekli bir husus var ise, bu hususun yönetim kurulunun hakkında şikâyet olan kişiden savunmasını istemeden önce tespit edilmesi önerilmektedir.

Diğer taraftan disiplin yönetmeliğinde, gerekli görülen durumlarda suçlanan kişinin sözlü savunmasının da istenebileceği belirtilmektedir. ATO'da yürütülen araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçeli soruşturma dosyalarında da hakkında şikâyet olan kişiler ile yüz yüze görüşmeler yapıldığı ve sözlü savunmalarının alındığına dair örnekler görülmüştür. Önemli olan nokta, hakkında şikâyet olan taraflardan gelen talepler üzerine mi yoksa bizzat soruşturmacının kendi kararı ile mi sözlü savunmanın alınabileceğine karar verilmelidir. Yönetmelik uyarınca sözlü savunmanın gerekli görülmesi hali yönetim kurulu ya da soruşturmacı kararına bağlı olduğu için, hak ihlallerinin doğmaması adına bu gibi taleplerin değerlendirme dışı tutulması önerilir.

İlaveten, ATO'ya gelen araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçeli şikâyetlerin yersiz görülmeleri durumunda, dayanaksız yapılan şikâyetlerin gerçeği yansıtmıyansıtmadığının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Gerçeği yansıtmayan

suçlamaların da bir araştırma etiği ihlali olduğu, ilgili kişiye soruşturmaya gerek olmadığı kararı bildirilirken uygun biçimde ifade edilmelidir.

Çizelge 5.1. ATO Tarafından Yürütülecek Araştırma ve Yayın Etiği İhlal Gerekçeli Soruşturmalarda Uyulması Önerilen Standartlar

Soruşturmalar için Standart Önerileri
▪ Soruşturmaların başladığı tabip odasında sonlandırılması için gerekli hassasiyet gösterilmeli ▪ Şikâyet dilekçelerinin, suçlamaya konu olan eylemin üzerinden ne kadar süre geçtikten sonra geldiğine dikkat edilmeli, şikâyetin dikkate alınabilme süresini aşmış olması da soruşturma açılmasına değer görülmemesi sebebi olarak değerlendirilmeli ▪ Şikâyetçi tarafa cevaben yazılacak yazıda, neden soruşturma açılmasına gerek görülmediğini tatmin edici ifadelerle belirtmeli ▪ Soruşturmacı görevlendirilmesi gerekli bir husus var ise, bu hususun yönetim kurulu tarafından hakkında şikâyet olan kişiden savunmasını istemeden önce tespit edilmeli ▪ Sözlü savunmanın gerekli görülmesi hali yönetim kurulu ya da soruşturmacı kararına bağlı olduğu için, suçlanan hekimden bu yönde gelen talepler değerlendirilmemeli ▪ Gerçeği yansıtmayan suçlamaların da bir araştırma etiği ihlali olduğu, suçlamada bulunan kişiye soruşturmaya gerek olmadığı kararı bildirilirken uygun biçimde ifade edilmeli ▪ Aynı konuda farklı zamanlarda yapılan şikâyetlere ilişkin bilgiler bir sonraki soruşturma sürecinde değerlendirilmeli ▪ Çıkar çatışması söz konusu olan üye varsa, ilgili üye söz konusu dosyanın görüşülmesi süresince toplantı salonunun dışında bulunup değerlendirmeye katılmamalı ve oy kullanmamalı

Önemli olan bir nokta da, daha önceden ilgili tabip odasına ya da farklı bir tabip odası başkanlığına yapılan bir şikâyet ya da yürütülmüş bir soruşturma süreci varsa, o süreçte yer alan bilgi ve görev alan soruşturmacıların görüşlerinin de değerlendirmeye alınması gerektiğidir. Bu gereklilik, aynı konuda farklı zamanlarda yapılan şikâyetlere ilişkin tutarlı kararların alınması için önemli bir husus niteliğindedir.

Tabip odalarında yürütülen soruşturmalar sonucu alınan kararlar kesin mahiyette olup, koşullu kararlar alınmadığı için şikâyete konu olan etik ihlallerin düzeltilmesi ve ardından yeniden değerlendirmeye alınması söz konusu olamamaktadır (TÜBİTAK Araştırmalarına İlişkin Etik Komitenin Kuruluş ve Görevlerine İlişkin Esaslar, 2011). Bu nedenle, ilgili kişileri suçlu ya da suçsuz bulma kararlarının bir koşul gerektirmeden, sağlam nedenlere dayanarak alınması önemlidir.

Son olarak, bilimsel araştırma ve yayın etiği ihlali konulu soruşturmalar sonucunda cezai yaptırım kararlarının alınacağı tabip odaları yönetim kurullarının ilgili toplantılarında, şikâyet edilen hekim(ler) ile çıkar çatışması/çakışması söz konusu olan üye varsa, ilgili üyenin söz konusu dosyanın görüşülmesi süresince toplantı salonunun dışında bulunup değerlendirmeye katılmaması ve oy kullanmaması gerekmektedir. Yukarıda verilen Çizelge 5.1., ATO tarafından yürütülecek araştırma ve yayın etiği ihlal gerekçeli soruşturmalarda uyulması önerilen standartları belirtmektedir.

5.1.2. Soruşturmada Görevlendirilecek Danışmanlara İlişkin Öneriler

Tabip odalarında araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturmalarda görevlendirilecek soruşturmacılara ve bu görevlendirme sürecine ilişkin niceliksel ve niteliksel çeşitli öneriler verilebileceği düşünülmüştür.

Öncelikle, etik ihlal gerekçesi ile açılan her bir soruşturma için biri deontolog, diğeri ilgili araştırma konusunda uzman hekim olmak üzere 2 soruşturmacı görevlendirilmesi uygun görülmektedir. Yapıldığı iddia edilen etik ihlalin suç

olduğuna dair değerlendirmeyi yapacak deontolog, etik ihlale konu olan teknik ve detaylı uzmanlık bilgilerinin değerlendirmesini yapacak ise uzman hekim olmalıdır. Bazı durumlarda, gerekirse 3. soruşturmacı olarak bir uzman hekim daha görevlendirilebilir. Ancak, bu gibi durumlarda ondan önce süreci incelemiş uzman hekim olan soruşturmacının fezlekesinin de, sonradan görevlendirilen bu 3. soruşturmacıya iletilmesi gerekmektedir (Corson ve Decherney, 2005). Bununla birlikte, soruşturmacıların sadece hekim değil, aynı zamanda akademisyen kimliklerinin de olması önemli görülmektedir. Soruşturmacının akademisyen kimliğinin olması, güncel bilimsel literatüre daha hâkim, dolayısıyla daha hızlı ve verimli çalışabilmesine olanak sağlayacaktır. Ayrıca, görevlendirilecek soruşturmacıların, daha ne yakın bir tarihte bir soruşturmacılık görevi yapıp yapmadığına da bakılması önemli olabilir. Aynı kişilere ya da aynı kurumlardan kişilere soruşturmacılık görevinin verilmemesi, tarafsızlık ve objektiflik için gerekli olacaktır. Ancak, aynı taraflar arasında açılan ve benzer hususların aydınlatılmaya çalışıldığı yeni bir soruşturma olur ise, eski soruşturmada görevlendirilmiş soruşturmacı yeniden görevlendirilmeli ve onunla birlikte bir de yeni bir uzman hekim soruşturmacı görevlendirilmelidir. Soruşturma konusuna hâkim eski soruşturmacı ve yeni bir bakış açısı getirebilecek yeni soruşturmacı konunun daha detaylı incelenmesini sağlayabilecektir. Diğer taraftan, tarafsızlık ve objektiflik ilkesinin yeterince yerine getirilebilmesi için, soruşturmacı ile soruşturulacak kişi ya da soruşturma açılmasını talep eden kişiler arasında çıkar atışması ya da çakışmasının olmamasına dikkat edilmelidir. (TÜBİTAK Proje nerilerinin Panel Yönetim Sistemi ile Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge, 2006; ORI 2013b). ıkar ilişkisi olabilecek ve bu nedenle soruşturmacı olunmasını önleyecek haller;

- Birinci derece akrabalık ilişkileri,
- Ortak olunan kuruluş ya da işletme bulunması,
- Aynı kurumda çalışılıyor olunması,
- Ortak alışma ya da yayın sahibi olmak,
- Tarafsız davranmayı önleyecek derecede olumlu/olumsuz düşünce/önyargı sahibi olmak şeklinde sıralanabilir.

Tabip odasının soruşturmacı atarken tespit edebildiği çıkar ilişkilerinin yanında tespit edemediği çıkar ilişkileri de olabilir. Bu gibi durumlarda, soruşturmacının kendisi ile ilgili tespit edilemeyen durumu, soruşturmacı olmasını talep eden tabip odasına bildirmesi gerekmektedir. Çıkar ilişkilerine, kararı alacak yönetim kurulu üyeleri ve bu kararı onaylayacak onur kurulu üyeleri için de dikkat edilmelidir. Bu gibi durumlarda, ilgili üyenin ilgili konunun görüşüleceği toplantıya katılmaması, görüş bildirmemesi, tavsiye ve telkinde bulunmaması gerekmektedir (TÜBİTAK Etik Davranış İlkelerinin Belirlenmesine İlişkin Esaslar, 2007).

Yukarıda belirtilen kriterlere uyacak oda üyelerinden bir soruşturmacı havuzu oluşturulmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir. Soruşturmacı havuzunda bulunan kişilerin iletişim bilgilerinin güncel olması önemlidir. Ayrıca, görevlendirilecek soruşturmacıların aynı kurumlardan seçilmemesine dikkat edilmelidir. Diğer taraftan, soruşturmacıların dosya değerlendirme işine daha fazla zaman ayırabilmeleri için idari iş yoğunluğu çok fazla olmayan hekimlerden seçimlerin yapılması önerilebilir (Huth, 1996; s.: 69).

Öte yandan, görevlendirme yazısı iletilen soruşturmacılardan geçerli bir sebep göstermeden görevinden çekilmek isteyen ya da detaylı ve gerekli inceleme yapmadan fezleke hazırlayanların soruşturmacı havuzundan çıkarılması uygun olacaktır. Bunun yanında, talep edilen görevlendirmeyi kapsamlı ve yardımcı olabilecek şekilde fezleke hazırlayarak tamamlayan soruşturmacılara ise takdir etmek amacıyla tebrik ya da teşekkür yazısı yazılabilir.

Önemli olan bir diğer nokta ise, soruşturmaların daha hızlı şekilde sonlandırılabilmesi için teknolojinin sunduğu imkânlardan soruşturmacı görevlendirme aşamasında da yararlanılabileceğidir. Bunun için görevlendirme yazılarının normal posta ile gönderilmeden önce soruşturmacının elektronik posta adresine de gönderilmesi, soruşturmacının inceleme sürecine daha erken başlamasına olanak sağlayacaktır. Aynı şekilde, görevlendirme yazısında soruşturmacıdan da fezlekesini ilgili tabip odasının elektronik posta adresine gönderdikten sonra orijinal ıslak imzalı dokümanını da normal posta ile göndermesi istenebilir. Bu da, yönetim kurulu

toplantısı için yapılacak hazırlıkların daha hızlı ve kolay olmasını sağlayacaktır. Ayrıca, elektronik ortamda yapılan yazışmalar, soruşturma dosyalarının içeriklerinin elektronik ortamda da saklanabilmesine olanak sağlayacaktır.

Diğer taraftan, soruşturmacıların görev tanımlarının netleştirilmesi ve görevlendirilen soruşturmacıların da bu netlik kazanmış görev tanımından haberdar olmaları gerekmektedir (Akşit ve Arda, 2003). Bu nedenle soruşturmacılara görevlendirme yazıları iletilirken, dikkat etmeleri gereken hususlar ile soruşturma konusu ile ilgili aydınlatılması beklenen noktaların bir “check-list” halinde yazının ekinde iletilmesi, danışmanın işini büyük ölçüde rahatlatacaktır. Şu bir gerçektir ki, soruşturmacılar kendi normal mesailerinden arttırdıkları zamanda, özveri göstererek bu görevi yerine getirmektedirler (Kirby, 2005).

Görevlendirilecek soruşturmacılara konu ile ilgili davet yazısı iletilirken yazının ekinde uyulması gereken kurallar ve kendi sorumlulukları hatırlatılmalıdır. Bu kural ve sorumluluklar özetle:

- Bilimsel kural ve kriterlere uymak ve uzmanlık alanına girmeyen hususlar varsa o hususlarla ilgili değerlendirme yapmaktan kaçınmak,
- Objektif davranmayı engelleyecek çıkar çatışması/çatışması durumlarının varlığı halinde görüş bildirecek bir fezleke hazırlamaktan kaçınmak ve durumu ilgili tabip odasına bildirmek,
- Fezlekeyi tabip odası tarafından istenen formatlara uygun olarak hazırlamak, görüş ve değerlendirmeleri bilimsel gerekçelere dayandırmak,
- Gerekli hallerde soruşturma açılmasını talep eden ve hakkında soruşturma açılan kişilerden görüş ve savunmalarını temin etmek
- Her türlü bilgi ve yazışmanın kendisi ile ilgili tabip odası gizli olduğunu bilerek bu gizliliğe uygun davranmak
- Fezlekenin yazımında incitici ifadelerin kullanımından kaçınmak olarak verilebilir.

Çizelge 5.2. Görevlendirilecek Soruşturmacılar için Öneriler ve Soruşturmacılara İletilecek Görevlendirme Yazısı İçeriği

Soruşturmacı Ölçütleri	Görevlendirme Yazısında Hatırlatılacak Hususlar
▪ En az 1 deontolog, 1 de ilgili araştırma konusunda uzman hekim soruşturmacı olmalı ▪ Soruşturmacının sadece hekim değil, akademisyen kimliği de olmalı ▪ Soruşturmacının yakın tarihlerde başka bir soruşturmacılık görevi olmamalı ▪ Ayın tarafları içeren soruşturma dosyalarında eski soruşturmacı da yeniden görevlendirmeli ▪ Soruşturmacı ile her iki tarafın da kurumları aynı olmamalı ▪ Soruşturmacı ile her iki taraf arasında çıkar ilişkisi olmamalı ▪ İdari iş yoğunluğu az olan üyelerden soruşturmacı seçilmeli	▪ Bilimsel kural ve kriterlere uymak ve uzmanlık alanına girmeyen hususlar varsa o hususlarla ilgili değerlendirme yapmaktan kaçınmak, ▪ Objektif davranmayı engelleyecek çıkar çakışması/çatışması durumlarının varlığı halinde fezleke hazırlamaktan kaçınmak ve durumu ilgili tabip odasına bildirmek, ▪ Fezlekeyi tabip odası tarafından istenen formatlara uygun olarak hazırlamak, görüş ve değerlendirmeleri bilimsel gerekçelere dayandırmak, ▪ Gerekli hallerde soruşturma açılmasını talep eden ve hakkında soruşturma açılan kişilerden görüş ve savunmalarını temin etmek ▪ Her türlü bilgi ve yazışmanın kendisi ile ilgili tabip odası gizli olduğunu bilerek bu gizliliğe uygun davranmak ▪ Fezlekenin yazımında incitici ifadelerin kullanımından kaçınmak

Soruşturmacıların hazırladıkları fezlekelerinde, hakkında soruşturma açılan kişilere yönelik incitici ifadelerden kaçınması gerektiğinin, onlara görevlendirme yazısı ile iletilecek dikkat edilmesi gereken hususlar başlığı altında özellikle altının çizilmesi gerekmektedir (Ingelfinger, 1974). Soruşturmacının tutumu, tabip odasına gelecek itirazların artmasına ya da azalmasına neden olabilir. Onur kurulunun kararının gereksiz itirazlar almaması için, soruşturmacı fezlekelerinin soruşturma konusu ile ilgili doğru tespitler yapmış, objektif ifadeler içermesi gerekmektedir. Bu gerekliliğin soruşturmacılara baştan hatırlatılması da bu nedenle önemli bulunmuştur. Yukarıda

Çizelge 5.2.'de soruşturmacı olarak görevlendirilecek kişiler için ölçütler ile görevlendirme yazılarının ekinde yer alması gereken bilgiler toplu olarak özetlenmektedir.

5.1.3. Soruşturma Süreç Aşamalarına ve Kararlara Gelen İtirazlara Verilecek Cevaplara İlişkin Öneriler

Yakın bir zamanda yapılmış bir çalışmaya göre, dergilere gönderilen makale taslaklarının %14'ünde bilimsel yanıltma örneklerinin görüldüğü saptanmıştır. Çalışmayı yapan yazarlara göre, %14 gibi büyük bir oranda sahtekarlığa teşebbüs edilebilmesinin ve bu sahtekarlık örneklerinin engellenmesinin zorluğunun nedeni toplumda bilim insanlarına duyulan yüksek orandaki güven duygusudur (Matias-Guiu Ve Garcia-Ramos, 2010). Bilim çevresinin dışında kalan bu bireylerin sahip olduğu güven duygusu, bilimsel araştırma sürecini kontrol etme güçlerinin yokluğu ya da söz konusu bilim insanları ile herhangi bir çıkar çatışması konumunda olmamalarından kaynaklanabilir. Bir diğer sebep de, bilim çevresinin dışında kalan bireylerin araştırma etiğinin kapsamını bilmemeleri olabilir (Malone, 1998). Ancak, her ne kadar toplumdaki bireyler bilim insanlarına dürüstlük konusunda büyük güven duygusu besleseler de, aynı çevreyi paylaşan bilim insanlarının birbirlerine bu oranda güven duygusu beslemedikleri de açıktır. Bu nedenle, bu çalışma kapsamında incelenen soruşturma örneklerinde de görülebileceği gibi, bilim insanları birbirlerinin bilimsel yanıltma teşebbüslerini ifşa etmekte ve de ceza almaları konusunda ısrarcı olmaktadır. Bu ısrarcılık, çoğu zaman şikâyetin iletildiği bir üst merci olan kuruluşların kararlarına da itirazlarda bulunma ile sonuçlanmaktadır.

Daha önce, Çizelge 4.3.'de özetlendiği şekilde ele alınmış olan, ATO'da başlatılan araştırma ve yayın etiği ihlali inceleme süreçlerine gelen itirazlar göz önünde bulundurulursa, itirazların farklı konumdaki kişilerden, farklı hususlar doğrultusunda geldiği görülmüştür. ATO, itirazların temellendiği hususları dikkate alarak, itirazda bulunan kişi ya da kişilere cevap vermek ya da bu itirazları değerlendirmek durumunda kalabilir. ATO'nun, soruşturma sonucunda alınan kararlara gelen

itirazları değerlendirmeye almadan önce, öncelikle o itirazın ATO'da yürütülen süreç ya da görevlendirilen kişiler ile ilgili olması gerekmektedir. Dolayısıyla ancak, aşağıda sıralanan hususlar, gelen itirazların değerlendirmeye alınması için temel teşkil edebilir:

- Yapılan itiraz görevlendirilen soruşturmacıya mı yönelik?
- Yapılan itiraz onur kurulu üyelerine yönelik mi?
- Yapılan itiraz soruşturma sürecine yönelik mi?
- Yapılan itiraz alınan kararın yanlışlığına yönelik mi?

Yukarıdaki hususlar haricinde herhangi bir husustan temel alan bir itiraz, ATO'nun çalışma alanına girmemektedir. Örneğin, bir dergide yayınlanmış bir makale ya da bir kitapta yayınlanmış bir bölümde olduğu iddia edilen bir yayın etiği ihlali örneğinin düzeltilmesi ya da kişinin çalıştığı kurumdaki konumunun değerlendirilmesi ile ilgili itirazlar ATO'nun çalışma ve görev kapsamında değerlendiremeyeceği itirazlardır. Bu gibi itirazlara, söz konusu itirazın muhatabı bildirilerek bir cevap verilebilir. Ancak, yukarıda sıralanan hususlardan herhangi biri ya da birileri ile ilgili itirazlar geldiği zaman, ATO öncelikle itirazın gerçekçi ve kabul edilebilir olup olmadığına karar vererek, bu itirazın incelemeye alınmaya değer olup olmadığını sonucuna bakmalıdır. Eğer itiraz incelemeye değer bulunmazsa, gerekçesi ile beraber itiraz sahibine cevap iletilmelidir. Örneğin, şikâyet bir bilimsel makalede intihal olduğu yönünde ise ve ATO tarafından yürütülen soruşturma sonucunda da intihal olmadığı yönünde karar alınmış ise, bu karara gelen itirazın incelemeye değer bulunmadığı anda, itiraz sahibine gönderilecek cevapta somut kanıtlar ile intihal olmadığı kanıtlanmalıdır (Stein, 2009). Bunun için söz konusu alıntının benzerlik oranı, atıf olup olmadığı ya da şikâyet edilen kişiden alınan savunmada hatanın bilinçli yapılmadığının kanıtlandığına dair somut ifadeler kullanılmalıdır. Öte yandan eğer, itiraz incelemeye değer bulunur ise de, söz konusu hususa göre yeni bir soruşturmacı görevlendirilmeli, soruşturmacı süreci baştan tekrarlanmalı ya da alınan karar Onur Kurulu tarafından tekrar gözden geçirilerek gerekirse değiştirilmelidir. İtirazın incelemesi ardından, eğer herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek görülmez ise, bu durum gerekçesi ile beraber itiraz sahibine yeniden iletilmeli; bir değişiklik yapılması

uygun bulunursa da yapılan değişiklik hem şikâyet edilen hem de şikâyetle bulunan taraflara gerekçesi ile bildirilmelidir. İtirazlara verilecek cevapların gerekçelerinin sağlam olması, ardı sıra gelecek yeni itirazların önünü kesmeye faydalı olacaktır.

5.2. Sonuç Yerine

Araştırma ve yayın etiği konusu özellikle 20. yy'ın 2. yarısından itibaren bilim insanların hayatlarına girmiş bir takım standartlar olarak karşımıza çıkmıştır. 2. Dünya Savaşı öncesi özellikle insanlar üzerinde yapılan deneyler, bu alanda araştırma etiği kurallarının oluşmasını zorunlu kılmıştır. Araştırma etiği ilkelerine göre, insan denekler içeren bilimsel araştırmalarda, deneyin sonunda elde edilmesi amaçlanan sonuçlar her zaman deneklerin zarar görmemesi kuralının sağlanmasından sonra ikinci planda değerlendirilir. Bu demektir ki; araştırmanın sonucunda elde edilmesi planlanan sonuç, gelecekte hasta olacak bireylerin iyileştirilmesi için çözüm elde etmek ise, araştırma esnasında denek olarak kullanılan hasta bireylerin iyi olma durumları bu amaçlanan sonuç için göz ardı edilemez (Marcia, 1997). Dolayısıyla, etik açıdan bir bilimsel araştırma süreci değerlendirilirken, sadece gelecekte olası zararlar değil, asıl mevcut durum ve zamandaki zararların en aza indirgenmesi önceliklidir. Ülkemizde de bu evrensel etik ilkeleri gözeten, insan ya da insanlardan alınacak materyaller üzerinde yapılacak çalışmalar için denek ya da biyolojik materyallerin araştırmaya dâhil edilme ölçütlerini, söz konusu araştırmaların yapılacağı yerleri ve standartlarını, araştırmaları kimlerin yapabileceğini ve bu araştırmaların nasıl yürütüleceğini yönetmelikler sıkı kurallar ile belirlemektedir (Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik, 2013).

Yayın etiği konusu ise, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle tıp alanında yapılan büyük yatırımlar, bu alanda yapılan bilimsel araştırmalara ilgi duyan ve katılan insan sayısının artması ile daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Bu alanda araştırma yapan bilim insanının sayısının giderek artması, bilim insanları arasında araştırmalarına bulacakları finansal destekler için bir yarış ortamının doğmasına da sebep olmuştur. Bu destekleri alabilme başarısını gösterebilmek için, bilim

insanlarının çalışmalarının değerini kanıtlamaları gerekmektedir. Bunu kanıtlamak için yapılabilecek en iyi yöntem ise, bir bilimsel dergide çalışmanın makale olarak yayınlatabilmesi olmaktadır (Evans, 1996).

Bilimsel yayınların varlığının öneminin sadece bilimsel bilginin duyurulmasına bağlı olmaktan çıkması ile beraber bilimsel araştırmanın son basamağı olan yayın aşamasındaki etik konular üzerinde çeşitli tartışmalar oluşmaya başlamıştır. Bu tartışmalar yazarlık hakkı ihlalleri, duplikasyon, çıkar çatışmaları ve editörler ile danışmanların görevlerinin neler olması gerektiği üzerine yürütülmüş, ancak hepsinin tanımı ve nasıl önlenebileceğine dair bir fikir birliği henüz oluşmamıştır. Bu nedenle, tüm yayın etiği ihlal tanımlarının ve bu ihlalleri önlemek için alınacak önlemlerin evrensel anlamda geçerli olabileceği yüksek etik standartların oluşturulması halen bir çabadır (Kempers, 2002). Ancak, rastlanan etik ihlal vakalarından yola çıkarak günümüz teknolojisinin imkân verdiği ölçüde geliştirilmiş olan temel kılavuzlar, bu alanda çalışan bilim insanlarının farkındalığını arttırmak ve onları doğru şekilde yönlendirmek için asli görevi yapmaktadırlar.

Buradan yola çıkarak, tabip odalarında yürütülen araştırma ve yayın etiği soruşturmalarında görev alacak soruşturmacıların araştırma ve yayın etiğine dair temel kılavuzları bilmeleri, onların görevlerini daha kolay ve belirli standartlara uygun olarak yapmaları için son derece önemlidir. Ayrıca, ATO'da yürütülen araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçeli soruşturma süreçlerinin, uluslar arası anlamda benzer süreçleri yöneten diğer kuruluşlar ile aynı paralelde olması da en az temel kılavuzların takip edilmesi kadar önemlidir (Johnson ve ark., 2007). Bir etik ihlalin var ise doğru şekilde tespit edilmesi ve gereken cezaların verilmesi, her şeyden önce soruşturmayı yürüten tabip odasının bilim çevresine olan sorumluluğudur. Tabip odaları, bilimsel araştırma yapılan ve bilimsel yayın üretilen üniversiteler, enstitüler, eğitim-araştırma hastaneleri ve hatta özel sektör ile bu sorumluluğu paylaşmaktadır.

Araştırma ve yayın etiği standartlarının belirgin ve geçerli olması gerektiği, Yüksek Öğrenim Kurumu'nun yayınladığı (YÖK) yüksek öğrenim stratejisi çalışma

raporunda da yer almaktadır. Bu rapora göre, üniversitenin beş ayrı alanda etik standartlarını berraklaştırmış olması gerekir (YÖK, 2007). Bunlar;

1. Üniversite ile toplumun ilişkilerine, ya da bu ilişkinin sınırlarının korunmasına ilişkin etik standartlar,
2. Yükseköğretimin öğretim işlevine ilişkin etik standartlar,
3. Bilimsel araştırma ve yayına ilişkin etik standartlar,
4. Üniversitenin kamu hizmeti üretmesine ilişkin etik standartlar,
5. Üniversitenin iç paydaşlarının ilişkilerine ilişkin etik standartlardır.

Öte yandan, bilimsel araştırma ve yayın sürecinin en yoğun şekilde süregeldiği üniversitelerin yayın üretme potansiyellerine bakarsak, YÖK tarafından yayınlanan 2010 yılı yayın istatistiklerine göre, Türkiye'deki üniversitelerde tam metin olarak toplam 27.364 bilimsel yayın üretilmiştir; akademik personel başına ortalama düşen yayın sayısı ise 0,65 olmuştur (YÖK, 2013). Bu ortalama, kişi başına bir yayın bile düşmediğini, dolayısıyla bazı akademisyenlerin henüz hiç yayın sahibi olmadığını göstermektedir. Yayın etiği konusundaki bilinç ve farkındalık ancak bu alanda üretkenlik oldukça oluşabilecektir. Tabii ki temennimiz de, bilimsel araştırma yapma ve yayın üretme konusunda ihtiyaç olan bilinç ve farkındalığın oluşarak, üretkenliğin artması ve etik ihlal vakalarının görülme sıklığının azalması yönündedir.

ÖZET

Ankara Tabip Odası Onur Kurulu’nun Araştırma ve Yayın Etiği İhlali ile İlgili Disiplin Soruşturmalarının İncelenmesi (1998-2012)

Bu tez çalışmasında, 1998 yılından 2012 yılına kadar olan süreç boyunca Ankara Tabip Odası’nda araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarının detaylı incelenmesi ve neden-sonuç ilişkileri açısından sorgulanması hedeflenmiştir. Söz konusu zaman dilimi içerisinde “Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliği”ne aykırılık savı ile açılmış tüm soruşturma dosyaları kimlik-kurum, dergi, dernek adları gizli tutularak derinlemesine araştırılmış ve bu dosyalar içerisinde araştırma ve yayın etiği ihlali savı ile açılmış soruşturma dosyaları nitelik ve nicelik yönünden taranmıştır. Yürütülen arşiv çalışması ile analiz edilen toplam 31 dosyadan 11 (yaklaşık 3’te 1’i) tanesinin araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile açıldığı tespit edilmiştir.

İlgili dosyalarda soruşturmanın ne şekilde başladığı, soruşturma başlama ve bitiş tarihleri göz önünde bulundurularak ne kadar sürede tamamlandığı, hangi yıllarda soruşturma yoğunluğu yaşandığı, dosyalarda soruşturmaya gerek olup-olmaması kararının çıkması, yapılan araştırma ve yayın etiği ihlal çeşitlerinin niceliksel olarak kendi içerisinde nasıl kümelendiği, soruşturma açılmasına gerek sebeplerle şikayette bulunan kişilerin eylemlerinin motivleri, soruşturmacıların dosya inceleme süreçlerinde izledikleri yollar, soruşturma sonunda alınan kararlara gelen itirazlar ve bu itirazların alınan kararın değiştirilmesi üzerindeki etkisi ile soruşturmacıların ve kararın alındığı kurulların uzmanlık alanı profili başta olmak üzere çeşitli faktörlerin süreçlere etkisi üzerinde çıkarımlar yapılmıştır.

Elde edilen veriler ışığında, reklam yasağı ile yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarının, diğer soruşturma gerekçelerine göre sayıca fazlalığı dikkati çekmiştir. Diğer bir dikkat çekici nokta ise nerdeyse yapılan şikayetlerden 3’te 1’inin (9/31) soruşturmaya gerek bir hususu barındırmadığı hakkında kararın çıkmasıdır. Ek olarak, açılan soruşturmalardan 11 tanesi için herhangi bir cezai işlem uygulanmasına gerek görülmemiştir.

Araştırma ve yayın etiği ihlali gerekçesi ile gelen şikayetlerden 3 tanesi için soruşturma açılmasına gerek duyulmamışken, bu dosyalardan 4 tanesi için yürütülen soruşturmalardan sonra suçlanan kişi ya da kişiler hakkında herhangi bir cezai işlem uygulanmasına gerek görülmemiş ve de 4 tane soruşturma sonucunda uyarı cezası verilmesi kararlaştırılmıştır. Öte yandan, yayın etiği ihlali gerekçesi ile açılan soruşturma dosyalarındaki yayın etiği ihlal gerekçelerine bakılır ise büyük çoğunluğunun intihal iddiası olduğu görülmüş ve bu hususta verilen en ağır ceza çeşidinin uyarı cezası olduğu saptanmıştır.

İncelemeye tabi tutulan soruşturma dosyalarında yukarıda belirtilen faktörlerden yola çıkılarak, araştırma ve yayın etiği ihlalinin tetikleyen sebepler, yapılan ihlallerde kişiler ve farklı görev mercileri arasındaki sorumluluk dağılımları ve soruşturmalar sonucunda elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak yapılan tartışma

sonucunda, Ankara Tabip Odası'nın araştırma ve yayın etiği soruşturmalarını yürütme süreci için belirli bir standardizasyon önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Ankara Tabip Odası, araştırma ve yayın etiği, bilimsel araştırma, deontoloji.

SUMMARY

A Research on Disciplinary Investigation Files about Research and Scientific Publication Violation by Ankara Chamber of Medicine (1998-2012)

In this thesis study, during the period from 1998 to 2012 in Ankara Chamber of Medicine, it has been aimed to review in-depth and question in terms of cause-and-effect relationships of the investigation files those are on the grounds of research and publication ethics violation. During the period under consideration, all the conducted investigation files those claimed to be contrary to the “Disciplinary Regulations of Turkish Medical Association” has been invested by keeping the names of people, institutions, associations and journals secret and the files those claimed to be contrary to the rules of research and publication ethics have been studied in terms of quality and quantity. At the end of the archival research, totally 31 files have been studied and 11 of these files (approximately 1/3 of the number of total files) have been identified to be on the grounds of research and publication ethics violation.

It has been argued the effect of the way how the investigations started, how long did they take, the intensity rate of the investigations in the years, the decision for the investigation is need to be done or not, the research and publication ethics violation varieties and amounts, the motives of people those inform againts violations claims, the way of investigators during file surveying periods, the decisions taken at the end of the investigations, the objections to these decisions and the effect of objections on the modifications of decisions and finally the profile of the area of specialization of investigators and the committees taking the decisions.

What has been noteworthy is that the number of investigations files claimed to be contrary to the rules of research and publication ethics, and advertising ban; was more than the number of other files. Another noteworthy point is that approximately one-trid of all complaints (9/31) did not need any investigation process. In addition, 11 of all investigations carried through without any penal provision.

While 3 of the complaints those claimed to be contrary to the rules of research and publication ethics did not need to open an investigation process; the other 4 of them received warning at the end of the investigation process. On the other hand, it has recognized that most of the type of research and publication violations were plagiarism and the most severe punishment to them were warning.

On the basis of the factors mentioned above, as a result of the discussion, the reasons triggering research and publication ethics violation, the distribution of responsibilities among people of the violation process and the results of the investigations; we draw a conclusion made up of a standardization for conducting the investigations of research and publication ethics violation cases.

Keywords: Ankara Chamber of Medicine, deontology, research and publication ethics, scientific research.

KAYNAKLAR

- AKŞİT, B., ARDA, B. (2003). Ideas of Editors of Medical Journals on Publication Ethics. *Journal of Ankara Medical School*. **25**:1-6.
- ALİCAN, İ., OKTAY, Ş. (2010). Bilimsel Yayınlarda Hiyerarşi var mı?. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.123-133.
- AKAN, H. (2010a). Bilimsel Yayınlarda Taraf Tutma (BIAS). Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.31-35.
- AKAN, H. (2010b). Editöre Mektup. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.93-95.
- ARDA, B. (1997). Batı Ortaçağı Düşünsel Yapısının Karakteristik Özellikleri. Batı Ortaçağı'nda Hastalık Kavramı. 1. Baskı. Ankara. Güneş kitapevi. ss:44-54.
- ARDA, B. (1999a). Araştırma-Yayın Etiği ve “Alternatif” Tıp Uygulamaları. Arda, B., Oğuz, N. Y., Şahinoğlu, S. Deontoloji. 2. baskı. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Antıp A.Ş. Yayınları. Ankara. s.135-138.
- ARDA, B. (1999b). Tıp Tarihi Konularına Giriş. Arda, B., Oğuz, N. Y., Şahinoğlu, S. Deontoloji. 2. baskı. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Antıp A.Ş. Yayınları. Ankara. s.93.
- ARDA, B. (2009a). Araştırmalarda Toplumsal Sorumluluk ve Uluslararası Duyarlılık. Bilim Etiği ve Bilim Tarihi. 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. s.: 247-269.
- ARDA, B. (2009b). Bilmek, Bakmak ve Görmek. Bilim Etiği ve Bilim Tarihi. 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. s.: 9-10.
- ARDA, B. (2009c). Sağlık Bilimlerinde Yayın Etiği. Bilim Etiği ve Bilim Tarihi. 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. s.: 235-247.
- ARDA, B. (2010). Bölüm 1: Bilimsel Yayınlarda Etik. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.23-41.
- ARDA, B., (2012). Publication ethics from the perspective of PhD students of health sciences: a limited experience. *Sci Eng Ethics*. **18**(2):213-22.
- AVANZAS, P., BAYES-GENIS, A. et all. (2011), Ethical Considerations in The Publication of Scientific Articles. *Rev Esp Cardiol.*, **64**(5):427-429.
- AYDIN, E. (2001). Deontoloji, Etik, Tıp Etiği. Tıp Etiğine Giriş. 1. Baskı. Ankara. Pegem A Yayıncılık. s.: 3-5.

- BAŞAĞAÇ GÜL, T. (2009). Sağlık Bilimlerinde Araştırma Etiği. Bilim Etiği ve Bilim Tarihi. 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. s.: 217-235.
- BEISIEGEL, U. (2010), Research integrity and publication ethics. *Atherosclerosis*, **212**: 383–385.
- BENOS, D. J., FABRES, J. et all. (2004). Ethics and Scientific Publication. *Advances in Physiology Education*, **29**: 59-74.
- BOSCH, X., ROSS, J. S. (2011), Ghostwriting: Research Misconduct, Plagiarism, or Fool's Gold?. *The American J. of Medicine*, **125**: 324-326.
- CALLAHAM, M. L. (2003), Journal Policy on Ethics in Scientific Publication. *Ann Emerg Med.*, **41**:82-89.
- CHAMBLISS, M., BONG, M. (2010), Building trust by eliminating plagiarism: White paper from the ad hoc committee on plagiarism. *Contemporary Educational Psychology*, **35**: 103–107.
- CLAXTON, L. D. (2005a), Scientific authorship Part 1 A window into scientific fraud? *Mutation Research*, **589**: 17-30.
- CLAXTON, L. D. (2005b), Scientific authorship Part 2. History, recurring issues, practices, and guidelines. *Mutation Research*, **589**: 31–45.
- COATS, A. J. S. (2009), Ethical authorship and publishing. *International J. of Cardiology*, **131**:149–150.
- COMMITTEE ON PUBLICATION ETHICS-COPE (2013). Erişim: [<http://publicationethics.org/about>]. Erişim Tarihi: 26.10.2013.
- COMMITTEE ON PUBLICATION ETHICS-COPE (2013). A Short Guide To Ethical Editing For New Editors. Erişim: [<http://publicationethics.org/files/short%20guide%20to%20ethical%20editing%20for%20new%20editors.pdf>]. Erişim Tarihi: 30.10.2013.
- COMMITTEE OF PUBLICATION ETHICS-COPE (2013). Definition of Plagiarism. Erişim: [<http://publicationethics.org/case/definition-plagiarism>]. Erişim Tarihi: 27.10.2013.
- CORSON, S. L., DECHERNEY A. H. (2005), Duplicate Editorial on Duplicate Publication. *American Society for Reproductive Medicine*, **83**:855–856.
- COUNCIL OF SCIENTIFIC EDITORS (2013). Piracy and Plagiarism. Erişim: [<http://www.councilscienceeditors.org/i4a/pages/index.cfm?pageid=3643#313>]. Erişim Tarihi: 27.10.2013.

- ÇELİK, G. E. (2010). Bilimsel Yayınlar da Yazarlık Kavramı, İsim Sırası Sorunu ve İlişki Açıklaması. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.185-199.
- DAY, R. A. (1997). Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır? 2. baskı. Ankara, TÜBİTAK.
- DAVIDOFF, F., DEANGELIS, C. D. et. all. (2001), Sponsorship, Authorship, and Accountability. *The New England J. Of Medicine*, **358**: 854-856.
- DOÇENTLİK SIVAN YÖNETMELİĞİ. Yayınlandığı Resmi Gazete Sayısı: 27127. Tarihi: 31.01.2009. Erişim: [http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.12828&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=]. Erişim Tarihi: 07.11.2013.
- DUKE UNIVERSITY (2013). Writing Studio. Letter to the Editor. Erişim: [http://twp.duke.edu/uploads/media_items/letter-to-the-editor-1.original.pdf]. Erişim Tarihi: 22.10.2013.
- ELSEVIER (2004). Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals: Writing and Editing for Biomedical Publication, Archives of Medical Research, 35:450–464.
- ELSEVIER (2013). Writing and Publishing. Erişim: [http://www.elsevier.com/early-career-researchers/writing-and-publishing]. Erişim Tarihi: 23.10.2013.
- EMRE AYDINGÖZ, S. (2010). Bilimsel Yayın Yazarken Nelere Dikkat Etmeli?. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.165-171.
- ENGQVIST, L., FROMMEN, J. G. (2008), Double-Blind Peer Review and Gender Publication Bias. *Animal Behaviour*, **76**: e1-e2.
- EVANS, M. (1996). Tıbbi Makale Yazımı. Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme Sempozyum Kitabı. Ankara. TÜBİTAK Yayınları. s.: 55-59.
- EUROPEAN ASSOCIATION OF SCIENCE EDITORS (2013). İngilizcede Yayınlanan Bilimsel Makalelerin Yazar ve Çevirmenlerine Yönelik EASE (Avrupa Bilim Editörleri Derneği) İlkeleri (in Turkish). Erişim: [http://www.ease.org.uk/sites/default/files/ease_guidelines-june2013-turkish.pdf]. Erişim Tarihi: 29.09.2013.
- EUROPEAN SCIENCE FOUNDATION (2010). Fostering Research Integrity in Europe. Erişim: [http://www.esf.org/fileadmin/Public_documents/Publications/ResearchIntegrity_report.pdf]. Erişim Tarihi: 31.10.2013.

- FEYERABEND, P. K. (1963), Materialism and the mind-body problem. *Review of Metaphysics*, **17**: 49-66.
- FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU. Kanun Sayısı: 5846, Resmi Gazete Sayı: 7981, Resmi Gazete Tarih: 13.12.1951. Erişim: [http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.3.5846&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=]. Erişim Tarihi: 22.09.2013.
- FREEMAN, W. R. (2005), Control of Data, Authorship, and Responsibility for Clinical Trials Publications. *Ophthalmology*, **112**:1485-1486.
- GOODYEAR, M. D. E., ECKENWILER, L. A., ELLS, C. (2008), Fresh Thinking About The Declaration of Helsinki: A Comprehensive Approach to Ethical Research. *BMJ*, **337**: 1067-1068.
- HAMES, I., PIERSON, C. A. et. all (2013). Classification of COPE Cases, 1997-2012, Peerreviewcongress. Erişim: [http://peerreviewcongress.org/2013/Plenary-Session-Abstracts-9-8.pdf]. Erişim Tarihi: 12.10.2013.
- HEKİMLİK MESLEK ETİĞİ KURALLARI. Kabul Tarihi: TTB 10-11 Ekim 1998 tarihli 47.Büyük Kongresi. Erişim: [http://www.ttb.org.tr/kutuphane/h_etikkural.pdf]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.
- HESS, R. (2004). Retrospective Studies and Chart Reviews. *J. of Respir Care*, **49(10)**:1171–1174.
- HUMPHREY, G. F. (1992). Scientific Fraud: the McBride Case. *Journal of Med. Sci. Law*, **32(3)**: 199-203.
- HUTH, E. (1996). Tıp Dergilerinde Danışmanlık (“Peer Review”): Dünyü, Bugünü ve Yarını. Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme Sempozyum Kitabı. 1. Baskı. Ankara. TÜBİTAK Yayınları. s.: 69-78.
- INGELFINGER, F. J. (1974), Peer Review in Biomedical Publication. *The American J. of Medicine*, **56**: 686-692.
- INTERNATIONAL COMMITTEE OF MEDICAL JOURNALS EDITORS-ICMJE (1999). Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals. *Medical Education*, 33:66-78.
- INTERNATIONAL COMMITTEE OF MEDICAL JOURNALS EDITORS-ICMJE (2013). Erişim: [http://www.icmje.org]. Erişim Tarihi: 29.10.2013
- INTERNATIONAL COMMITTEE OF MEDICAL JOURNALS EDITORS-ICMJE (2010). Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical

- Journals: Writing and Editing for Biomedical Publication. Erişim: [http://www.icmje.org/urm_full.pdf]. Erişim Tarihi: 30.10.2013
- INTERNATIONAL COUNCIL FOR SCIENCE (2013). ICSU and The Universality of Science: 1957 -2006 and Beyond. Erişim: [http://www.icsu.org/publications/about-icsu/icsu-universality-of-science-2006/2652_DD_FILE_ICSU_and_Universality.pdf]. Erişim Tarihi: 29.09.2013.
- JOHNSON, C. (2005), Questioning The Importance of Authorship. *J.of Manipulative Physiol Ther.*, **28**:149- 150.
- JOHNSON, J. T., NIPARKO J. K. et all. (2007), Standards For Ethical Publication. *American J. of Otolaryngology–Head and Neck Medicine and Surgery*, **28**:1-2.
- JOHNSON, T., ARBOR, A. (2008). Tips on How To Write a Paper. *J Am Acad Dermatol*, **59**:1064-1069.
- KAHYA, E. (2009). 19. Yüzyılda Bilim Anlayışının Değerlendirilmesi. Bilim Etiği ve Bilim Tarihi. 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. s.: 129-156.
- KAHYA, E. (2011). Bilim Etiği ve Bilim Tarihi ders notları.
- KARASZ, F. (1996). Yayın Etiği ve Temel Bilimler. TÜBİTAK Yayın Etiği Sempozyum Kitabı. Ankara. ss.24-37.
- KEMPERS, R. D. (2002), Ethical Issues in Biomedical Publications. *J. of Fertility And Sterility*, **77**: 883-888.
- KETENCİ, A. (2010). Meta Analiz ve Sistematik Derlemeler. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.109-119.
- KHAN, K. S., NWOSU, C. R. ve ark (1999), A Controlled Analysis of Authorship Trends Over Two Decades. *Am J Obstet Gynecol*, **181**: 503-507.
- KIRBY, A. (2005), Peering Into The Future of Academic Review. *Cities*, **22**: 85–87.
- KLİNİK ARAşTIRMALAR HAKKINDA YÖNETMELİK. Resmi Gazete Sayı: 28617. Erişim: [http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=954:klmk-aratirmalar-hakkinda-yoenetmelk&catid=2:ymelik&Itemid=33]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.
- KUÇURADİ, İ. (2006). Etik Değerler; Etik Kişi Değerleri. Etik. 4. baskı, Ankara. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları. s:175.

- KUHN, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*, 1. baskı, Chicago. Univ. of Chicago Pr., s:168.
- LASKIN, D. M. (1999), The Gift of Authorship. *J. of Oral Maxillofac Surg.*, **57**: 1163.
- LEBLEBİCİOĞLU, H. (2010). Online Dergicilik. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.221-225.
- MALONE, R. (1998). Ethical Issues in Industry Sponsored Research. *Journal of Emergency Nursing*, **24**: 193-196.
- MALONE, R. E. (1998), Ethical Issues in Publication Research. *J. of Emergency Nursing*, **24**: 281-283.
- MARCIA, A. (1997). The Ethics Of Clinical Research in The Third World. *The New England J. of Medicine*, **337**:847-849.
- MATIAS-GUIU, J., GARCIA-RAMOS, R. (2010), Fraud and Misconduct in Scientific Publications. *Neurología*, **25(1)**:1-4.
- MCCLELLAN III, J. E., DORN, H. (1999). *Applied Science and Technology Today. Science and Technology in World History*. Baltimore. The Johns Hopkins University Press. pp.: 361-390 ve 355-371.
- NATIONAL SCIENCE FOUNDATION- NSF (2013). Plagiarism. Erişim: [http://www.nsf.gov/oig/resmisreg.pdf]. Erişim Tarihi: 27.10.2013.
- NORMAN, I., GRIFFITHS P. (2008), Duplicate publication and ‘salami slicing’: Ethical issues and practical solutions. *International J. of Nursing Studies*, **45**: 1257–1260.
- NUTTAL, J. (1997). Ahlak Felsefesi de Nereden Çıktı? Ahlak Üzerine Tartışmalar; Etiğe Giriş. 1. Baskı, İstanbul. Ayrıntı Yayınları. s: 15.
- NYLENNA, M., SIMONSEN, S. (2006), Scientific Misconduct: a New Approach to Prevention. *Lancet*, **367**: 1882-1884.
- ONLINE ETMOLOGY DICTIONARY (2013). Science. Erişim: [http://en.wikipedia.org/wiki/Science]. Erişim Tarihi: 21.10.2013.
- OĞUZ, Y. (1999). Bilimsel Yayın Etiği. *Klinik Psikiyatri*. **2**:153-159.
- POLAT, C. (2006). Bilimsel Bilgiye Açık Erişim ve Kurumsal Açık Erişim Arşivleri, *Journal of Social Sciences*, **6(37)**: 53-80.
- POPPER, K. R. (2012). Bilimsel Nesnellik ve Öznel Kanı. Bilimsel Araştırmanın Mantığı. 5. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. S.: 68-72.

- REICHENBACH, H. (1981) Genelliğe Yöneliş ve Sözde Açıklamalar. Bilimsel Felsefenin Doğuşu. 2. baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi. S: 14.
- RUACAN, Ş. (2009). Türkiye’de bir Etik Serüveni: Doçentlik Sınavı Etik Komisyonu. TÜBİTAK Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık. Erişim: <http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum7/ruacan.pdf>. Erişim Tarihi: 07.11.2013.
- RUSS-EFT, D. (2004). Ethics in A Global World: An Oxymoron? *Evaluation and Programme Planning*, **27**: 349-356.
- ScienceGenerator (2013). Erişim: [<http://pdos.csail.mit.edu/scigen/>]. Erişim Tarihi: 28.10.2013.
- SHEWAN, L. G., COATS, A. J. S. (2010), Ethics in the authorship and publishing of scientific articles. *International J. of Cardiology*, **144**:1-2.
- SNOW, C. P. (2010). İki Kültür. Çeviren: Tuncay Birkan. 5. Basım. Ankara. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. Ss.151-158.
- STEIN, K. (2009). What the *Journal*’s Publishing Ethics Mean for You. *Journal of the American Dietetic Association*, **109**: 793-795.
- STREET, J. M., ROGERS W. A. et all. (2010), Credit Where Credit is Due? Regulation, Research Integrity and The Attribution of Authorship in The Health Sciences. *Social Science & Medicine*, **70**: 1458-1465.
- SOLLACI, L. B., PEREIRA, M. G. (2004). The introduction, Methods, Results, and Discussion (IMRAD) Structure: A Fifty-Year Survey. *J Med Libr Assoc*. **92(3)**: 364-367.
- SOX, H. C., RENNIE, D. (2006), Research Misconduct, Retraction, and Cleansing the Medical Literature: Lessons from the Poehlman Case. *Ann Intern Med.*, **144**: 609-613.
- THE EDITORS OF AM. J. OBSTETRICS and GYNECOLOGY (1996), Specific Inappropriate Acts in The Publication Process. *Am. J. Obstetrics and Gynecology*, **174**: 1-9.
- THE OFFICE OF RESEARCH INTEGRITY-ORI (2013a). Definition of Research Misconduct. Erişim: [<http://ori.hhs.gov/definition-misconduct>]. Erişim Tarihi: 27.10.2013.
- THE OFFICE OF RESEARCH INTEGRITY-ORI (2013b). Managing Allegations of Scientific Misconduct: A Guidance Document for Editors. Erişim: [http://ori.hhs.gov/images/ddblock/masm_2000.pdf]. Erişim Tarihi: 13.10.2013.

THE OFFICE OF RESEARCH INTEGRITY-ORI (2013c). Plagiarism Detection Resources. Erişim: [<http://ori.hhs.gov/plagiarism-tools>]. Erişim Tarihi: 05.04.2013.

TOPDEMİR, H. G., UNAT Y. (2008). Bilimsel Bilginin Genel Özellikleri. Bilim Tarihi. 1. Baskı. Ankara. Pegem Akademi Yayınları. s.: 6-7.

TÜBA (2002). Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları. 2. baskı. Ankara. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA KURUMU ETİK DAVRANIŞ İLKELERİNİN BELİRLENMESİNE İLİŞKİN ESASLAR. Karar Sayısı: TÜBİTAK Bilim Kurulu 13.01.2007 tarih/149 sayılı toplantısı. Erişim: [http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/mevzuat/esaslar/esaslarVI_6.pdf]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.

TÜBİTAK ARAŞTIRMALARINA İLİŞKİN ETİK KOMİTENİN KURULUŞ VE GÖREVLERİNE İLİŞKİN ESASLAR. Karar Sayısı: TÜBİTAK Bilim Kurulu 02.07.2011 tarih/199 sayılı toplantısı. Erişim: [http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/mevzuat/esaslar/Esaslar_X_XX.pdf]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.

TÜBİTAK PROJE ÖNERİLERİNİN PANEL YÖNETİM SİSTELİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNERGE. Karar Sayısı: TÜBİTAK Bilim Kurulu 7.10.2006 tarih ve 146 sayılı toplantısı. Erişim: [http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/mevzuat/esaslar/ESASLAR_V_5.pdf]. Erişim Tarihi: 17.11.2013.

TÜBİTAK ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU YÖNETMELİĞİ. Karar Sayısı: TÜBİTAK Bilim Kurulu 04.09.2010 tarih/189 sayılı toplantısı. Erişim: [http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/mevzuat/yonetmelik/YONETMELIK_III_9.pdf]. Erişim Tarihi: 06.10.2013.

TÜBİTAK PROJE PERFORMANS ÖDÜLÜ UYGULAMA USUL ve ESASLAR. Karar Sayısı: TÜBİTAK Bilim Kurulu 03.11.2012 tarih/213 sayılı toplantısı. Erişim: [http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/esaslar_xi_4_son.pdf]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.

TÜBİTAK TÜRKİYE ADRESLİ ULUSLAR ARASI BİLİMSEL YAYINLARI TEŞVİK PROGRAMI UYGULAMA ESASLARI. Karar Sayısı: TÜBİTAK Bilim Kurulu 06.04.2013 tarih/218 sayılı toplantısı. Erişim: [http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/esaslar_v_2_vers.2.pdf]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.

- TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ. Resmi Gazete Sayı: 25446. Resmi Gazete tarih: 28.04.2004. Erişim: [http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=125:tk-tablerbdl-yetmel&catid=2:ymelik&Itemid=33]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.
- TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ KANUNU. Kanun Sayısı: 6023. Resmi Gazete Sayısı: 8323. Resmi Gazete Tarihi: 31.01.1953. Erişim: [http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=14:tk-tablerblkanunu-6023-&catid=1:yasa&Itemid=28]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.
- TTB TABİP ODALARI TEMSİLCİLİKLERİ YÖNETMELİĞİ. Karar Sayısı: 10/11 Ekim 1998 tarihli 47. Büyük Kongre. Erişim: [http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=126:ttb-tab-odalari-temscleryetmel&catid=2:ymelik&Itemid=33]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.
- TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ YAYINLARI (2006). Dünya Hekimler Birliği Tıp Etiği El Kitabı. 1. Baskı. Ankara. Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI. Kanun Sayısı: 2709. Kabul Tarihi: 07.11.1982. Erişim: [http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.
- TÜRKİYE’NİN YÜKSEK ÖĞRENİM STRATEJİSİ (2007), Yüksek Öğrenim Kurumu, Erişim: [http://www.yok.gov.tr/documents/10279/30217/yok_strateji_kitabi/27077070-cb13-4870-ab1-6742db37696b]. Erişim Tarihi: 05.10.2013.
- TÜRK DİL KURUMU (2013a). Anonim. Büyük Türkçe Sözlük. Erişim: [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5278c3e22e1c46.35500171]. Erişim Tarihi: 07.11.2013
- TÜRK DİL KURUMU (2013b). Bedii. Büyük Türkçe Sözlük. Erişim: [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.52763dc3a6e287.77228447]. Erişim Tarihi: 03.11.2013
- TÜRK DİL KURUMU (2013c). İntihal. Büyük Türkçe Sözlük. Erişim: [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.526ce7d0a5bd17.73788677]. Erişim Tarihi: 27.10.2013
- TÜRK DİL KURUMU (2013d). Monograf. Büyük Türkçe Sözlük. Erişim: [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.526693d4188970.30754166]. Erişim Tarihi: 22.10.2013
- VINES, T. H., ALBERT, A. Y. K. et. all (2013). How Does the Availability of Research Data Change With Time Since Publication?, Peerreviewcongress.

- Erişim: [<http://peerreviewcongress.org/2013/Plenary-Session-Abstracts-9-9.pdf>]. Erişim Tarihi: 12.10.2013.
- WAGER, E., KLEINERT, S. (2012), Cooperation between research institutions and journals on research integrity cases: Guidance from the Committee on Publication Ethics (COPE). *Maturitas*, **72**: 165-169.
- WAGER, E. (2009), Recognition, reward and responsibility: Why the authorship of scientific papers matters. *Maturitas*, **62**: 109-112.
- WEYMULLER, E. (1996). A Consideration of Ethical Issues in the Design of Clinical Trials. *American Journal of Otolaryngology*, **17**: 2-11.
- WIKIPEDIA (2013a). Cyril Burt. Erişim: [http://en.wikipedia.org/wiki/Cyril_Burt]. Erişim Tarihi: 30.10.2013
- WIKIPEDIA (2013b). Plagiarism Detection. Erişim: [http://en.wikipedia.org/wiki/Plagiarism_detection]. Erişim Tarihi: 13.10.2013.
- WIKIPEDIA (2013c). Scientific Journal. Erişim: [http://en.wikipedia.org/wiki/Scientific_journal]. Erişim Tarihi: 28.09.2013.
- WIKIPEDIA (2013d). Scientific Literature. Erişim: [http://en.wikipedia.org/wiki/Scientific_publication]. Erişim Tarihi: 22.10.2013.
- WIKIPEDIA (2013e). Scientific Misconduct. Erişim: [http://en.wikipedia.org/wiki/Scientific_misconduct]. Erişim Tarihi: 29.09.2013.
- WIKIPEDIA (2013f). Sociology of the History of Science. Erişim: [http://en.wikipedia.org/wiki/Theories_and_sociology_of_the_history_of_science]. Erişim Tarihi: 21.10.2013.
- WINCK, J. C., FONSECA, J. A. et all. (2011), To publish or perish: How to review a manuscript. *Rev Port Pneumol*, **17(2)**: 96-103.
- WREN, J. D. (2005). Open Access And Openly Accessible: A Study Of Scientific Publications Shared via The Internet. *British Medical Journal*, **330**:1128-1131.
- YAZICI, H. (2010). Bilimsel Yayın Nedir?. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. Ss.15-17.
- YILMAZ, O. (2006). Derleme Yazılar. TÜBİTAK Sağlık Bilimlerinde süreli Yayıncılık. Erişim: [<http://uvf.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum4/page49-52.pdf>]. Erişim Tarihi: 23.10.2013.

YILMAZ, O. (2010a). Derlemeler. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.99-101.

YILMAZ, O. (2010b). Yazardan Kaynaklanmayan Etik Dışlıklar. Bilimsel Yayınlar Kitabı. 1. baskı. Ankara. Bilimsel Tıp Yayınevi. ss.37-40.

YILDIZ DEMİR, S. (2006). IMRAD ve Yazı Hazırlamak. TÜBİTAK Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık. Erişim: [http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum4/page31-36.pdf]. Erişim Tarihi: 29.09.2013.

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU (2013). Yayınlar ve İstatistikler. Erişim: [http://www.yok.gov.tr/web/guest/istatistikler]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ YÖNERGESİ. Karar Sayısı: Yükseköğretim Kurulu Genel Kurulu'nun 29.08.2012 tarihli toplantısında alınan 2012.18.946 sayılı kararı. Erişim: [http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/18187]. Erişim Tarihi: 21.09.2013.

EKLER**EK-1 Ankara Tabip Odası İzin İstek Yazısı**

06/09/2012

Ankara Tabip Odası Başkanlığı'na,

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde Tıp Etiği ve Tıp Tarihi alanında doktora yapmaktayım. 05/09/2012 tarihli tez izleme komitesi tarafından uygun bulunan *"Ankara Tabip Odası Onur Kurulu'nun Araştırma ve Yayın Etiği İhlali ile İlgili Disiplin Soruşturmalarının İncelenmesi (1998-2012)"* başlıklı doktora tez çalışmamı yürütebilmem için söz konusu süreçle ilgili karar dosyalarını, haklarında soruşturma yürütülmüş kişilerin gizliliği hususu göz önünde bulundurarak inceleyebilmeyi talep etmekteyim.

Gereği için bilgilerinize saygılarımla arz ederim.

Banu GÖKÇAY
Ankara Ü. Tıp F.
Tıp Tarihi ve Etik AD.
Doktora öğrencisi

Ek: Banu Gökçay Tez Önerisi ve 05/09/2012 tarihli Tez Önerisi Değerlendirme raporu

EK-2 Ankara Tabip Odası İzin Yazısı

2796/12

12 Eylül 2012

Sn. Banu Gökçay
A.Ü.T.F. Tıp Tarihi ve Etik A.D.
Ankara

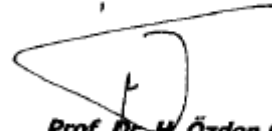
İlgi: 06.09.2012 tarihli dilekçeniz.

Sayın Gökçay,

İlgi dilekçeniz ile Odamız Onur Kurulu'nun Araştırma ve Yayın Etiği İhlali ile ilgili Disiplin Soruşturma Dosyalarını inceleme talebiniz Yönetim Kurulumuzca incelenmiş ve olumlu bulunmuştur.

Bu dosyaların gizliliği sebebiyle talep ettiğiniz incelemeyi yapabilmeniz için Ankara Tabip Odası'nda tarafınıza bir oda tahsis edilecektir.

Saygılarımızla.

Prof. Dr. H. Özden Şener
Ankara Tabip Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Bireysel Bilgiler

İsim Banu
Soyisim Gökçay
Doğum Yeri İzmit
Doğum Tarihi 24.12.1982
Uyruğu TC
Medeni Durumu Evli
İletişim Adresi Konutkent-1 E-2 Blok D:10 Çayyolu-ANKARA
Telefon 538 393 30 98

Eğitim Bilgileri

Üniversite

Doktora Eylül 2009-devam, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
 Tıp Tarihi ve Etik ABD., Ankara
*Ankara Tabip Odası Onur Kurulu'nun Araştırma ve Yayın Etiği İhlali İle İlgili
 Disiplin Soruşturmalarının İncelenmesi (1998-2012)*

Yüksek Lisans Temmuz 2005-Haziran 2008, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen
 Bilimleri Enstitüsü, Moleküler Biyoloji ve Biyoteknoloji Programı, İstanbul
*A simplified modelling of protein-protein interactions: Barnase-barstar interaction by
 computational methods*

Lisans Eylül 2001-Haziran 2005, İstanbul Teknik Üniversitesi,
 Fen-Edebiyat Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, İstanbul

Orta Öğrenim ve Lise

Eylül 1994-Haziran 2001, Karşıkaya Anadolu Lisesi, İzmir
 Eylül 1989-Haziran 1994, Petkim İlkokulu, İzmir

Mesleki Deneyim Bilgileri

TÜBİTAK Aralık 2006-devam, Bilimsel Programlar Uzmanı, Araştırma
 Destek Programları Başkanlığı, Sağlık Bilimleri Araştırma Destek Grubu

Bilimsel İlgil Alanları

Gökçay B. Öyküsü Hiç Dile Gelmemiş Kadınlar: Ananelerimiz, 5. Bölüm: Anane, Totama Bak Totama, Derleyen. Prof. Dr. Berna Arda. Ankara Üniversitesi Online Yayınevi; Yayın tarihi 27.3.2013. e-ISBN no: 978-605-136-097-3.

Gökçay B., Arda B. Tıp Tarihi Açısından Uyku ve Uyku Araştırmaları. Lokman Hekim Journal, 2013;3(1):70-78.

Gökçay B., Arda B. Para Karşılığı Yayın Yapmak. ULAKBİM Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, Bilimsel Yayıncılığın Ekonomik Boyutu, 11. Sempozyum. 23.11.2013.

Gökçay B., Arda B. Nanotechnology, Nanomedicine; Ethical Aspects. Revista Romana de Bioetica, under review.